

11

O. V. Ghisem, O. O. Martynyuk

ISTORIA UNIVERSALĂ

Nivel standard

O. V. GHISEM, O. O. MARTYNYUK

11

ISTORIA UNIVERSALĂ

Nivel standard

**Manual pentru clasa a XI-a
a instituțiilor școlare de învățământ
mediu general cu predarea
în limba română/moldovenească**

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei

Cernăuți
„Bukrek”
2019

УДК 94(100)“1945/2018”(075.3)

Г51

Перекладено за виданням:

О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. Всесвітня історія (рівень стандарту) :
підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти. – Х. : Ранок, 2019. – 224 с. : іл.

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.04.2019 №472)*

Видано за державні кошти. Продаж заборонено

Гісем О.В., Мартинюк О.О.

Г51 Всесвітня історія (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл.
з навч. рум./молд. мовами закл. загал. серед. освіти / О.В. Гісем,
О.О. Мартинюк ; пер. з укр. – Чернівці : Букрек, 2019. – 228 с. :
іл.

ISBN 978-617-7770-06-9

УДК 94(100)“1945/2018”(075.3)

Інтернет-підтримка
Електронні матеріали
до підручника

© Гісем О.В., Мартинюк О.О., 2019

© ТОВ Видавництво „Ранок”, оригінал-макет, 2019

ISBN 978-617-09-5217-2 (укр.)

ISBN 978-617-7770-06-9 (рум./молд.) © Видавничий дім „Букрек”, переклад, 2019

Stimați elevi și eleve din clasa a XI-a!

În clasa a XI-a veți încheia studierea cursului de istorie universală. O cheazășie a muncii voastre cu succes la lecții și acasă, la fel ca în anii precedenți, rămâne capacitatea de a lucra cu manualul. Înainte de a începe această muncă urmează să luați cunoștință de conținutul și structura lui.

Materialul este sistematizat în șase capitole. Fiecare dintre ele conține paragrafe, care, la rândul lor, sunt compuse din puncte aparte. În text veți întâlni cuvinte și date evidențiate. Lor trebuie să le atrageți o atenție deosebită. Istoria, după cum știți deja, nu poate fi însușită fără cunoașterea terminologiei și cronologiei.

- © La însușirea mai bună a materialului vă vor ajuta **ilustrațiile, tabellele și schemele**. Examinând ilustrațiile, atrageți atenția la semnături, care explică conținutul celor redade. La unele dintre ele sunt propuse întrebări. Tabelele vă vor ajuta să sistematizați viziunile despre aceea cum s-au desfășurat evenimentele de care ați luat cunoștință. Schemele explică legătura dintre componentele fenomenelor și proceselor istorice.

La sfârșitul paragrafelor sunt date **concluzii**, care atrag atenția la principalele idei dezvăluite în text. **Întrebările și însărcinările** sunt orientate la formarea diverselor deprinderi și calități. La sfârșitul manualului veți găsi un tabel cronologic.

Manualul este însoțit de **resursa electronică de învățământ interactive.ranok.com.ua**, unde veți găsi informații adăugătoare la paragrafe, documente istorice, algoritmul îndeplinirii lecțiilor practice și material teoretic la ele, întrebări și însărcinări pentru generalizarea cunoștințelor la capitole, precum și însărcinări-teste la capitole, ce pot fi îndeplinite în regim online.

Sistemul de simboluri, ce însoțesc anumite rubrici, vă va ușura munca cu manualul.

Amintiți-vă. Întrebările și însărcinările cu care începe fiecare paragraf vă vor ajuta să vă amintiți de materialul însușit în trecut și să-l memorați pe cel nou.

Fapte interesante. La această rubrică veți găsi informații suplimentare legate de conținutul paragrafului.

Glosar. Aici sunt explicații termenii și noțiunile întâlnite în text.

Concluzii. La această rubrică este redată o succintă expunere a ideilor principale dezvăluite în textele paragrafelor.

Întrebări și însărcinări. Pentru fiecare paragraf sunt alcătuite întrebări și însărcinări structurate pe patru grupe. Atrageți atenția la semnele convenționale de lângă ele, care vă vor ajuta să le îndepliniți.

Verificați cum ați însușit. Cu ajutorul acestor întrebări puteți efectua o autoverificare și afla dacă ați memorat bine materialul studiat.

Gândiți-vă și dați răspuns. Întrebările de la această rubrică vă vor ajuta să reevaluați materialul prelucrat.

Îndepliniți însărcinarea. Îndeplinirea acestor întrebări contribuie la dezvoltarea capacităților voastre de însușire (de a lucra cu harta istorică, de a alcătui tabele, planuri).

Însărcinare creativă. Aici veți găsi însărcinări pe care va trebui să le îndepliniți cu ajutorul surselor de informații adăugătoare.

Vă dorim succes!

§ 1. Introducere

1. Ce perioade ale istoriei universale ați studiat în anii precedenți? Numiți cadrele lor cronologice? 2. Ce evenimente din prima perioadă a Istoriei contemporane le considerați mai importante? De ce? 3. Arătați pe harta-atlas țările, de evenimentele din care ați luat cunoștință anul trecut. 4. Ce schimbări principale s-au produs în economia, viața politică, dezvoltarea socială, cultura și traiul populației statelor principale ale lumii în prima perioadă a Istoriei contemporane? 5. Care evenimente principale din cel de-al Doilea Război Mondial s-au produs în Europa? 6. Numiți rezultatele celui de-al Doilea Război Mondial.

A doua perioadă a epocii contemporane din Istoria universală. Istoria universală ca știință despre trecutul omenirii studiază și descrie procesul de dezvoltare a societății cu trăsăturile și particularitățile generale ce se manifestă în istoria diferitor popoare. Comunitatea de cercetători sistematizează evenimentele din procesul istoriei mondiale în câteva **perioade istorice**. În anii precedenți ați luat cunoștință deja de evenimentele din Istoria Lumii antice, Evului Mediu, Epocii moderne și din prima perioadă a Istoriei contemporane. Anul acesta veți continua să studiați **istoria Epocii contemporane**.

Raționalitatea folosirii noțiunii „Istoria Epocii contemporane” și periodizării ei este o problemă discutabilă. Astfel, savanții atrag atenția la faptul că e necesară o reevaluare a conținutului acestei noțiuni și că la categoria de „contemporane” urmează să fie plasate evenimentele din ultimele două-trei decenii. Mulți reprezentanți ai asociației istoricilor ucraineni împărtășesc punctul de vedere al cercetătorului britanic, Eric Hobsbawm, care scria că „nu există dubii serioase în aceea că la finele anilor 80 – începutul anilor 90 s-a încheiat o epocă a istoriei universale și a început alta”. Ei consideră că denumirea de „Istoria epocii contemporane” poate fi atribuită evenimentelor de până la 1991, iar perioada din anii 90 să fie numită modernă sau istorie modernă. Alții sunt de părerea că în anul 1991 a început o nouă perioadă a Istoriei contemporane.

Manualul pe care îl țineți în mână vă va ajuta să aflați despre evenimentele ce s-au produs în lume începând din anul 1945 până la începutul sec. al XXI-lea. Această perioadă este bogată în evenimente de proporții, în fenomene și procese diferite după caracterul lor. În sfera social-economică ea se caracterizează prin avântul postbelic al economiei și prin caracterul ciclic al dezvoltării ei, prin trecerea de la economia de piață reglementată la politica neo-conservatismului și victoria definitivă a relațiilor de piață.

Istorie universală — proces de dezvoltare a societății umane în general, căruia îi sunt caracteristice anumite particularități asemănătoare pentru istoria tuturor popoarelor. Începe cu apariția societății umane și, în dependență de trăsăturile și fenomenele comune, se împarte în perioade istorice.

Perioadă istorică — etapă a dezvoltării politice, social-economice și culturale a omenirii, ce se caracterizează prin anumite evenimente, fenomene, procese.

Istoria Epocii contemporane — perioada modernă din istoria universală ce cuprinde evenimentele din sec. XX – începutul sec. XXI.

Perioadele Istoriei universale

Lumea antică	Evul mediu	Epoca modernă		Epoca contemporană	
		I perioadă	II perioadă	I perioadă	II perioadă
Apariția omului pe Pământ sec. V e. n.	Sec. V e. n. – sf. sec. XV	Sf. sec. XV – sf. sec. XVIII	Sf. sec. XVIII – înc. sec. XX	Anii 1914 – 1945	Anul 1945 – înc. sec. XXI

În țările dezvoltate ale lumii a avut loc constituirea **societății post-industriale**, când sub influența progresului tehnico-științific, în locul producției industriale și agricole, principale devin sferile schimbului informațional și prestării serviciilor. Se aprofundau procesele de integrare și creștea bunăstarea populației. În URSS și în țările, unde sub influența Moscovei s-au instaurat regimurile comuniste, dezvoltarea se deosebea esențial.

Principale în sfera politică sunt considerate procesele reamenajării post-belice a lumii de către țările coaliției antihitleriste, întemeierea ONU în calitate de arbitru internațional pentru prevenirea unei noi catastrofe militare mondiale, apariția sistemului mondial al socialismului, „războiul rece” și numeroasele conflicte armate locale, „dezghețul” în încordarea internațională, destrămarea sistemului mondial al socialismului, dezmembrarea URSS, constituirea democrației moderne, apariția noilor conflicte locale, activizarea eforturilor internaționale pentru menținerea păcii.

La fel ca în perioada precedentă, tendințele dezvoltării mondiale erau determinate de SUA și statele Europei Occidentale. Prin anii 60 la ele a aderat Japonia, cu timpul – noile state industriale, iar la începutul sec. XXI – China.

2 Sursele de studiere a Istoriei universale în perioada 1945 – începutul sec. XXI. Istoria, după cum bine știți, este studiată pe calea cercetării **surselor istorice**. Anume în baza studierii lor minuțioase sunt reconstituite evenimentele din trecut. Ele sunt purtători principali ai informației istorice, care reflectă cutare sau cutare latură a activității omului.

Există diferite tipuri de surse istorice – scrise, orale, etnografice, lingvistice, documente foto și video.

În general, sursele istorice de diferite tipuri au următoarele trăsături comune:

- ▶ toate sursele sunt martori ai perioadei lor și reflectă un anumit cadru de trai din trecut;
- ▶ sursele conțin informații cu caracter deschis și ascuns, care sunt descoperite pe calea comparației diferitor surse;
- ▶ deoarece creatori ai tuturor monumentelor din trecut au fost oamenii, sursele reflectă viziunea lor față de acele evenimente;
- ▶ fiecare sursă este inepuizabilă după conținutul informației istorice.

Evenimentele Istoriei universale din perioada 1945 – începutul sec. XXI oferă posibilitatea de a studia un număr însemnat de surse istorice. Perioadele precedente ale Istoriei universale nu dispuneau de o astfel de bază informațională. Sarcina principală în procesul analizei surselor istorice este respectarea principiilor imparțialității.

3

Schimbările în numărul populației lumii în perioada 1945 – începutul sec.

XXI. În a doua jumătate a sec. XX creșterea numărului populației este numită „fenomen exploziv”. În același timp, 9/10 din creșterea totală a numărului populației revenea țărilor în curs de dezvoltare. Acest lucru a cauzat o adevărată explozie demografică la nivel global. Mai târziu, când creșterea vertiginoasă a numărului populației a cuprins țările slab dezvoltate, explozia demografică mondială a devenit una dintre cele mai stringente probleme ale omenirii. În „epicentrul” acestei explozii demografice, ca și mai înainte, rămăneau țările din Asia Centrală.

Drept cauze principale ale creșterii populației lumii sunt numite reducerea mortalității grație dezvoltării medicinei, sporirii producției agricole, îmbunătățirii condițiilor sanitare în locurile de trai.

În această perioadă, în unele țări numărul populației scade. Acest lucru se referă, în special, la țările din sudul și centrul Europei, preponderent din cauza ratei scăzute a natalității. Japonia și unele țări ale Europei Occidentale s-au pomenit, către anul 2010, în fața problemei scăderii numărului populației.

În a doua jumătate a sec. XX, în țările Europei Occidentale cu un înalt nivel de viață s-a făcut simțită transformarea proceselor de migrație. Locuitorii țărilor Africii și Asiei (preponderent India, Iran, Turcia), unde nivelul de viață era mai scăzut, veneau mai întâi în Europa pentru o anumită perioadă, iar mai apoi rămăneau acolo cu traiul pentru totdeauna.

Ritmurile înalte ale creșterii numărului populației – particularitate caracteristică pentru cea de-a doua jumătate a sec. XX.

Tabără de refugiați în Germania. Începutul sec. XXI.

Către finele sec. XX, un nou fenomen în fluxurile de imigranți a devenit creșterea numărului refugiaților. Un nou val de migrație a fost cauzat de conflictele interetnice și teritoriale locale, lupta politică, uneori foametea. Potrivit datelor ONU, către anul 2016, 65,6 milioane persoane din lume au fost nevoite, din diferite pricini, să-și părăsească baștina, iar 22,5 milioane dintre ele au devenit refugiați.

Numărul total al populației lumii în anul 2017 constituia 7,405 miliarde persoane. Cei mai mulți oameni trăiesc în China și India – peste 1,3 miliarde în fiecare din aceste țări.

Concluzii

- ▶ În acest an de învățământ veți studia evenimentele ce au avut loc în lume între anul 1945 și începutul sec. XXI.
- ▶ Un număr însemnat de surse istorice, ce se referă la această perioadă, creează o situație favorabilă și, în același timp, complicată pentru efectuarea cercetărilor.
- ▶ O particularitate a situației demografice a lumii din această perioadă a fost creșterea vertiginoasă a numărului populației din țările în curs de dezvoltare. Deosebit de acută în această perioadă a devenit problema refugiaților.

Întrebări și însărcinări

1. Ce este perioada istorică? 2. Numiți cadrele cronologice ale perioadei Istoriei universale pe care o studiați anul acesta. 3. Care societate este numită post-industrială? 4. Numiți tipurile de surse istorice. 5. Căror țări, în a doua jumătate a sec. XX, le reveneau 9/10 din numărul total al creșterii populației? 6. Care este numărul refugiaților în lumea contemporană?

7. Caracterizați locul perioadei pe care o studiați în Istoria universală. 8. În ce constă esența discuțiilor referitoare la periodizarea evenimentelor din 1945 – începutul sec. XXI în Istoria universală? 9. Ce a apărut nou în baza informațională a acestei perioade a Istoriei universale în comparație cu cele precedente? 10. În ce constau noile probleme privind situația populației lumii din această perioadă?

11. Alcătuiți tabelul „Schimbările ce s-au produs în lume în perioada 1945 – începutul sec. XXI”.

Sfera de dezvoltare	Schimbările ce s-au produs
Social-economică	
Politică	

12. **Discutați în perechi** de ce studierea evenimentelor din Istoria universală este importantă pentru un tânăr contemporan.

13. Pregătiți o comunicare (prezentare) pe tema „Concluziile, lecțiile, prețul pentru omenire și consecințele Primului și al Doilea Război Mondial”.

CAPITOLUL I. AMENAJAREA LUMII POSTBELICE

§2. Crearea unui nou sistem de relații internaționale

- ✓ 1. Când au avut loc Conferințele de la Ialta (Crimeea) și Potsdam? 2. Care au fost hotărârile principale ale Conferințelor de la Ialta și Potsdam? 3. Când și în ce mod a fost întemeiată Organizația Națiunilor Unite (ONU)? 4. Care a fost scopul principal al fondării ONU? 5. Ce drepturi ale omului sunt asigurate prin Declarația Universală a Drepturilor Omului de la 1948?

1 Sistemul de relații internaționale Ialta-Potsdam: esența și particularitățile.

Pentru prima dată problema reglementării postbelice a fost discutată la nivel înalt în cadrul Conferinței de la Teheran din anul 1943. Deja atunci devenise clar că rolul decisiv în trasarea frontierelor lumii postbelice le va aparține SUA și URSS. Această tendință s-a manifestat definitiv la Conferințele de la Ialta și Potsdam. Deja în anii celui de-al Doilea război Mondial se formau premisele pentru apariția lumii bipolare. Marea Britanie a trecut treptat pe un plan secundar.

Hotărârile Conferinței de la Ialta, expuse în „Declarația Comună Asupra Europei Eliberate”, precum și în declarația „Cu privire la organizarea păcii și purtarea războiului” au pus bazele noului sistem de relații internaționale. Conferința de la Potsdam a completat aceste hotărâri și a încheiat procesul formării noului sistem postbelic al relațiilor internaționale, care a obținut denumirea de „Sistemul Ialta-Potsdam”.

În cadrul noului sistem de relații internaționale, SUA și URSS au împărțit pentru prima dată lumea în două, determinându-și sferile de influență. Ele au lichidat structura multipolară a relațiilor internaționale, care a existat mai înainte, formând structura bipolară. Rolul principal în această structură le revenea celor două superputeri – SUA și URSS, devenite „centre ale puterii” în cadrul sistemului de relații internaționale de la acea vreme.

Relațiile internaționale au căpătat un caracter de **confruntare**. Contradicțiile permanente dintre cele două „centre de forță” treceau uneori într-o confruntare acută, apropiindu-se de un război real. Pericolul era agravat și de armele nucleare aflate în posesia celor două superputeri.

Lumea bipolară — tip al echilibrului de forță în relațiile internaționale după care influența în lume este împărțită între două state.

Sistemul de relații internaționale Ialta-Potsdam — sistem al relațiilor internaționale, care a funcționat în Europa din a doua jumătate a anilor 40 până în anii 90, consfințit prin tratate și înțelegeri la Conferințele de la Ialta și Potsdam.

Confruntare — contradicție, divergență, ciocnire dintre diferite sisteme, interese și principii sociale.

Țările „lagărului socialist” — țări care au ales modelul socialist de dezvoltare și împărtășeau ideologia sovietică. În Occident aceste țări erau numite comuniste și puse în contraponderare celor democratice.

Organizația Națiunilor Unite (ONU) — organizație internațională întemeiată cu scopul menținerii păcii și securității în lume, precum și al dezvoltării colaborării dintre state.

„lagărului socialist”, dirijate de către URSS. Lupta ideilor a dus la demonizarea reciprocă a părții adverse, ceea ce a devenit o trăsătură caracteristică a noului sistem de relații internaționale.

Lumea postbelică a încetat să fie una eurocentristă, iar securitatea internațională a devenit globală sau mondială. Acest lucru a favorizat crearea condițiilor pentru derularea proceselor de globalizare economică și politică.

Sistemul de relații internaționale Ialta-Potsdam nu dispunea de o bază juridică-de tratat solidă. Majoritatea înțelegerilor, care îl constituiau, erau orale și purtau un caracter declarativ.

Element central al sistemului Ialta-Potsdam a devenit **Organizația Națiunilor Unite (ONU)**. Ea juca rolul unui mecanism de bază pentru coordonarea eforturilor, orientate la neadmiterea războaielor și conflictelor, precum și la crearea sistemului global de securitate colectivă. Confruntarea dintre SUA și URSS reducea esențial posibilitățile ONU de a-și îndeplini misiunea. Scopul principal al ONU în asemenea condiții a devenit favorizarea normalizării relațiilor sovieto-americane drept premisă principală a securității internaționale în lumea postbelică.

Sistemul de relații internaționale Ialta-Potsdam a generat nemulțumirea multor state, rolul cărora în relațiile internaționale era minimizat din cauza acestui sistem.

Încetarea existenței sistemului de relații internaționale Ialta-Potsdam este legată de destrămarea „lagărului socialist” mondial și a URSS ca unul dintre centrele lumii bipolare.

În pofida caracterului său contradictoriu și existenței unei încordări permanente între cele două „centre de forță”, sistemul de relații Ialta-Potsdam a reușit să asigure o slăbire a vechii confruntări ce domina în Europa.

2 Cauzele trecerii de la colaborare la confruntare. În anii celui de-al Doilea Război Mondial colaborarea dintre țările din Occident și URSS purta un caracter forțat. Atunci când războiul a luat sfârșit, a dispărut și necesitatea unei asemenea colaborări, ceea ce a dus la agravarea divergențelor dintre ele. Viziunile foștilor aliați asupra modelului lumii postbelice se deosebeau simțitor.

Împărțirea lumii în sfere de influență, atât în Europa, cât și în alte zone a dus la divizarea țărilor (Germania, Coreea, Vietnam, China) și la apariția blocurilor politico-militare, conduse de SUA și URSS.

Sistemul Ialta-Potsdam a condiționat apariția confruntării politico-ideologice între „lumea liberă” a țărilor democrației occidentale în frunte cu SUA și țările

SUA și URSS au devenit două supraputeri la care se orientau celelalte țări. SUA erau considerate, în felul lor, un garant al menținerii și întruchipării democrației occidentale și al modelului ei de dezvoltare. Adversarul lor principal a devenit URSS, care era sprijinit de țările aliate din „lagărul socialist”. URSS întruchipa un alt model de dezvoltare social-politică, care nu accepta și respingea categoric valorile democrației occidentale. Atât SUA, cât și URSS, erau convinse de justetea cursului de dezvoltare ales. Ele considerau că dispariția adversarului de pe arena istoriei corespunde intereselor dezvoltării omenirii și încercau să-și extindă sferele de dominație și să reducă influența celeilalte părți. Toate acestea duceau la o ciocnire inevitabilă a intereselor celor două supraputeri și la confruntarea dintre ele.

3 ONU – nou mecanism al colaborării internaționale. Data proclamării ONU este considerată ziua de **24 octombrie anul 1945**, atunci când statutul ONU, adoptat de majoritatea statelor-fondatoare, a intrat în vigoare. Scopurile principale ale organizației nou create constau în menținerea păcii și securității, apărarea drepturilor omului, menținerea respectului pentru angajamentele internaționale asumate de către state și favorizarea dezvoltării popoarelor lumii. La procesul fondării ONU au participat 51 de țări. În afară de URSS, conform înțelegerilor, fondatoare ale ONU au fost Belorusia (actuala Republică Belarus) și Ucraina. În perioada anilor 1945–1991 ultima a participat la lucrările ONU în calitate de RSS Ucraineană.

În structura ONU funcționează șase organe principale – Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Consiliul de tutelă, Curtea internațională și Secretariatul.

Adunarea Generală se întrunește o dată pe an la o sesiune ce durează trei luni. Fiecare stat dispune de un vot. Consiliul de Securitate este compus din cinci membri permanenți (Marea Britanie, China, Rusia, SUA și Franța) și șase membri nepermanenți, care sunt aleși de către Adunarea Generală pentru un termen de trei ani. În prezent Consiliul de Securitate are zece membri nepermanenți. Fiecare membru permanent al Consiliului de Securitate are dreptul de veto asupra celor mai importante probleme.

Consiliul de Securitate poartă responsabilitatea principală pentru menținerea păcii și securității, deciziile lui sunt obligatorii pentru toți membrii ONU.

Consiliul Economic și Social examinează problemele cu caracter economic și social ale lumii, iar Consiliul de tutelă se ocupă de problemele a 11 teritorii neindependente subordonate ONU (în prezent Consiliul respectiv și-a încetat formal existența). Curtea Internațională, compusă din 15 judecători, care sunt aleși pentru o perioadă de nouă ani, examinează

Semnarea Statutului ONU la Conferința de la San Francisco (SUA). Anul 1945.

divergențele internaționale și propune expertiza în cadrul ONU. Deciziile Curții sunt considerate definitive. Secretariatul, care este condus de Secretarul General, este o structură pur de conducere. El supraveghează activitatea organizatorică și aduce la cunoștința statelor-membre ale ONU problemele ce amenință pacea pe planetă.

Sub egida ONU își desfășoară activitatea instituții specializate pe diverse direcții. Cele mai cunoscute dintre acestea sunt Organizația Internațională a Muncii, înființată în anul 1919, Agenția Internațională pentru Energia Atomică – MAGATE, fondată în anul 1957, Organizația Națiunilor Unite pe problemele învățământului, științei și culturii – UNESCO, creată în anul 1945, Organizația Națiunilor Unite pentru dezvoltare industrială, fondată la 1966, Fondul pentru copii al ONU – UNICEF, înființat în anul 1946, Organizația pentru Alimentație și Agricultură a ONU, fondată la 1945, Organizația Mondială a Sănătății, înființată în anul 1948, Banca Mondială, creată în 1945. O mare parte din activitățile sale umanitare ONU le desfășoară anume prin intermediul acestor instituții: spre exemplu, programele realizării vaccinurilor și vaccinării în masă a populației – prin intermediul Organizației Mondiale a Sănătății, programele orientate la protecția monumentelor culturale – prin intermediul UNESCO, programele evitării foametei și subnutriției – prin intermediul Organizației pentru Alimentație și Agricultură.

În anul 1947 sediul ONU a fost transferat în SUA, iar din 1952 el este situat în complexul distinctiv de clădiri de pe insula Manhattan din New York. În prezent, din componența ONU fac parte 193 de state și doi observatori.

4 Formarea standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, atunci când au devenit cunoscute crimele regimului nazist, lumea a înțeles necesitatea stabilirii anumitor drepturi, pe care le au toți oamenii, și aprobării lor printr-o hotărâre a ONU. Comisia pentru drepturile omului a alcătuit un comitet de redacție, compus din reprezentanți a 18 naționalități cu viziuni politice diferite. În fruntea lui s-a situat soția celui de-al 32-lea președinte al SUA, F. Roosevelt, Eleonora Roosevelt, cunoscută întregii lumi prin activitatea sa de apărare a drepturilor. Munca la acest document a durat doi ani.

La 10 decembrie 1948 Adunarea Generală a ONU a adoptat **Declarația Universală a Drepturilor Omului**. Acest document reflecta drepturile inseparabile pe care puterea statelor era obligată să le asigure tuturor oamenilor.

Declarația Universală a Drepturilor Omului este compusă din 30 de articole, care au devenit ulterior baza tratatelor internaționale, documentelor regionale referitoare la drepturile omului, constituțiilor și legilor naționale, precum și a activității numeroaselor organizații internaționale, regionale și naționale pentru apărarea drepturilor omului.

E. Roosevelt ține în mâini textul Declarației Universale a Drepturilor Omului. Washington (SUA). Anul 1948.

Declarația, alături de Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptate de Adunarea Generală a ONU în anul 1966, precum și alte două protocoale facultative, constituie „setul” internațional ce reglementează drepturile omului. În anul 1976 aceste documente au obținut statutul de drept internațional.

Ziua de **10 decembrie**, în care a fost adoptată Declarația Universală a Drepturilor Omului, este marcată anual ca **Zi Internațională a Drepturilor Omului**. Conform Cărții Recordurilor Guinness, Declarația este documentul cel mai frecvent tradus în alte limbi ale lumii.

Concluzii

- ▶ După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, în Europa s-a constituit sistemul de relații internaționale Ialta-Potsdam, în cadrul căruia a sporit confruntarea între două supraputeri.
- ▶ Confruntarea dintre SUA și URSS, care a început în lumea postbelică, a fost condiționată din punct de vedere istoric.
- ▶ Aspirația țărilor la pace, securitate și colaborare a contribuit la apariția ONU.
- ▶ Realitățile celui de-al Doilea Război Mondial au dus la conștientizarea necesității de a determina standarde inseparabile cu privire la drepturile omului. Declarația Universală a Drepturilor Omului a devenit unul din primele documente juridice internaționale, care a proclamat drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Întrebări și însărcinări

1. Ce înseamnă sistemul de relații internaționale Ialta-Potsdam? **2.** Dați exemple de țări divizate. **3.** Prin ce se deosebește confruntarea de colaborare? **4.** Numiți cele cinci state – membri permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU. **5.** Unde este situat, din anul 1952, sediul ONU? **6.** Când Declarația Universală a Drepturilor Omului a obținut statutul de document al dreptului internațional?

7. Numiți și explicați trăsăturile caracteristice ale sistemului de relații internaționale Ialta-Potsdam. **8.** De ce în relațiile internaționale postbelice s-a produs trecerea de la colaborare la confruntare? **9.** Cum este organizată activitatea ONU? **10.** Caracterizați procesul de formare a standardelor internaționale cu privire la drepturile omului.

11. Alcătuiți un plan detaliat pe tema „Formarea noului sistem de relații internaționale”. **12.** Alcătuiți schema structurii ONU. **13.** Apreciind importanța declarației Universale a Drepturilor Omului E. Roosevelt a spus că „acest document poate cu adevărat să devină o Mare Cartă Internațională a Libertăților pentru toți oamenii de pretutindeni”. Ce înseamnă Marea Cartă a Libertăților? **Discutați în perechi** cum înțelegeți această expresie.

14. Pe parcursul studierii capitolului îndepliniți proiectul de instruire „Realizarea sarcinilor ONU de către organizațiile ei specializate” (pe exemplul activității uneia dintre ele)*.

* Îndreptarul „Cum să pregătim un proiect de instruire” este amplasat în anexa electronică la acest manual.

§ 3. Formarea lumii bipolare

1. Care state din Europa Centrală și de Est au fost eliberate de Armata Sovietică în anii celui de-al Doilea Război Mondial? **2.** Determinați mijloacele și metodele principale folosite de inamici în timpul unui „război fierbinte” obișnuit. **3.** Numiți blocurile militaro-politice pe care le cunoașteți. Care erau trăsăturile lor?

Ocupația sovietică a Europei Centrale și de Est. Teritoriul din Europa, eliberat în perioada celui de-al Doilea Război Mondial de către armatele coaliției antihitleriste, a fost împărțit în zone de ocupație militară. În Europa occidentală și în partea de sud a continentului și-au instaurat controlul SUA, iar asupra Europei Centrale și de Est și a unei părți însemnate din Balcani – URSS. În zonele aflate sub controlul lor SUA au contribuit la restabilirea bazelor democrației occidentale în societate.

Cursul referitor la zona de ocupație a URSS a fost trasat, la sfârșitul războiului, de către **Iosif Stalin**, care a spus că „acest război se deosebește de cele precedente: cel ce cucerește un teritoriu poate impune țărilor subjugate să-i accepte orânduirea socială”.

Declarațiile frecvente ale SUA și URSS despre dreptul fiecărui popor la propria cale de dezvoltare nu duceau la schimbarea situației. Conducerea sovietică afirma că succesele comuniștilor sunt condiționate de popularitatea lor, în timp ce guvernul Occidentului era de părerea că aceste succese nu pot fi nicidecum o manifestare a liberei exprimări a popoarelor în țările unde sunt dislocate unități ale Armatei Sovietice.

În toamna anului 1945 liderii vest-europeni au cerut schimbări în guvernele Bulgariei și României, afirmând că componența lor nu oglindește interesele tuturor forțelor politice din aceste țări. Conducerea sovietică contesta aceste afirmații, calificându-le ca pe o tentativă de a instala în jurul URSS o barieră din țări est-europene neprietenești.

Viziunea Occidentului asupra realităților teritorial-politice, care se formau în Europa de la acea vreme, a fost expusă clar de către **Winston Churchill** în discursul său ținut în orașul **Fulton (SUA)** pe data de **5 martie anul 1946**. El a declarat că URSS și organizațiile comuniste din lume, care sunt cea de-a „cincea coloană” a ei, tind la o expansiune nelimitată ce amenință întreaga „civilizație creștină”. W. Churchill a chemat toate statele anglofone la luptă împotriva extinderii comunismului.

Conducerea URSS în persoana lui I. Stalin a calificat acest discurs al lui Churchill ca o chemare la „nouă campanie militară împotriva Europei de Est” și a promis să dea riposta cuvenită.

W. Churchill în timpul discursului rostit în orașul Fulton (SUA) pe data de 5 martie 1946.

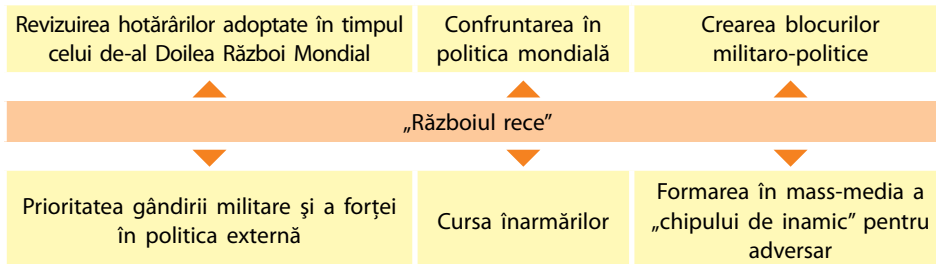
? În ce constă importanța acestui discurs pentru formarea lumii bipolare?

Divergențele, făcute publice prin discursul lui W. Churchill, au constituit un punct de pornire pentru agravarea relațiilor dintre aliați.

2 „Războiul rece”. Editorialistul britanic, George Orwell, în articolul „Tu și bomba atomică”, publicat în octombrie 1945, pentru prima dată a numit confruntarea dintre SUA și URSS „război rece”. Noțiunea s-a extins destul de rapid. În mod oficial ea a fost folosită pentru prima dată într-un discurs de către B. Baruch, consilier al președintelui american, H. Truman, în anul 1947.

În opinia unor cercetători actuali, „războiul rece” a devenit cel de-al treilea și ultimul război mondial din sec. XX. Pe de o parte, el a avut semnele unui adevărat război mondial, care s-a încheiat cu reîmpărțirea lumii în favoarea învingătorului și destrămarea statelor, care au suferit în el înfrângere. Pe de altă parte, în timpul „războiului rece” au fost folosite mijloace extrem de dure de confruntare nemilitară în sferile economică, ideologică, politică și tehnologică. Aceasta a și determinat formele, proporțiile și consecințele confruntării globale, care se aflau adeseori în afara cadrului unui război mondial.

Semnele „războiului rece”

Ambele părți implicate în „războiul rece” evitau un conflict deschis, conștientizând rezultatul lui imprevizibil din cauza lipsei unei superiorități absolute de forțe. Astfel, în etapa inițială a „războiului rece” SUA dețineau monopolul asupra armei nucleare, însă nu dispuneau de mijloace pentru transportarea ei, capabile să înfrunte apărarea antiaeriană sovietică. URSS deținea în Europa superioritatea asupra armelor obișnuite. După apariția, în anul 1949, a armei nucleare la URSS, iar mai târziu și a rachetelor balistice ca mijloace pentru transportarea ei, confruntarea militară între cele două state a ieșit la un nou nivel.

Pentru prima dată noțiunea de „război rece” a fost utilizată de către principele de Castilia, Juan Manuel, în sec. XIV. Cugetând asupra desfășurării Recuceririi (lupta dintre creștini și musulmani) pe Peninsula Iberică, el a clasificat războaiele în „fierbinți” și „reci”. „Războaiele fierbinți” se încheie cu căderea statelor sau cu pace. „Războaiele reci” nu aduc pace și nici onoare celor care le dezlanțuie.

3 **Premisele fazei inițiale a „războiului rece”.** Perioada 1947–1953 este calificată drept etapă inițială a „războiului rece”. SUA și URSS se pregăteau de un conflict armat.

În luna iulie a anului 1947, în SUA a fost publicat articolul lui G. Kennan, șef de secție în cadrul Departamentului de Stat cu titlul „Sursele comportării sovietice”, unde el a expus „strategia de stăvilire”. În opinia autorului, ea urma să asigure menținerea păcii în lume și o „răsplată” totală pentru inamic în caz dacă acesta va aplica prima lovitură. Articolul a intrat în istorie ca „memorandumul lui G. Kennan”, devenind baza relațiilor sovieto-americane și a întregii politici mondiale din a doua jumătate a sec. XX. Acest document a pus începutul elaborării unei strategii a SUA cu privire la URSS. În același timp, ambele puteri intenționau să-și extindă cât mai rapid influența asupra țărilor, care nu luaseră încă o decizie, până când acest lucru nu-l va face inamicul.

În luna februarie a anului 1947 autoritățile britanice au informat puterea americană că nu sunt în stare să ofere de sine stătător asistență Greciei și Turciei. Această incapacitate putea genera extinderea influenței sovietice asupra celor două țări. Pe data de 12 martie 1947 președintele SUA, H. Truman, a adresat Congresului un mesaj în care a calificat situația ca fiind periculoasă pentru SUA și a cerut să fie alocată suma de 400 milioane de dolari pentru sprijinirea guvernelor Greciei și Turciei și pentru finanțarea unui contingent militar ce urma să fie trimis încolo. Declarația președintelui conținea teze devenite decisive pentru politica externă a SUA și a intrat în istorie ca „doctrina lui Truman”. Esența ei se rezuma la aceea că SUA vor acorda ajutor popoarelor, care opun rezistență agresiunii.

În iunie 1947 secretarul de stat american, George Marshall, a făcut public programul de ajutor pentru Europa devastată de război. Ulterior acest program a obținut denumirea de „planul Marshall”. Pentru ajutorarea țărilor care l-au acceptat au fost alocate 13 miliarde de dolari (125 miliarde de dolari după prețurile actuale). O condiție prealabilă pentru acordarea ajutorului era înlăturarea comuniștilor din componența guvernelor. Până în anul 1948, în nici un guvern din Europa Occidentală nu erau comuniști. La realizarea „planului Marshall” au luat parte 17 țări din Europa Occidentală. De cea mai mare parte a ajutorului au beneficiat Marea Britanie, Franța, Italia, Germania de Vest și Olanda.

În afară de asistența oferită economiei europene, scopul „planului Marshall” era să contribuie la dezvoltarea SUA, oferindu-i posibilitatea de a se debarasa de surplusul de capital și a crea în Europa piețe competitive pentru desfacerea propriei producții. Concomitent cu aceasta, el corespundea scopului strategic al „doctrinei lui Truman”.

URSS și țările aliate au condamnat „planul Marshall”, calificându-l ca pe o încercare de a subordona Europa politicii americane. În primul rând, conducerea sovietică vedea în acest plan un pericol pentru influența sa în Europa Centrală și de Est. Țările Europei Centrale și de Est au lansat lozincă

de a se baza pe propriile forțe și pe susținerea din partea URSS. Țările Europei Occidentale, care au acceptat „planul Marshall”, și-au refăcut foarte rapid economia și chiar au început să concureze cu SUA pe piețele mondiale.

„Planul Marshall” a dus la agravarea „problemei germane”. Cele trei zone occidentale de ocupație din Germania, care au acceptat planul respectiv, se opuneau zonei de ocupație sovietice. În decembrie 1947, ziarul american „New York Herald Tribune” scria: „Era de la Ialta s-a încheiat. Divizarea Germaniei ne va da libertate în acțiuni în ceea ce privește includerea Germaniei de Vest în sistemul statelor occidentale”.

4 **Conflictele principale din faza inițială a „războiului rece”.** În anii 1948–1949 a izbucnit **prima criză berlineză**. În iunie 1948, în zonele de ocupație occidentală și sovietică a început aplicarea unor reforme bănești separate. Autoritățile sovietice au înaintat cerința de a include sectoarele occidentale de ocupație ale Berlinului în sistemul financiar al zonei sovietice.

Primind refuz, administrația de ocupație sovietică a început blocada Berlinului de Vest. Drept răspuns, statele din Occident au organizat o punte aeriană cu această zonă. În fiecare cinci minute pe aerodromul din Berlinul de Vest ateriza un avion militar-de transport american. În total, în Berlinul de Vest blocat au fost transportate peste 2,3 milioane tone de încărcături. Nici una dintre părți nu a recurs la agravarea conflictului, deoarece aceasta ar fi fost un pericol direct pentru dezlănțuirea unui nou război în Europa. Însă, nici la masa tratativelor nu au dorit să se așeze, deoarece acest gest putea fi calificat ca o manifestare a slăbiciunii. Blocada Berlinului de Vest a devenit simbol al confruntării, ea a generat formarea unor închipuiri despre SUA ca salvatoare a civilizației occidentale și a sporit atitudinea negativă față de URSS.

Criza berlineză a stopat pentru mai mult de 40 de ani discuțiile despre crearea unei Germanii unite. În **anul 1949** zonele de ocupație occidentală au înființat **Republica Federală Germania (RFG)**, iar cele din est – **Republica Democrată Germană (RDG)**. Berlinul de Vest a devenit oraș autonom, care avea legătură cu RFG printr-un coridor de transport.

Un alt conflict, care a adus SUA și URSS în fața unei confruntări militare, a fost războiul din Coreea din anii 1950–1953. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, Coreea a fost divizată, pe paralela 38, în zone de ocupație sovietică și americană. Când trupele de ocupație au fost retrase, la putere în Coreea de Nord au venit comuniștii susținuți de URSS, iar guvernul Coreii de Sud înclina spre o alianță cu SUA. În același timp, ambele regimuri își doreau să unească peninsula coreeană sub suzeranitatea sa. În iunie 1950 trupele nord-coreene au trecut paralela 38 și au început războiul.

În războiul din Coreea, de partea sudului luptau trupele SUA și ale aliaților lor sub drapelul ONU, iar de partea nordului – trupele chineze și consilierii militari sovietici. Războiul a continuat cu un succes schimbător până în anul 1953.

El a devenit cel mai periculos conflict din această perioadă a „războiului rece”. Generalul de armată american, D. MacArthur (comandantul trupelor ONU, care luptau în sudul peninsulei Coreea), insista asupra aplicării unei lovituri nucleare asupra Chinei. Însă, președintele H. Truman nu dorea să extindă conflictul în afara peninsulei și să creeze prin aceasta pretext pentru un conflict nuclear cu URSS.

5

Crearea Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și a Organizației Pactului de la Varșovia.

Realitate a Europei postbelice a devenit scindarea ei în două grupări de state. Pe de o parte se situau cele ce au acceptat „planul Marshall” și colaborarea cu SUA, pe de altă parte – țările ce au acceptat modelul socialist de dezvoltare și apropierea de URSS. Pe continentul european, ca și în alte zone ale lumii, începea formarea sistemului de alianțe militar-economice și politice, care se confruntau între ele. SUA și URSS ca două supraputeri ale lumii bipolare au constituit baza fiecăreia dintre aceste alianțe.

În toamna anului 1947 a fost creat Cominformul (Biroul de informații al partidelor comuniste și muncitorești). Aceasta a devenit structura, prin intermediul căreia conducerea sovietică îndeplinea controlul politic și ideologic asupra activității partidelor comuniste și muncitorești de guvernământ din țările Europei Centrale și de Est, dar și a activității partidelor comuniste din Franța și Italia, care nu se aflau la guvernare.

În anul 1948 URSS a încheiat cu majoritatea țărilor Europei Centrale și de Est Tratat de prietenie, colaborare și ajutor reciproc. Drept răspuns, în anul 1948 a apărut **Uniunea Europei Occidentale**. Membri ai ei au devenit Marea Britanie, Franța, Belgia, Olanda și Luxemburgul. Țările se angajau să-și ofere una alteia ajutor militar în cazul unui pericol pentru interesele lor. În conformitate cu tratatul încheiat, țările aliate urmau să acționeze împreună în cazul unei intervenții sovietice. Aceasta alianță n-a putut să echilibreze forțele militare în Europa, însă a devenit, în felul ei, o treaptă spre colaborarea cu SUA. Membrii Uniunii conștientizau faptul că forțele lor sunt insuficiente, de aceea s-au adresat SUA și Canadei cu apelul să adere la această alianță.

Pe data de 4 aprilie 1949, la Washington, reprezentanții guvernelor Belgiei, Marii Britanii, Franței, Danemarcei, Islandei, Italiei, Canadei, Olandei, Norvegiei, Portugaliei și SUA au semnat Tratatul Nord-Atlantic, conform căruia

era înființată o nouă alianță – **Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO)**. La el se anexau acordurile privind acordarea de ajutor reciproc țărilor-membre ale alianței. În anul 1952 la NATO au aderat Grecia și Turcia, iar trei ani mai târziu – RFG.

URSS califica NATO drept „bloc agresiv”. Conducerea de la Moscova considera că această Alianță a fost creată de

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) — organizație interguvernamentală internațională, Alianță militaro-politică a 29 de state din America de Nord și Europa, care tind să atingă scopul fixat în Tratatul Nord-Atlantic de la 1949. În anul 2018 Ucrainei i s-a acordat statutul de stat-aspirant pe calea aderării la Alianță.

statele din Occident la inițiativa SUA și este îndreptată împotriva țărilor socialiste. O contraponderare geopolitică a NATO a devenit **Organizația Pactului de la Varșovia**, întemeiată în anul 1955. Ea a fost înființată de către Albania, Ungaria, Bulgaria, RDG, Polonia, România, Cehoslovacia și URSS. Aceste state au semnat la Varșovia Tratatul de prietenie, colaborare și ajutor reciproc. Tratatul fixa apariția unei alianțe militare a statelor socialiste, rolul de frunte în ea aparținându-i URSS. Această alianță a instaurat lumea bipolară pentru 36 de ani. Semnarea Tratatului a devenit un răspuns la aderarea RFG la NATO.

Concluzii

- ▶ Ocupația sovietică a Europei Centrale și de Est a dus la formarea noilor realități teritorial-politice și la agravarea situației pe continent.
- ▶ Confruntarea dintre SUA și URSS a cauzat apariția unui asemenea fenomen ca „războiul rece”.
- ▶ Faza inițială a „războiului rece” a demonstrat vizual pe cât de dură va fi confruntarea dintre cele două supraputeri.
- ▶ Apariția NATO și a Pactului de la Varșovia a consfințit crearea lumii bipolare ca pe o nouă realitate geopolitică.

Întrebări și însărcinări

1. Când W. Churchill și-a ținut celebrul său discurs în orașul Fulton? **2.** Ce înseamnă „război rece”? **3.** Cine a formulat principalele teze ale „strategiei de stăvilire”? **4.** Numiți data primei crize berlineze. **5.** Ce denumiri aveau statele germane întemeiate în anul 1949? **6.** Câte state au înființat în anul 1949 Alianța NATO?

7. Ce fel de transformări a cauzat ocupația sovietică în Europa Centrală și de Est? **8.** Numiți premisele fazei inițiale a „războiului rece”. **9.** Caracterizați desfășurarea principalelor conflicte din faza inițială a „războiului rece”. **10.** Ce a condiționat și cum au fost create Alianța NATO și Pactul de la Varșovia?

11. Arătați pe harta-atlas statele care au întemeiat Alianța NATO și Pactul de la Varșovia. **12. Discutați în grupuri** mici despre legătura dintre „războiul rece” și rezultatele celui de-al Doilea Război Mondial. **13.** Alcătuiți tabelul „Conflictele internaționale din etapa inițială a „războiului rece”.

Denumirea și data	Cauzele	Desfășurarea	Rezultatele și consecințele

14. De ce, după părerea voastră, imposibilitatea dezlănțuirii unor conflicte internaționale în faza inițială a „războiului rece” nu au impus SUA și URSS să renunțe la confruntare? **15.** Luând cuvântul în anul 2014, în Estonia, președintele SUA, Barack Obama a spus: „Noi îi apărăm pe aliații noștri din NATO, pe fiecare aliat în parte. În această Alianță nu există membri mai noi sau mai vechi, nu există parteneri secundari sau principali. Ei toți sunt aliați și acest lucru este cert. Și noi apărăm integritatea teritorială a fiecăruia”. Ce principiu al NATO este amintit în acest citat? **Discutați în perechi** importanța lui.

CAPITOLUL II. STATELE AMERICII DE NORD ȘI EUROPEI OCCIDENTALE: FORMAREA SOCIETĂȚII POST-INDUSTRIALE

§ 4. Tendințele de dezvoltare economică și socială a statelor Americii de Nord și Europei Occidentale

1. Care erau trăsăturile caracteristice ale dezvoltării economice a țărilor din Occident în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI?
2. Ce era caracteristic pentru dezvoltarea socială a acestor țări în perioada respectivă?
3. Explicați semnificația noțiunii „societate industrială” și numiți caracteristicile ei principale.

Dezvoltarea economică a țărilor din Occident în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI. După cum știți deja, statele Americii de Nord și Europei Occidentale sunt numite state din Occident. În perioada respectivă, dezvoltarea lor economică a decurs destul de complicat, însă foarte dinamic.

Rolul-cheie în refacerea economiei europene l-a jucat „planul Marshall”. La realizarea lui au aderat Austria, Belgia, Marea Britanie, Danemarca, Irlanda, Islanda, Italia, Luxemburgul, Olanda, Norvegia, Portugalia, Franța, Turcia, Elveția, Suedia și RFG (din anul 1949). Până la mijlocul anului 1951 SUA au alocat în aceste scopuri circa 13 miliarde de dolari. Pentru coordonarea eforturilor de refacere a economiei în conformitate cu „planul Marshall”, în anul 1948 a fost înființată **Organizația pentru Cooperare Economică Europeană**. Astfel, în afară de refacerea postbelică, se punea fundamentul viitoarei integrări europene.

O mare însemnătate pentru refacerea economiei țărilor Europei Occidentale a jucat-o introducerea, după război, conform hotărârii conferinței de la Bretton Woods din 1944, a unui nou sistem valutar internațional. În locul standardului de aur a venit sistemul de reglementare în dolari. Acest lucru a favorizat afirmarea rolului SUA ca lider al țărilor cu economie de piață. Concomitent, cu scopul efectuării decontărilor internaționale, au fost create **Fondul Monetar Internațional (FMI)** și **Banca Internațională de Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD)**.

Din anul 1947 ritmurile dezvoltării economice a țărilor Europei Occidentale au început să crească. În perioada anilor 1948–1952 agricultura țărilor vest-europene a atins nivelul de până la război, volumul producției industriale a crescut cu 35%, iar exportul s-a dublat.

Înființarea FMI la conferința de la Bretton Woods (SUA). Anul 1947.

Perioada anilor 1947–1973 în Europa Occidentală a intrat în istorie ca un adevărat boom economic. Creșterea economică a atins criteriile unei creșteri globale și a cuprins toate țările vest-europene. Creșterea medie anuală a economiei în această perioadă a constituit 4,9 %.

Cu cea de-a doua jumătate a anilor 50 – începutul anilor 60 coincide cu primul val al **revoluției tehnico-științifice**. Trăsăturile ei principale au devenit: electronizarea, dezvoltarea biotehnologiilor, producerea și folosirea materialelor artificiale, automatizarea producției prin intermediul folosirii mașinilor electronice de calcul, folosirea noilor feluri de energie și altele. Anume în acea perioadă apar ceasornicele cu cifre, casetofonele video, primele dispozitive de copiat „Xerox”, primele dispozitive laser. Televiziunea a trecut la imaginii color, ea transformându-se în mijloc principal de comunicare. Prețurile mici la petrol au favorizat sporirea producției autovehiculelor. Automobilul a devenit unul din simbolurile culturii în masă de la acea vreme.

Boom-ul economic din perioada anilor 1947–1973 a contribuit la formarea societății de consum. Volumul producției industriale depindea deja de mărfurile solicitate, ceea ce a transformat-o într-o forță motrice a economiei. Prin anii 50, în SUA și în țările vest-europene, întâietatea în structura plasării în câmpul muncii o deținea sfera de prestare a serviciilor. În comerț, micile prăvălii erau înlocuite cu magazinele mari de auto-deservire (supermarket-urile) și centrele comerciale. A început să se dezvolte rețeaua așezămintelor de alimentare rapidă „fast food”.

În acea perioadă, în țările din Occident se forma statul social cunoscut și ca „stat al bunăstării”. La tradiționalele funcții organizațională și juridică s-a mai adăugat o funcție foarte însemnată – grija pentru bunăstarea cetățenilor. Cea mai costisitoare și principală sarcină a devenit asigurarea drepturilor cetățenilor la protecție socială de la naștere și până la moarte. În afară de aceasta, pentru a menține stabilitatea socială erau reglementate conflictele dintre patroni și muncitori. Încă o sarcină importantă a „statului bunăstării” era grija pentru mediul ambiant.

Tot în acea perioadă apar **corporațiile transnaționale** ca formă a integrării economice orizontale. Acestea controlau anumite ramuri ale producției și-și extindeau influența asupra celor necesare pentru existența lor stabilă.

Corporațiile transnaționale au contribuit la dezvoltarea economică a lumii prin extinderea relațiilor de piață asupra

Revoluție tehnico-științifică — salt calitativ în dezvoltarea forțelor de producție, refacerea bazelor tehnice a producției materiale pe calea transformării științei în factor principal de producție, în rezultatul căruia are loc transformarea societății industriale în cea post-industrială.

„Stat al bunăstării” — model de dezvoltare statală în țările industrial dezvoltate, care prevede un înalt nivel de viață. Pentru el sunt caracteristice consumul în masă și protecția socială. Instaurarea lui în țările din Occident coincide cu sfârșitul anilor 40 – anii 50, iar apogeul dezvoltării – cu anii 60 – începutul anilor 70.

Corporație transnațională — companie internațională ce efectuează fabricarea produselor industriale pe contul investițiilor străine directe și controlează filialele sale de peste hotare.

altor zone și antrenarea economiilor naționale la economia mondială. Însă, în activitatea lor se întrevădeau și fenomene negative asupra țărilor și economiilor lor.

În anul 1971 SUA au renunțat la sistemul de la Bretton-Wood. Acesta a devenit un început al sfârșitului erei stabilității în sistemul financiar internațional. „Înfierbântarea economiei” și criza petrolieră de la 1973 au dus la **criza economică din anii 1973–1975**. În timpul acestei crize, în economie se făcea simțit adeseori „efectul dominoului” atunci când declinul într-o anumită ramură cauza fenomene analogice în alte domenii. În genere, în această perioadă volumul producției industriale în țările din Occident s-a redus cu mai mult de 10 %. Au sporit simțitor prețurile de consum și a crescut rata șomajului. Situația de atunci era caracterizată ca **stagflație** – îmbinarea ratei înalte a șomajului, inflației și creșterii nule a economiei.

Marea Britanie a depășit consecințele crizei în 1987, SUA – în anul 1992. Combaterea crizei a fost posibilă grație celui de-al doilea val al revoluției tehnico-stiințifice, cunoscută și ca revoluție informațională, care a cuprins țările occidentale în ultimul pătrar al sec. XX – începutul sec. XXI. Noile tehnologii au contribuit la optimizarea producției, făcând-o mai economicoasă și mai ieftină. O trăsătură esențială a acestei etape a revoluției a devenit aplicarea calculatoarelor, electronicii, tehnicii reactive, energiei nucleare, materialelor polimere.

În anul 1976, inovatorul tehnologiilor computerizate, Steve Vozniak, american de origine ucraineană, a asamblat primul calculator personal „Apple 1”, iar prietenul său, Steve Jobs, a organizat vânzarea acelei invenții. Prețul lui era de 500 de dolari plus 33 % – prețul magazinului. În anul 2015 varianta originală a lui „Apple 1” a fost vândută într-o colecție particulară la suma de 200 mii de dolari americani.

În afară de realizările din domeniul computerizării se înregistrau multe inovații în alte sfere: au apărut calculatoarele de buzunar, aparatele de fotografiat digitale, CD-urile și altele. Dezvoltarea robotizării a făcut posibilă înlăturarea omului din producție. Prin anii 90 apar primele telefoane mobile ale firmei „Ericsson”, iar în anul 1996 firma finlandeză „Nokia” produce primele smartph-onuri.

Criza din anii 1973–1975 a impus țările occidentale la o aprofundare a integrării economice. În anii 70 s-a afirmat definitiv economia globală (fără oarecare cadru teritorial concret). Sub influența ei economiile naționale au devenit reciproc dependente. Economia mondială s-a transformat într-un sistem unic în care starea economiei unei

Steve Vozniak și Steve Jobs. SUA. Anii 70.

țări influența inevitabil asupra celorlalte. Manifestare a globalizării economiei a devenit standardizarea economiei, politicii fiscale și a politicii de plasare în câmpul muncii. Din anul 1976 coordonarea politicii economice a țărilor occidentale era efectuată de „grupul celor șapte” (G7) din care făceau parte Marea Britanie, Italia, Canada, SUA, Franța, RFG și Japonia.

„Grupul celor șapte” nu era o organizație internațională și hotărârile lui nu aveau putere obligatorie. În perioada anilor 1991–2002 el s-a transformat treptat în „grupul celor opt” (G8) cu participarea Rusiei (după schema „7+1”). Însă, începând cu anul 2014 țările occidentale au refuzat să colaboreze cu Rusia în formatul G8. Explicând acest pas, președintele Comisiei Europene, J. M. Barroso, a spus „Grupul celor opt putea să-și piardă sensul, deoarece ideea lui a fost să adune țări cu aceeași gândire. Acum, însă, nu putem vorbi despre acest lucru când o țară anexează teritoriul altei țări”. Aceasta a devenit cea mai bună reacție a reprezentanților statelor dezvoltate ale lumii la agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei.

În anul 1999 a fost constituit „grupul celor douăzeci” din care fac parte statele dezvoltate ale lumii și țările aflate în curs de dezvoltare. Ele asigură 85 % din Produsul Intern Brut global și constituie 2/3 din populația lumii.

La finele sec. XX dezvoltarea economică a statelor occidentale avea loc în condiții noi. Destrămarea URSS și a „lagărului socialist” a demonstrat vădit avantajele modelului economic occidental. A încetat „războiul rece”. În același timp, noi concurenți economici ai Occidentului au devenit China, India și „tigrii asiatici” (Hong Kong, Malaysia, Coreea de Sud, Singapore, Thailanda, Taiwan). Economiiile țărilor din Occident erau nevoite să facă față mereu noilor pericole.

La începutul sec. XXI economiile statelor occidentale au trecut printr-un declin serios. Ritmurile creșterii economice, potrivit datelor FMI, erau mai mici decât cele înregistrate în anii 80. O tendință principală în dezvoltarea economică a țărilor occidentale a devenit creșterea numărului persoanelor plasate în sfera serviciilor. Către anul 2002, în țările Uniunii Europene, cota parte a sferei serviciilor constituia 68 %, iar cea a industriei era de doar 26 %.

În anul 2008 statele occidentale au fost cuprinse de o criză financiară. „Grupul celor șapte” a adoptat un plan special, care a permis combaterea fenomenelor de criză. Până în anul 2010 sectorul financiar s-a stabilizat, însă fenomenele de criză se făceau simțite în alte domenii ale economiei. Guvernele s-au văzut nevoite să ia măsuri care să contribuie la reducerea influenței factorilor negativi și să asigure o dezvoltare economică durabilă.

2 **Concepția societății post-industriale.** La lucrările celui de-al VII-lea Congres sociologic internațional, desfășurat în anul 1970, sociologul american, Daniel Bell, a făcut publică pentru prima dată concepția sa referitoare la societatea post-industrială.

Societate post-industrială (post-modernă, informațională) — stadiu al dezvoltării sociale, care a înlocuit societatea industrială. Pentru ea sunt caracteristice intensificarea factorului cunoștințelor, folosirea surselor regenerabile de energie, grija față de protecția mediului și altele.

Criteriul principal al societății post-industriale, care o deosebește de modelul anterior de dezvoltare socială, constă în dominația cunoștințelor științifice. Potrivit cercetătorului, anume dezvoltarea autonomă a științei constituie premisa noii organizări a structurii societății. Componentele principale ale acestei structuri

urmează să devină universitățile și organizațiile de cercetări științifice. Schimbările în structura socială a societății duc la apariția altor divergențe diferite după conținut. Dacă pentru o societate industrială sunt caracteristice contradicțiile dintre patronii întreprinderilor și muncitorii năimiți, apoi în societatea post-industrială vor apărea conflicte între specialiști și oamenii simpli în cadrul organizațiilor și în viața socială.

Potrivit afirmațiilor lui D. Bell, în țările occidentale de la acea vreme aceste procese obțineau treptat forme de viață reale, iar trăsăturile precedentei societăți industriale dispăreau.

Trăsăturile societății post-industriale în concepția lui D. Bell

- ▶ Trecerea de la producerea mărfurilor la prestarea serviciilor.
- ▶ Prevalarea printre muncitori a unei clase de specialiști și tehnicieni profesioniști.
- ▶ Rolul de frunte al cunoștințelor teoretice ca bază a inovațiilor în economie, politică și structura socială a societății.
- ▶ Orientarea în viitor la metodele de control și evaluare a posibilelor direcții de dezvoltare a tehnologiilor.
- ▶ Adoptarea hotărârilor pe principiile „tehnologiei intelectuale”

3 Dezvoltarea socială a țărilor din Occident în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI. În condițiile unui avânt total, legat de încheierea războiului, în țările occidentale creștea foarte rapid natalitatea. Astfel, dacă în anii 30 în SUA s-au născut 24 milioane de copii, apoi numai în anul 1950 pe lume au venit 3.5 milioane de nou născuți. Însă, deja în anii 60 nivelul natalității s-a redus, iar în Europa Occidentală acest indice a fost cel mai scăzut din ultimele două secole. Acest lucru era legat, în mare parte, de emanciparea femeilor și de răspândirea mijloacelor de contracepție disponibile.

Au cunoscut schimbări și procesele de migrație. În sec. XIX – prima jumătate a sec. XX în SUA treceau cu traiul, în mare parte, europeni, iar după război – locuitori ai Asiei și Americii Latine. Insuficiența brațelor de muncă în condițiile boomului economic a cauzat un torent de imigranți spre Europa din țările Africii de Nord, Turcia, India și Pakistan.

În perioada postbelică, ca și mai înainte, dominantă era așa-numita familie-nucleu (părinții și copiii lor sau, pur și simplu, cuplul fără copii). În anii 60 acest model al familiei a fost supus criticii din cauză că ar fi limitat

posibilitățile femeii la autorealizare. Mișcarea pentru emancipare a favorizat egalarea în drepturi a femeilor cu bărbații, le-a antrenat la viața economică și le-a oferit posibilități pentru recunoaștere socială.

În condițiile liberalizării vieții cotidiene și revoluției tehnico-științifice, tineretul a fost acela care a sfidat tradiționalele valori ale familiei. În anii 50–60, în SUA apar mișcările de tineret ale **beatnicilor** și **hippye**. Mai târziu ele au căpătat răspândire și în Europa. Prin anii 60 s-a format așa-numita subcultură a adolescenților (minori de la 13 în sus, care-și aveau idoli lor, stilul de îmbrăcăminte, limba de comunicare).

Datorită mobilității sociale și lichidării barierelor sociale societatea occidentală devenea din ce în ce mai uniformă. Aproape că s-a egalat stilul de viață de la orașe și sate. Omul se străduia tot mai puțin să aparțină la cutare sau cutare grup social. Concomitent, sub influența boomului economic, în societate se răspândeau tot mai mult manifestările unei crize spirituale, care s-au agravat după intrarea ei în stadiul post-industrial de dezvoltare.

După război structura socială a societății occidentale a cunoscut schimbări însemnate. În special, mecanizarea proceselor de producție în agricultură a dus la reducerea numărului de lucrători în această sferă. Procesul respectiv a fost numit „moartea țărănimii”.

În anii 60, în țările din Occident s-a produs revoluția sexuală, care a adus pe valurile ei lozincă iubirii libere. Un rezultat al ei a devenit recunoașterea de către societate a importanței relațiilor sexuale ca sferă deosebită și extrem de însemnată în viața omului. Sexualitatea nu mai era ascunsă, ci dimpotrivă – tot mai mult accentuată. Acest lucru a cauzat schimbări cardinale în modă și îmbrăcăminte.

Situația muncitorilor în condițiile constituirii „statului bunăstării” s-a îmbunătățit cu mult. A început să crească nivelul salariului. După aplicarea diverselor forme de asigurări șomajului a devenit mai puțin dureros pentru cei ce-și pierdeau locul de muncă. În genere, rata șomerilor în condițiile boomului economic a devenit mizeră. Piața muncii a „înghițit” sute de mii de persoane strămutate de la sate și imigranți. Un lucru obișnuit a devenit plasa în câmpul muncii a femeilor căsătorite. Începând cu anii 60 a devenit clar că muncitorimea nu mai dorește să sprijine mișcările radicale de stânga.

Grupul social de bază în această perioadă a devenit **clasa de mijloc** – fermierii, micii întreprinzătorii, specialiștii de înaltă calificare cu studii superioare.

Beatnici — mișcare literară a tinerilor din SUA de la mijlocul anilor 50 – începutul anilor 60. Participanții ei proclamau renunțarea benevolă la viața asigurată, alegeau sărăcia și cerșetoria, contestau modelul social existent.

Hippye — mișcare internațională a tineretului constituită în anul 1965 la San Francisco (SUA) în condițiile liberalizării și democratizării societății, una dintre cele mai strălucite manifestări ale contraculturii. Mișcarea purta un colorit pacifist, a influențat esențial arta, în special muzica rock. Ea a devenit unul din simbolurile epocii sale. Participanții ei se numeau pe sine „generația florilor” sau „generația dragostei”. Tot de mișcarea Hippye este legată revoluția sexuală. Mișcarea a decăzut la începutul anilor 70.

Student participant la campania de informare despre HIV/SIDA cu prilejul Zilei internaționale a memoriei jertfelor SIDA. SUA. Anii 90.

- ? Explicați cum încearcă participantul la campanie să-i influențeze pe cei din jur.

Ultima categorie a aderat la această clasă în condițiile creșterii economice și a completat cu mult numărul ei. Anume clasa de mijloc era considerată cel mai mare beneficiar al mărfurilor de larg consum, automobilelor și a construcției locative individuale. În ceea ce privește convingerile politice, clasa de mijloc avea o atitudine cumpătată.

Pozițiile marilor proprietari au slăbit. „Vechii bogătași” cedau pozițiilor „noilor bogătași”, deveniți înstăriți în perioada avântului economic.

În anii 70 starea muncitorimii s-a schimbat. Partea calificată a acestei categorii a aderat la clasa de mijloc. În construcții și agricultură au început să muncească imigranții din Asia, Africa și Europa Centrală și de Est. Șomajul s-a schimbat din cel ciclic, care a cuprins toți lucrătorii în perioada declinului producției, în unul structurat, care cuprindea deja o anumită ramură a producției.

Veniturile „noilor bogătași”, mai ales a celor legați de sferele inovațiilor tehnice, creșteau în mod rapid.

În această perioadă, în țările din Occident s-au produs și schimbări demografice, fenomen legat de încheierea boomului economic și începutului perioadei deceniilor de criză. A crescut vârsta medie pentru încheierea căsătoriei, fapt condiționat de necesitatea primordială a oamenilor de a obține asigurări materiale înainte de a începe viața de cuplu. Numărul membrilor familiei s-a redus, de altfel ca și indicele natalității. Scăderea nivelului natalității și creșterea numărului oamenilor în etate a dus la îmbătrânirea populației.

Lipsa unei stabilități economice în ultimii 30 de ani ai sec. XX – începutul sec. XXI a dus la agravarea problemelor sociale vechi și la apariția altora noi. Cele mai grave dintre ele au devenit narcomania și SIDA. În mare parte, țările occidentale nu au interzis folosirea stupefiantelor, ci s-au concentrat pe lupta cu furnizorii și canalele de proveniență. Numai în anul 2007 SIDA a luat viața a 2,1 milioane de oameni (300 mii dintre ei fiind copii și minori cu vârsta de până la 15 ani).

A doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI a devenit perioada înviorării mișcării pentru drepturile minorităților sexuale și ghender. Scopul ei era obținerea egalității civile în drepturi, respectării drepturilor omului, lichidării discriminării și xenofobiei, libertății sexuale, toleranței și recunoașterii dreptului de a fi „altul”. Forme ale acestei mișcări au devenit organizațiile publice, apariția publicațiilor tipărite, crearea cartierelor-gay, demonstrațiile, mitingurile, etc.

Sub diverse forme se dezvoltă la acea vreme în țările occidentale lupta pentru drepturile minorităților lingvistice și religioase. De cele mai dese ori

ea se intercala cu lupta minorităților naționale pentru drepturile lor. (Mai detaliat despre aceasta veți afla în timpul prelucrării materialului despre dezvoltarea țărilor Occidentului în perioada respectivă).

4 Mișcarea feministă în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI. În această perioadă a continuat mișcarea femeilor pentru stabilirea unor posibilități egale în diverse sfere ale vieții pentru ambele sexe.

În anii 60 a început cel de-al doilea val al mișcării feministe, care continuă până în prezent, coexistând cu cel de-al treilea val apărut prin anii 90. Începutul celui de-al doilea val este legat de publicarea cărții scriitoarei B. Friedan „Mistica feminității”. În ea autoarea s-a pronunțat împotriva faptului de a le impune femeilor americane viziunile despre „soția-casnică fericită” și limitarea posibilităților pentru autorealizarea lor socială și profesională. Cartea s-a bucurat de o enormă popularitate în mediul cititorilor. Acest lucru i-a permis scriitoarei B. Friedan să-și propage viziunile prin citirea lecțiilor în mai multe țări din Occident. Feministele celui de-al doilea val din țările occidentale vedeau o legătură inseparabilă dintre inegalitatea culturală și politică a femeilor și bărbaților. Ele chemau femeile să privească la problemele proprii vieți ca la probleme ce reflectă viziunile sexiste ale puterii și sunt profund politizate. O lozincă populară a feministelor din cel de-al doilea val a devenit expresia „Personal – înseamnă politic!”.

O altă problemă pentru care luptau feministele în multe țări din Occident a devenit reforma dreptului familial, care le oferea la acea vreme bărbaților dreptul de control asupra soției.

La începutul anilor 90 în SUA a luat naștere cel de-al treilea val al feminismului. Feministele din perioada respectivă negau viziunile anterioare despre ce este bine și ce este rău pentru femei. În special, o largă popularitate au obținut opiniile cum că între sexe nu există nici un fel de deosebiri psihologice, iar rolurile-gheender au fost inventate în societate în mod artificial.

Aproximativ în anul 2012 a apărut cel de-al patrulea val al feminismului. În centrul atenției feministelor contemporane se află problema combaterii abuzului și violenței sexuale față de femei. Decisive pentru cel de-al patrulea val al feminismului sunt tehnologiile informaționale – rețelele de socializare, blogurile, site-urile etc. Printre cele mai răsunătoare campanii organizate s-au numărat proiectul „Sexismul zilnic”, „Zece ore de plimbare prin New York în calitate de femeie”, „Luna feminină martie 2017”, „Marșul feminin 2018” și altele.

5 Modelul social suedez. Unul dintre modelele moderne de dezvoltare social-economică și politică este acel ce funcționează în Suedia de la finele anilor 30. Modelul suedez de dezvoltare social-economică, numit în țară „statul bunăstării”, se bazează pe recunoașterea egalității tuturor formelor de proprietate și puterii economice, precum și pe neadmiterea concentrării lor în mâinile unei singure persoane. Dezvoltarea economiei naționale este orientată la menținerea unui nivel înalt de viață a populației.

Modelul social suedez asigură egalitatea în drepturi a femeilor și bărbaților, în special, în problema îngrijirii copilului. Anii 80.

7 Ce fel de informații despre modelul social suedez putem obține din această ilustrație?

La baza modelului suedez a fost pus așa-numitul socialism funcțional sau socializarea fără naționalizare. Mijloacele principale ale producției se află în proprietate privată, iar toate veniturile sunt gestionate de puterea de stat. Majoritatea veniturilor, sub formă de impozite, sunt incluse în buget și folosite pentru necesitățile social-economice. Astfel, întreprinzătorii privați sunt responsabili de producție, iar autoritățile – de calitatea vieții și distribuirea echitabilă a bunurilor materiale.

Fiind după esența sa social, modelul suedez este orientat la reducerea inegalității în societate pe contul redistribuirii venitului național în favoarea celor mai slab asigurate pături ale populației.

O componentă importantă a modelului suedez sunt taxele înalte pentru cetățenii cu venituri mari. Taxa pe veniturile individuale considerabile este de la 31,5 % până la 85 % (în Ucraina acest indice este

de 13 %). Modelul se bazează pe o societate civilă dezvoltată, care dispune de pârghii suficiente pentru a controla activitatea puterii.

Cheltuielile pentru întreținerea aparatului de stat și puterii legislative sunt determinate și limitate clar (Cabinetul de Miniștri dispune de 11 automobile de serviciu, parlamentul – de trei). Suedia are statutul de țară în afara blocurilor. Sistemul de ocrotire a sănătății, considerat unul dintre cele mai bune în lume, este gratuit și, în proporție de 95 %, de stat (adică numai 5 % dintre medici dispun de practică privată). Suedia ocupă primul loc în lume după cheltuielile pentru dezvoltarea învățământului pe cap de locuitor. Obligatoriu este învățământul de nouă clase pe care locuitorii îl obțin preponderent în școlile de stat. Învățământul superior, care este finanțat de stat, îl pot obține toți cetățenii cu studii medii.

În lista țărilor lumii cu cel mai mare PIB pe cap de locuitor Suedia ocupă locul opt. De asemenea, ea deține locuri de frunte în rating-urile privind calitatea vieții, ocrotirea sănătății, învățământul, apărarea drepturilor civice și politice, competitivitatea, egalitatea, prosperarea și altele. Din anul 1995 Suedia este membru al Uniunii Europene, însă, în cadrul unui referendum general național, locuitorii ei au refuzat să adere la zona euro.

Concluzii

- ▶ În perioada postbelică economia țărilor din Occident se dezvoltă, trecând prin creștere și declin. În general, însă, ea și-a demonstrat capacitatea de a înfrunța pericolele și a se adapta la noile condiții.
- ▶ Analiza schimbărilor, ce s-au produs în țările occidentale de la acea vreme, a permis înaintarea unei noi concepții a societății post-industriale.
- ▶ În baza nivelului de dezvoltare economică obținut se schimbă și viața socială a țărilor din Occident.

- ▶ Modelul suedez de dezvoltare social-economică poate servi drept exemplu elocvent cum economia și puterea pot fi orientate la satisfacerea intereselor omului.

Întrebări și însărcinări

1. În ce perioadă a avut loc boomul economic în țările Europei Occidentale? **2.** Ce înseamnă „statul bunăstării”? **3.** Cine este autorul concepției societății post-industriale? **4.** Unde a apărut mișcarea hippie? **5.** De care eveniment este legat începutul celui de-al doilea val al mișcării feministe? **6.** Când a apărut modelul social suedez?

7. Caracterizați dezvoltarea economică a țărilor din Occident în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI. **8.** În ce constă concepția societății post-industriale? **9.** Ce era caracteristic pentru dezvoltarea socială a țărilor occidentale în perioada respectivă? **10.** Ce fel de fenomene noi au apărut în mișcarea feministă din această perioadă? **11.** Discutați în grupuri mici ce criterii caracterizează modelul social suedez.

12. Arătați pe harta-atlas care țări au luat parte la realizarea „planului Marshall”. **13.** Alcătuiți tabelul „Tendințele de dezvoltare economică și socială a statelor Americii de Nord și Europei Occidentale în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI”

Sfera	Tendințele de dezvoltare
Economică	
Socială	

14. Pregătiți o comunicare (prezentare) despre mișcarea beatnicilor sau hippie (la alegere). Care a fost rolul acestor mișcări în procesul formării societății civile în țările occidentale?

§5. Tendințele dezvoltării politice a statelor Americii de Nord și Europei Occidentale

1. Ce este democrația? Numiți principiile de bază ale democrației. **2.** Care regimuri sunt numite autoritare? **3.** Explicați noțiunea de „societate civilă”. Care sunt principiile ei de bază? **4.** Prin ce se deosebește conservatismul de liberalism?

1 Consolidarea democrației în Occident după cel de-al Doilea Război Mondial. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, când comunitatea mondială a aflat despre crimele regimului nazist, a devenit evidentă necesitatea elaborării și aplicării unor standarde internaționale cu privire la drepturile omului. Prima exprimare globală a drepturilor inalienabile, pe care le au toți oamenii, a devenit Declarația Universală a Drepturilor Omului. În anul 1966 ea a fost completată cu o serie de acte și protocoale, șirul lor fiind încheiat de **proiectul de lege internațional cu privire la drepturile omului**, care, în anul 1976, a obținut statutul de normă a dreptului internațional. Drepturile omului, proclamate în acest document, au fost consfințite în tratatele internaționale, constituțiile și legile naționale.

Consfințirea juridică a drepturilor omului a favorizat legalizarea instituțiilor și principiilor democrației, dar și a unei activități corespunzătoare a organelor puterii în țările occidentale. Unul dintre exemplele de realizare a drepturilor omului au devenit campaniile publice în masă pentru anularea oricăror limitări și manifestări ale discriminării după sex sau culoare în timpul exercitării dreptului electoral. În special, în această perioadă, în toate țările din Occident femeile au obținut dreptul de vot la alegeri. În anul 1948 au fost restabilite drepturile electorale ale femeilor în Germania de Vest (ele au fost private de dreptul electoral în anul 1933 de către puterea nazistă). În anul 1944 de drepturi electorale au beneficiat femeile din Franța, în anul 1952 – cele din Grecia, în anul 1968 – cele din Portugalia, în anul 1971 – cele din Elveția, iar în anul 1976 – femeile din Spania. Majoritatea statelor acordau dreptul de a participa la alegeri de la vârsta de 18 ani.

Se dezvoltau în mod activ metodele democrației directe. Astfel, în anul 1969 electoratul francez a decis pe calea referendumului viitorul politic al lui Ch. de Gaulle, iar alegătorii suedezi au adoptat, în anul 1980, o hotărâre despre închiderea centralelor atomoelectrice. În Elveția, conform Constituției, toate legile adoptate de parlament pot fi aprobate sau anulate în cadrul unui referendum general național.

Consolidarea democrației a fost favorizată de căderea regimurilor autoritare în Europa de Sud-est. În anul 1974 a fost răsturnat regimul militar din Grecia și deschisă calea spre democrație în rezultatul „revoluției garoafelor” în Portugalia. După moartea lui F. Franco Spania a pășit pe calea dezvoltării democratice.

O manifestare a consolidării democrației în țările din Occident a devenit creșterea rolului **societății civile**. În această perioadă autoritățile creau în mod conștient posibilități pentru lansarea inițiativelor sociale și capacitatea de a influența viabil asupra politicii. Anume caracterul activ al societății civile a contribuit la depistarea cazurilor de corupție și abuz de putere în RFG (1962), SUA (1972), Japonia (1976–1983), Italia (1980–1990).

2

Tendențele de dezvoltare a sistemelor partinice. În perioada postbelică a cunoscut schimbări și configurația sistemelor politice de partid în țările din Occident. Mișcările politice, care au fost complice la instaurarea regimurilor totalitare și la dezlănțuirea războiului, au părăsit arena politică. În majoritatea țărilor s-a păstrat sau a fost renovat sistemul politic de partid din perioada interbelică. Partidele politice, care au fost create după război, își elaborau propriile programe, reînnoind direcțiile politice tradiționale, care să corespundă realităților timpului.

Conservatismul în calitate de curent politic de idei și-a păstrat însemnătatea și influența în țările occidentale în perioada postbelică. O ramură importantă a sa a devenit **neo-conservatismul**, care s-a format

Neo-conservatism — curent politic modern ce acomodează valorile tradiționale ale conservatismului la realitățile societății post-industriale, determină politica guvernamentală și cursul politic al unor țări din Occident în ultimele decenii (spre exemplu, thatcherismul, reiganomics).

după Primul Război Mondial drept răspuns la tulburările revoluționare din Europa. La dezvoltarea acestei direcții după cel de-al Doilea Război Mondial a contribuit căderea fascismului și nazismului, destrămarea sistemului colonial mondial și trecerea treptată de la societatea industrială la cea post-industrială.

Din cauza colaborării unor forțe conservatoare cu naziștii sau neparticiparea acestora la mișcarea de rezistență, atitudinea opiniei publice față de conservatori a fost la început deosebit de negativă. Aceștia s-au văzut nevoiți să lupte pentru a-și restabili influența. Doar conservatorii britanici au reușit să evite acest lucru. În anul 1951 ei au revenit la conducerea țării, punând accentul pe necesitatea păstrării tradițiilor politice ale Marii Britanii.

Ideile **liberalismului**, ca și mai înainte, ocupau un loc important în viața social-politică a țărilor occidentale. Principiile lui erau consfințite în constituțiile naționale și se extindeau asupra altor partide politice. Astfel, ideile liberalismului au fost acceptate de către social-democrația postbelică, care dorea să-și asume rolul de inițiator principal al reformelor sociale. Una din variantele manifestării liberalismului în acea perioadă a devenit **neo-liberalismul**.

La ideile liberale își orientau activitatea în politica lor **creștin-democrații** europeni. Astfel, principiile liberale din sfera economică, au fost promovate în anii 50–60, în cadrul „**miracolului economic german**” de către creștin-democratul, economistul și politicianul, **Ludwig Erhard**.

Bază a „miracolului economic” german a devenit teoria **economiei de piață socială**, ce urma să se bazeze pe următoarele patru principii:

- ▶ concurența liberă fără oarecare restricții monopoliste;
- ▶ dreptul întreprinzătorilor de a vinde mărfuri și a cumpăra materia primă necesară fără restricții;
- ▶ proprietatea privată ca bază a liberei concurențe și a libertății acordurilor de cumpărare-vânzare;
- ▶ responsabilitatea totală a întreprinzătorilor pentru activitatea desfășurată.

Partidele creștine populare din viața politică postbelică vest-europeană au îmbinat, în programele și activitatea lor, ideile conservatoare cu principiile liberale în politica economică. Forță politică principală în societatea vest-germană a devenit Blocul alianțelor Creștin-democrată și Creștin-socială. Rolul de conducător al creștin-democraților în viața politică a RFG, după cum se consideră, era asigurat de către ideile neoliberales ale unei economii de piață sociale.

Neo-liberalism (noul liberalism) — curent al gândirii politice și economice, care a apărut în anii 30, dar s-a format ca ideologie în anii 80–90.

„**Miracol economic**” — expresie folosită la figurat atunci când este vorba de o creștere economică vertiginoasă în unele țări sau zone.

Economie de piață socială — economie de piață în care principiul libertății pieței se îmbină cu principiul echilibrului social. Concepția a fost elaborată în anul 1947 de către economistul german, W. Eucken.

Liderul creștin-democraților germani, K. Adenauer, care s-a aflat timp de 14 ani în fruntea guvernului, a fost, după convingerile sale, conservator și obțineva victorie la alegeri grație lozincii „Nici un fel de experimente”.

Mișcarea socialistă, de asemenea și-a păstrat pozițiile în țările occidentale postbelice. Luând în calcul experiența regimului totalitar din URSS, majoritatea partidelor creștin-democrate s-au îndepărtat de marxism. Ele optau pentru pluralismul democratic, statul de drept și socialismul democratic. Social-democrații tindeau să înfăptuiască unele transformări sociale, însă considerau că acestea urmează să fie făcute pe calea reformelor. În perioada postbelică social-democrații au făcut parte din guvernele a 12 țări din Occident.

Comuniștii au obținut o autoritate înaltă în timpul războiului datorită participării la Mișcarea de rezistență. Însă, în perioada postbelică, în condițiile declanșării „războiului rece”, comuniștii din Europa Occidentală s-au transformat într-o forță aflată în opoziție față de putere.

3 Particularitățile vieții politice și de partid în ultimul pătrar al sec. XX – începutul sec. XXI.

În ceea ce privește viața politică și de partid din țările occidentale, în ultimul pătrar al veacului XX – începutul sec. XXI s-au produs schimbări cardinale. Sub presiunea crizei economice, creșterii șomajului și grijii pentru viitor a avut loc renașterea conservatismului. Începând cu anii 70, mai în toate țările din Occident a luat avânt „valul conservator”, care era întruchipat de către neo-conservatori. În Marea Britanie, bunăoară, vechii conservatori au fost înlocuiți cu activiști ai noului val, conduși de către M. Thatcher. Succesele înregistrate de guvernul său au generat o reacție în lanț în alte partide ale țărilor occidentale. În cadrul Partidului Republican din SUA neo-conservatorii erau reprezentați de către candidatul la președinție și viitorul șef de stat, Ronald Reagan. În Franța a devenit președinte Jacques Chirac, iar în RFG era neo-conservatismului a fost începută de cancelarul Helmut Kohl.

Schimbări însemnate a cunoscut politica partidelor de stânga. Acestea își proclamau drept scop principal apărarea realizărilor obținute și continuarea luptei pentru îmbunătățirea condițiilor de viață. Forțele social-democrate în genere s-au pomenit în condiții de criză. Acest lucru era legat de criza „statului bunăstării”, care, după încheierea perioadei de creștere economică și începutul erei globalizării economiei, dispunea de mijloace mai puține pentru a asigura o protecție socială cuvenită. În același timp, căderea regimurilor comuniste i-a făcut, în genere, pe mulți să pună sub semnul întrebării perspectivele socialismului. Toate acestea i-au impus pe social-democrații europeni să-și refacă ideologia. Fiind influențat de neo-liberalism, socialismul a obținut trăsăturile social-liberalismului.

Prima, în istorie, acțiune organizată a ecologiștilor împotriva experimentelor nucleare. Alaska (SUA), 15 septembrie 1971. Această dată este considerată Zi a creării organizației ecologiste internaționale „Greenpeace”.

După destrămarea URSS și desființarea „lagărului socialist” partidele comuniste și-au slăbit cu mult pozițiile și s-au pomenit în criză din care căutau ieșire.

Neoliberalii în genere au ocupat o poziție centristă în structura politică. Susținerea partidelor liberale de către electorat era foarte neînsemnată.

Agravarea problemelor ecologice a dus la apariția numeroaselor mișcări ecologiste și partide ale „verzilor”. În anul 1971 a fost înființată organizația ecologistă publică internațională „Greenpeace”. Prin anul 1985 din ea făceau parte reprezentanți ai 15 state dezvoltate. Primul partid ecologist a fost creat în anul 1972 în Australia. În prezent, în țările din Occident activează sute de partide și grupuri ecologiste. Mișcarea „verzilor”, după cum ele sunt numite, a devenit un factor important al vieții sociale. Prin acțiunile organizate pentru protecția mediului ambiant această mișcare își mărește în permanență numărul susținătorilor, deci are și posibilitatea de a obține locuri în organele puterii de diferit nivel.

4 **Procesele de integrare în Europa Occidentală.** Refacerea postbelică a Europei Occidentale necesita de cele mai multe ori unele hotărâri interstatale coordonate. Acest lucru a și constituit un imbold pentru începerea integrării economice a zonei respective. Această bună intenție s-a ciocnit de vechile divergențe dintre Franța și Germania. Primul pas important pe această cale a fost propunerea conducerii franceze de a uni industriile carboniferă și de oțel ale celor două țări sub jurisdicția unui organ supranațional unic. În anul 1951, reprezentanții Franței, RFG, Italiei și statelor Benelux (Belgia, Olanda, Luxemburg) au încheiat un acord cu privire la constituirea **Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO)**. Datorită acestei asociații au fost ridicate toate restricțiile din calea deplasării libere a producției din industria cărbunelui și a oțelului între statele semnatare. Statele Benelux au propus ca asociația să fie transformată într-o zonă de liber schimb. În anul 1957 a fost semnat **Acordul de la Roma** despre constituirea **Cooperării Economice Europene (CEE Piața comună)** și **Tratatul** despre înființarea **Comisiei Europene pentru Energia Atomică (Euro-atom)**. Astfel au luat naștere primele forme de integrare economică ale celor șase țări din așa-numita „Europă mică”.

Criza din anii 1973–1975 a impus țările-membre ale CEE să se unească pentru a depăși consecințele ei. În anul 1979 ele au creat un sistem monetar comun. În 1985 țările Beneluxului, Franța și RFG au semnat **Acordul de la Schengen** prin care au decis să renunțe treptat la controlul vamal și de frontieră dintre statele semnatare. Acordul a intrat în vigoare în anul 1995.

Succesul cu care funcționa piața comună a îndemnat alte state din Europa Occidentală să adere la ea: în anul 1973 la CEE au aderat Marea Britanie, Danemarca și Irlanda, în 1981 – Grecia, iar în 1986 – Spania și Portugalia.

Un rezultat al examinării perspectivelor colaborării de către participanții la CEE a devenit semnarea, în anul 1986, a **Actului Unic European**. Prin

Conducătorii statelor europene după semnarea Tratatului de la Maastricht. 7 februarie 1992.

acest document a fost declarată crearea în viitor a Uniunii Europene.

Pe data de **7 februarie anul 1992**, la Maastricht (Olanda) a fost semnat un acord privind crearea, în baza comunităților europene existente, a **Uniunii Europene (UE)**. Acordul prevedea că UE va avea organe de conducere comune, o politică economico-monetară și externă coordonată. În anul 1995 la Uniunea Europeană au aderat Austria, Finlanda și Suedia. De la 1 ianuarie 2002 a apărut unitatea bănească comună a UE – euro.

Aprofundarea proceselor euro-integraționiste a facilitat aderarea noilor state la Uniunea Europeană.

În anul 2004 membri ai ei au devenit Estonia, Letonia, Lituania, Ciprul, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia, Ungaria și Cehia, în anul 2007 – Bulgaria și România, iar în anul 2013 – Croația.

O situație complicată pentru dezvoltarea Uniunii Europene a devenit problema ieșirii din componența ei a Marii Britanii – așa-numitul „Brexit”. În anul 2016, în Marea Britanie a fost organizat un referendum în cadrul căruia 51,9 % dintre respondenți au susținut ideea ieșirii țării din componența UE. În același timp, locuitorii Scoției și Irlandei de Nord s-au pronunțat împotriva, iar cei ai Angliei și Uelsului – pentru. Timpul va arăta cum vor fi reglementate relațiile dintre Marea Britanie și Uniunea Europeană.

5

Problemele etno-sociale. Etno-naționalismul. În procesul dezvoltării țărilor occidentale apăreau din când în când probleme cu caracter etno-social, care necesitau reglementare. Una dintre cele mai complicate este problema imigranților. Un număr însemnat de oameni s-au strămutat, din pricini diferite, în țările din Occident. Integrarea în mediul noilor țări a cauzat numeroase probleme culturale, lingvistice, religioase și de altă natură. Nu întotdeauna autoritățile depuneau eforturile necesare pentru a soluționa aceste probleme.

În prezent, în politica etno-națională a țărilor din Occident este respectat principiul pluralismului cultural și multicultural, în conformitate cu care unitatea națiunilor în stat prevede dezvoltarea culturii tuturor popoarelor conlocuitoare cu condiția recunoașterii de către acestea a principiilor fundamentale a tradițiilor democratice și respectului pentru interesele generale de stat.

Desigur că problema relațiilor etno-naționale în țările occidentale nu poate fi considerată soluționată pe deplin. Strămutații din alte țări sunt nemulțumiți de politica de migrație foarte dură. Complicată rămâne a fi problema posibilităților egale și accesului la profesiile prestigioase pentru imigranți. Însă, autoritățile demonstrează deschidere spre a soluționa problemele, respectând principiile democratice pentru obținerea concordiei sociale și stabilității politice.

În a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI, în țările Europei Occidentale aveau loc conflicte legate de fenomenele **etno-naționalismului** sau ale naționalismului etnic.

De la finele anilor 60 și până în 1998 a persistat **problema Ulsterului** – naționalistii locali din Irlanda de Nord, care aparțineau Marii Britanii, doreau să se unească cu Irlanda independentă. Aceștia erau urmăriți de unioniști, care doreau să rămână în componența Regatului Unit. Rivalitatea reciprocă a generat conflicte armate, în care au murit peste 3,5 mii de oameni. Conflictul s-a încheiat cu semnarea acordului de la Belfast în 1998. Potrivit documentului, Irlanda de Nord rămânea parte componentă a Marii Britanii, însă populației ținutului i se garanta dreptul de a decide în viitor cu o majoritate de voturi problema unificării insulei. La următorul referendum acordul a fost susținut de majoritatea populației Irlandei de Nord și a Republicii Irlandeze.

Etno-naționalism — ramură a naționalismului; spre deosebire de naționalismul civil (apartența omului la o națiune este determinată prin cetățenia lui), adepții acestui curent consideră că o națiune este unită prin patrimoniul comun – limbă, religie, tradiții, istorie, înrudirea prin sânge.

Cea mai mare provincie din Canada este Quebec. Ea ocupă mai mult de 15 % din teritoriul țării. **Problema Quebecului** este legată de dorința unei părți însemnate a locuitorilor francofoni de aici, care constituie 81 % din populația provinciei, să obțină un asemenea statut, care să le permită să-și păstreze identitatea națională.

La începutul anilor 60 și-a activizat eforturile în această privință organizația naționalistă radicală „Frontul eliberării Quebecului”, care opta pentru independența provinciei și transformarea ei într-un stat socialist. Pentru a-și atinge scopul organizația comitea acte de terorism și asasinat. Prin anii 70 ideea suveranității și independenței provinciei a căpătat o răspândire foarte largă. Au fost organizate două referendumuri – în 1980 în privința suveranității provinciei și în 1995 – pentru independență. În ambele cazuri separatiștii din Quebec au suferit înfrângere. Însă, forțele radicale din această provincie canadiană nu-și pierd speranța de a-și atinge scopul.

O problemă complicată pentru Spania a devenit situația din **Țara Bascilor**. Mișcarea etno-naționalistilor locali pentru independență a încercat un timp îndelungat, însă fără succes, să răstoarne regimul lui F. Franco. Organizația separatistă locală ETA a declanșat, în anul 1959, în ținut și în afara lui o campanie de luptă împotriva administrației spaniole și a susținătorilor ei. Activitatea ETA a fost interzisă, ea a fost proclamată organizație teroristă, însă aceasta nu a pus capăt conflictului. Jertfe ale confruntării au devenit mii de persoane. Pentru a reglementa conflictul din Țara Bascilor și a evita izbucnirea altora în viitor, în anul 1978, în Spania, a fost adoptată Constituția, care garanta dreptul la autonomie pentru toate zonele și naționalitățile ce populează țara. Acest lucru, însă, nu a satisfăcut cercurile etno-naționaliste din Țara Bascilor. Ei continuau lupta, cerând independență deplină. În același timp, majoritatea bascilor

au încuviințat pozitiv acordarea autonomiei zonei de către puterea spaniolă. Abia în anul 2011 ETA a declarat despre „încetarea activității sale armate”.

Autoritățile spaniole au calificat acest pas ca pe o „victorie a democrației, legii și rațiunii”. Cu toate acestea, ambele părți au rămas pe poziții diferite. Partea spaniolă califică conflictul din Țara Bascilor drept „acțiuni ale organizației teroriste împotriva ordinii de drept”, iar partea rivală este de părerea că „acest conflict poartă un caracter politic între diferiți subiecți din Țara Bascilor”. Chiar și unii politicieni spanioli sunt de acord cu faptul că „acest conflict a rămas drept moștenire de la dictatura lui F. Franco, cruzimea căruia a dus la apariția organizației ETA. Conflictul este inadmisibil pentru o societate pluralistă și contravine principiilor democrației”.

Concluzii

- ▶ Principalele criterii pentru viața politică a țărilor occidentale de la acea vreme au devenit dezvoltarea principiilor democratice și afirmarea lor ulterioară în toate domeniile vieții.
- ▶ Evoluția sistemului politic de partid reflecta schimbarea viziunilor asupra concepțiilor despre lume și aspirațiilor populației din țările occidentale.
- ▶ Derularea proceselor de integrare politică și economică în Europa Occidentală reflecta visul populației de a vedea o „Europă fără frontiere”. Acesta a fost un proces condiționat din punct de vedere istoric ce corespundea necesităților continentului.
- ▶ Problematika etno-socială – componentă inseparabilă a vieții societății occidentale moderne. Capacitatea de a căuta căi optime de armonizare a relațiilor etno-naționale a devenit necesară pentru dezvoltarea societății occidentale poli-culturale și tolerante.

Întrebări și însărcinări

1. Când proiectul internațional cu privire la drepturile omului a obținut statutul de normă a dreptului internațional? 2. Care politician occidental câștiga alegerile cu lozincă „Nici un fel de experimente”? 3. Numiți doi-trei oameni politici, care întruchipau curentul neo-conservator în viața politică a țărilor din Occident. 4. Care țară a aderat la Uniunea Europeană în anul 2013? 5. Ce înseamnă etno-naționalism? 6. Cum a fost soluționată problema Ulsterului?

7. În ce consta consolidarea democrației în țările postbelice ale Occidentului? 8. Care au fost tendințele de dezvoltare a sistemelor partinice în perioada postbelică? 9. Caracterizați particularitățile vieții politice de partid în ultima decadă a sec. XX – începutul sec. XXI. 10. Cum s-au desfășurat procesele integraționiste în Europa Occidentală în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI? 11. În ce constă însemnătatea problematicei etno-naționale pentru țările din Occident? 12. **Discuțați pe marginea** chestiunii problematice „Cum au influențat asupra dezvoltării Occidentului conflictele legate de manifestările naționalismului etnic”.

13. Alcătuiți tabelul comparativ „Dezvoltarea sistemelor politice de partid din țările Occidentului”.

Perioada	Tendențele de dezvoltare
Anii 1945–1975	
Anul 1975 – începutul sec. XXI	

14. Arătați pe harta-atlas locurile unde au avut loc cele mai mari conflicte generate de dezvoltarea etno-naționalismului. 15. Descrieți, cu ajutorul hărții-atlas, procesele de integrare economică din Europa Occidentală.

16. Alcătuiți un eseu pe tema „Naționalismul etnic este pozitiv sau negativ pentru o societate?” 17. Analizați actualele probleme etno-naționale din țările Occidentului și spuneți-vă părerea în legătură cu posibilitățile soluționării lor.

§6. SUA și Canada

1. În ce perioade se împarte procesul dezvoltării SUA din anii 1918–1939? 2. Cum s-a desfășurat dezvoltarea social-economică a SUA în perioada respectivă? 3. Numiți fenomenul din viața politică a SUA de la acea vreme pe care îl considerați cel mai important. Argumentați-vă alegerea. 4. Ce știți despre întemeierea Canadei și rolul ei în dezvoltarea mondială?

SUA în anii 1945–1960. După încheierea războiului Statele Unite ale Americii au devenit cel mai puternic stat din lume. În anul 1948 cota parte a acestei țări în producția statelor occidentale constituia 54,6 %, iar rezervele de aur erau de 54,6 % din cele mondiale. Până la 1949 SUA rămăneau unicul stat din lume, care posedă arme nucleare. Armata americană era considerată cea mai numeroasă și mai puternică dintre armatele țărilor occidentale. În condițiile agravării relațiilor cu URSS, Statele Unite s-au proclamat apărătoare ale „lumii libere” de expansiunea sovietică.

Președintele SUA, **Harry Truman**, a reușit, în condițiile unei situații complicate pe arena internațională și trecerii de la război la pace, să soluționeze cu succes cele mai arzătoare sarcini. Până în anul 1947 a fost încheiat definitiv procesul de trecere a economiei la planul pașnic de dezvoltare. H. Truman intenționa să-și realizeze propriul program de reforme sociale, cunoscut drept „**cursul echitabil**”. Acest program prevedea măsuri orientate la dezvoltarea asigurării medicale, învățământului, construcției spațiului locativ, relațiilor de muncă, apărării drepturilor civile ale amerindienilor.

Un element al „războiului rece”, ce a avut influență asupra vieții politice interne, a fost campania de depistare a „activității subversive antiamericane”, derulată în anii 50. Partidul comunist și adepții lui erau urmăriți ca agenți ai unui stat străin.

Protestatari, care declară despre inadmisibilitatea mccharty-ismului și cer libertatea pentru activiștii Hollywood-ului. SUA. Anul 1950.

7 Despre care particularități ale dezvoltării sociale a SUA în această perioadă vorbește ilustrația respectivă?

Mccharty-ism — fenomen caracteristic politicii interne a SUA între anii 1950–1954, legat de activitatea senatorului J. McCarthy. Esența lui consta în lupta împotriva pătrunderii elementelor comuniste și de spionaj în favoarea URSS și în persecutarea persoanelor cu convingeri liberale.

val al revoluției tehnico-științifice. Cercetările științifice erau finanțate în proporții nemaivăzute, au crescut depunerile de capital în dezvoltarea economiei. Avea loc automatizarea producției și aplicarea mașinilor electronice de calcul. Sub influența revoluției tehnico-științifice s-a schimbat și structura forței de muncă. S-a redus cota oamenilor antrenați în producție și a crescut numărul celor legați de prestarea serviciilor. A scăzut numărul populației de la sațe, care lucra în cadrul gospodăriilor de fermieri.

Rata șomajului era deosebit de neînsemnată. Creșteau în permanență veniturile populației, care depășeau veniturile muncitorilor vest-europeni. Datorită creșterii numerice a clasei de mijloc a scăzut inegalitatea socială.

În anul 1955, cele două organizații sindicale existente în țară – **Federația Americană a Muncii (FAM)** și **Congresul Sindicatelor din Producție (CSP)** s-au unit într-o singură organizație. Ea număra 15 milioane de persoane.

Un loc însemnat în viața social-politică a Statelor Unite de la acea vreme îl ocupa mișcarea afroamericanilor care luptau pentru drepturile lor civile și împotriva discriminării. În luna decembrie a anului 1955, în statul Alabama, s-a produs

În ceea ce privește confruntarea cu URSS administrația lui H. Truman dădea dovadă de fermitate și neconciliere. Înșă, războiul din Coreea, care a costat SUA miliarde de dolari, zeci de mii de morți și răniți, a avut o influență negativă asupra popularității lui în rândul americanilor. La alegerile din anul 1952 a învins republicanul **Dwight Eisenhower**. În pofida criticii ce o făcea la adresa activității predecesorilor săi, noul președinte a continuat cursul promovat de ei. Rolul statului ca regulator al dezvoltării economiei și sferei sociale s-a păstrat.

Lupta împotriva activității antiamericane și adepților ideilor comuniste s-a transformat într-o persecutare totală a disidenților. Acest proces a obținut denumirea de mccharty-ism după numele senatorului **Joseph McCarthy**, un susținător înflăcărat al acestei lupte. Mii de oameni și-au pierdut locurile de muncă și au fost persecutați pentru viziunile lor. Mccharty-ismul a discreditat însăși puterea, ceea ce a condiționat condamnarea, în anul 1954, de către senatul SUA a activității lui J. McCarthy.

SUA au devenit prima țară din lume, unde în anul 1950 a început primul

un incident într-un autobuz de pasageri, când afroamericana Rosa Parks a refuzat să-i cedeze locul unui călător alb. Sudul a fost cuprins de așa-numita „revoluție afroamericană”. Aceasta a îndemnat Curtea Supremă a SUA să proclame faptul că segregarea în autobuze contravine Constituției SUA. De asemenea rasiștii nu doreau lichidarea studiilor separate pentru afroamericani și oamenii albi, de aceea tulburările au continuat. În anii 1957 și 1960 Congresul SUA a adoptat o serie de legi cu privire la drepturile cetățenești, care le garantau afroamericanelor drepturi electorale. Lider al mișcării afroamericanilor a devenit **Martin Luther King**. El a chemat la măsuri active, însă nonviolente, bazate pe idealurile creștine.

Politica externă a SUA în perioada postbelică a căpătat un caracter global. Principalul lor adversar a devenit URSS. Anume din necesitatea de a i se opune au apărut doctrinele „apărătorului lumii libere” și „stăvilirii comunismului”. Zona principală, unde avea loc confruntarea dintre SUA și URSS, era Europa Occidentală. Un fundament solid pentru colaborarea SUA cu țările Europei Occidentale a fost pus prin aplicarea „planului Marshall”.

În perioada mandatului prezidențial al lui D. Eisenhower confruntarea dintre SUA și URSS a obținut un caracter deosebit de dur. Ea se desfășura în conformitate cu noua doctrină de politică externă de „stăvilire a comunismului” și era orientată la eliberarea popoarelor de sub dominația comunistă. Acest lucru a dus la situarea demonstrativă a celor două supraputeri la limita unui război pe care ambele aveau teamă să-l pornească. După moartea liderului URSS, I. Stalin, în anul 1953 relațiile dintre cele două state au început să se amelioreze. În 1959 noul lider sovietic, N. Hrușciov, a efectuat pentru prima dată o vizită în SUA, unde a purtat tratative cu D. Eisenhower. Însă, incidentul cu doborârea avionului american de recunoaștere de asupra teritoriului URSS în anul 1960 a tensionat din nou relațiile sovieto-americane.

Încercând să se opună unor posibile revoluții comuniste și sporirii influenței sovietice în America Latină, în anul 1947 SUA au semnat cu 21 de state latinoamericane **Tratatul Interamerican de Asistență Reciprocă**. Un an mai târziu ele au inițiat întemeierea **Organizației Statelor Americane** – alianță politică a țărilor din emisfera de vest.

În general, în perioada anilor 1945–1960, din inițiativa SUA în lume s-a format sistemul de alianțe militare, sprijinit de către 70 de state. Însă, SUA așa și nu au putut împiedica revoluția din 1959 în Cuba.

2 **SUA între anii 1961–1980.** La alegerile din 1960 a învins reprezentantul democraților, **John Kennedy**. El a lansat programul „noile hotare”, ce prevedea stimularea creșterii economiei pe calea înfăptuirii în continuare a revoluției tehnico-științifice. În sfera socială se preconiza recalificarea șomerilor, reconstrucția zonelor sărace, creșterea salariului minim și extinderea asigurării sociale. În domeniul politicii externe se prevedea creșterea capacității militare a SUA pentru a se opune URSS în diverse zone ale planetei.

M. L. King în marșul spre Washington pentru drepturile cetățenești. 28 august anul 1963.

? Cum a influențat M. L. King asupra opiniei publice din SUA?

Transpunerea în viață a acestui program a permis depășirea declinului din anii 1960–1961 și trecerea la creșterea economică rapidă. Însă, administrația președintelui și-a câștigat mulți adversari și pe data de 22 noiembrie 1963 J. Kennedy a fost asasinat.

Nou președinte al SUA a devenit democratul **Lyndon Johnson**. El a lansat un program de transformări sociale cu genericul „**Marea societate**”, devenit o încercare de soluționare în complex a principalelor probleme sociale ale țării. Un loc central în el îl deținea lupta cu sărăcia. În acea perioadă 20 % din populația SUA trăia sub pragul sărăciei. Conform legii adoptate la 1964, statul acorda facilități sociale suplimentare celor ce

necesitau ajutor pentru obținerea studiilor, însușirea unei profesii și pentru alte scopuri. Drept rezultat, până în anul 1968 numărul total al oamenilor săraci s-a redus de la 36 la 25 milioane de persoane.

Au fost luate noi măsuri pentru combaterea discriminării rasiale. Noile legi cu privire la drepturile cetățenești din anii 1964 și 1968 interziceau discriminarea în timpul înregistrării alegătorilor, angajării sau concedierii lucrătorilor, în instituțiile de învățământ, în locurile publice, în timpul vânzării sau arendării spațiului locativ.

Însă, după anul 1968 activitatea reformatoare a administrației președintelui L. Johnson a mers în declin. Acest lucru a fost legat de atragerea SUA în războiul din Vietnam, care necesita cheltuieli enorme. O influență decisivă asupra avântului de atunci al economiei americane a avut-o revoluția tehnico-științifică. O largă răspândire a căpătat folosirea tehnicii computerizate. Către finele anilor 60 în SUA ea era folosită de 2,5 ori mai mult decât în toate țările lumii în ansamblu. Revoluția tehnico-științifică le-a permis SUA să depășească rămânerea în urmă de URSS în sfera valorificării spațiului cosmic, fenomen ce afecta țara încă de la finele anilor 50. Dotarea tehnică a contribuit la reducerea numărului de oameni antrenați în agricultură cu creșterea concomitentă a productivității acestei ramuri. În perioada anilor 1961–1968 producția industrială a crescut cu 52 %. Succesele obținute le-au permis SUA să mențină până în anul 1970 cel mai înalt nivel de remunerare a muncii din lume.

Continua să ia amploare mișcarea antidiscriminatorie afroamericană. Au apărut astfel de noi forme de luptă non-violente ca „rutele libertății” și „demonstrațiile sedentare”. Apogeul acestei lupte a devenit marșul comun al afroamericanilor și oamenilor albi spre Washington în luna **august a anului 1963**, condus de M. L. King. După asasinarea lui M. L. King în 1968 protestele și revoltele afroamericanilor au cuprins circa 200 de orașe din SUA. Ele au devenit un ultim focar al mișcării afroamericanilor. După aceasta mișcarea a decăzut.

În anii 60 SUA au fost cuprinse de o mișcare amplă a tineretului studios. La început ea a purtat un caracter pașnic, non-violent și era orientată la reînnoirea procesului de instruire și introducerea autoadministrării studențești în universități. Din anul 1965 principala ei cauză a devenit lupta împotriva participării SUA la războiul din Vietnam. Mișcarea a cuprins mase mult mai largi, de multe ori ea era însoțită de ciocniri cu poliția. Punctul ei culminant a fost greva celor 500 de universități din țară, care a avut loc în mai-iunie 1970. După aceasta mișcarea a decăzut treptat.

În politica externă, doctrina militară de „stăvilire a comunismului” a fost înlocuită de către democrați cu politica „riposte flexibile”. Această doctrină prevedea purtarea atât a unui război nuclear total, cât și a unor războaie locale pentru stăvilirea expansiunii sovietice. Elementele de bază ale confruntării dintre SUA și URSS în timpul președinției lui J. Kennedy au devenit cea de-a Doua criză berlineză, înălțarea Zidului Berlinului și Criza Rachetelor Cubaneze. Războiul din Vietnam, în care forțele americane au dat dovadă de incapacitate de a învinge, au devenit factorul principal de scădere a popularității democraților și personal a lui L. Johnson.

Nou președinte al SUA la alegerile din 1968 a devenit republicanul **Richard Nixon**. În sfera socială el a continuat politica transformărilor începută de predecesorii săi democrați. A fost mărit numărul de ajutoare sociale oferit păturilor slab asigurate ale populației. În sfera economică, politica republicanilor amintea, de asemenea, de transformările neolibérale ale democraților. În legătură cu obținerea unei parități în ceea ce privește înarmările cu URSS, în politica externă administrația lui R. Nixon acorda prioritate negocierilor. Cu încheierea unui acord, la începutul anului 1973 s-a încheiat războiul din Vietnam. Cheltuielile SUA în acest război au constituit 110 miliarde de dolari. Peste 56 mii de militari au murit. O mare importanță a avut-o reglementarea, de către administrația lui R. Nixon, a relațiilor cu China în anul 1972. În același an a fost semnat un acord cu URSS referitor la înfrânarea cursei înarmărilor.

În urma scandalului, care a intrat în istorie ca „**Afacerea Watergate**”, și inițierii procedurii de înlăturare de la putere, în august 1974 R. Nixon și-a dat demisia. Nou președinte al SUA a devenit **Gerald Ford**, care până atunci a deținut funcția de vicepreședinte.

În condiții extrem de complicate, când economia SUA a fost cuprins de stagflație, administrația lui G. Ford a lansat un amplu program pentru depășirea fenomenelor negative. În sfera socială

Proteste studențești împotriva războiului din Vietnam. SUA. Anii 60.

Afacerea Watergate — scandal politic în SUA între anii 1972–1974, legat de o intruziune de spionaj la centrul candidatului la președinție din partea democraților. Scandalul s-a încheiat cu demisia președintelui R. Nixon. Aceasta a fost singura, în istoria SUA, demisie a președintelui.

au fost continuate acțiunile începute de administrația lui R. Nixon. Președintele G. Ford așa și nu a obținut succese însemnate. La următoarele alegeri din anul 1976 acesta a fost învins de către democratul **Jimmy Carter**. Începutul mandatului lui J. Carter a coincis în timp cu îmbunătățirea situației economice după criza din anii 1973–1975. În linii mari, el a continuat cursul economic promovată de administrația anterioară. J. Carter a încercat să promoveze o politică centristă, ceea ce a stârnit un val de critică la adresa sa atât din partea forțelor de stânga, cât și a celor de dreapta.

Resursele economiei americane îi permiteau să se adapteze la situațiile neordinare și complicate. Astfel, la scumpirea resurselor energetice pe piața mondială ea a răspuns prin aplicarea în proporții mari a tehnologiilor de economisire a energiei. În țară continua automatizarea producției.

Mișcările social-politice, care se dezvoltau mai înainte, și-au sistat activitatea. Sfârșitul războiului din Vietnam a pus capăt mișcării antirăzboinice. Un nou fenomen în SUA a devenit dezvoltarea mișcării ecologiste a „verzilor”. Prima măsură însemnată a acestei mișcări a devenit marcarea Zilei Pământului pe data de 22 aprilie 1970.

Poporul american îl învinuia pe președintele J. Carter că acesta i-ar fi permis URSS să depășească Statele Unite în ceea ce privește cursa înarmărilor și să-și extindă expansiunea în lume. Astfel, J. Carter a pierdut alegerile din 1980. Nou președinte a fost ales republicanul **Ronald Reagan**.

3 SUA între anii 1981–2000. În această perioadă SUA treceau printr-o profundă criză economică și R. Reagan considera că pentru depășirea ei trebuie asanată economia. Programul său economic „O nouă ordine pentru America: programul de refacere a economiei” era poreclit în presă **reaganomics** sau „revoluția lui Reagan”. La baza programului lui R. Reagan au fost puse principiile neo-conservatismului. R. Reagan planifica să combată criza prin reducerea generală a impozitelor, scăderea bruscă a cheltuielilor federale și reducerea intervenției statului în economie. Acest lucru se deosebea cardinal de politica predecesorilor săi în ceea ce privește combaterea crizelor.

Perioada de criză economică din anii 1980–1982 a fost cât se poate de grea. Creșteau șomajul și inflația. Însă, concomitent, grație măsurilor aplicate de administrația Reagan, a avut loc refacerea potențialului industrial. În anul 1983 Reagan lansează crearea unui sistem de apărare cu elemente cosmice denumit „**Inițiativa strategică de apărare**”, supranumit mai târziu „Războiul stelelor”. Și dacă cheltuielile în scopuri de apărare erau în creștere, apoi pentru necesitățile sociale ele erau reduse.

În anul 1983 în locul crizei a venit o perioadă de înviore a economiei. La alegerile din 1984 R. Reagan a fost ales pentru un nou mandat. Acest lucru a coincis în timp cu un nou scandal politic. A ieșit la iveală că pe contul vânzărilor ilegale de

Reaganomics — politica economică de stat promovată de guvernul american în timpul președinției lui R. Reagan, menită să combată criza din anii 1980–1982 și consecințele ei.

arme către Iran era finanțată activitatea partizanilor anticomuniști din Nicaragua. Însă, R. Reagan a reușit să-și dovedească neimplicarea în această afacere.

Rezultatele președinției de opt ani a lui R. Reagan au fost reușite. PIB-ul țării a sporit cu 60 %. A avut loc o reînnoire structurală a economiei în corespundere cu cerințele revoluției tehnico-științifice. De asemenea, a crescut autoritatea SUA pe arena internațională.

Alegerile din 1988 au fost câștigate de republicanul **George Bush**. În general, în activitatea sa el a continuat politica lui de R. Reagan. Opinia publică din SUA constata de multe ori că în cursul său se simte lipsa unei păreri proaspete. În legătură cu normalizarea relațiilor cu URSS și după destrămarea Imperiului, s-au redus esențial cheltuielile militare. În același timp, au sporit cheltuielile pentru învățământ, medicină și activitățile științifice de cercetare. La finele anului 1989 avântul economic a fost înlocuit cu declinul, care a durat până în 1992. Acest declin, însă, a fost neînsemnat și nu era însoțit de inflație sau reducerea salariului real.

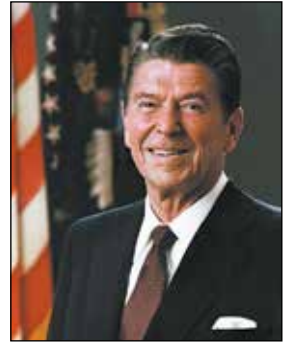
În anii 1990–1991 SUA au luat parte, în componența forțelor multinaționale, la războiul din Golful Persic. În rezultatul războiului a fost distrus Irakul, iar Kuwaitul a fost eliberat de sub ocupația lui.

În loc însemnat în politica americană în timpul mandatelor lui R. Reagan și G. Bush îl ocupau relațiile cu URSS. Până în anul 1985 s-a înregistrat o confruntare deosebit de dură. După venirea la putere în URSS a lui M. Gorbaciov relațiile s-au stabilizat. SUA au întâmpinat foarte precaut vestea despre destrămarea URSS în anul 1991, având teamă de „alunecarea” armelor nucleare sovietice. Însă, obținând garanții referitoare la neproliferarea lor, în anul următor administrația americană a recunoscut independența statelor post-sovietice.

La cumpăna anilor 1991–1992 SUA și Ucraina au stabilit relații diplomatice. În luna mai a anului 1992 a avut loc vizita Președintelui Ucrainei, L. Kravciuk, în SUA, tratativele cu membrii administrației lui G. Bush și semnarea unei serii de acorduri de cooperare.

La alegerile prezidențiale din anul 1992 a învins democratul **Bill Clinton** cu programul „Principalul sunt oamenii”. Punctul central al programului prevedea introducerea în SUA a sistemului de deservire medicală pentru întreaga populație americană. În sfera economică B. Clinton intenționa să depășească consecințele declinului și să sporească esențial veniturile populației americane. Toate acestea urmau să fie îndeplinite pe contul reducerii cheltuielilor bugetare și de apărare. În același timp, puterea federală urma să beneficieze de mai multe împuterniciri pentru o mai bună gestionare a economiei. B. Clinton planifica să reducă taxele de impunere pentru clasa de mijloc.

Spre deosebire de administrațiile anterioare ale republicanilor, care promovau cursul neo-conservator, B. Clinton îmbina ideile liberale și conservatoare. El a renunțat la realizarea programului privind Inițiativa de Apărare Strategică.

Ronald Reagan

Reformarea sistemului ocrotirii sănătății a avut loc sub conducerea soției președintelui american, **Hillary Clinton**. Însă, din cauza rezistenței cercurilor de afaceri acest program nu a fost realizat. Administrația lui B. Clinton a obținut rezultate pozitive în ceea ce privește lupta împotriva criminalității.

Îmbunătățirea situației în economie i-a asigurat lui B. Clinton cel de-al doilea mandat la alegerile din anul 1996. Anume atunci SUA au intrat în perioada unui avânt economic. Erau create milioane de noi locuri de muncă, sporeau indicii de consum și de construcție a spațiului locativ. Administrația lui B. Clinton a demonstrat o gestionare strălucită a proceselor economice.

După destrămarea URSS și lichidarea sistemului bipolar în relațiile internaționale administrația lui B. Clinton a elaborat un nou curs de politică externă. Sarcina principală consta în necesitatea SUA de a ține sub control toate procesele principale de dezvoltare mondială și a combate apariția unor fenomene nedorite pentru țară la nivel regional și global.

Relațiile cu Ucraina, după declararea statutului ei nenuclear, se dezvoltau cu succes. B. Clinton a proclamat anul 1994 An al Ucrainei în SUA. În anii următori între Ucraina și SUA au fost stabilite relații de parteneriat. Cercurile superioare din SUA s-au exprimat nu o singură dată afirmativ în privința integrării europene a Ucrainei.

Imaginea lui B. Clinton a fost afectată negativ de scandalul din 1998, cauzat de presupuse relații intime ale președintelui cu angajata Casei Albe, Monica Lewinsky, botezat ulterior „Monicagate”. Însă, potrivit unor sondaje de opinie, în pofida acestui scandal 68 % dintre cetățenii americani aveau o atitudine pozitivă față de activitatea lui B. Clinton.

SUA la începutul sec. XXI. Alegerile prezidențiale din anul 2000 au fost câștigate de **George Bush-junior**. Perioada începerii mandatului său a coincis în timp cu cel mai teribil act terorist din istoria SUA. La **11 septembrie 2001** 19 teroriști au direcționat patru avioane de pasageri capturate înspre țintele stabilite anterior. În rezultatul acelor atacuri au murit circa 3 mii de persoane. Autoritățile au demarat destul de operativ o operațiune antiteroristă împotriva organizației islamiste „al-Qaida”, care a revendicat atacurile.

Succesul operațiunii a facilitat creșterea autorității lui G. Bush-junior și a membrilor cu dispoziții radicale din administrația de la Casa Albă, care se pronunțau în favoarea unei politici externe dure. Potrivit „doctrinei Bush”, SUA își rezervau dreptul la prima lovitură asupra grupărilor și statelor teroriste, care aveau o atitudine dușmănoasă față de Statele Unite. A fost anunțată disponibilitatea SUA de a acționa de sine stătător, fără susținere din partea comunității internaționale și a aliaților.

Relațiile dintre Ucraina și SUA s-au dezvoltat deosebit de activ mai ales după „revoluția portocalie”, pe care administrația lui G. Bush-junior a sprijinit-o multilateral. SUA au subliniat interesul într-o Ucraină puternică, independentă și democratică.

În politica internă administrația lui G. Bush-junior a derulat, în anul 2001, o amplă reformă a sistemului de învățământ. De asemenea, au avut loc transformări în ramura ocrotirii sănătății, în special, erau repartizate ajutoare bănești pentru achiziționarea de preparate medicamentoase. La alegerile prezidențiale din 2004 G. Bush-junior a fost reales pentru un al doilea termen. Cea de-a doua aflare în post s-a dovedit a fi pentru el mult mai complicată decât prima. Multe probleme au apărut pentru SUA pe arena internațională. În anul 2005, în New Orleans s-au produs inundații în urma cărora au murit sute de oameni. Această situație a demonstrat incapacitatea puterii de a se opune pericolului calamităților naturale.

Ruinele centrului comercial mondial din New York. 11 septembrie 2001.

La alegerile prezidențiale din anul 2008, pentru prima dată în istoria SUA, a învins un afroamerican, reprezentantul Partidului democrat, **Barack Obama**. Noua administrație a preluat mandatul în condițiile crizei financiar-economice, care a putut fi depășită datorită unor măsuri ferme și reușite. În anul 2010 a fost demarată o reformă a sistemului ocrotirii sănătății și asigurării medicale. În același an, Congresul SUA a adoptat proiectul de lege prezidențial cu privire la reforma financiară. Acest proiect a devenit cel mai de proporții din timpurile Marii depresiuni. Pe arena internațională, administrația B. Obama a acordat o atenție însemnată situației din Afganistan, pe care îl considera front principal de luptă împotriva terorismului internațional.

În anul 2012, la alegerile prezidențiale ordinare, poporul american i-a acordat lui B. Obama cel de-al doilea mandat pentru funcția supremă în stat. În viața politică internă a SUA continua reformarea sistemului ocrotirii sănătății, proces început mai înainte.

Încă o problemă serioasă, pe care a încercat s-o reglementeze administrația lui B. Obama, a fost cea referitoare la circulația armelor pe teritoriul țării.

În politica externă a SUA din această perioadă o însemnatate deosebită a obținut declarația făcută de B. Obama în anul 2014 despre aceea că timpul marilor operațiuni ale armatei americane peste hotare a rămas în trecut.

Agresiunea armată a Federației Ruse împotriva Ucrainei, declanșată în anul 2014, a devenit o nouă sfidare pentru politica externă a SUA. Autoritățile americane au declarat că sprijină suveranitatea și integritatea teritorială a Ucrainei.

La alegerile din anul 2016 nou președinte al SUA a fost ales republicanul **Donald Trump**. El a declarat despre intenția de a schimba brusc politica internă și externă în direcția protecționismului și apărării intereselor SUA. În prima zi de mandat Trump a anulat reforma sistemului ocrotirii sănătății, începută de B. Obama, pe care republicanii au criticat-o în permanență.

La realizarea altor promisiuni electorale au fost orientate decretele despre ieșirea SUA din cadrul Parteneriatul Transoceanic și începerea construcției unui zid la frontiera dintre SUA și Mexic, menit să combată pătrunderea drogurilor și migrației ilegale în SUA. De asemenea, el a semnat decrete prin care a sistat primirea refugiaților din Siria și a înghețat pentru 120 de zile primirea refugiaților din Iran, Irak, Yemen, Libia, Somalia și Sudanul de Sud.

Aprecierea influenței președinției lui D. Trump asupra dezvoltării SUA va fi posibilă mai târziu. Deocamdată, însă, unele acțiuni ale sale generează aprecieri diferite, uneori contradictorii.

Numărul populației SUA este de peste 309 milioane persoane. 2,2 milioane dintre ele constituie persoanele de origine ucraineană. Numai o treime dintre acestea posedă limba ucraineană. Și mai puțini o folosesc în uz. În SUA sunt înregistrate oficial 30 de organizații ucrainene.

5 Canada. În anii postbelici avântul economic al Canadei a continuat. La aceasta a contribuit valorificarea teritoriilor din nordul și vestul țării, dezvoltarea pieței interne și creșterea numărului populației, care s-a produs, în mare parte, pe contul imigranților. În anul 1953 Canada a devenit lider mondial după volumul producției industriale. Industrializarea rapidă a contribuit la reducerea numărului persoanelor ocupate în agricultură. Cu toate acestea, țara rămânea al doilea după SUA exportator de cereale pe piețele mondiale.

Înviorarea situației economice a cauzat slăbirea legăturilor tradiționale dintre Canada și Marea Britanie. Reducerea dependenței politice a contribuit la adoptarea, în anul 1947, a legii despre cetățenia canadiană, recunoașterea Curții Supreme canadiene drept instanță de apel supremă a țării și acordarea de împuterniciri parlamentului canadian pentru adoptarea unor amendamente la Constituție. În anul 1952 dreptul de a numi general-governatorii a fost oferit autorităților canadiene. În acel an, pentru prima dată în istoria țării, general-governator a devenit un canadian de origine – **Vincent Massey**.

În viața politică nu înceta tradiționala rivalitate dintre partidele Liberale și Conservator. În anii 1935–1957 la putere s-au aflat liberalii. Ideea de bază a liberalilor canadieni era teoria „statului bunăstării”. Din cauza pozițiilor antreprenoriatului liber și libertății individuale aceștia erau criticați de conservatori. Anume politica promovată de liberali a favorizat un avânt economic al țării și consolidarea relațiilor dintre Canada și SUA.

În perioada anilor 1957–1963 la putere s-au aflat conservatorii, guvernul cărora a fost condus de **John Diefenbaker**. Însă, conservatorii nu au reușit să-și îndeplinească majoritatea promisiunilor electorale. În anul 1963 la putere s-au întors liberalii, menținându-se pe Olimpul ei până în 1979. Cele mai vizibile acțiuni ale guvernului liberal condus de **Lester Pearson** (1963–1968) au devenit aprobarea, în anul 1965, a noului drapel canadian și încheierea acordului cu privire la unificarea industriilor de automobile ale Canadei și SUA. O problemă complicată pentru viața politică internă a țării a devenit de atunci, după cum știți, problema Quebecului. Reieșind din aceasta, liberalii l-au ales

în calitate de premier pe **Pierre Trudeau**, un canadian de origine franceză, și au elaborat un program de măsuri pentru soluționarea conflictului.

Guvernul liberalului P. Trudeau s-a aflat la putere în perioada 1968–1979. El a promovat prin parlament legea care prevedea egalitatea limbilor engleză și franceză în aparatul de stat și bilingvismul în acele locuri unde una dintre cele două limbi oficiale este vorbită de numai puțin de 10 % din populație. Aceste măsuri au îmbunătățit situația, însă lozinca autorităților „O singură țară – o singură națiune” genera, ca și mai înainte, proteste din partea francezilor canadieni. În anul 1979 liberalii au pierdut puterea pentru un an, însă pentru perioada 1980–1983 ei au revenit din nou. Guvernul în frunte cu P. Trudeau s-a adresat autorităților britanice cu rugămintea de a-i acorda Canadei suveranitate deplină în sfera constituțională. În anul 1982 parlamentul britanic a satisfăcut această rugămintă, iar parlamentul canadian a adoptat, pe data de 17 aprilie 1982, Actul cu privire la Constituție.

La începutul anilor 80 Canada a fost cuprinsă de criza economică ce a plasat celelalte probleme pe un plan secundar. A avut loc o scădere a producției. S-au redus veniturile populației plasate în câmpul muncii, iar rata șomajului a crescut cu 12 %. Liberalii, în seama cărora a fost pusă responsabilitatea pentru înrăutățirea situației din țară, au pierdut din nou puterea. Ei au fost înlocuiți de conservatori.

Guvernul condus de **Brian Malroney** (1984–1993) a desfășurat o serie de reforme în spiritul „Revoluției conservatoare”, ce au scos țara din criza economică. Cea mai complicată problemă pentru el rămânea Quebecul, care a refuzat să recunoască Constituția de la 1982.

Între ani 1993–2005 guvernele canadiene au fost conduse de liberali. În această perioadă ei au desfășurat o serie de reforme și transformări importante. În special, a fost asanat sistemul financiar, realizate două programe sociale – „Strategia posibilităților egale” și „Crearea unei societăți sigure”. Reforma fiscală a contribuit la învierea activității de afaceri. Aceasta prevedea reducerea treptată a impozitelor. În perioada aflării liberalilor în fruntea guvernului a avut loc refacerea structurală a economiei țării: s-a redus numărul ramurilor dependente de materia primă, iar în schimb a crescut numărul ramurilor unde erau aplicate tehnologiile și inovațiile științifice. Succesele înregistrate în domeniul creșterii economice i-au permis Canadei să ocupe locul șapte în lume după nivelul de dezvoltare economică și să se situeze pe primul loc după nivelul de viață la populație.

În anii 2006–2015 guvernele canadiene au fost formate de conservatori, iar din noiembrie 2015 – de liberalii conduși de **Justin Trudeau** (fiul lui P. Trudeau). Cabinetul de Miniștri, pe care îl conduce, a devenit primul guvern echilibrat din punct de vedere ghender din istoria Canadei: în el lucrează un număr egal de miniștri femei și bărbați (câte 15 persoane).

Drapelul actual al Canadei a apărut în anul 1965. Instalare. Ottawa (Canada)

? În ce constă, după părerea voastră, simbolismul acestei imagini pentru istoria Canadei?

Guvernul înfăptuiește o politică de majorare a impozitelor pentru categoriile cu venituri mari ale populației și de reducere – pentru clasa de mijloc. Mijloace însemnate din buget sunt alocate pentru combaterea sărăciei.

Până în anii 80 politica externă a Canadei reflecta, în linii mari, dependența de Marea Britanie și SUA. Începând cu anul 1982 Canada și-a activizat propriul curs, încercând să fie mediator între SUA și URSS, SUA și țările din „lumea a treia”. Canada a început să joace un rol însemnat în procesele de reglementare a conflictelor internaționale.

După destrămarea URSS Canada a susținut apariția noilor state independente. Pe data de 2 decembrie 1991 ea a recunoscut Independența Ucrainei. Conducerea acestei țări sprijină și împărtășește actualele aspirații de integrare europeană ale Ucrainei.

Canada este a treia, după numărul de etnici ucraineni (după Ucraina și Rusia), țară din lume. Numărul populației Canadei către anul 2016 constituia peste 36 milioane de oameni, 1,3 milioane dintre ei fiind ucraineni. Ei constituie cea mai numeroasă diasporă slavă din Canada. În țară nu există așezări pure de ucraineni. Canada se mândrește cu toleranța și policultura sa. Cultura ucrainenilor canadieni este considerată parte inseparabilă a culturii naționale a Canadei.

Concluzii

- ▶ În a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI SUA au demonstrat o dezvoltare dinamică și reușită în calitate de stat de frunte al „lumii libere”.
- ▶ În această perioadă Canada își forma consecvent și insistent suveranitatea, economia înalt dezvoltată, „statul bunăstării” și societatea poli-culturală.

Întrebări și însărcinări

1. Cine l-a înlocuit pe H. Truman în postul de președinte al SUA? 2. Ce denumire avea planul de transformări sociale în țară în timpul președinției lui L. Jonshon? 3. Când a fost încheiată pacea care a pus capăt războiului din Vietnam? 4. Cum era numit programul „Inițiativa Strategică de Apărare”? 5. În timpul aflării în post a cărui președinte al SUA în Ucraina s-a desfășurat „revoluția portocalie”? 6. Indicați locul Canadei printre țările lumii după numărul de etnici ucraineni.

7. Ce trăsături erau caracteristice dezvoltării SUA în anii 1945–1960? 8. Analizați tendințele de dezvoltare a SUA în anul 1961. 9. Caracterizați dezvoltarea SUA în anii 1981–2000. 10. Determinați trăsăturile ce caracterizează dezvoltarea SUA la începutul sec. XXI. 11. Ce era caracteristic pentru dezvoltarea Canadei în această perioadă?

12. Alcătuiți tabelul „Dezvoltarea SUA în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI”.

Perioada	Dezvoltarea politică internă	Politica externă

13. Arătați pe harta-atlas teritoriile SUA și Canadei.

14. Pregătiți către lecția de generalizare a capitolului proiectul de instruire „Diaspora ucraineană în țările Americii de Nord și Europei Occidentale”. **15.** Șeful guvernului Canadei, P. E. Trudeau, sublinia: „A locui pe același continent cu SUA este același lucru să te așezi alături de un elefant. El poate să nu observe prezența Dumneavoastră, în schimb Dumneavoastră îi veți observa mișcările permanente”. Discutați în perechi această exprimare. **16.** Cancelarul Germaniei, W. Brandt, considera că anume P. Trudeau a reușit să transforme Canada într-un participant activ al politicii mondiale. Pregătiți o comunicare despre însemnătatea activității lui P. Trudeau pentru țara sa. **17.** Clarificați cum se desfășurau în Statele Unite de la acea vreme campaniile pentru apărarea drepturilor omului. Organizați o joacă pe roluri „Să desfășurăm o campanie împotriva discriminării drepturilor omului”. Alcătuiți scenariul ei în care să fie oglindit scopul, măsurile principale și metodele de realizare a lor.

§ 7. Marea Britanie și Franța

1. Numiți particularitățile dezvoltării social-economice și politice a Marii Britanii între anii 1918–1939. **2.** Care a fost rolul Marii Britanii în cel de-al Doilea Război Mondial? **3.** Determinați trăsăturile caracteristice ale dezvoltării social-economice și politice a Franței în anii 1918–1939. **4.** Numiți formele participării Franței la cel de-al Doilea Război Mondial. **5.** Ce curs de politică externă promovau Marea Britanie și Franța în perioada anilor 1918–1945?

Marea Britanie între anii 1945–1979. Cel de-al Doilea Război Mondial s-a încheiat pentru Marea Britanie în mod victorios, însă a cauzat o slăbire serioasă a pozițiilor sale economice și politice în lume. Primele alegeri parlamentare postbelice din anul 1945 au fost câștigate de laburiști. Ei s-au bucurat de susținerea alegătorilor datorită programului „Cu fața spre viitor”, în care au proclamat cursul spre edificarea în țară a „statului bunăstării”. Primul guvern postbelic a fost condus de laburistul **Clement Attlee**. Un rol important în refacerea economiei Marii Britanii l-a jucat asistența oferită conform „planului Marshall”.

În anul 1947 producția industrială britanică a ieșit la nivelul de până la război, iar către anul 1951 l-a depășit cu o treime. La începutul anilor 50 agricultura a atins, de asemenea, nivelul de până la război. De 2,5 ori au crescut cheltuielile de stat pentru asigurarea socială. Autoritățile au introdus deservirea medicală gratuită pentru populație. De asemenea, erau garantate pensii după vârstă: femeilor – de la vârsta de 60, iar bărbaților – de la 65 de ani. Erau plătite ajutoare în caz de boală, pierderea locului de muncă, la nașterea copilului; au fost introduse concediile plătite. A fost pusă la punct o amplă campanie de construcție a spațiului locativ. Datorită acestor și altor măsuri, starea materială, în comparație cu cea de până la război, a crescut. Însă, în societate creștea dezamăgirea cauzată de neîndeplinirea deplină a promisiunilor preelectorale.

Prioritățile de politică externă ale Marii Britanii reieșeau din concepția celor „trei responsabilități” – cooperarea atlantică, comunitatea britanică

și Europa unită. În politica externă laburiștii continuau cursul orientat la o colaborare strânsă cu SUA. Erau lansate inițiative orientate la derularea proceselor de integrare europeană. În anul 1949 Marea Britanie și alte nouă state europene au înființat **Consiliul Europei** – organizație internațională pentru apărarea drepturilor omului, democrației parlamentare, coordonarea politicii statelor-membre în sferele culturală, socială și de drept.

O problemă complicată pentru guvernul lui K. Attlee a devenit intensificarea mișcării de eliberare națională. În august 1947 Uniunea indiană și Pakistanul și-au proclamat independența, iar în anul următor au obținut-o Ceilonul și Birmania. În anul 1947 guvernul lui K. Attlee a declarat că transmite funcțiile puterii în Palestina către ONU. Din acel moment denumirile de „Imperiu britanic” și „Supus britanic” au fost înlocuite cu „Comunitatea britanică” și „cetățean al comunității”. O reacție negativă în societate a generat participarea Marii Britanii la războiul din Coreea.

În condițiile scăderii popularității, laburiștii au pierdut alegerile din 1951. La putere au venit conservatorii, guvernele cărora au condus fără întrerupere țara până în anul 1964. Problemele principale din politica internă, pe care și le propuneau să le soluționeze conservatorii, erau încercările de a stabiliza economia și a îmbunătăți sfera socială britanică. Guvernul lui W. Churchill, respectând cursul proclamat de „toleranță și constructivism”, nu se grăbea să schimbe cu mult politica predecesorilor. În economie conservatorii puneau accentul pe faptul că un principiu de bază în determinarea formei de proprietate este eficiența producției. Tuturor întreprinderilor (de stat și private) li se alocau mijloace bănești pentru modernizare și aplicarea noulor tehnologii. Avântul, care a început sub influența politicii conservatorilor, a permis să fie redusă cu mult rata șomajului. Au sporit semnificativ cheltuielile din buget pentru ocrotirea sănătății și învățământ. O atenție sporită era acordată școlilor.

În politica externă, guvernul lui W. Churchill a încheiat, în primul rând, reformarea Comunității Națiunilor (Comunității britanice). În afacerile europene prioritate se acorda consolidării capacității de apărare a țărilor din Occident și creării unei alianțe politico-militare.

După demisia lui W. Churchill prim-ministru a devenit **Anthony Eden**. Acesta nu a schimbat politica internă și externă a predecesorului său. Criza apărută în anul 1956 după naționalizarea de către Egipt a Canalului Suez s-a încheiat cu înfrângere pentru Marea Britanie. Acest lucru l-a impus pe A. Eden să-și dea demisia.

Noul prim-ministru, **Harold Macmillan**, i-a chemat pe conservatori la reînnoire și crearea unui model național progresist de dezvoltare. La începutul anilor 60 în economia Marii Britanii s-a produs un declin neînsemnat și guvernul a fost nevoit să depună multe eforturi pentru a corija situația.

Până în anul 1960 Marea Britanie ocupa locul al doilea după SUA la capitolul producția industrială. În 1960 ea a fost depășită de RFG.

În politica externă, guvernul lui H. Macmillan se străduia să păstreze influența Marii Britanii asupra fostelor colonii și dezvoltarea colaborării dintre țările occidentale în cadrul NATO.

Un mare scandal de spionaj, legat de ministrul apărării, l-a impus pe H. Macmillan să demisioneze în anul 1963. Noul prim-ministru, **Alec Douglas-Home**, nu a schimbat cursul politic al guvernului. Încercările conservatorilor de a păstra rămășițele Imperiului colonial britanic nu s-au încununat de succes. Până la mijlocul anilor 60 el s-a destrămat.

Reducerea ritmurilor creșterii economice pe fondalul avântului din alte țări și destrămarea Imperiului colonial britanic au fost primite deosebit de dureros de către societate. Drept rezultat, conservatorii au pierdut alegerile din 1964.

După venirea la putere a guvernului laburist al lui **Harold Wilson** a început o perioadă de instabilitate politică și economică, numită de către istorici „era tehnocraților” (1964–1979). Încercările de a îmbunătăți situația în economie nu s-au încununat de succes. Marea Britanie s-a situat pe locul cinci în lume după indicii economici generali, cedând în fața SUA, RFG, Japoniei și Franței.

Cea mai mare rezonanță în societate a avut-o în acei ani „Declarația cu privire la reprezentanța populară”, adoptată la 1969, prin care vârsta electorală era redusă la 18 ani. La finele anilor 60 s-a agravat problema Ulsterului, care a cauzat o adevărată instabilitate politică în deceniul următor.

În anii 1970–1974 la putere au revenit conservatorii. În locul lozincii laburiste a „raiului colectiv” (împărțirea bunurilor între toți membrii societății) ei propuneau ajutor direcționat și stimularea inițiativelor private cu scopul de „a în-sănătoși spiritul națiunii și a-l face garanție a libertății personalității”.

Conservatorii au ales drept metodă de modernizare a economiei privatizarea întreprinderilor de stat. Ei au redus volumul alocațiilor pentru construcția locuințelor municipale și au început să stimuleze construcția privată. Acestea și alte măsuri nu au dat un efect pozitiv de lungă durată.

În anul 1973, Marea Britanie, acceptând cedări însemnate, a aderat la Piața unică. Acest lucru a influențat negativ asupra economiei naționale. Pe parcursul anilor 1973–1975 economia britanică s-a aflat în stare de criză.

Semne ale crizei din anii 1964–1979. Trei generații dintr-o familie locuiesc într-o singură odaie la semi-subsol. Liverpool (Marea Britanie). Anul 1969.

? Ce informații despre influența crizei asupra societății britanice putem obține din această fotografie?

După alegerile din 1974 la putere au revenit laburiștii. Eforturile guvernelor conduse de H. Wilson și **James Callaghan** erau orientate la combaterea crizei economice în țară. Treptat ea a fost stopată și din anul 1976 a început un avânt lent. Cu toate acestea, către anul 1979 nivelul de viață în Marea Britanie era cu 20 % mai redus decât în Franța sau RFG. Din cauza discordanței dintre promisiuni și rezultatele activității desfășurate, populația britanică s-a dezamăgit în laburiști. Respectiv, aceștia au pierdut alegerile din anul 1979.

2 Marea Britanie în anii 1979–2007. În fruntea noului guvern conservator, pentru prima dată în istoria țării, s-a situat o femeie – **Margaret Thatcher**. Activitatea ei a încheiat etapa de instabilitate politică și economică și a pus începutul erei reformelor, care a intrat în istorie ca **thatcherism**. Guvernul neo-conservatorilor condus de M. Thatcher, respectând principiile **monetarismului**, a încercat să reducă inflația pe contul sporirii impunerii fiscale indirecte, să renunțe la dotarea întreprinderilor și să mărească impozitul pe valoarea adăugată. În același timp, era redus aparatul de stat și, respectiv, mijloacele pentru întreținerea lui. Avea loc privatizarea întreprinderilor de stat, care necesitau sprijin financiar. În asemenea condiții creștea rata șomajului. Încercând să combată inflația, guvernul condus de M. Thatcher a redus cheltuielile de stat pentru gospodăriile comunale și rutieră, învățământ și cultură. Legile adoptate de parlament cu privire la plasarea în câmpul muncii au complicat desfășurarea grevelor de către trade-unionuri.

Politica anti-inflație promovată de guvern a dat rezultate pozitive și din anul 1983 a început avântul economiei britanice, care s-a menținut până în anul 1990. La creșterea autorității premierului M. Thatcher a contribuit și conflictul militar de la 1982 cu Argentina pentru Insulele Falkland (Malvine), care, datorită insistenței șefului guvernului, s-a încheiat cu victorie pentru Marea Britanie.

În perioada anilor 1983–1989 guvernul a continuat politica de transmitere a întreprinderilor de stat în proprietate privată. Drept rezultat, în perioada reformelor promovate de M. Thatcher, sectorul economiei Marii Britanii s-a redus de la 10 la 6,5 în ceea ce privește PIB-ul. Finanțarea întreprinderilor de stat a scăzut de zece ori. M. Thatcher a declarat că scopul acțiunilor sale constă în crearea unei „națiuni a proprietarilor”.

Asanarea economiei britanice a contribuit la creșterea veniturilor anuale ale populației cu 5 % începând din a doua jumătate a anilor 80.

Din anul 1988 a fost derulată reformarea sistemului de pensii. În afară

Thatcherism — politică promovată de guvernul conservator al Marii Britanii condus de M. Thatcher în perioada anilor 1979–1990. Acest proces era însoțit de privatizarea întreprinderilor naționale, monetarism în sfera financiar-economică, reducerea finanțării învățământului și ocrotirii sănătății.

Monetarism — teorie economică conform căreia cantitatea de bani pusă în circulație constituie factorul decisiv pentru dezvoltarea economiei. Teoria a fost inițiată de economistul Milton Friedman.

de acordarea pensiilor de stat ea prevedea crearea unor fonduri de pensii la întreprinderi. Datorită acestui fapt, adăsurile anuale pentru pensionari au crescut în medie cu 7 %.

O consecință negativă a thatcherismului pentru societatea britanică a devenit aprofundarea proceselor de structurare a societății. Peste 20 % din familii s-au pomenit în condițiile unei sărăcii relative și nu primeau ajutor din partea statului. S-a înrăutățit și situația funcționarilor de stat, care nu aveau alte venituri în afară de salarii. Multora nu le plăcea stilul dur de guvernare al „doamnei de fier”, după cum era numită M. Thatcher, stil ce nu corespundea valorilor democratice ale Marii Britanii. Însă, trebuie de menționat că nici unul dintre guvernele britanice din sec. XX nu a obținut asemenea succese într-o perioadă relativ scurtă.

Margaret Thatcher

Scăderea nivelului de încredere a populației față de conservatori și pericolul unei scindări în cadrul partidului au forțat-o pe M. Thatcher să demisioneze. În anul 1990 șef al guvernului conservatorilor a devenit noul lor lider, **John Major**. El a introdus unele schimbări în politica social-economică și cea externă, renunțând la extremitățile thatcherismului. În special, a fost anulat impozitul pe cap de locuitor, mărimea căruia nu depindea de starea materială și trezea nemulțumirea populației. În loc să ofere avantaje antreprenoriatului privat, J. Major menținea un curs echilibrat între sectoarele de stat și privat ale economiei. Transformările sus menționate au influențat asupra atitudinii societății față de conservatori și în anul 1992 aceștia s-au bucurat de un succes binemeritat la alegerile parlamentare. În anii 1992–1994 guvernul lui J. Major și-a concentrat eforturile asupra modernizării tehnologice a producției, favorizarea concurenței și a exportului. În genere, activitatea guvernului era considerată reușită. În sfera socială atenția era concentrată asupra formării bazelor de drept ale societății civile. Au fost adoptate o serie de documente, cunoscute sub genericul „Carta cetățenilor”, ce fixau clar drepturile și obligațiile diferitor grupe ale populației țării. O atenție însemnată se acorda modernizării zonelor care rămăneau în urmă în procesul de dezvoltare – Scoția și Irlanda de Nord.

În anii 80–90 prioritățile politicii externe a Marii Britanii au fost revăzute. Renunțând la doctrina celor „trei direcții”, Marea Britanie a început să dezvolte colaborarea cu statele din Asia Centrală și America Latină, iar după destrămarea „lagărului socialist – și cu statele din Europa Centrală și de Est.

Alegerile din 1997 au fost câștigate de laburiști, care până la aceasta și-au reînnoit cardinal partidul. În fruntea noului executiv britanic s-a situat laburistul **Thony Blair**. El a declarat că va forma o economie de piață socială, unde inițiativa individuală va fi îmbinată cu colectivismul. Se propunea drept scop de a stimula dezvoltarea societății civile în calitate de partener al sistemului conducerii de stat. În același timp, Th. Blair a rămas devotat strategiei

economice a thatcherismului. El a continuat modernizarea tehnologică a bazei de producție și promovarea politicii intervenției minime a statului în economie.

În general, dezvoltarea economiei Marii Britanii în decursul unui deceniu de guvernare a laburiștilor a fost deosebit de reușită. Datorită acestui lucru s-a îmbunătățit esențial starea socială a populației. Mijloace însemnate erau alocate în dezvoltarea medicinei, învățământului și crearea locurilor de muncă pentru tineret.

Popularitatea laburiștilor a fost influențată negativ de atragerea laburiștilor în războiul din Golful Persic din anii 1990–1991. Majoritatea populației l-a învinuit de acest lucru pe Th. Blair. Pentru a păstra autoritatea partidului premierul a demisionat.

Pe data de 31 decembrie 1991, după proclamarea Independenței Ucrainei, guvernul Marii Britanii a recunoscut suveranitatea ei și a stabilit relații diplomatice cu statul ucrainean. Anume din acel moment se dezvoltă colaborarea dintre cele două țări. În decembrie anul 2005, în cadrul summit-ului „Ucraina-UE”, desfășurat sub președinția lui Th. Blair, Ucraina a obținut statutul de țară cu economie de piață.

3

Marea Britanie în anii 2007–2017. Laburistul **Gordon Brown**, care a venit în fruntea guvernului în anul 2007, spre deosebire de predecesorul său, nu împărtășea intențiile acestuia de a reforma sectorul de stat al economiei. El, de asemenea, nu a susținut trimiterea contingentului militar britanic în Irak. În august 2007 G. Brown a declarat despre refuzul de a introduce în Marea Britanie valuta europeană unică.

Din cauza crizei economice din anii 2008–2009 încrederea populației britanice față de guvernul lui G. Brown s-a redus simțitor. La alegerile parlamentare din anul 2010 laburiștii au suferit înfrângere. Conservatorul **David Cameron** a format un guvern de coaliție compus din conservatori și democrați liberali. Noul prim-ministru a propus drept scop principal al guvernului său „făurirea unei societăți în care noi nu întrebăm ce drepturi avem, dar știm ce obligații avem”. Pentru a obține stabilizarea situației social-economice guvernul lui D. Cameron a început o economisire strictă a resurselor bugetare.

În anul 2014 D. Cameron a refuzat să mărească cotizațiile britanice către Uniunea Europeană. În opinia prim-ministrului, comunitatea urma să-i ofere Marii Britanii mai multe posibilități de control asupra frontierelor sale pentru a limita torentul de imigranți din alte țări ale UE. Una din problemele principale ale programului său era cea referitoare la raționalitatea calității de membru a Marii Britanii în Uniunea Europeană.

În luna **iunie 2016**, în țară s-a desfășurat un referendum cu privire la calitatea de membru al Marii Britanii în UE, cunoscut sub denumirea de „**Brexit**”, în cadrul căruia 51,9 % dintre participanți au

„**Brexit**” — procesul ieșirii Marii Britanii din Uniunea Europeană, bazat pe rezultatele referendumului din 23 iunie 2016.

votat în favoarea ieșirii țării din această asociație. După cum a și promis, după referendum D. Cameron a demisionat.

Noul guvern al conservatorilor este condus de cea de-a doua, în istoria acestei țări, femeie la postul de prim-ministru, **Theresa May**. Ea consideră drept sarcină principală a sa transpunerea în practică a rezultatelor „Brexit”-ului. În politica externă din această perioadă guvernul britanic a tins să-i întoarcă Marii Britanii rolul de mare stat al lumii și rolul de arbitru în soluționarea problemelor globale și regionale.

Cât privește Ucraina, guvernele britanice se pronunță pentru susținerea dezvoltării statului ucrainean de către Uniunea Europeană. În 2015 D. Cameron a anunțat despre trimiterea în Ucraina a unei brigăzi de constructori militari.

Populația actuală a Marii Britanii constituie peste 66 milioane de oameni. Numărul comunității de ucraineni, potrivit unor cercetători, este de circa 30 mii de persoane. Statistica oficială lipsește. În ultimii ani comunitatea ucraineană din Marea Britanie a crescut numeric pe contul imigranților de muncă, un număr însemnat al cărora se află în această țară pe principii nelegale. Cea mai numeroasă organizație de ucraineni din această țară la ora actuală este „Uniunea ucrainenilor din Marea Britanie”, care numără circa 1700 de participanți. Uniunea respectivă are propriul său organ periodic – ziarul „Ukrainska dumka”. În această țară funcționează 14 școli de sâmbătă cu predarea în limbă ucraineană, unde învață peste 400 de persoane.

4

Franța în anii 1945–1969. Perioada din vara anului 1944, când a început eliberarea Franței de sub ocupația nazistă, și până la adoptarea, în toamna anului 1946, a Constituției celei de-a Patra Republici, se numește Regim Provizoriu. În Franța puterea se afla în mâinile Guvernului Provizoriu, care era condus de **Charles de Gaulle**. Refacerea economiei și reînnoirea sistemului conducerii de stat aveau loc în condițiile unei lupte politice acute. Partidele de frunte de dreapta de până la război și-au încetat existența. În locul lor a apărut Partidul Republican al Libertății și unele grupuri aparte ale celor „independenți”. A slăbit întrucâtva influența partidelor radicale. Datorită activității în cadrul Mișcării de Rezistență și-au consolidat pozițiile curenteles comunist și socialist. Viziunile lui Ch. de Gaulle sau **gaullismul** au obținut o largă popularitate. Esența gaullismului se baza pe patru lozinci: „ideea națiunii”, „statul puternic”, „reforme sociale” și „măreția Franței”. Lupta politică, după părerea adeptilor lui Gaulle, duc la slăbirea țării. De aceea, ea trebuie să fie subordonată intereselor general naționale.

Majoritatea populației franceze vedea în Ch. de Gaulle un „salvator al națiunii”. În economie el era adeptul politicii „dirijismului”. În anii 1945–1947 a avut loc naționalizarea întreprinderilor, în proprietatea statului a trecut circa 20 % din industria Franței. Pe calea emiterii obligațiilor de împrumut intern s-a reușit

Dirijism — politică de intervenție activă a statului în dirijarea economiei la mijlocul anilor 40 în Franța.

Charles de Gaulle

să fie stabilizat sistemul financiar și acumulate mijloace pentru relansarea economiei.

Principale în politică externă a Franței din epoca Guvernului Provizoriu au devenit problemele privind soarta Germaniei, coloniile franceze și relațiile cu țările occidentale și URSS. Ch. de Gaulle era adept al federalizării Germaniei. El tindea să păstreze Imperiul colonial francez pe calea unor cedări făcute populațiilor locale. De asemenea, Ch. de Gaulle visa să transforme Franța într-o punte, care să unească URSS cu țările din Occident.

La primele alegeri postbelice cu organizarea concomitentă a unui referendum în **octombrie 1945** pentru prima dată în istorie femeile au obținut drepturi electorale. Peste 96 % din alegători s-au pronunțat în favoarea anulării Constituției celei de-a Treia Republici și convocarea Adunării Constituante pentru pregătirea noii Constituții. După aprobarea sa în cadrul referendumului, Constituția celei de-a Patra Republici a intrat în vigoare în decembrie 1946. Franța a devenit republică „parlamentară, inseparabilă, democratică și socială”. Posesiunile ei coloniale erau parte componentă a Alianței Franceze.

După ce comuniștii s-au pronunțat împotriva „planului Marshall” ei au fost excluși din guvern. În anul 1947 industria Franței a atins nivelul de până la război. Saturarea pieței cu mărfuri a permis să fie anulat sistemul de cartele în anul 1949. Datorită ajutorului oferit de SUA în conformitate cu „planul Marshall” Franța a încheiat în termeni restrânși stabilizarea economiei, a demarat o serie de schimbări structurale și reutilizarea mai multor domenii. În anul 1951 volumul producției industriale franceze l-a depășit de două ori pe cel de până la război. Agricultură se dezvoltă mai lent, însă și ea depășea indicii de dinainte de război.

Avântul economic a favorizat desfășurarea unor schimbări în sfera socială. În anul 1950 a fost introdus minimul general național al salariului, sistemul unic de stat al asigurărilor sociale și majorate pensiile. De la finele anilor 40 a fost demarată o amplă campanie de construcție a spațiului locativ ieftin.

În politică externă, în condițiile începerii „războiului rece”, ideea lui Ch. de Gaulle despre Franța ca punte de legătură dintre URSS și țările occidentale a fost dată uitării. Franța era atrasă din ce în ce mai mult în solidaritatea atlantică. Ea a devenit unul dintre co-fondatorii Uniunii Occidentale și NATO. De la finele anilor 40 Franța a fost un inițiator al integrării vest-europene.

Deosebit de complicată rămânea problema coloniilor. Încercarea de a frâna destrămarea Imperiului colonial pe calea proclamării Alianței franceze a suferit eșec. Vietnamul, Tunisia, Marocul, Algeria au fost cuprinse de mișcarea de eliberare națională. Agravarea situației în posesiunile de peste mări a generat o profundă criză în interiorul Franței. La 1 iunie 1958 Adunarea populară i-a delegat lui Ch. de Gaulle, în calitate de șef al guvernului, împuterniciri

excepționale pentru a opri pericolul „scindării și războiului civil în țară”. Cu acest eveniment s-a încheiat era celei de-a Patra Republici în Franța.

Adepții lui Ch. de Gaulle au elaborat o nouă Constituție. Aceștia tindeau să îmbine făurirea unui stat puternic cu renașterea adevăratei democrații în țară. La referendumul din 1958 mai mult de 79 % din cetățenii francezi au aprobat Constituția celei de-a Cincea Republici. Acest lucru a pus începutul unei noi etape în istoria țării. Franța a devenit republică prezidențială. Președintele era figura centrală a puterii. Alianța franceză a fost înlocuită cu Comunitatea franceză, care prevedea suveranitatea subiecților ei. În decembrie anul 1958 Ch. de Gaulle a fost ales președinte al celei de-a Cincea Republici.

Stimularea dezvoltării economiei, în viziunea adepților lui de Gaulle, urma să aibă loc pe calea reglementării ei de către stat. În următorii zece ani (1958–1968) ritmul anual al creșterii producției industriale a constituit 5,5 %. Volumul producției industriale și agricole a crescut în această perioadă cu 66 %.

În timpul unui deceniu de existență a celei de-a Cincea Republici s-a schimbat structura populației franceze. În agricultură erau ocupați circa 12 % din populația aptă de muncă, circa o treime – în sfera neproductivă. Trep-tat se îmbunătățea starea materială a oamenilor.

În politica externă, intenția de a obține „măreția Franței” a cauzat o agravare a relațiilor cu NATO. După crearea propriei arme nucleare Franța a ieșit din componența structurilor politico-militare ale NATO. Cu primul deceniu al celei de-a Cincea Republici a coincis destrămarea Imperiului colonial francez. În anul 1960, 14 colonii franceze s-au proclamat state independente. Cea mai complicată rămânea problema Algeriei, unde locuiau un milion de persoane de origine franceză. Algeria a fost cuprinsă de un război colonial ce s-a încheiat în anul 1962. Guvernul francez s-a văzut nevoit să recunoască în mod oficial independența Algeriei.

În anul 1968, pe fondalul nemulțumirii de politica internă și externă a lui Ch. de Gaulle, Franța a fost paralizată de o criză politică. Un imbold pentru ea au fost protestele tineretului studios. În **primăvara anului 1968** numărul greviștilor a atins cifra de 10 milioane de persoane. În istorie această perioadă a intrat ca „**maiul cel roșu**”. Încercând să depășească această criză, Ch. de Gaulle a înaintat la referendum, în anul 1969, un proiect de lege cu privire la reformarea sistemului puterii în stat, însă 52% din alegători nu au sprijinit schimbările propuse. Ch. de Gaulle și-a dat demisia, considerând că nu poate să rămână la putere fără a avea încrederea populației franceze. În anul următor el a murit. Demisia și moartea acestei figuri proeminente au încheiat o întreagă epocă din istoria Franței.

Automobile răsturnate după demonstrațiile și tulburările în masă ale studenților. Paris (Franța). 11 mai 1968.

? Ce informații despre evenimentele de atunci din Franța putem obține din ilustrație?

5

Franța în anii 1970–1995. La alegerile parlamentare anticipate din anul 1969 a învins liderul gaulliștilor, fostul prim-ministru, **Georges Pompidou**. El declara că va continua politica predecesorului său și, în același timp, va purta dialog cu forțele din opoziție. G. Pompidou lega făurirea în țară a „noii societăți” de participarea legislativă a majorității categoriilor populației la procesele de conducere a statului. Au fost activate programele de stat de extindere a autoadministrării locale și autogovernării studențești. În anul 1970 a fost stabilită indexarea anuală a salariului minim în raport cu nivelul inflației.

În politica externă G. Pompidou a continuat să promoveze politica lui Ch. de Gaulle și a căutat să înlăture divergențele dintre SUA și țările occidentale.

După moartea lui G. Pompidou, la alegerile prezidențiale anticipate a învins liderul republicanilor independenți, **Valery Giscard d'Estaing**. El a promis să efectueze reforme sociale în spiritul liberalismului, să garanteze neintervenția statului în viața personală a cetățenilor, să extindă drepturile femeilor și tineretului. Guvernul noului președinte și-a început activitatea în condițiile crizei energetice. Producția industrială se afla în scădere, prețurile se majorau, iar rata șomajului a crescut, în perioada 1974–1976, de 2,5 ori. Criza a fost depășită până la sfârșitul anilor 70 pe calea promovării unei politici monetare dure. Guvernul a redus pragul vârstei electorale de la 20 la 18 ani, a sporit mărimea ajutoarelor și pensiilor cu 5–10 %.

Pentru prima dată în istoria Franței, alegerile prezidențiale din anul 1981 au fost câștigate de socialistul **Francois Mitterrand**. Guvernul format de el a început realizarea programelor orientate la sporirea atribuțiilor organelor autoadministrării locale și unor ample reforme sociale. Vârsta ieșirii la pensie a fost redusă până la 60 de ani, salariul minim a fost majorat cu 40–50 % și au fost introduse concedii plătite cu durata de cinci săptămâni.

Concomitent a fost demarat și un amplu proces de naționalizare. În industrie, sectorul de stat asigură o treime din Produsul Intern Brut, iar în sfera financiară de creditare acest indice era de 95 %. Naționalizarea a cauzat scurgerea capitalului peste hotare și reducerea ritmurilor de creștere economică. Drept consecință, guvernul socialiștilor a sistat ritmurile naționalizării și a declarat despre egalitatea dintre proprietatea de stat și cea privată. Aceste măsuri s-au soldat cu un avânt economic, care a început în anul 1984.

O problemă complicată pentru Franța în anii 80 erau actele de terorism comise de către organizațiile islamice extremiste. Ca răspuns guvernul a început expulzarea din țară a imigranților, care nu aveau permis de ședere în Franța. Complicate au devenit și posibilitățile de intrare a străinilor în țară

La alegerile parlamentare din 1986, pentru prima dată s-a bucurat de un mare succes „Frontul național”, condus de **Jean-Marie Le Pen** – organizație care a lansat o mulțime de idei extremiste și rasiste.

Socialiștii nu au întrunit majoritatea la aceste alegeri. De aceea, președintele F. Mitterrand l-a numit în funcția de șef al guvernului pe liderul forțelor de dreapta, **Jacques Chirac**. Ultimul a derulat o amplă campanie de

deznaționalizare și liberalizare a economiei. În rezultatul proceselor de privatizare coproprietari ai întreprinderilor au devenit peste 40 milioane de oameni.

La alegerile prezidențiale din anul 1988 din nou a obținut victorie F. Mitterrand, care se poziționa deja nu în calitate de lider al socialiștilor, ci ca lider al națiunii. El a sistat privatizarea, a restabilit taxele pe veniturile mari și s-a abținut de la oarecare reforme însemnate. Această politică a asigurat o oarecare creștere economică în anii următori. În genere, cel de-al doilea mandat al președinției lui J. Chirac nu a fost reușit pentru țară. La finele anilor 80, 10 % din populația aptă de muncă a Franței nu avea un loc de muncă (această cotă era mult mai înaltă decât în alte state din Occident). În politica externă F. Mitterrand a încercat să îmbunătățească relațiile cu SUA, să activeze legăturile cu NATO și să dezvolte procesele de integrare europeană. În anul 1991 F. Mitterrand, pentru prima dată în istoria Franței, a numit în postul de șef al guvernului o femeie – **Edith Cresson**. În unele aspecte ale activității sale noul prim-ministru încerca să-i copie pe M. Theatcher și R. Reagan. Însă, intențiile ei de a deveni „doamna de fier” a Franței în condițiile agravării stării economice iritau doar societatea, ceea ce a condiționat demisia sa.

În anii 1991–1993 Franța a intrat în perioada înviorării economiei. Inflația a scăzut, iar producția creștea.

În ianuarie 1992 Franța a recunoscut Independența Ucrainei. Franța a devenit prima țară cu care Ucraina a semnat un acord de colaborare și înțelegere reciprocă. Potrivit lui J. Chirac, „Ucraina independentă și integră din punct de vedere teritorial este un element inseparabil al echilibrului politic al viitoarei Europe mari”.

6

Franța în anii 1995–2017. La alegerile prezidențiale din 1995 a învins reprezentantul forțelor de dreapta, J. Chirac. La începutul mandatului său el și-a concentrat eforturile asupra combaterii inflației și unificării națiunii franceze. Ultima dintre aceste sarcini era deosebit de importantă în condițiile când insula Corsica a fost cuprinsă de o mișcare, care milita pentru o autonomie național-culturală largă. Separatiștii corsicani au ales drept mod pentru obținerea acestei cerințe metoda comiterii actelor de terorism pe teritoriul întregii țări.

În sfera economică, activitatea guvernului se rezuma la înviorarea ciclului a economiei. Deja în anul 1997 ritmurile creșterii producției au atins indici-record pentru Franța. În anul 2000 guvernul a introdus săptămâna de muncă de 35 de ore. Franța a devenit astfel țara cu cea mai scurtă săptămână de muncă. Concomitent cu aceasta au apărut circa 100 mii de locuri de muncă noi, ceea ce a contribuit la reducerea șomajului.

În anul 2003, pe insula Corsica, la cerința separatiștilor a avut loc un referendum cu privire la extinderea autonomiei ținutului. Majoritatea populației nu a susținut schimbarea statutului insulei și mișcarea separatistă a înecat treptat. După victoria obținută la alegerile din 2002 J. Chirac a continuat procesele de restructurare a Franței.

Datorită acestor măsuri au fost accelerate procesele de modernizare a producției și a crescut volumul producției. Către anul 2005 cota Franței în exportul

mondial era de 5 %. Însă, ritmurile creșterii economice a țării erau mai mici decât ale Marii Britanii și Italiei. În mare măsură aceasta era condiționat de îngrijorările investitorilor în legătură cu decontările exagerate în fondurile sociale și săptămâna de muncă de 35 de ore. În anul 2005 Franța a fost cuprinsă de ample revolte ale tineretului imigrant, care erau însoțite de pogromuri și ciocniri cu poliția. Ca răspuns la aceste revolte autoritățile au început expulzarea în masă a imigranților.

În anul 2007 la alegerile prezidențiale a învins gaullistul **Nicolas Sarkozy**. Victoria sa a devenit posibilă datorită apelurilor pe care le făcea cu privire la necesitatea de a îmbunătăți situația în țară. În anul 2008 el a inițiat desfășurarea reformei constituționale, în timpul căreia au fost modificate sau completate 47 din cele 89 de articole ale Constituției. Președintele era deja ales pe un termen de cinci ani; aceeași persoană nu putea să fie aleasă pentru mai mult de două mandate. Măsurile politicii economice a lui N. Sarkozy au favorizat depășirea crizei și favorizarea creșterii economice.

În anul 2010 a fost adoptată legea despre reforma pensiilor prin care a fost majorat cenzul de pensionare până la 62 de ani. Răspuns la aceste măsuri au fost grevele și acțiunile de protest de mari proporții. Ratingul populației lui N. Sarkozy a scăzut sub nivelul de 30 %.

În anul 2012, în funcția de președinte al Franței a fost ales socialistul **Francois Hollande**. Îndeplinindu-și promisiunile preelectorale, el a propus introducerea unui impozit de 75 % pentru cetățenii cu venituri de peste un milion de euro. Curtea Constituțională a Franței a anulat această inițiativă. Declarațiile președintelui despre legalizarea căsătoriilor între persoanele de același sex și oferirea partenerilor de același sex a dreptului de adopție a cauzat proteste în masă ale populației franceze, o reacție negativă din partea bisericii catolice și a opoziției de dreapta.

În politica externă F. Hollande a optat pentru aprofundarea parteneriatului dintre Franța și Germania. După declanșarea agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei în anul 2014 și a operațiunii militare a Rusiei în Siria el s-a pronunțat pentru aplicarea sancțiunilor față de Rusia. De asemenea, el a exprimat susținere năzuințelor autorităților ucrainene de a schimba viața în țară pentru apropierea de standardele europene.

În noiembrie 2016 cota popularității lui F. Hollande în țară era de numai 4 %. El a devenit unicul președinte în istoria Franței, care a refuzat să-și înainteze candidatura pentru al doilea termen.

La alegerile prezidențiale din 2017 a învins **Emmanuel Macron**, programul de activitate al căruia îmbină elemente de stânga și de dreapta.

Populația Franței este de circa 66,9 milioane persoane. Numărul total al ucrainenilor în componența ei este estimat la 35 mii de persoane. Din anul 1985 funcționează Serviciul ucrainean de informații, care editează pentru presa și cercurile guvernamentale din Franța un buletin în limba franceză despre situația din Ucraina. De asemenea, își desfășoară activitatea organizația publică „Comitetul reprezentativ al ucrainenilor din Franța”, care activează în comun cu Ambasada Ucrainei în această țară. În total, în Franța activează 16 organizații ale ucrainenilor.

Concluzii

- ▶ În a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI Marea Britanie și Franța întruchipau două modele de dezvoltare diferite ale societății occidentale.
- ▶ Pe căi diferite, păstrând și dezvoltându-și propria identitate, ele au făcut față pericolelor ce le creau în fața lor în această perioadă alte state din Occident.
- ▶ Experiența țărilor este importantă și utilă din cauză că problemele asemănătoare pot fi soluționate prin metode și pe căi diferite.

Întrebări și însărcinări

1. Cine s-a situat în fruntea guvernului britanic după alegerile din anul 1951? **2.** Ce înseamnă monetarism? **3.** Când în Marea Britanie s-a desfășurat referendumul cunoscut sub denumirea de „Brexit”? **4.** Ce formă de guvernare a fost constituită în Franța conform Constituției celei de-a Patra Republici?? **5.** Numiți prima, în istoria Franței, femeie, care s-a situat în fruntea guvernului. **6.** Unde, în anul 2003, autoritățile franceze au desfășurat un referendum pentru extinderea drepturilor de autonomie?

7. Indicați particularitățile de dezvoltare a Marii Britanii în perioada anilor 1945–1975. **8.** Ce trăsături caracterizează dezvoltarea Marii Britanii în anii 1979–2007? **9.** Faceți comparație între thatcherism și reaganomics. **10.** Care au fost tendințele principale în dezvoltarea Marii Britanii între anii 2007–2017? **11.** Caracterizați dezvoltarea Franței între anii 1945–1969. **12.** Ce a fost principal, după părerea voastră, în dezvoltarea Franței în perioada anilor 1970–1995? De ce? **13.** Care tendințe au fost principale în dezvoltarea Franței între anii 1995–2017? Argumentați-vă punctul de vedere.

14. Alcătuiți tabelul comparativ „Particularitățile de dezvoltare a Marii Britanii și Franței în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI”.

Perioada	Marea Britanie	Franța

15. Laburistul britanic, Th. Blair, afirma că „după colapsul comunismului, numai baza etică a socialismului a făcut față încercărilor timpului”. Explicați cum înțelegeți sensul acestei afirmații. Ce atitudine aveți față de ea? **16.** Cu ajutorul resurselor din Internet, alcătuiți portretul politicienilor M. Thatcher, Th. Blair sau F. Mitterrand (la alegere). **Discutați în grupuri** mici despre calitățile pe care, după părerea voastră, trebuie să le posede un politician modern.

§ 8. RFG și Italia

1. Care au fost cauzele înfrângerii Germaniei în al Doilea Război Mondial? **2.** Când a fost înființată RFG? **3.** Numiți rezultatele și consecințele participării Italiei la cel de-al Doilea Război Mondial.

Germania în anii 1949–1974. Înființată în anul 1949, RFG, conform Constituției, era un stat federativ democratic și social. Puterea legislativă era exercitată de către Bundestag – parlamentul federal. Șeful statului era președintele, care avea funcții reprezentative limitate. Puterea executivă

aparținea guvernului, care era format de **Bundestag**. Guvernul era condus de cancelarul ales de parlament, iar miniștrii erau numiți de președinte la propunerea cancelarului.

Primul cancelar al RFG în anul 1949 a devenit **Konrad Adenauer** în vârstă de 73 de ani. În cei 14 ani de aflare a lui la putere țara a atins un înalt nivel de stabilitate politică. El nu accepta experimentele în politica internă și externă.

Forțe politice de frunte din țară în această perioadă erau creștin-democrații și social-democrații. Primii erau reprezentați de către asociația **Alianței creștin-democratice** și **Alianței creștine sociale**, ceilalți – de către **Partidul social-democrat din Germania**. Ambele formațiuni politice au devenit, practic, general naționale, iar principiile lor ideologice – apropiate. Partidul comunist, care mai înainte se bucura de popularitate, a pierdut treptat susținerea din partea societății.

Concepția politicii economice postbelice a RFG a fost elaborată de către economistul, viitorul ministru al economiei, **Ludwig Erhard**. Conform acestei politici, în țară a fost proclamat cursul spre făurirea unei economii de piață sociale. Un rol important în refacerea economiei l-a jucat asistența din partea SUA, oferită conform „planului Marshall” în suma de 1,4 miliarde dolari. Cursul de făurire a unei economii de piață sociale alături de reforma bănească desfășurată a devenit premisa unei dezvoltări economice de succes a RFG în perioada următoare.

După perioada de refacere (1948–1951) a început un avânt economic, care a intrat în istorie ca „**miracolul economic german**”. Un aport important la realizarea acestui curs l-a adus L. Erhard, pe care îl numeau reformator liberal de tip nou.

Avântul economic a fost, în primul rând, unul industrial. În același timp, datorită reutilizării tehnice, a fost redus numărul persoanelor ocupate în agricultură și modernizată ramura respectivă.

L. Erhard și-a formulat în felul următor ideea de bază a transformărilor sale în economie: „Dacă nu vom tinde în permanență spre îmbunătățirea posibilităților de viață ale poporului nostru, apoi vom distruge astfel baza pentru progresul tehnic. În așa fel riscăm să ieșim din cercul popoarelor civilizate și să ne conservăm într-o sărăcie artificială. Numai extinzând posibilitățile de consum vom putea participa în continuare la procesele de dezvoltare mondială sănătoase”.

Economia RFG a atins nivelul unui sistem de piață social. Statul și-a asumat angajamentul de a-i garanta fiecărui cetățean siguranță socială, în special, prin plasarea permanentă în câmpul muncii. Către anul 1960, numărul șomerilor în RFG era de 0,5 %. Statul aloca mijloace însemnate pentru construcția spațiului locativ. În perioada anilor 1949–1962 au fost construite circa 6,8 milioane de apartamente. „Miracolul economic german” a schimbat modul de viață al populației germane. A apărut societatea de consum, care putea să-și permită diversă tehnică de uz, automobil, odihnă peste hotare și

altele. Odihna și timpul liber, care până atunci și-l puteau permite numai păturile înstărite ale populației, au devenit accesibile pentru toți.

Politica externă a lui K. Adenauer se baza pe principiile atlantismului, aprofundării interacțiunii dintre țările din Occident și era orientată la participarea cu drepturi depline a RFG la procesele de unificare a lumii occidentale. În anul 1949 țara a devenit membră a asociației ce coordona aplicarea „planului” Marshall, iar în 1951 a intrat în componența asociației cărbunelui și oțelului. În anul 1955 RFG a aderat la Blocul NATO, iar în anul 1957 a semnat Tratatul de la Roma cu privire la înființarea Comunității Economice Europene.

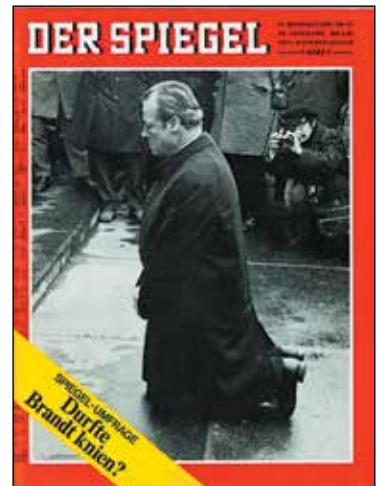
În anul 1961 s-a aprofundat cea de-a Doua criză berlineză. Guvernul Republicii Democratice Germane pro-sovietice a despărțit printr-un zid teritoriul Berlinului. Popularitatea lui K. Adenauer a scăzut. Politica sa de est era considerată un eșec de către opinia publică. În anul 1963 K. Adenauer demisionază din funcția de cancelar.

Nou cancelar a devenit creștin-democratul L. Erhard, care se pronunța pentru continuarea politicii predecesorului său. Printre acțiunile lui de bază s-au evidențiat reforma dreptului penal, complexul de măsuri de reglementare socială și reformarea școlii. În problema germană, guvernul lui L. Erhard tindea să obțină izolarea diplomatică a RDG și în același timp să convingă lumea de inevitabilitatea unificării Germaniei în baza condițiilor Occidentului.

În anul 1966 economia RFG a intrat într-o perioadă de criză. Aceasta a dus la creșterea șomajului în țară și nemulțumire în societate. În anul 1966 guvernul lui L. Erhard a demisionat. Nou cancelar a fost ales creștin-democratul Kurt Kiesinger. Pentru a combate mai ușor criza guvernul a introdus impozitul pe valoarea adăugată și a schimbat modalitatea de distribuire a impozitelor între centru și landurile federale. În anii 1968–1969 criza economică a fost depășită.

În anii 1967–1968 RFG a fost cuprinsă de un val de proteste. Participanții la aceste mișcări, în temei intelectualitatea și tineretul studios, criticau valorile împărtășite de generațiile în vârstă și cultivarea idealurilor de consum. Au avut loc chiar ciocniri cu poliția. Între cerințele protestatarilor se număra și necesitatea încetării războiului din Vietnam. Depunând eforturi însemnate, autoritățile au reușit să-i calmeze pe protestatari, însă aceste mișcări au devenit un imbold pentru transformările și reformele ulterioare în diverse sfere ale vieții țării.

În anul 1969 cancelar al RFG devine social-democratul Willy Brandt. La investirea în funcție el a declarat că guvernul va „activa sub semnul reînnoirii”. Un loc important printre transformările desfășurate de guvernul său l-a ocupat reforma învățământului. Termenul studiilor obligatorii a fost prelungit până la zece

W. Brandt în fața monumentului jertfelor celui de-al Doilea Război Mondial în Polonia. Copertă a revistei germane „Spiegel”. Anul 1970.

Stagnare — fază tradițională în dezvoltarea unui stat cu economie de piață pentru care sunt caracteristice un anumit declin al activității economice, o creștere neînsemnată a ratei șomajului și reducerea prețurilor.

ani. A fost perfecționat sistemul asigurării cu burse a elevilor și studenților. Cel mai important moment în sfera politică a devenit reducerea censului de vârstă pentru participarea la alegeri de la 21 până la 18 ani. În sfera socială a fost majorat ajutorul pentru copii, alocațiile pentru păturile slab asigurate la procurarea spațiului locativ și extinsă asigurarea obligatorie a vieții copiilor și tineretului studios. În anul 1972 a fost desfășurată reforma pensiilor prin care a fost stabilită vârsta ieșirii la pensie. În domeniul economiei, statul a activizat mecanismele de reglementare a relațiilor economice. Aceste lucruri au permis să fie depășită **stagnarea**, care a cuprins economia mai multor țări prin anii 70.

Noi viziuni au apărut și în politica externă. Guvernul a decis să ia cursul la normalizarea relațiilor cu RDG și alte state ale „lagărului socialist”, reieșind din necesitatea unei conviețuiri pașnice. În anul 1971 a fost semnat un acord cu reprezentanții a patru state din fosta coaliție antihitleristă cu privire la reglementarea statutului de drept al Berlinului de Vest. Politica lui W. Brandt avea mulți adepți în societate. Cu toate acestea, ea era deseori criticată.

La începutul anului 1974 în economie s-au activizat fenomenele de criză. A crescut șomajul. Greutățile de ordin economic au făcut să crească nemulțumirea față de guvernul lui W. Brandt. În luna mai a anului 1974 cancelarul a făcut o declarație despre demisia sa.

2 Germania între anii 1974–1998. În anul 1974, în fruntea guvernului RFG a venit social-democratul **Helmut Schmidt**. Sarcina sa de bază a devenit depășirea fenomenelor de criză, care la acel moment au atins apogeul. Politica anticriză a guvernului lui H. Schmidt era orientată la stabilizarea sistemului financiar, combaterea șomajului prin intermediul raționalizării relațiilor de muncă și modernizării structurale a industriei. Grație acestor măsuri, în anul 1976 economia RFG a intrat într-o perioadă de creștere. Autoritatea cancelarului a crescut brusc.

O mărturie a dezvoltării societății civile în RFG în a doua jumătate a anilor 70 a devenit apariția **mișcărilor ecologiste**. Partidele politice ale „verzilor”, care au apărut în acea perioadă, au obținut 28 de mandate la alegerile în Bundestag din anul 1983. În parlament, „verzii” puneau accentul pe problemele de ordin ecologic, renunțarea la violență, lichidarea blocurilor militare și dezarmarea nucleară.

De la începutul anilor 80, în condițiile unei noi crize economice, pozițiile guvernului lui H. Schmidt au slăbit. Intențiile lui de a spori alocațiile în sfera socială și de a majora impozitele în mai multe ramuri au generat nemulțumire chiar și printre colegii săi de partid.

În anul 1982, în RFG a fost creat un nou guvern de coaliție, format din reprezentanți ai creștin-democraților și democraților liberi și condus de **Helmut Kohl**. Noul cancelar, un simpatizant al lui K. Adenauer, intenționa să continue și să dezvolte politica lui.

Drept sarcina prioritară a sa H. Kohl considera depășirea crizei economice prin aplicarea politicii neo-liberale. Pentru aceasta a fost majorat impozitul pe valoarea adăugată, redusă încărcătura fiscală asupra întreprinzătorilor și micșorate cheltuielile sociale. Rezultatele acestei politici au devenit evidente deja în anul 1983 când a început creșterea în producție. În ritmuri extrem de rapizi se dezvoltau ramurile constructoare de mașini, electrotehnică, chimică și cea de construcție a automobilelor. Combaterea crizei i-a permis RFG să dețină, în anii 1986–1988, întâietatea la exportul mondial.

În politica externă, guvernul lui H. Kohl încerca să îmbine colaborarea euroatlantică și măsurile orientate la atenuarea încordării internaționale. Cancelarul a stabilit contacte active cu URSS, RDG și Polonia.

Una dintre cele mai importante realizări în activitatea lui H. Kohl de la sfârșitul anilor 80 a devenit unificarea Germaniei. În această perioadă, sub influența politicii de reînnoire începută de liderul URSS, M. Gorbaciov, Republica Democrată Germană a fost cuprinsă de o amplă mișcare de unire cu RFG. În noiembrie 1989 a fost deschisă granița dintre RFG și RDG și dărâmat zidul Berlinului. La finele lunii noiembrie H. Kohl a înaintat în Bundestag planul unificării Germaniei. În cele zece puncte ale sale erau expuse măsurile orientate la apropierea treptată a celor două state germane. Cancelarul a fost susținut de toate partidele politice, reprezentate în Bundestag, în afară de „verzi”.

Pe data de 2 decembrie 1990 au avut loc primele alegeri generale în Bundestag. Primul cancelar al Germaniei unite a devenit H. Kohl. El considera drept sarcină principală a guvernului derularea unor procese de transformare în landurile est-germane. Eforturi însemnate necesita reformarea economiei, care să fie aliniată la principiile celei de piață. Aceste schimbări au avut loc pe calea privatizării întreprinderilor de stat și crearea condițiilor pentru activitatea lor în baza principiilor economiei de piață. Reforma funciară pe pământurile est-germane urmărea drept scop reînnoirea bazelor de drept ale proprietății private asupra pământului. Ea prevedea retrocedarea loturilor de pământ foștilor proprietari sau acordarea unei compensări pentru ele.

Eforturile orientate la dezvoltarea economică a pământurilor est-germane au dus la slăbirea economiei RFG și au cauzat un declin al ei în anul 1993. În locul euforiei din societate după unificarea celor două state au apărut unele fenomene de dezamăgire. Creștin-democrații nu au reușit să propună un program convingător pentru depășirea dificultăților. Popularitatea lui H. Kohl era în scădere.

Dărâmarea zidului Berlinului. RDG. Anul 1989.

- ? Ce informație despre evenimentul respectiv putem obține din această ilustrație?

În rezultatul alegerilor din 1998, în Bundestagul german a fost creată o coaliție a social-democraților și „verzilor”. Nou cancelar a devenit **Gerhard Schroder**.

RFG a devenit unul din primele state occidentale, care la 26 decembrie 1991 a recunoscut Independența Ucrainei. De atunci între cele două state se dezvoltă o amplă colaborare în diverse domenii.

3

Germania în anii 1998–2017. Începând cu anul 1999 ședințele Bundestagului se desfășoară în clădirea Reichstagului din Berlin. În politica sa internă guvernul lui G. Schroder a aplicat experiența prim-ministrului britanic, Th. Blair. Principale în politica cancelarului au devenit asanarea sectorului social al economiei, reducerea impozitelor pentru întreprinderi și micșorarea cheltuielilor pentru remunerarea muncii. Prin aceste măsuri guvernul său încerca să depășească criza, care a afectat economia RFG.

În martie 2003 G. Schroder a înaintat în Bundestag un program de reformare a întregului sistem social al țării. Printre tezele lui principale se număra micșorarea impozitelor pentru cetățeni, sporirea cheltuielilor pentru învățământ, stimularea concurenței în domeniul ocrotirii sănătății. Programul cuprindea, de asemenea, o serie de măsuri nepopulare – reducerea cheltuielilor pentru asigurări în caz de șomaj, ocrotirea sănătății și ajutoarele sociale, aplicarea unei proceduri simplificate de concediere a persoanelor plasate în câmpul muncii. Însă, aceste măsuri nu au ajutat guvernul să combată fenomenele de criză. În activitatea de politică externă guvernul lui G. Schroder acorda o atenție însemnată dezvoltării proceselor de integrare europeană. În anul 1999 a început formarea spațiului economic european unic cu valută comună (euro), curs de politică externă și politică de securitate comune. RFG a luat parte activă la operațiunile de menținere a păcii desfășurate sub egida ONU. Însă, guvernul lui G. Schroder a refuzat să ia parte la operațiunea NATO împotriva regimului lui S. Hussein în Irak.

După alegerile parlamentare din 2005 cancelar al RFG, pentru prima dată în istoria acestei țări, a devenit o femeie – reprezentanta social-democra-

ților, **Angela Merkel**. Ea a declarat despre intenția de a continua politica predecesorului său, însă „prin alte mijloace”. În 2006 a fost înfăptuită reforma federalismului, care a îmbunătățit esențial relațiile dintre centru și subiectele federației. Guvernul Angelei Merkel a depus eforturi însemnate pentru crearea noilor locuri de muncă și sprijinirii economiei pe contul eliberării ei de încărcătura socială. Sub influența politicii guvernului, până în anul 2003 în economia Germaniei se observau semne de învioreare, iar mai apoi ritmurile dezvoltării ei au scăzut. În anul 2008 s-au făcut simțite primele semne ale crizei financiare, ce s-a extins și asupra altor sectoare ale economiei. Măsurile-anticriză demarate de guvernul Angelei Merkel au contribuit la depășirea crizei.

Angela Merkel

Cea mai complicată problemă din politica internă a RFG din această perioadă rămăneau pământurile est-germane. În decurs de 17 ani, pentru dezvoltarea infrastructurii lor, învățământului, medicinii, sferei sociale și construcției locative statul a alocat circa 1,5 trilioane euro. Însă, această sumă s-a dovedit a fi insuficientă. Drept rezultat, o parte însemnată din populația aptă de muncă s-a văzut nevoită să treacă cu traiul în landurile vest-germane. Numărul populației de pe pământurile est-germane s-a redus în perioada respectivă cu 17 %.

În politica externă guvernul Angelei Merkel a îmbinat susținerea cursului american cu dezvoltarea proceselor de integrare europeană. La aspirațiile de integrare euroatlantică a Ucrainei RFG privea foarte precaut. După declanșarea agresiunii militare a Federației Ruse împotriva Ucrainei în anul 2014 A. Merkel a sprijinit decizia privind aplicarea sancțiunilor împotriva Rusiei. În anul următor șeful guvernului a făcut o declarație despre aceea că RFG nu-i va livra Ucrainei armament și a accentuat necesitatea soluționării conflictului din Donbass pe cale pașnică.

În perioada aflării Angelei Merkel în postul de cancelar RFG a trecut prin mai multe probleme. Însă, guvernul și personal A. Merkel au demonstrat întotdeauna o atitudine constructivă față de soluționarea lor. Aceasta se datorează, mai întâi toate, gradului înalt de încredere din partea populației față de activitatea ei.

Populația Germaniei numără circa 82 milioane de persoane. Pe teritoriul ei locuiesc 272 mii de persoane de origine ucraineană, ceea ce constituie 0,5 % din populația țării. În RFG funcționează 34 de organizații publice ucrainene. Cea mai influentă este Asociația Organizațiilor Ucrainene din Germania. Scopul ei constă în coordonarea activității celorlalte organizații și apărarea intereselor ucrainenilor din Germania. Peste 8 mii de studenți din Ucraina își fac studiile în prezent la instituțiile de învățământ superior din Germania. La Munchen funcționează o Universitate ucraineană liberă, care oferă studii superioare în limba ucraineană.

4

Italia între anii 1945–1975. În iunie anul 1945 a apărut primul guvern de coaliție postbelic din Italia, care a inițiat un proces de defascizare și democratizare a țării. Toate departamentele și organizațiile de orientare fascistă au fost lichidate, iar cei învinuiți de încălcarea normelor de drept erau trași la răspundere.

Sistemul politic din Italia postbelică era unul multipartinic. Centrul, în jurul căruia se consolidau forțele democratice, era Partidul social-democrat. Anume liderul lui, **Alcide de Gasperi**, s-a situat în fruntea guvernului de coaliție antifascist, creat de socialiști, comuniști și creștin-democrați.

În anul 1946, în Italia a fost adoptată o lege ce a contribuit la dublarea numărului de alegători și le-a oferit drepturi electorale femeilor.

Una din problemele politice principale ale Italiei postbelice a fost orânduirea statală a țării. Monarhia pierduse din popularitate. În cadrul **referendumului din 2 iunie 1946** majoritatea populației Italiei s-a pronunțat în favoarea

Liderul italian, Enrico de Nicola, semnează Constituția. Roma (Italia). Anul 1947.

republicii. Conform Constituției din anul 1947, republica parlamentară a fost proclamată drept formă de guvernământ în Italia. Potrivit noii Constituții, Italia renunța la război ca mod de soluționare a conflictelor internaționale. Zonele în care locuiau compact minoritățile naționale germană, franceză și slovenă au obținut condiții de autonomie deosebite. Astfel, liderii lor aveau dreptul să participe la ședințele Consiliului de Miniștri. Constituția Italiei de la 1947 a devenit cea mai democratică din Europa Occidentală.

În perioada anilor 1948–1963 guvernele italiene erau formate din reprezentanți ai forțelor de centru-dreapta. Ele se bazau pe ajutorul financiar oferit de confederația industrișilor italieni și pe sprijinul cercurilor guvernamentale ale SUA, Marii Britanii și Franței.

În anul 1948 SUA i-au acordat Italiei, în conformitate cu „planul Marshall”, 1,5 miliarde dolari și un împrumut de 2 miliarde de dolari. Grație acestei asistențe, până la finele anului volumul producției industriale a atins nivelul de până la război, iar peste doi ani același nivel l-a atins și ramura agriculturii. În genere, se consideră că procesul relansării economiei italiene s-a încheiat în anul 1949.

La începutul anilor 50 Italia a depășit toate țările din Europa Occidentală după ritmurile creșterii producției industriale. Perioada dintre **cea de-a doua jumătate a anilor 50 și anii 60** a intrat în istorie ca „**miracol economic italian**”. Creșterea anuală a producției industriale în această perioadă constituia circa 10 %. Venitul național s-a dublat. În decurs de 15 ani Italia s-a transformat într-o țară înalt dezvoltată din punct de vedere industrial. Obiecte de uz obișnuite în societatea italiană au devenit automobilele, televizoarele, utilajele electrice și altele. Baza ideologică a „miracolului economic italian” a constituit-o doctrina neo-liberalismului după care s-a condus șeful guvernului italian, A. de Gasperi în anul 1953. Ea se baza pe libertatea comerțului de piață, dezvoltarea antreprenoriatului privat și concurenței.

O consecință a „miracolului economic italian” a devenit apariția noii politici „paternaliste” a întreprinzătorilor. Această concepție se rezuma la grija patronilor față de necesitățile sociale ale muncitorilor în schimbul afecțiunii acestora față de ei. În anul 1960 a fost adoptată legea ce a favorizat egalitatea gherder în mijlocul populației. În special, legea stabilea o remunerare egală a muncii pentru bărbați și femei, înlătura orice alte forme de discriminare a femeilor.

O consecință negativă a „miracolului economic italian” a fost aprofundarea proceselor de inegalitate în dezvoltarea Nordului industrial și al Sudului agrar.

Șomajul care a afectat Sudul agrar i-a impus pe mulți oameni să plece la câștig în alte țări.

În politica externă Italia promova un curs prooccidental, atlantic de colaborare cu Franța, Marea Britanie și SUA. În anul 1949 Italia a devenit membru al NATO și țară-fondatoare a Consiliului Europei. În 1951 Italia a semnat acordul privind crearea Asociației europene a cărbunelui și oțelului, iar în anul 1955 a intrat în componența ONU. În 1957 Italia încheie acorduri de aderare la Comunitatea Economică Europeană și la asociația „Energo-atom”.

În perioada 1963–1976 Italia a fost condusă de guverne de centru-stânga, formate din creștin-democrați și reprezentanți ai partidelor politice de stânga. Începutul guvernării lor coincide cu perioada încetinirii procesului de dezvoltare economică, care s-a schimbat peste câțiva ani cu un avânt economic. În anul 1968 venitul național s-a dublat din nou.

În anii 1968–1969, sub influența evenimentelor din Franța, au luat amploare protestele studenților. La revoltele din timpul „Toamnei fierbinți” au luat parte circa 20 milioane de persoane. Realizarea principală a muncitorimii, care a sprijinit aceste revolte, a devenit creșterea salariului și aplicarea mecanismului de protecție în cazul concedierii din pricini economice.

În anii 1973–1975 economia Italiei a fost și ea afectată de criza economică. Anume incapacitatea guvernelor de a-i face față a generat o activizare a grupărilor teroriste de extremă stânga și de extremă dreapta.

Proteste în „Toamna fierbinte”.
Roma (Italia). Anul 1969..

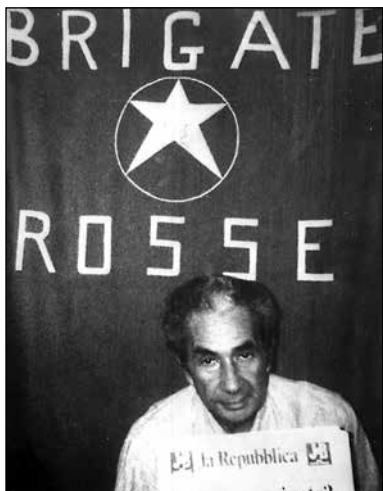
? Ce informație despre evenimentul prezentat putem obține din această ilustrație?

Prin anii 60 în Italia erau create diverse grupări de extremă stânga și de extremă dreapta. Cele mai cunoscute dintre grupările teroriste de extremă stânga au fost „Brigăzile roșii”. Ele tindeau să distrugă puterea în țară pe calea teroarei pentru a construi în viitor o societate socialistă. Alături de ele activau grupările neofasciste de extremă dreapta. Numai în prima jumătate a anului 1972 radicalii de extremă dreapta au comis 271 de acte teroriste, care au cauzat numeroase jertfe omenești. Prin acțiunile lor ei tindeau să intimideze societatea și s-o încline spre necesitatea instaurării unei puteri dure, capabile să facă ordine în țară.

5

Italia în anii 1976–1990. În perioada 1976–1979 guvernele italiene au fost conduse de creștin-democratul **Giulio Andreotti**. Acesta și-a început activitatea într-o situație precară de declin în economie și de activizare a organizațiilor teroriste. În **martie 1978** „Brigăzile roșii” l-au capturat pe liderul democraților creștini de stânga, Aldo Moro. Membrii lor cereau ca el să fie schimbat pe 13 adepți ai lor, aflați în arest. În luna mai A. Moro a fost găsit mort în centrul Romei. În asemenea condiții guvernul lui G. Andreotti s-a

Aldo Moro în prizonieratul „Brigăzilor roși”. Roma. Anul 1978.

văzut nevoit să înceapă unele reforme, care, la finele anului 1978, au îmbunătățit substanțial situația din economie. De asemenea, el a înfăptuit unele transformări orientate la democratizarea în armată, poliție, serviciile secrete și la lupta împotriva terorismului. O importanță excepțională a avut-o reorganizarea sistemului de învățământ universitar.

În anii 1980–1983 Italia a fost cuprinsă de criza economică. În această perioadă s-au activizat organizațiile teroriste de dreapta. Actele de terorism cu un număr însemnat de jertfe au generat acțiuni de protest în masă. Pentru forțele politice a devenit clar: cursul liberal-reformator este ineficient. Acest lucru a condiționat trecerea, la începutul anilor 80, la politica neo-conservatoare. Guvernele italiene, care au scos economia țării din criză în anii 1981–1983, au acționat în conformitate cu cerințele grupărilor antreprenoriale neo-conservatoare.

Cel mai strălucit exponent al politicii neo-conservatoare a devenit socialistul **Bettino Craxi**, care a condus guvernul Italiei între anii 1983–1987. El a început privatizarea parțială sau lichidarea întreprinderilor de stat falite. În același timp, era stimulată dezvoltarea micului antreprenariat. Guvernul a introdus regimul unei economii dure și a limitat creșterea salariilor în concordanță cu indicii inflației, a redus alocările din buget în scopuri sociale. În același timp, la răspundere penală erau trași membrii mafiei. În anul 1986, în țară a avut loc cel mai amplu, în istoria ei, proces asupra mafiei.

În cea de-a doua jumătate a anilor 80 a început un avânt economic. În centru și în partea de nord a Italiei au fost derulate procesele de modernizare a producției industriale. A sporit numărul persoanelor antrenate în sfera de prestare a serviciilor. În anul 1986 aceștia constituiau 56 % din numărul populației încadrate în muncă. În partea de sud a Italiei era reînnoită baza agriculturii, erau construite noi întreprinderi industriale și magistrale rutiere. În activitatea sa de politică externă guvernul lui B. Craxi a dezvoltat în mod activ solidaritatea atlantică și a favorizat aderarea Italiei la programul american „Inițiativa strategică de apărare”.

Aflându-se în fruntea guvernului patru ani – termen-record pentru Italia, B. Craxi și-a dat demisia în urma unui val ordinar de agravare a contradicțiilor. Perioada de la finele anilor 80 – anii 90 s-a caracterizat prin instabilitate politică. Italia a pășit în anul 1990 ca țară industrial dezvoltată, care ocupa locul cinci în lume după volumul Produsului Intern Brut. Rolul ramurii de frunte în industria italiană i-a revenit construcției de mașini. Țara deținea, de asemenea, locuri de lider în industriile alimentară, chimică, ușoară, de

construcții, precum și la capitolul fabricarea tehnicii electrice de uz. În agricultură se dezvolta fabricarea și prelucrarea producției vegetale de tip „mediteranean”. În consecință, multe feluri din producția agricolă a țării erau importate.

Un loc de frunte în comerțul exterior al Italiei le revenea mărfurilor industriale finite. Producția italiană a obținut popularitate pe piața mondială a îmbrăcăminte și încălțăminte de modă. În anul 2002 unitatea bănească a Italiei a devenit euro.

La finele lunii decembrie a anului 1991 Italia a recunoscut Independența Ucrainei. În 1995 cele două țări au semnat Tratatul de prietenie și colaborare. Ucraina exportă în Italia, în mare parte, materie primă, iar de acolo importă producție industrială.

În rezultatul referendumului din anul 1993, sistemul electoral al Italiei a fost transformat din cel proporțional direct în unul aproape majoritar. Aceste transformări au obținut în Italia denumirea „Marea reformă” sau un început al trecerii de la Prima la cea de-a Doua republică.

O adevărată rezonanță în societatea italiană a avut-o operațiunea „Cu mâinile curate”, desfășurată în anul 1992. Astfel în presă era numită cea mai amplă campanie de luptă împotriva corupției din istoria țării. Au fost intentate dosare penale împotriva a 3 mii de persoane – fiecare al patrulea deputat, fiecare al șaselea ministru, primari din marile orașe. Peste 20 de activiști politici și-au pus capăt zilelor. B. Craxi, condamnat pentru un termen de 13 ani, a fugit din Italia. Pagubele totale aduse țării de către politicienii corupți au fost estimate la 150–180 miliarde de dolari.

Vidul politic al Italiei era completat de noi formațiuni politice. Cele mai populare în perioada respectivă au devenit partidele „Înainte, Italia!” al lui **Silvio Berlusconi**, „Liga Nordului – Italia federativă” și partidul neofascist reformat „Alianța națională”. Cele trei formațiuni politice au câștigat alegerile parlamentare din anul 1994. În componența guvernului lui S. Berlusconi, format în rezultatul scrutinului electoral, pentru prima dată în perioada istoriei postbelice a țării au intrat cinci reprezentanți ai neofasciștilor. Aceste alegeri au făcut vizibilă destrămarea vechiului sistem partinic al dominației de aproape jumătate de secol a democraților creștini, precum și au încheiat perioada Primei Republici din istoria Italiei.

Primul guvern al celei de-a Doua Republici nu a reușit să soluționeze rapid și reușit problemele stringente ale societății. De aceea, el a fost nevoit să-și dea demisia. La alegerile anticipate în parlament din anul 1996 au învins forțele de centru-stânga. În fruntea guvernului creat de ei s-a situat creștinul democrat de stânga, **Romano Prodi**, care împărtășea idealurile creștinismului social. El a condus țara timp de 2,5 ani, dar nu a obținut schimbări

Procurorii-executori ai operațiunii „Cu mâinile curate” în coridoarele Palatului Justiției din Milano. Anul 1992.

înspre bine. Succesorul lui Prodi la funcția de șef al guvernului a fost comunistul de cândva, **Massimo D'Alema**, care, de asemenea, nu a înfăptuit transformări radicale. După înfrângerea suferită de către cei de stânga la alegerile locale din anul 2000 premierul a demisionat.

Priorități ale politicii externe a Italiei de la acea vreme rămâneau relațiile cu țările UE, participarea la procesele de integrare europeană, precum și legăturile cu SUA și NATO. Italia era membru al „grupului celor șapte”. Această țară a luat parte, alături de SUA, la operațiunea militară împotriva regimului lui S. Hussein din Irak.

6 Italia la începutul sec. XXI. Conform rezultatelor alegerilor parlamentare din anul 2001, în fruntea guvernului a venit liderul blocului de centru-dreapta „Înainte, Italia!”, S. Berlusconi. El a pus imediat în aplicare programul său neo-conservator – a redus impozitele, a creat 1,5 milioane de locuri de muncă noi, a majorat pensiile și a continuat lupta împotriva criminalității. Respingând toate învinuirile de legătură cu mafia, S. Berlusconi a obținut o largă popularitate în societatea italiană.

S. Berlusconi a venit în politică la vârsta de 57 de ani. El a devenit primul multimiliardar, aflat în fruntea guvernului unui stat european, și recordman al Republicii Italiene după termenul de aflare în postul de prim-ministru. Lui S. Berlusconi îi aparține încă un record politic: în anul 1994 el și-a înființat primul partid politic, „Înainte, Italia!”, iar peste 60 de zile a câștigat cu el alegerile parlamentare din Italia.

La alegerile parlamentare din aprilie 2008 coaliția de centru-dreapta a învins din nou. Acest lucru i-a permis lui S. Berlusconi să conducă guvernul italian din mai 2008 până în noiembrie 2011. Principala problemă cu care se confrunta premierul la acel moment era scoaterea țării din criza financiar-economică mondială, care a cuprins țara în 2008. Economia națională s-a redus cu aproximativ 5 %. Pentru a depăși criza guvernul lui S. Berlusconi a luat împrumuturi internaționale. Drept rezultat, către anul 2011 datoria externă a Italiei a atins nivelul de 120 % din produsul intern brut al țării. Cu toate acestea, situația din Italia era mult mai favorabilă decât în Spania, Belgia, Portugalia sau Grecia. S. Berlusconi a refuzat categoric să ia împrumuturi de la FMI, considerând că aceasta va duce la pierderea suveranității țării și impunerea condițiilor avantajoase pentru Fond. S. Berlusconi a consimțit să accepte propunerile Comisiei Europene referitoare la reformele orientate la economisirea mijloacelor bugetare. Însă, cu toate acestea situația din economia țării nu s-a schimbat spre bine.

În noiembrie 2011, când guvernul lui S. Berlusconi a demisionat, ritmurile dezvoltării economice a Italiei erau mai joase decât cele medii din țările UE. Siguranța

Silvio Berlusconi

sistemului financiar italian s-a redus până la un nivel catastrofal. Instabilă rămânea și viața politică. În perioada noiembrie 2011-martie 2018 în Italia s-au perindat cinci guverne. Trei din ele au fost conduse de partidul Democrat, celelalte două – de premieri independenți. La alegerile din martie 2018 coaliția condusă de S. Berlusconi în vârstă de 81 de ani a obținut victorie.

În iunie 2018, în fruntea guvernului italian a venit **Giuseppe Conte**, care a subliniat în discursul său politic că optează pentru ridicarea sancțiunilor impuse Rusiei din cauza politicii sale agresive față de Ucraina.

Către anul 2016 populația Italiei număra 60,6 milioane de oameni. Ucrainenii, care dispun de permis de ședere oficial, sunt în număr de peste 240 de mii. Cea mai mare parte dintre ei sunt imigranți de muncă, care au venit în această țară începând cu mijlocul anilor 90. În anul 2016, în Italia funcționau peste 25 de școli ucrainene. Cea mai mare publicație ucraineană, care se editează cu un tiraj de 23 mii de exemplare în toată Italia, este „Ukrainska gazeta”, fondată în anul 2006.

Concluzii

- ▶ Depășind dificultățile perioadei de refacere postbelică, RFG și Italia au reluat dezvoltarea propriilor modele ale societății occidentale democratice cu economie de piață. În această perioadă, economia a demonstrat, ca și mai înainte, capacitatea de a evolua cu succes, acomodându-se la noile condiții și depășind multe greutăți.
- ▶ Ambele țări au ales în calitate de formă a conducerii de stat repubblicile parlamentare, considerându-le cele mai optime pentru realizarea principiilor democrației.
- ▶ În politica externă RFG și Italia urmau consecvent cursul de integrare euroatlantică.

Întrebări și însărcinări

1. Care organ al puterii desfășura activitatea legislativă în RFG? **2.** Cine a venit în fruntea guvernului RFG în anul 1974? **3.** Când A. Merkel a venit pentru prima dată în fruntea guvernului RFG? **4.** Care zone ale Italiei au beneficiat de condiții deosebite de autonomie conform Constituției de la 1947? **5.** Când Italia a devenit membru al ONU? **6.** Cum se numea operațiunea general națională anticorupție, întreprinsă în Italia în anul 1992?

7. Analizați procesele de dezvoltare a RFG în anii 1949–1974. **8.** Care au fost particularitățile dezvoltării RFG în anii 1974–1998? **9.** Caracterizați dezvoltarea Italiei în anii 1945–1975. **10.** Ce a fost caracteristic pentru dezvoltarea Italiei în anii 1976–1990? Argumentați-vă părerea. **11.** Faceți comparație între dezvoltarea RFG și Italiei la finele sec. XX – începutul sec. XXI.

12. Alcătuiți tabelul comparativ „Particularitățile proceselor de dezvoltare ale RFG și Italiei la finele sec. XX – începutul sec. XXI”.

Perioada	RFG	Italia

13. Revista „Forbes” o consideră pe A. Merkel cea mai influentă femeie a contemporaneității. Prezentați fapte ce confirmă această opinie. **14.** Susținând decizia lui S. Berlusconi de a renunța la creditele din partea FMI, ministrul italian al finanțelor a spus: „Cunosc modalități mai frumoase de sinucidere decât să luăm credite de la FMI”. Explicați cum înțelegeți această expresie. Apreciați poziția autorului ei ca cetățean și politician. **15.** Pregătiți portretele politice ale lui K. Adenauer, A. Merkel, A. de Gasperi, S. Berlusconi (la alegere). **16. Discutați pe marginea** chestiunii problematice „Importanța activității partidelor „verzilor” și problematicii ecologice pentru orice țară din lumea contemporană (pe exemplul Ucrainei)”.

Lecție practică

Procesele democratizării în țările Europei Occidentale și Americii în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI: cauzele, specificul, consecințele

Generalizarea cunoștințelor la capitolul I și capitolul II

Amenajarea lumii postbelice. Statele Americii de Nord și Europei Occidentale: formarea societății post-industriale

Însărcinări-teste

pentru pregătirea de evaluarea tematică la capitolele I și II

Amenajarea lumii postbelice. Statele Americii de Nord și Europei Occidentale: formarea societății post-industriale

CAPITOLUL III. STATELE EUROPEI CENTRALE ȘI DE EST: PROCESELE TRANSFORMĂRILOR

§9. Particularitățile de dezvoltare a țărilor Europei Centrale și de Est în a doua jumătate a anilor 40 – prima jumătate a anilor 50

1. Arătați pe harta-atlas și numiți țările din Europa Centrală și de Est. **2.** Numiți particularitățile de dezvoltare a țărilor din Europa Centrală și de Est în anii 1918–1939. **3.** Cum au fost eliberate țările Europei Centrale și de Est de ocupația nazistă? **4.** Numiți trăsăturile caracteristice ale modelului stalinist al socialismului. **5.** Care au fost particularitățile de dezvoltare a Ucrainei în a doua jumătate a anilor 40 – prima jumătate a anilor 50?

Dislocarea Armatei sovietice în majoritatea țărilor Europei Centrale și de Est după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, „războiul rece” și formarea lumii bipolare au condiționat împărțirea Europei în cea de Vest și de Est. URSS le-a impus țărilor din estul Europei modelul stalinist de dezvoltare socială.

Polonia. Anii 1945–1948 sunt considerați în Polonia ca perioadă a regimului „democrației populare”. În acea perioadă, cu susținerea comandamentului Armatei Sovietice și cu ajutorul consilierilor sovietici, se forma un nou sistem de apărare a puterii – armata, trupele de interne, miliția muncitorească și serviciul securității. Totul se afla sub controlul comuniștilor, uniți în **Partidul muncitoresc polonez**. Bazându-se pe structurile nou create și pe susținerea sovietică, aplicând o teroare deschisă față de oponenții lor, comuniștii luptau pentru putere. Acțiunile lor erau sprijinite de membrii Partidului socialist polonez. Comuniștii au lansat un apel către toate forțele de a se uni întru realizarea transformărilor social-economice, crearea unei puteri în bază de coaliție, îmbunătățirea stării populației, iar în viața reală acționau prin metode autoritar-totalitare. Majoritatea populației califică aceste acțiuni ca „sovietizare” a Poloniei.

În luna ianuarie a anului 1946 a fost adoptată o lege ce prevedea naționalizarea întreprinderilor la care numărul

„**Democrație populară**” — formă de organizare politică a societății, apărută în unele țări ale Europei Centrale și de Est după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial.

Inscripție comemorativă dedicată operațiunii „Vistula” (în limbile poloneză și ucraineană). Nizki Beskidi (Polonia)

lucrătorilor depășea cifra de 50 de persoane. Valorificarea pământurilor întoarse Poloniei era însoțită de procese de migrație. În anul 1947, în timpul operațiunii „Vistula”, din ținuturile Lemcilor, Podlasia, Nadsanie și Holmului, în voievodatele de nord și de vest ale Poloniei au fost strămutate circa 156 mii de persoane.

În anii 1945–1947 subunitățile Armatei Ucrainene de Răscoalăți (UPA) luptau pe teritoriul Poloniei împotriva puterii comuniste poloneze și a elementelor șoviniste din societatea poloneză, apărând populația ucraineană din partea locului și împiedicând strămutarea ei forțată pe alte teritorii. Pentru a înăbuși revoltele, autoritățile au trimis în zonele de est ale țării două divizii, însă aceasta nu a adus rezultate însemnate. După ce adjunctul ministrului apărării, generalul K. Scvercevski, a murit în mâinile UPA autoritățile au mărit efectivul trupelor în Zakerzonie până la 17 mii de militari. În același timp, puterea și-a coordonat eforturile cu URSS, care a concentrat la frontiera cu Polonia 13 mii de soldați. Între timp, detașamentele UPA din Zakerzonie numărau 2 mii de luptători, iar cele din spatele frontului – 4 mii de soldați.

În rezultatul operațiunii „Vistula”, pierzând susținerea din partea populației, luptătorii UPA au părăsit Zakerzonie. O parte dintre ei au trecut în RSS Ucraineană, iar circa 400 de persoane au trecut în zona de ocupație americană din Germania de Vest. Grupuri nu prea numeroase au continuat să acționeze în Zakerzonie până în toamna anului 1953.

La alegerile din 1947 în Seimul de constituire a învins Blocul Democratic, în care un rol de frunte îl jucau comuniștii și socialiștii. Alegerile au avut loc în condițiile unor numeroase încălcări de către autorități a drepturilor alegătorilor și candidaților din opoziție. Statele occidentale nu au reacționat la aceste fraude, deoarece Polonia intra în zona de ocupație sovietică.

Seimul l-a ales președinte al Poloniei pe Bolesław Bierut, iar în postul de prim-ministru pe J. Cyrankiewicz.

O mare importanță pentru instaurarea socialismului după modelul sovietic a avut-o crearea, în anul 1947, a Cominformului, constituit la consfătuirea reprezentanților partidelor comuniste europene. El avea menirea să aplice în țările Europei Centrale și de Est modelul socialismului, respingând orice criterii naționale. Președintele Poloniei B. Bierut, a fost un adept înflăcărat al „căii staliniste ce duce spre socialism”.

În anul 1948, în rezultatul comasării Partidului muncitoresc polonez și Partidului socialist polonez, a fost înființat Partidul muncitoresc unit polonez (PMUP). Programul lui prevedea făurirea unei societăți socialiste în Polonia, copiate fiind modelele sovietice fără luarea în calcul a particularităților național-culturale.

După înființarea PMUP, în Polonia a început formarea regimului politic totalitar și restructurarea, în termeni restrânși, a societății poloneze în conformitate cu modelul stalinist al socialismului. În țară s-a intensificat caracterul agresiv al propagandei oficiale, au început epurări în masă, atât în cadrul

PMUP, precum și în rândul oponenților lui, precum și procesul de ideologizare a culturii, învățământului, științei. În țară se cultiva intens cultul personalității lui B. Bierut, pe care îl numeau „Stalin al Poloniei”.

Distrugând opoziția liberal-democratică, PMUP nu a avut curajul să instaureze sistemul monopartid. Cu condiția acceptării depline a acestei formațiuni și-au continuat activitatea Partidul Țărănesc Unit și Partidul Democrat. În mod practic, a apărut un sistem politic de tip totalitar, care a înlăturat opoziția. Singura structură independentă era biserica romano-catolică. Ea și-a garantat loialitatea față de regimul politic existent, de aceea la început activitatea ei nu a fost atinsă. În februarie 1953, printr-un decret special, viața internă a bisericii catolice era subordonată puterii oficiale.

Constituția de la 1952 a încheiat procesul formării sistemului politic totalitar. Conform documentului țara a obținut denumirea de **Republica Populară Polonă**.

În conformitate cu modelul stalinist de dezvoltare socialistă, în țară a început industrializarea, iar în agricultură – colectivizarea forțată. Cursul luat de autorități a transformat Polonia într-un stat agrar-industrial, care după indicii de dezvoltare și nivelul de viață al populației ceda cu mult în fața țărilor occidentale.

2 **Ungaria.** Cea mai populară formațiune politică din Ungaria postbelică era **Partidul Micilor proprietari agricoli (PMPA)**, care se orienta spre ideile liberal-democratice. Susținerea din partea comandamentului militar sovietic a favorizat consolidarea pozițiilor **Partidului comunist ungar (PCU)**. Cea mai mare parte a muncitorilor era reunită în rândurile **Partidului social-democrat din Ungaria (PSDU)**. Alegerile în Adunarea Națională din noiembrie 1945 i-au adus PMPA 58 % din voturile alegătorilor, iar PCU și PSDU – câte 17 % pentru fiecare partid. Începând cu luna februarie a anului 1946 în Ungaria a fost reinstaurată orânduirea republicană.

După alegeri, reprezentanții forțelor de stânga au recurs la destabilizarea vieții sociale cu scopul acaparării puterii în țară. Ei au luat cursul la înlăturarea de la putere a PMPA și blocarea inițiativelor lui. La rândul său, PMPA încerca să transpună în viață principiile democrației parlamentare și economiei de piață. Comuniștii optau pentru „democrația populară”, văzând în ea o cale deosebită de avansare treptată spre socialism.

În anul 1947, cu susținerea activă din partea URSS, PCU s-a transformat în cea mai influentă forță politică din țară. Anume datorită lui, în Ungaria a început naționalizarea întreprinderilor

Demonstrație de Întâi Mai la Budapesta cu portrete ale conducătorilor PCU. Ungaria. Anul 1947.

? Cum sunt redată în ilustrație particularitățile vieții din Ungaria de la acea vreme?

industriale, băncilor și introducerea în structurile de conducere a metodelor distribuitoare de comandă. În același timp, comuniștii discreditau prin toate metodele celelalte forțe politice. Îndeplinind indicațiile Cominformului, conducerea PCU în frunte cu **Matyas Racos** a luat cursul spre monopolizarea puterii și trecerii economiei în subordonarea statului. În mod practic, aceasta vorbea despre introducerea în țară a modelului politic sovietic. În anul 1948 PMPA a fost unit practic prin forță cu PCU în **Partidul Muncitorilor Ungari (PMU)** în frunte cu M. Racos.

În luna **august a anului 1949** noua componentă a Adunării de Stat a proclamat crearea Republicii Populare Ungare.

În cadrul procesului judiciar din septembrie 1949, un grup de comuniști care nu împărtășeau viziunile lui M. Racos, au fost acuzați de trădare de stat și „colaborare cu serviciile speciale americane și iugoslave”. În rezultatul procesului ei au fost executați. Era lesne de înțeles că în Ungaria, care este condusă din numele muncitorimii de către un grup de comuniști, s-a instaurat regimul politic de tip stalinist.

Colaborarea economică între statele „lagărului socialist” se făcea cu ajutorul **Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER)**, înființat în **anul 1949**. Modelul de integrare al CAER prevedea distribuirea muncii între țările „lagărului socialist” reieșind din structura economiei naționale a URSS. În opinia cercetătorilor contemporani, în mod practic avea loc un schimb în bază de barter de materie primă sovietică pe producția industrială fabricată de către alte țări-membre ale CAER. În economia acestor țări prevalau tendințele extensive de dezvoltare, și nu cele intensive. Conducerea sovietică califica organizația ca pe un supliment al Organizației de Ajutor Reciproc.

În anul 1950 a fost lichidat tradiționalul sistem maghiar al autoadministrării locale și introdus sistemul Consiliilor. „Dușmani ai poporului” au fost declarați reprezentanții bisericii romano-catolice, comuniștii cu dispoziții opozante, social-democrații, activiștii culturii, muncitorii, țărani. În perioada regimului lui M. Racos au fost supuse represiunilor circa 10 % din populația Ungariei.

În prima etapă de făurire a socialismului în țară, conform primului plan cincinal (1950–1954), a fost copiat în mod total modelul stalinist. După nivelul economic Ungaria s-a transformat într-un stat industrial-agrar.

Însă, ea a fost nevoită să plătească pentru aceasta un preț foarte înalt. Colectivizarea forțată din agricultură de la începutul anilor 50 a dus la ruinarea a 65 % din gospodării. Nivelul de viață al populației, comparativ cu cel din țările occidentale, rămânea foarte scăzut. Represiunile, persecuțiile politice și anarhia au devenit fenomene obișnuite ale vieții oamenilor.

Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER) — organizație interguvernamentală a țărilor socialiste, creată în scopuri de integrare economică și ajutor reciproc. Organizația a apărut la Moscova în ianuarie 1949. Țări-fondatoare au devenit Bulgaria, Polonia, URSS, România, Ungaria și Cehoslovacia.

3 Bulgaria. Lupta pentru dominație în societate în Bulgaria postbelică o duceau comuniștii și agrarienii, reprezentați în **Partidul muncitoresc bulgar (comuniștii) (PMB(c))** și **Alianța populară a agricultorilor din Bulgaria (APAB)**. În rezultatul alegerilor pentru Adunarea Populară din noiembrie 1945 comuniștii și agrarienii au obținut câte 94 de mandate pentru fiecare formațiune politică. Marea Britanie și SUA nu au recunoscut aceste alegeri din cauza restricțiilor impuse opoziției de a participa la scrutin.

În urma referendumului din 1946 în țară a fost abolită monarhia, iar ceva mai târziu – proclamată crearea **Republicii Populare Bulgare**. În toamna anului 1946 comuniștii și-au activizat eforturile. Valurile de epurări și arestări au generat o reacție negativă în societate și au fost calificate de opoziție drept tentativă de instaurare a dictaturii comuniste.

Conform rezultatelor alegerilor din 1946 pentru Adunarea Populară, comuniștii au întrunit 53 % din sufragii și au format guvernul condus de **Gheorghii Dimitrov**. Noul guvern a început procesul de limitare a proprietății private și naționalizare a economiei. Pentru a-și neutraliza oponenții politici, comuniștii au înscenat un proces judiciar împotriva liderului APAB, P. Petcov, și, învinuindu-l de crearea „unui centru organizat al imperialiștilor anglo-americani”, l-au executat. În curând, APAB a fost desființată, iar deputații din partea acestei formațiuni politice – privați de mandate. De aceeași soartă au avut parte și social-democrații bulgari. Aceste evenimente au demonstrat că în locul parlamentarismului democratic în țară este instaurată dictatura comunistă.

În decembrie 1947 tezele de program ale comuniștilor au fost consfințite în noua Constituție a țării. Conform documentului, dezvoltarea economiei urma să aibă loc pe principii de plan. Pământul trebuia să aparțină celor care-l lucrează, iar statul a obținut dreptul de a naționaliza atât întreprinderi aparte, cât și ramuri întregi.

Transformarea comuniștilor în viața politică a Bulgariei a dus la aceea că toate partidele în afară de PMB(c) și APAB au dispărut. Comuniștii n-au îndrăznit să desființeze APAB din cauza numărului mare de adepți.

În decembrie 1948, la cel de-al V-lea congres al PMB(c) a fost proclamat cursul la făurirea, timp de 10–15 ani, a bazelor modelului stalinist al socialismului. Comuniștii și-au rebotezat partidul în **Partidul Comunist Bulgar (PCB)**. Realizând acest program, până la finele anului 1948 comuniștii au lichidat sectorul privat din transport, comerț, industrie și din sectorul bancar.

În strânsă colaborare cu URSS avea loc industrializarea țării. În decursul primului cincinal (1949–1953) au fost puse în funcțiune peste 700 de întreprinderi industriale noi. În urma colectivizării forțate din agricultură avea loc deschiaburirea țăranilor.

Miting în Bulgaria postbelică. Sofia. Anul 1948.

Către anul 1953 sectorul colectiv a cuprins 60 la sută din terenurile agricole.

După cum afirma conducerea comunistă a Bulgariei, către anul 1952 țara s-a transformat din agrară în una industrial-agrară.

Concomitent cu transformările de ordin economic avea loc formarea sistemului politic totalitar, în care monopolul puterii îl dețineau comuniștii. În noiembrie 1949 a avut loc procesul judiciar asupra a zece conducători ai PCB, învinuiți de tentativa de a transforma Bulgaria într-o colonie a „imperialismului anglo-american” și condamnați la moarte.

4 România. În primul guvern postbelic al Regatului României, care era condus de P. Groza, comuniștii dețineau trei din cele 17 portofolii ministeriale – afacerilor interne, justiției, telecomunicațiilor și propagandei. În timpul purificării aparatului de stat de adepții vechiului regim **Partidul Comunist Român (PCR)** a încercat să ia armata, organele de drept și mijloacele de informare în masă sub controlul său deplin. Acest lucru a generat nemulțumirea altor forțe politice. Conform rezultatelor primelor alegeri parlamentare din perioada postbelică, desfășurate în anul 1946, comuniștii au obținut numai 68 de mandate de deputat, însă au început, în mod practic, să domine în parlament. În guvernul proaspăt format comuniștii au obținut deja funcții noi. De la începutul anului 1947 PCR a luat cursul spre stabilirea unui control definitiv asupra puterii în țară.

În acțiunile sale PCR se baza pe sprijinul URSS. Oferindu-i României asistență economică și financiară, conducerea sovietică îi impunea, în același timp, modelul stalinist al socialismului. Pentru a acapara puterea comuniștii au recurs la o provocare politică. La mijlocul anului 1947 în presă au apărut informații despre, chipurile, descoperirea unor organizații clandestine, care pregăteau o lovitură de stat armată. Acest lucru a devenit un pretext pentru urmărirea celor ce nu împărtășeau viziunile PCR. Locurile lor în structurile de stat le luau comuniștii.

La finele lunii noiembrie a **anului 1947** Marea Adunare Națională a abolit în unanimitate monarhia și a proclamat **Republica Populară Română (RPR)**, ceea ce a favorizat monopolizarea definitivă a puterii de către comuniști.

În anul 1948, în rezultatul aderării Partidului Social-democrat Român la PCR, a fost creat **Partidul Muncitoresc Român (PMR)**. Secretar General a devenit liderul PCR, **Gheorghe Gheorghiu-Dej**.

În acea perioadă, în societatea română domina o atmosferă de spionomanie și intimidare a tuturor celor ce nu împărtășeau politica promovată de PCR. Tot în acel timp, în țară au avut loc procese judiciare asupra liderilor forțelor din opoziție.

Oamenii înfrumusețază trotuarul cu simbolurile politice. România. Anul 1940.

În anul 1948 PMR a dat publicității programul privind crearea „temeliilor orânduirii socialiste în România”. În perioada anilor 1947–1953 toate partidele vechi și-au încetat existența.

Instaurând în România dictatura comunistă, PMR a creat Comitetul pentru planificare și Comitetul pentru controlul de stat, a format o nouă miliție și un serviciu nou al securității, a înfăptuit reforma învățământului și cea judiciară. În perioada realizării acestor transformări PMR își pierdea trăsăturile unei organizații politice și se integra treptat în aparatul de conducere a statului.

Comuniștii se bucurau de o susținere însemnată în societate. Acest lucru era condiționat de atractivitatea schimbărilor, pe care aceștia le-au promis cetățenilor de rând.

În economie, PCR a demarat o serie de transformări după modelul sovietic. În domeniul industriei, după naționalizarea întreprinderilor a început procesul industrializării. Gospodării de stat au fost create și în agricultură după colectivizarea forțată. De asemenea, erau create stații de mașini și tractoare și cooperative agricole. În anul 1950 a fost întocmit primul plan cincinal (1951–1955) de dezvoltare a economiei României.

5 Cehoslovacia. În aprilie 1945, în conformitate cu Declarația de la Kosice, a fost creat primul guvern de coaliție al cehilor și slovacilor. El era condus de social-democratul Z. Fierlinger. În același timp, au fost restabilite Constituția de la 1920 și postul de președinte. În această funcție a fost ales **Edvard Benes**.

Problema principală pentru Cehia și Slovacia în primii trei ani postbelici a devenit alegerea căii de dezvoltare. Dorind să atragă societatea de partea lor, comuniștii se bazau pe sprijinul din partea URSS. Pe oponentii acestora îi uea dorința de a restabili orânduirea social-politică de până la război. Comuniștii aveau în guvernul țării trei portofolii ministeriale, însă dețineau poziții dominante în comitetele naționale din raioane și ținuturi, care erau organe locale ale puterii. Bazându-se anume pe aceste poziții comuniștii au început o luptă aprigă pentru putere.

În vara anului 1945 comuniștii au obținut adoptarea de către guvern a decretelor de naționalizare a întreprinderilor industriale, confiscate de la colaboraționiști, precum și a băncilor. În decretelor cu privire la naționalizare, sectorul de stat era calificat drept bază economică a modelului stalinist al socialismului, care era introdus în țară.

La alegerile din 1946 pentru Adunarea Națională comuniștii cehi și slovaci au întrunit 38 % din voturi și au ocupat primul loc după numărul de mandate. În fruntea noului guvern al țării a

Coloană de comuniști cu copii în căruccioare la demonstrația de Întâi Mai. Tabor (Cehoslovacia). Anul 1948.

? Ce au dorit, după părerea voastră, să demonstreze autoritățile țării prin această acțiune?

venit liderul comuniștilor cehi, **Klement Gottwald**. Cursul la monopolizarea puterii în țară a fost numit de comuniști „linie de atragere a majorității națiunii”. Pentru aceasta ei au inițiat o serie de acțiuni care erau pe placul majorității oamenilor – impozite pentru milionari, alocații pentru cei ce au suferit în urma secetei de la 1947, stabilirea controlului de stat asupra distribuției producției textile pentru a evita speculările.

Față de opoziția lor politici, comuniștii desfășurau campanii de reprimări și detectare a conspiratorilor. În general, politica comuniștilor se bucura de popularitate în rândul păturilor neînștărite ale populației țării. În **februarie 1948**, bazându-se pe susținerea adeptilor săi, care au organizat în țară o grevă generală, K. Gottwald a înlăturat din guvern 12 miniștri – opoziția ai comuniștilor. Concomitent, în toate departamentele, instituțiile de stat, societățile, sindicatele, instituțiile de învățământ și organele autoadministrării locale, comuniștii înființau așa-numitele „comitete de acțiune” și-i înlăturau pe opoziția. La întreprinderi, de epurări se ocupau consiliile muncitorești. Mai târziu comuniștii aveau să numească aceste evenimente „victorie a revoluției socialiste în Republica Socialistă Cehoslovacă (RSC)”.

Rezultatele loviturii de stat din februarie 1948 au fost consfințite în noua Constituție a RSC, adoptată în același an. Astfel, toată puterea în țară a trecut în mâinile comuniștilor. Nou președinte al republicii a devenit K. Gottwald. Partidul comunist a devenit centru al regimului totalitar, căruia i se subordonau toate celelalte organizații politice din țară.

În corespundere cu modelul stalinist al socialismului, instituit de comuniști, statul a obținut controlul de monopol asupra economiei. În agricultură avea loc colectivizarea forțată. Cei ce nu o susțineau erau declarați „chiaburi” ori „sabotori” ca apoi să fie reprimati. Până în anul 1953 numărul total al persoanelor reprimare a atins cifra de 280 mii. Mai mult de 150 mii de oameni au fost executați.

Dezvoltarea economiei avea loc conform planurilor cincinale. Primul plan (1949–1953) a avut ca scop de a construi baza tehnico-materială a socialismului în țară. În anul 1949, RSC, ca și alte țări din „lagărul socialist”, a intrat în componența CAER. Din acel moment comerțul ei se limita la țările din „lagărul socialist”. În anul 1953 comerțul cu țările CAER a atins nivelul de circa 80 % din circuitul economic extern.

În această perioadă economia RSC se dezvolta în ritm accelerat. La aceasta a contribuit ajutorul oferit de URSS. RSC primea de la URSS 90 % din cărbunele necesar, 80 % din petrol, 80 % din minereul de fier și 70 % din aluminiul necesar.

6 **Iugoslavia.** După eliberarea Iugoslaviei de ocupația nazistă, puterea se afla în mâinile guvernului popular provizoriu al Iugoslaviei Democratice Federative, condus de **Iosip Broz Tito**. Majoritatea membrilor lui o constituiau reprezentanții **Partidului Comunist Iugoslav (PCI)** și aliații acestei formațiuni politice. În componența lui au intrat, de asemenea, șase reprezentanți ai migrației anticomuniste.

Comuniștii au recurs la acest pas pentru a evita critica din exterior la adresa regimului instituit de ei. În acea perioadă comuniștii nu aveau frică de pozițiile lor, deoarece ocupau locuri de frunte în armată, justiție, organele afacerilor interne, serviciul securității, în sindicate și organizațiile publice.

În august 1945 PCI, Uniunea tineretului socialist, sindicatele unite ale muncitorilor și funcționarilor, Frontul antifascist al femeilor, Alianța unită a tineretului antifascist și unii activiști – participanți la Mișcarea de Rezistență s-au unit în cadrul **Frontului Popular Iugoslav (FPI)**. Această formațiune urmărea obținerea consolidării și unității popoarelor în cadrul statului federativ.

În luna noiembrie a anului 1945 Scupșcina a proclamat crearea **Republicii Populare Federative Iugoslavia (RPFI)**, în componența căreia au intrat Serbia (cu provinciile autonome Voivodina, Kosovo și Metohia), Croația, Slovenia, Muntenegrul, Macedonia, Bosnia și Herțegovina.

În conformitate cu modelul stalinist al socialismului, PCI a demarat procesele de subordonare a economiei și dezvoltării ei planificate. Până la finele anului 1945 în proprietate privată mai rămâneau 28 % din întreprinderi.

În anul 1945 a fost adoptată Constituția RPFI, elaborată după modelul Constituției URSS de la 1936. Țara s-a proclamat asociație a popoarelor unite în federație, însă dreptul la ieșirea benevolă și liberă din componența ei nu era consfințit nicăieri. Elemente ale orânduirii totalitare puteau și întâlnite și în alte teze ale Constituției.

Conform legii cu privire la naționalizare, la finele anului 1946 în proprietatea statului au trecut comerțul cu ridicata, instituțiile bancare și transportul. Primul plan cincinal (1947–1951) propunea transformarea RPFI dintr-un stat agrar în unul agrar-industrial. Un rol primordial în realizarea planurilor trasate l-a jucat ajutorul oferit de URSS. Conducerea sovietică i-a acordat Iugoslaviei un credit în sumă de 135 milioane de dolari, i-a livrat materiale și utilaje pentru întreprinderile industriale.

În anul 1948, în relațiile dintre I. Broz Tito și I. Stalin s-a produs o rupătură din cauza intențiilor liderului iugoslav de a acționa separat de URSS și de a revizui modelul stalinist al socialismului. Conducerea sovietică l-a învins pe I. Broz Tito de **oportunism** și a încercat să-l înlăture de la putere. URSS a inspirat în țările Europei Centrale și de Est o amplă campanie anti-iugoslavă. La finele anului 1946 URSS a abolit Tratatul încheiat cu RPFI de prietenie, colaborare și ajutor reciproc.

Demonstrație cu portretele lui I. Stalin și I. Broz Tito. Belgrad (Iugoslavia). Anul 1946.

? Cum reflectă această ilustrație viața social-politică din acea perioadă?

Oportunism — curs politic, care se referă la adaptare, lipsă de principialitate, trădarea intereselor unei anumite forțe politice sau ideologii.

Concepția „autogestionării socialiste” — percepere deosebită a socialismului, care s-a afirmat în Iugoslavia în perioada dezvoltării socialiste a federației. Conform concepției, trecerea la metoda de auto-administrare a avut loc în perioada democratizării și descentralizării societății, care funcționa în condițiile economiei de piață.

Cominformul declara că PCI se află sub dominația „ucigașilor și spionilor” din banda lui I. Broz Tito, care „acționează din indicația imperialiștilor anglo-americani”. La rândul lor, conducătorii Iugoslaviei l-au învinuit pe I. Stalin și pe adepții săi de „transformarea orânduirii socialiste în una capitalistă de stat”. Conflictul sovieto-iugoslav a intrat în faza cea mai

fierbinte în anii 1949–1953 și a devenit imbold pentru sporirea cruzimii comuniștilor în toate țările „lagărului socialist” față de cei ce nu erau de acord cu politica promovată de ei. Cercurile de guvernământ din aceste țări acceleau prin toate metodele aplicarea modelului stalinist al socialismului. Conflictul a adus unele schimbări și în situația politică externă a RPFİ. Iugoslavia s-a pomenit de una singură în condițiile agravării relațiilor dintre adversari în condițiile „războiului rece”. Toate acestea au impus conducerea țării să caute alți aliați și să cugete asupra propriei sale căi de dezvoltare. În anul 1950 I. Broz Tito a făcut public pentru prima dată termenul de „socialism autogestionat”. La baza noului model de dezvoltare, elaborat de către liderii PCI, a fost pusă ideea transformării tuturor instituțiilor statului în „verigi ale sistemului democrației și auto-guvernării”. Factori decisivi în sfera economică au devenit renunțarea la planificarea directivă și trecerea la relațiile de piață.

Potrivit noului model de dezvoltare, întreprinderile transmiteau pârghiile de conducere colectivelor de muncă, oferindu-le independență deplină. Planificarea de către stat determina numai proporțiile generale, conform cărora colectivele de muncă își întocmeau planurile de producție. În sfera agricolă țărănimea avea dreptul să iasă din componența cooperativelor și să-și înființeze gospodării individuale. Țăranii puteau să vândă sau să ia în arendă pământul, să folosească forța de muncă năimită. În domeniul politic au fost sporite atribuțiile structurilor republicane și introduse principiile sistemului de auto-administrare. Partidul Comunist Iugoslav și-a schimbat denumirea în **Liga Comuniștilor din Iugoslavia (LCI)** și a declarat că latura principală a activității sale va fi influența de idei și politică asupra evenimentelor. Principiul autogestionării a fost pus la baza întregii vieți sociale și consfințit prin lege constituțională în anul 1953.

Concluzii

- ▶ În perioada postbelică, partidele comuniste din Polonia, Ungaria, Bulgaria, România, Cehoslovacia și Iugoslavia și-au întărit, cu sprijinul URSS, monopolul asupra puterii și au demarat procesele de naționalizare, industrializare și colectivizare forțată. Punerea sub semnul întrebării a caracterului rațional al aplicării modelului totalitar stalinist de dezvoltare socială, copiat de la URSS, părea imposibilă sub amenințarea de a fi pedepsit.

Întrebări și însărcinări

1. Care este numele președintelui Poloniei, ales de către Seim în anul 1947? **2.** Care forță politică se bucura de cea mai mare popularitate în Ungaria postbelică? **3.** Când a fost proclamată Republica Populară Bulgară? **4.** Cine a condus primul guvern postbelic al Regatului României? **5.** Câte voturi ale alegătorilor au întrunit comuniștii din Cehia și Slovacia la alegerile din 1948 pentru Adunarea Populară? **6.** Numiți scopul principal al dezvoltării economice, stabilit de primul plan cincinal în RPFI.

7. Analizați dezvoltarea Poloniei și Ungariei în a doua jumătate a anilor 40 – prima jumătate a anilor 50. **8.** Determinați trăsăturile comune și deosebirile în procesul de dezvoltare a Bulgariei și României în perioada respectivă. **9.** Ce fel de trăsături caracterizau dezvoltarea Cehoslovaciei și Iugoslaviei în acea perioadă?

10. Arătați pe harta-atlas țările din Europa Centrală și de Est, despre care a fost vorba în paragraf, și numiți capitalele lor. **11.** Alcătuiți tabelul „Țările Europei Centrale și de Est în a doua jumătate a anilor 40 – prima jumătate a anilor 50”.

Țara	Particularitățile de dezvoltare

12. Discutați în grupuri mici despre momentele comune și deosebirile în procesele de afirmare a modelului stalinist al socialismului în țările Europei Centrale și de Est.

§ 10. Țările Europei Centrale și de Est în a doua jumătate a anilor 50 – anii 60

1. Ce înseamnă revoluția în societate? Ce trăsături îi sunt caracteristice? **2.** Explicați semnificația noțiunii de „modernizare”. Aduceți exemple de procese ale modernizării în lume. **3.** Ce înseamnă intervenție? Aduceți exemple de intervenție din istorie. **4.** Numiți trăsăturile caracteristice ale dezvoltării Ucrainei în a doua jumătate a anilor 50 – anii 60.

Modelul stalinist al socialismului, impus țărilor Europei Centrale și de Est, nu corespundea realităților și tradițiilor istorice ale acestora. În țările din această zonă se agravau, sub diferite forme, fenomenele de criză economică și social-politică. Imposibilitatea depășirii lor în cadrul modelului existent de dezvoltare apropia și făcea inevitabilă criza de sistem cu o ulterioară ruinare.

Polonia. După moartea lui I. Stalin, Polonia a făcut unele încercări de a-și schimba cursul de dezvoltare. La Congresul al XX-lea al PCUS din anul 1956 Nichita Hrușciov a criticat, în raportul său, „cultul personalității” lui I. Stalin. Exact în acea perioadă, în Polonia, moare B. Bierut. Acest lucru a devenit un imbold pentru criticarea „cultului personalității” lui B. Bierut și

Cruci memoriale înălțate în amintirea jertfelor protestelor din Poznań de la 1956 și ale răscوالوں poloneze ce au urmat împotriva sistemului comunist

condamnarea regimului de odinioară. La finele lunii iunie anul 1956, la Poznań au avut loc o grevă muncitorească de proporții și o manifestare de multe mii de oameni. Participanții la ele cereau „Pâine și libertate”, „Retragerea trupelor sovietice” și „Alegeri libere”. Forțele de ordine au înăbușit crunt această rebeliune. 74 de persoane au murit în încăierări, iar alte 600 au fost supuse persecuțiilor și urmărilor. În încercarea de a calma opinia publică PMUP a promis să înfăptuiască unele reforme și să-i reabiliteze pe cei reprimați. Însă, pentru mulți aceste promisiuni erau insuficiente.

În octombrie 1956 noi lider al PMUP a fost ales comunistul reabilitat, **Wladyslaw Gomulka**. El considera că la Poznań s-a protestat nu împotriva socialismului, ci contra denaturării lui de către B. Bierut, denaturare ce urmează să fie corectată.

Conform schimbărilor inițiate, la procesele de planificare erau antrenate întreprinderile și consiliile muncitorilor. Însă, deja peste doi ani atribuțiile Consiliilor muncitorești au fost limitate cu mult. La democratizarea vieții sociale au contribuit slăbirea cenzurii, limitarea împuternicirilor poliției și organelor securității de stat. Au apărut noi legi cu privire la Seim, Consiliile populare, organizațiile publice și armată.

Conștientizând sporirea divergențelor între modelul existent de dezvoltare a țării și reforme, la finele anilor 50 PMUP s-a abătut treptat de la cursul său.

Schimbările în sfera agrară au dus la dizolvarea cooperativelor agricole create în mod forțat. Drept rezultat, în decurs de doi ani numărul lor s-a redus până la 1,5 mii. Au fost normalizate relațiile cu biserica romano-catolică. La dorința părinților, copiii puteau să învețe Legea lui Dumnezeu. Alegătorii au obținut dreptul să-și aleagă reprezentantul dintre câțiva candidați. Împreună cu economiști de frunte a fost elaborat un program de descentralizare a economiei țării și de extindere a drepturilor gospodăriilor.

Măsurile reformatoare ale noii conduceri poloneze în frunte cu W. Gomulka au permis îmbunătățirea stării materiale a populației și reducerea încordării în societate. Însă, modelul stalinist al socialismului, ca pricină de bază a crizei ce a afectat țara, continua să se dezvolte și nu trezea nici un fel de dubii.

Planurile cincinale din anii 1961–1965 și 1966–1970 prevedeau, ca și mai înainte, păstrarea planificării centralizate, dirijarea și prioritatea metodelor extensive de gospodărire. Însă, chiar și în aceste condiții venitul național al RPP a crescut în anii 1966–1970 cu 80 %. În cadrul CAER Polonia a început să se specializeze la producerea vagoanelor, utilajului pentru întreprinderile textile, electrotehnice și de altă natură. În decursul anilor 60 producția

agricolă a sporit cu 25 %. Partea principală a țărănimii era încadrată deja în gospodăriile individuale.

La începutul anilor 60 conducerea poloneză a uitat de criza de la Poznan. Adepții reformelor au fost înlăturați de la conducerea țării. Însăși W. Gomułka s-a transformat într-un lider autoritar și intolerant față de orice critică.

În perioada anilor 1961–1965 s-a agravat treptat conflictul dintre conducerea PMUP și intelectualitatea de creație. Profesorii de la Universitatea din Varșovia, K. Modzolewski și J. Kuron, au fost întemnițați pentru 3,5 ani din motivul că au îndrăznit să expedieze o „scrisoare deschisă” către toți membrii PMUP. La finele lunii martie a anului 1968, sub influența evenimentelor din Cehoslovacia, țara a fost cuprinsă de un val de proteste ale tineretului studios. În timpul înăbușirii lor, zeci de persoane au fost rănite, 360 – condamnate, iar întreg corpul didactic, care a participat la revolte – concediat din serviciu.

Tot către sfârșitul anilor 60 a crescut nemulțumirea unei părți însemnate a populației țării în legătură cu starea materială în care se afla. Datele comparative ale nivelului din statele occidentale și din Polonia socialistă nu erau în favoarea ultimei.

Drept răspuns la creșterea prețurilor la majoritatea produselor alimentare, în decembrie 1970, la Gdansk, Gdynia și Sopot au avut loc greve în masă. Pentru reprimarea lor autoritățile au folosit armata. Împușcarea demonstranților de către soldați au generat o nemulțumire totală în societate. Puterea a asigurat ieșirea din criză pe calea sporirii salariului minim, pensiilor și alocațiilor sociale. W. Gomułka a fost înlăturat de la putere, iar nou lider al PMUP a fost ales **Edward Gierek**.

Odată cu încheierea „erei Gomułka” a avut loc o anumită reînnoire ideologică a partidului. În afară de dispozițiile comuniste tradiționale răsunau lozinci privind „solidaritatea națională”. PMUP a renunțat la controlul total al culturii și științei. În același timp, muncitorii, fiind influențați de evenimentele din decembrie, se vedeau capabili să influențeze asupra situației din țară.

2 **Ungaria.** Procesul democratizării vieții politice în Ungaria a fost început la 1953 de către șeful guvernului, **Imre Nagy**. Au fost lichidate taberele de concentrare, eliberați deținuții politici și redus volumul investițiilor de capital în industria grea. Țăranilor li s-a permis să iasă din componența cooperativelor. În același timp, acel „Stalin al Ungariei” în persoana lui M. Răcoși a rămas la conducerea Partidului Muncitorilor Ungari. Acesta nu împărtășea activitatea reformatoare a șefului guvernului și-i opunea mereu rezistență.

În anul 1955, convingând conducerea URSS de caracterul dăunător al transformărilor efectuate de șeful guvernului, M. Răcoși l-a înlăturat de la putere pe I. Nagy și a oprit procesul democratizării în Ungaria. În țară se făceau tot mai simțite fenomenele de criză. Opinia publică cerea schimbări cardinale. În luna iulie a anului 1956 M. Răcoși a fost înlăturat de la putere „din motive de sănătate”.

Drapelul Ungariei cu stema comunistă tăiată, devenit simbolul Revoluției de la 1956. Budapesta.

- ? Ce au dorit să spună prin aceasta, după părerea voastră, participanții Revoluției de la 1956 din Ungaria?

Reînnumirea rămășițelor pământești ale jertfelor represiunilor comuniste, eveniment care a avut loc pe data de **6 octombrie 1956**, s-a transformat într-o manifestație anticomunistă de amploare. Situația a fost agravată de știrea despre revoltele anticomuniste din Polonia. Unele manifestații s-au transformat în revolte populare.

Conducerea țării a făcut un apel către comandamentul militar sovietic cu rugămintea de a o ajuta la înăbușirea protestelor. Pe data de 24 octombrie, pe străzile Budapestei au apărut soldații sovietici. În oraș aveau loc ciocniri armate, în rezultatul cărora zeci de cetățeni maghiari și militari sovietici au murit.

Evenimentele sângeroase de la Budapesta nu au fost în stare să oprească Revoluția ungară, ci au contribuit doar la extinderea ei. Elementele radicale comiteau pe străzi acte de răzbunare contra reprezentanților puterii.

La finele lunii octombrie a anului 1956 în fruntea PMU a venit reprezentantul forțelor reformatoare. **Janos Kadar**. I. Nagy, care a trecut de partea răsculaților, a început formarea unui guvern pluripartit.

El a semnat decretul despre încetarea focului și retragerea trupelor sovietice din Budapesta. Pentru participanții la confruntarea armată a fost anunțată amnistierea. Toate aceste măsuri au fost aprobate de către reprezentanții sovietici prezenți în Ungaria.

După retragerea trupelor sovietice din Budapesta au avut loc numeroase atacuri stihinice asupra sediilor comuniștilor, iar conducătorii lor erau vânați cu adevărat în stradă. În aceste condiții, SUA au considerat necesar să intervină în evenimentele din Ungaria. Încercând s-o ia înaintea Statelor Unite, conducerea sovietică a întreprins o intervenție militară în Ungaria.

În decursul celor nouă zile de lupte crâncene la Budapesta, trupelor sovietice li se opuneau circa 15 mii de răsculați. Forțele invadatorilor, care erau net superioare celor ale rebelilor, au înăbușit Revoluția ungară. În acele lupte au căzut circa 3 mii de unguri, iar 19 mii au fost răniți.

În luna noiembrie anul 1956, cu ajutorul soldaților sovietici, I. Kadar și adepții său au revenit în capitala țării declarându-și victoria. I. Nagy și adepții săi au părăsit Ungaria, iar noile autorități au lansat o serie de măsuri pentru restabilirea regimului comunist. În locul PMU a fost creat **Partidul Socialist Muncitoresc Ungar (PSMU)**, în fruntea căruia s-a situat I. Kadar. Comuniștii au calificat evenimentele de la 1956 ca pe o „tentativă de contrarevoluție”. Circa 1,5 mii de persoane, care au participat la ele, au fost condamnate la moarte, alte 16 mii de oameni au fost aruncați după gratii. În anul 1958, după ce a revenit în țară, I. Nagy a fost executat.

I. Kadar nu pedepsea doar, el știa să facă concesii. Astfel, el a satisfăcut o parte însemnată din cerințele înaintate în timpul Revoluției ungare de

la 1956. Ritmurile dezvoltării industriei grele au fost încetinite, iar activitatea cooperativelor agricole a fost trecută pe principii comerciale. Acestea și alte realizări ale PSMU au fost numite „făurire a bazelor socialismului” în Ungaria.

În domeniul politicii țara a revenit la sistemul monopartid și a consfințit la nivel de Constituție rolul conducător al PCU în societate. Începând din anul 1967 în țară erau create „circumscripții electorale” individuale, unde pentru un singur loc erau înaintate mai multe candidaturi.

La începutul anului 1968 în Ungaria a fost declanșată reforma economică. Ea prevedea aplicarea în economie a elementelor de piață și reducerea metodelor administrative de comandă în conducerea țării. Întreprinderile au obținut a anumită independență, iar lucrătorii – un interes material față de munca depusă. Însă, la începutul anilor 70 reforma economică a fost sistată sub presiunea conducerii sovietice.

3 Bulgaria. Schimbările, ce s-au produs în URSS după moartea lui I. Stalin, au îndemnat conducerea RPB la reinnoirea politicii sale. Astfel, au fost lichidate taberele de muncă, atenuate normele legilor referitoare la disciplina lucrătorilor, majorate salariile și reduse prețurile la mărfuri. În politica externă a început normalizarea relațiilor cu SUA, Iugoslavia și Grecia.

În anul 1954 Secretar general al PCB a devenit **Todor Jivkov**. Din inițiativa lui, în anul 1956 au fost condamnate manifestările „cultului personalității”, s-a anunțat despre revenirea la „principiile leniniste în viața de partid și despre favorizarea participării colectivelor de muncă și organizațiilor publice la viața socială. Însă, sub influența evenimentelor din Ungaria autoritățile au înăsprit din nou lupta cu „elementele nedorite”.

La mijlocul anului 1958 comuniștii bulgari au declarat despre crearea în țară a bazei tehnico-materiale a socialismului, iar în anul următor au proclamat cursul la accelerarea dezvoltării economice a țării. Conform acestui curs, în agricultură a început mărirea cooperativelor și dotarea lor cu tehnică agricolă. În pofida acestor măsuri, nivelul producției agricole abia-abia atingea indicii de până la război. Din anul 1962 Bulgaria importa cerealele din Canada.

În industrie, prin anul 1966, a început înlocuirea treptată a tehnicii vechi și mecanizarea muncii manuale. Aceste schimbări aveau loc conform planului de dezvoltare a țării pentru anii 1961–1980, adoptat de comuniști. El prevedea încheierea procesului de făurire a socialismului în Bulgaria și trecerea la comunism. În anul 1962, cu sprijinul URSS, T. Jivkov s-a situat în fruntea guvernului bulgar, iar peste nouă ani a devenit și președinte al Consiliului de stat al RPB. Astfel, în mâinile lui au fost concentrate toate funcțiile principale în stat.

4 România. După derularea procesului de destalinizare în URSS conducerea română a fost nevoită să recunoască existența în țară a elementelor stalinismului și să declare că va lupta contra lor. Însă, procesul combaterii stalinismului s-a limitat la înlăturarea factorilor săi externi. În anul 1956 PCR

a anunțat despre lichidarea tuturor manifestărilor „cultului personalității”. Comuniștii au mai declarat că în țară nu au avut loc nici un fel de încălcări de lege, de aceea nu este nevoie de reabilitare. În mod practic, totul s-a încheiat cu schimbarea denumirilor de străzi și a instituțiilor de învățământ din rusă în română.

Temându-se că maghiarii din România se vor alătura participanților la Revoluția ungară de la 1956, conducerea țării a sporit presiunea asupra acestui grup național. România a susținut întrutotul intervenția militară sovietică în Ungaria. Au fost interzise orice legături ale maghiarilor locali cu țara de origine. Sub pretextul luptei cu naționalismul ungar au fost închise multe așezăminte de învățământ ale maghiarilor și lichidat Raionul național al ungarilor.

La finele anilor 50 relațiile României cu URSS s-au agravat din cauza intențiilor conducerii sovietice de a-i impune specializarea economică a țărilor-membre ale CAER. Conform acordului, România urma să devină un furnizor de materie primă și producție agricolă.

La începutul anilor 60 în mediul comuniștilor români s-a format o nouă generație. Aceștia optau pentru făurirea „Comunismului național” în țară, pentru relații de paritate cu toate țările socialiste și fără oarecare relații prioritare cu URSS.

În anul 1965 adeptul concepției „comunismului național”, Nicolae Ceaușescu, a fost ales nou lider al PMR, care a fost rebotezat în **Partidul Comunist Român (PCR)**. De asemenea, a fost schimbată denumirea țării în **Republica Socialistă România (RSR)**. La începutul carierei sale N. Ceaușescu avea un grad de susținere foarte înalt în țară. La aceasta a contribuit situația stabilă din economie, precum și accentul pus pe sentimentele naționale ale poporului român.

Din păcate, însă, economia se dezvoltă pe cale extensivă. Toate mijloacele erau orientate la dezvoltarea industriei, iar agricultura era finanțată după principiul „ce mai rămâne”.

Aproape toate înțelegerile și acordurile internaționale, încheiate între țările „lagărului socialist”, erau însoțite de „părerea deosebită” a României. Țările din Occident considerau România „dizident între aliații Moscovei” din cauza poziției sale față de CAER. Drept rezultat, România a beneficiat din partea statelor occidentale de regimul cel mai favorabil în comerț și posibilitatea de a lua împrumuturi cu facilități.

Politica de manevrare între URSS și Occident i-a permis lui N. Ceaușescu să mențină puterea în țară și să-i demonstreze conducerii sovietice că nu face să exercite presiune asupra lui. Astfel, în anul 1968 N. Ceaușescu a condamnat ocuparea Cehoslovaciei de către

N. Ceaușescu la mitingul organizat împotriva introducerii trupelor militare sovietice în Cehoslovacia. București (România). Anul 1968.

trupele aliaților comuniști, poziția lui fiind înalt apreciată în Occident. Acest lucru i-a permis să treacă la ofensivă contra oponentilor din interiorul țării în anul 1969.

În anul 1971 conducerea comuniștilor români a declarat că va păși pe propria cale de făurire în țară a unei societăți socialiste multilateral dezvoltate.

5 **Cehoslovacia.** Procesele destabilizatoare din URSS au favorizat o anumită liberalizare politică în RSC. În această perioadă și-au activizat eforturile biserica catolică și o serie de organizații publice. Au început discuții referitoare la politica anterioară a **Partidului Comunist din Cehoslovacia (PCC)** și a viziunilor sale asupra perspectivelor de dezvoltare a țării.

În anul 1956 conducerea PCC a condamnat stalinismul și pe adepții acestui model din cadrul partidului. Au fost întreprinși o serie de pași foarte precauți și limitați în vederea descentralizării proceselor de gestionare a economiei țării. Sub influența evenimentelor de la 1956 din Ungaria și Polonia, conducerea PCC și-a sporit presiunea față de cei care cereau reînnoirea partidului. Însă, anume în această perioadă în țară a crescut dezamăgirea față de ideile socialiste și posibilitățile comuniștilor de a le transpune în viață. În asemenea condiții a sporit critica față de regimul de guvernământ și necesitatea accelerării proceselor de democratizare a vieții sociale.

În anul 1960 Adunarea Națională a adoptat o nouă Constituție prin care a fost proclamată încheierea procesului de făurire a societății socialiste. Denumirea țării a fost schimbată în **Republica Socialistă Cehoslovacia (RSC)**. În același timp, Constituția a lichidat, în mod practic, organele slovace supreme ale puterii. Toate problemele vitale pentru Slovacia erau dirijate de la Praga. Aflându-se în componența unui stat unic cu Cehia, Slovacia nu se bucura de paritate politică și economică.

La începutul anilor 60 conducerea PCC a inițiat elaborarea reformei economice. La baza ei erau puse lichidarea treptată a planificării centralizate și o trecere controlată la relațiile de piață. În anul 1965 reforma a fost adoptată.

În aceste condiții, în cercurile de conducere ale comuniștilor cehi și slovaci s-au găsit adepți ai creării noi modele ale „democrației socialiste”, care să fie în concordanță cu reformele economice. Răspândirea acestor viziuni au dus la apariția, în cea de-a doua jumătate a anilor 60, a unei mișcări publice pentru aprofundarea reformelor în sferile politică și economică cu scopul edificării

Demonștranți purtând postere cu inscripția „Niciodată cu URSS” – parafrazăre a lozincii comuniste „Pe veci împreună cu URSS”. Karlovy Vary (Cehoslovacia). Anul 1968.

? Ce a condiționat, după părerea voastră, apariția unor astfel de lozinci?

„Socialism cu chip uman” — expresie ce a caracterizat încercarea de a reforma regimul comunist în Cehoslovacia în anul 1968 în timpul „Primăverii de la Praga”. În sens mai larg — încercarea de a îmbina ideile socialiste cu elementele unei societăți democratice.

„Primăvara de la Praga” din anul 1968 — perioadă a liberalizării politice și reformelor social-politice din Cehoslovacia în lunile ianuarie-august 1968, reforme orientate la făurirea „socialismului cu chip uman”.

„socialismului cu chip uman”. Astfel argumenta necesitatea reformării regimului comunist existent în țară unul dintre adepții lui, **Alexander Dubcek**.

Din anul 1966 a început realizarea reformei economice. Însă, conducerea PCC în frunte cu președintele țării, **Antonin Novotny**, frâna în mod conștient acest proces. Autoritățile au recurs la represii, declarând că „democrația și libertățile au și ele o limită”.

În luna octombrie a anului 1967, la Praga, au început demonstrațiile studențești, participanții cărora cereau democratizarea societății. Aplicarea de către autorități a metodelor de forță împotriva protestatarilor a fost dur criticată în societate.

Țara și cercurile ei de conducere au fost cuprinse de criză. În ianuarie 1968 adversarul democrației, A. Novotny, a fost scos din funcția de prim secretar al CC al PCC. În locul lui a fost ales reformatorul A. Dubcek. Însă, A. Novotny și-a păstrat după sine postul de președinte al RSC. Evenimentele ce au urmat au intrat în istorie ca **„Primăvara de la Praga”** din anul 1968.

Schimbările, pe care tindeau să le facă reformatorii, aveau drept scop înlăturarea elementelor de deformare a socialismului și democratizarea vieții sociale. Încă o problemă importantă era cea referitoare la drepturile Slovaciei. În martie anul 1968 a fost anulată cenzura, ceea ce a facilitat sporirea activității opiniei publice. Au apărut noi asociații politice publice, a căpătat o largă răspândire mișcarea „Sindicatelor fără comuniști”. Slovacia a fost cuprinsă de o amplă mișcare națională.

În același timp, în interiorul PCC s-au agravat confruntările dintre adepții și adversarii reformelor. Sub presiunea opiniei publice A. Novotny a părăsit postul de președinte. Către finele lunii martie reformatorii dețineau majoritatea posturilor politice de stat în țară.

Îngrijorată de creșterea popularității reformatorilor, conducerea sovietică exercita o presiune deschisă, cerându-le liderilor cehoslovaci să oprească procesul reformelor. În acțiunile ei conducerea de la Moscova se baza pe sprijinul neo-staliniștilor cehoslovaci, care-i considerau pe reformatori „revizionști din vina cărora țara riscă să piardă realizările socialismului”.

Inacceptarea totală a acțiunilor reformatorilor în Cehoslovacia a făcut conducerea sovietică și aliații ei să oprească acest proces prin metode de forță. La 21 august 1968 în Cehoslovacia au fost introduse trupele militare ale țărilor Pactului de la Varșovia (în afară de România), care aveau menirea de a apăra „valorile socialiste”. O armată de circa 500 mii de oameni a invadat și a ocupat fără obstacole Cehoslovacia. Din ordinul președintelui **Ludvik Svoboda** armata cehoslovacă nu a opus rezistență.

Ocupația a generat o reacție de nemulțumire în rândul populației. În timpul acțiunilor de protest spontane au murit zeci de oameni. Conducătorii-reformiști în frunte cu A. Dubcek au fost arestați și trimiși la Moscova.

Lui L. Svoboda și celor ce au rămas în posturi le-a fost impus un „program special de ieșire din situația de criză”. Trupele sovietice au rămas „temporar” pe teritoriul Cehoslovaciei. Țara a fost transformată în Federație a Republicilor Cehă și Slovacă. Toate reformele inițiate de conducerea anterioară au fost abolite. În afară de țările occidentale, ocupația sovietică a Cehoslovaciei a fost condamnată și de unele țări socialiste – Iugoslavia, România, Albania și China.

Ocuparea țării a frânat reformarea modelului stalinist al socialismului, impus țării. Nou conducător al comuniștilor cehi a fost ales adeptul neo-stalinismului, **Gustav Husak**. Regimul instalat în țară este cunoscut ca așa-zisa „perioadă de normalizare”. Ea a avut drept bază obținerea stabilizării pentru restabilirea rolului de conducător al PCC în societate și respectarea „principiilor marxism-leninismului”. Înfăptuind procesul de „normalizare”, noua conducere a declanșat o luptă aprigă împotriva „ideologiei și propagandei anticomuniste”. Din anul 1969 în Cehoslovacia a fost restabilită cenzura. A început un val de urmărire a adeptilor procesului de reforme și criticilor puterii. Celor mai activi adepți ai reformelor li s-a interzis să practice activitatea profesională. 117 scriitori au fost privați de dreptul de a-și publica operele. Circa 40 % din lucrătorii instituțiilor teatrale au fost concediați fără dreptul de a lucra după specialitate. Numai în decursul anului 1969, din cauza persecuțiilor, din țară au emigrat circa 140 mii de persoane.

6 Iugoslavia. La mijlocul anilor 50, direcții prioritare pentru conducerea Ligii Comuniștilor din Iugoslavia erau destalinizarea, democratizarea, descentralizarea, debirocratizarea, dezvoltarea economiei de piață și cooperarea cu țările din Occident. Însă, ea nu a reușit să realizeze în volum deplin aceste planuri în condițiile „războiului rece”. În același timp, planurile comuniștilor de a făuri în societatea iugoslavă „socialismul autogestionat” nu erau acceptate de toți. De aceea, proclamând cursul spre democratizare, conducerea iugoslavă recurgea la repressiuni împotriva celor ce nu erau de acord cu politica sa.

În a doua jumătate a anilor 50 – anii 60 economia Iugoslaviei a demonstrat ritmuri înalte de dezvoltare. Creșterea anuală a producției industriale constituia 14 %. Se antrena reușit la relațiile marfă-bani și ramura agricolă. În același timp, au apărut divergențe între republicile federației, dezvoltarea economică a cărora se deosebea. Cele mai bogate dintre ele doreau să obțină o mai mare independență economică, iar cele mai sărace – alocații din partea statului. Discuțiile pe marginea volumelor de ajutoare și esenței autogestionării obțineau treptat un colorit naționalist.

În conformitate cu noua Constituție, în anul 1963, țara și-a schimbat denumirea în **Republica Socialistă Federativă Iugoslavia (RSFI)**. În anul 1965, în țară a fost demarată o amplă reformă economică. Ea prevedea trecerea la metode intensive de gospodărire, participarea activă la distribuirea internațională

a muncii, creșterea productivității muncii și alte măsuri, orientate la reface-rea calitativă a economiei. În afară de aceasta, drepturile și independența subiectelor federației se lărgeau semnificativ. În rezultatul înfăptuirii reformei economice, la începutul anilor 70 Iugoslavia a atins nivelul statelor dezvoltate din Europa. O consecință negativă a reformei a devenit creșterea deosebirilor în nivelul dezvoltării culturale și economice a subiectelor federației.

Modelul „socialismului autogestionat” făcea mai puțin simțită povara regimului comunist. Cu toate acestea, orânduirea existentă păstra trăsăturile autoritare, care se manifestau, în primul rând, în „cultul personalității” lui I. Broz Tito.

După deschiderea frontierelor RSFI în anul 1967 s-au înviorat contac-tele țării cu statele din Occident. Acest lucru a adus schimbări cardinale în conștiința socială a cetățenilor (în primul rând, a tineretului). În luna mai a anului 1968 țara a fost cuprinsă de un val al demonstrațiilor tineretului studios, care cerea democratizarea în continuare a vieții social-politice. Autoritățile au aplicat forța pentru a le înăbuși, însă aceasta nu a putut să oprească mișcarea pentru democratizare. În diferite zone ale țării mișcarea se îmbina adeseori cu cerințe de tip național. În anul 1970 republica a fost cuprinsă de noi acțiuni de protest sub lozincă „renașterea Croației”. Apreciind situația, I. Broz Tito a declarat că „Iugoslavia s-a pomenit în pragul unui război civil in-teretnic”. Abia în anul 1971 organele de menținere a ordinii au reușit să înă-bușe revoltele opoziției croate.

Concluzii

- ▶ În a doua jumătate a anilor 50 – anii 60, țările Europei Centrale și de Est, unde s-au instaurat regimuri comuniste, au fost cuprinse de criză.
- ▶ Încercările de modernizare a modelelor existente de dezvoltare au generat rezistență din partea conducerii URSS și erau crunt înăbușite.
- ▶ Renunțând la modelul stalinist al socialismului, Iugoslavia și-a realizat propria concepție a „socialismului autogestionat”.

Întrebări și însărcinări

1. În ce oraș din Polonia, în iunie 1956, au avut loc greve ale muncitorilor și o demonstrație de multe mii de oameni? 2. Care a fost numărul jertfelor printre răsculați în timpul Revoluției ungare de la 1956? 3. Când T. Jivkov a devenit secretar al PCB? 4. Numiți pretextul folosit de autoritățile române pentru lichidarea Zonei naționale ungare. 5. Ce înseamnă „Primăvara de la Praga”? 6. Care evenimente au fost calificate de I. Broz Tito ca premisă a războiului civil interetnic?

7. Descrieți modul de manifestare a crizei regimului comunist în Polonia din perioada respectivă. 8. Determinați și descrieți trăsăturile caracteristice ale dezvoltării Ungariei în perioada respectivă. 9. Faceți comparație între dezvoltarea regimurilor comuniste din Bulgaria și România. 10. Caracterizați încercările de modernizare a orânduiri

social-politice și intervenția sovietică în Cehoslovacia. **11.** Prin ce se deosebea dezvoltarea Iugoslaviei de la acea vreme de dezvoltarea țărilor din Europa Centrală și de Est?

12. Discutați pe marginea chestiunii problematice „Principiile etice ale omului care luptă împotriva autorităților statului (pe exemplul activiștilor opoziției anticomuniste din țările Europei Centrale și de Est de la acea vreme)”. **13.** Alcătuiți tabelul „Țările Europei Centrale și de Est în a doua jumătate a anilor 50 – anii 60”.

Țara	Particularitățile de dezvoltare

14. Luând cuvântul la televiziunea cehă în luna iulie a anului 1968, A. Dubcek a chemat să fie promovată o astfel de politică ca „socialismul să nu-și piardă chipul său uman”. Ce fel urmează să fie politica adeptilor oricărei ideologii pentru ca aceasta să nu-și piardă „chipul uman”? Exprimați-vă părerea în această privință. **15.** Pregătiți, către lecția de generalizare a cunoștințelor la capitol, proiectul de instruire „Primăvara de la Praga” din anul 1968.

§ 11. Țările Europei Centrale și de Est în anii 70–80

1. Aduceți exemple de fenomene de criză în dezvoltarea țărilor Europei Centrale și de Est în anii 50–60. **2.** Ce fel de premise se formau în acea perioadă pentru răsturnarea regimurilor comuniste în țările din zonă? **3.** Care au fost trăsăturile de dezvoltare a Ucrainei în anii 70–80?

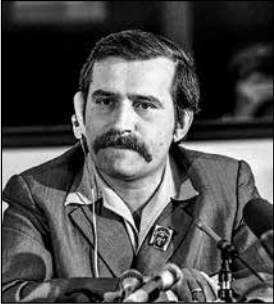

Polonia. Schimbarea conducerii PMUP după evenimentele din decembrie 1970 nu i-au adus liniștea dorită țării aflate în așteptarea unor transformări reale. În anul 1971 noi greve muncitorești au avut loc la Szczecin și Lodz. Luând în calcul dispozițiile din societate, PMUP a înaintat lozinca „modernizării Poloniei”.

Pentru realizarea acestor planuri țara a decis să folosească tehnologiile și creditele oferite de statele occidentale. Suma totală a creditelor, de care a beneficiat Polonia în anii 70, depășea 24 miliarde de dolari. Concomitent, acest lucru a favorizat reducerea încordării în relațiile cu țările Occidentului. În industrie, în afară de noile utilaje, erau cumpărate licențe pentru fabricarea producției finite. În sfera agrară era anulată obligația de a livra producție agricolă. Cetățenilor li se acorda dreptul de a-și crea mici întreprinderi, precum și au fost simplificate procedurile pentru plecarea lor peste hotare. Grație acestor și altor măsuri, venitul național a crescut cu 10 %. S-a îmbunătățit starea materială a populației. PMUP a declarat că țara a început făurirea unei „societați socialiste dezvoltate”.

Realizările obținute, însă, nu schimbau esența modelului sovietic de dezvoltare și erau, în mare parte, un rezultat al împrumuturilor de peste hotare, ce urmau să fie restituite. Polonia a fost afectată grav de criza energetică mondială din anii 1974–1975.

În anul 1975, Polonia, care nu era în stare să achite dobânda pentru credite, a fost declarată țară falită. Situația s-a complicat în mod deosebit din

Lech Walesa. Anul 1981.

cauza necesității de a importa produse alimentare în urma recoltei slabe din anii 1974–1975.

În a doua jumătate a anilor 70 situația în Polonia s-a înrăutățit. Un imbold pentru activizarea dispozițiilor opozante în rândul diferitor pături sociale au devenit grevele și demonstrațiile muncitorești, care au avut loc în unele orașe din Polonia în iunie 1976. Treptat în țară s-a format un guvern de opoziție legal.

Situația economică din Polonia rămânea complicată. S-a redus venitul național. Drept rezultat, starea materială a populației se înrăutățea în permanență, rafturile magazinelor erau aproape goale. În schimb, înfloreau speculația și așa-numita „piață neagră”. Conducerea poloneză în frunte cu E.

Gierek a demonstrat o incapacitate totală de a schimba situația.

La mijlocul anilor 80 Polonia a fost cuprinsă de o criză social-economică și politică de sistem. Au avut loc greve la care au participat peste 700 mii de oameni. Greviștii din Gdansk, Gdynia și Sopot au înființat un Comitet de grevă al uzinelor, care era condus de **Lech Walesa**. Astfel de comitete au apărut și în alte orașe. În luna august a anului 1980 conducerea PMUP a mers la compromis cu greviștii și a consimțit crearea unor sindicate independente, înfăptuirea reformelor economice, majorarea salariului, limitarea cenzurii și altele. Cu toate acestea, grevele nu au încetat. Economia a cunoscut un declin catastrofal. Țara s-a pomenit în pragul unui adevărat colaps economic. În septembrie 1980 E. Gierek a fost înlăturat de la putere, iar în funcția de conducător al PMUP a fost ales **Stanislaw Kania**. Pe data de 17 septembrie 1980, la Gdansk, oamenii nemulțumiți de regimul existent, au creat **Federația sindicală independentă „Solidaritatea”** în frunte cu L. Walesa. Un an mai târziu ea număra deja 10 milioane de membri. Deși acest sindicat se proclama, în primul rând, apărător al intereselor muncitorimii, în realitate el milita pentru răsturnarea regimului comunist.

În același timp, „Solidaritatea” nu dorea să agraveze situația pentru a nu-i da pretext URSS să introducă trupele sale militare în Polonia. Criza economică se agrava în ritmuri rapizi, iar grevele și mitingurile deveneau un fenomen obișnuit. Puterea îi învinuia în toate pe greviști, iar aceștia la rândul lor – guvernul. În aprilie 1981, în Polonia a fost introdus sistemul de cartele pentru distribuirea produselor din carne. În toamna anului 1981, în condițiile agravării crizei, conducător al PMUP a fost ales unul dintre adepții cursului dur, ministrul apărării al RPP, generalul **Wojciech Jaruzelski**. Acest lucru a avut loc în condițiile când URSS și conducerea Pactului de la Varșovia mediatu asupra unei intervenții în Polonia.

La **13 decembrie 1981** W. Jaruzelski a decretat legea marțială. Câteva mii de opozanți (preponderent din rândurile „Solidarității”) au fost reținuți și plasați în tabere special amenajate. Legea marțială prevedea numeroase restricții ale drepturilor politice și civile ale populației țării.

Introducerea legii marțiale a atenuat pentru ceva timp confruntările politice în țară. Drept răspuns, țările din Occident au impus Poloniei și URSS sancțiuni economice. Vaticanul și SUA au încheiat un acord secret despre susținerea opoziției poloneze.

W. Jaruzelski a început o reformă economică de amploare. Ea prevedea introducerea sistemului de autofinanțare, autogestionare și independență economică a întreprinderilor.

Între timp, „Solidaritatea”, deși era slăbită de urmărirea din partea autorităților, își continua activitatea în condiții de ilegalitate. Țările occidentale îi ofereau ajutor pentru susținerea activiștilor clandestini și a familiilor acestora. În același timp, din anul 1982 puterea militară din Polonia nu mai acționa prin metode atât de dure. Au fost eliberați o parte dintre cei reținuți și sistată starea de asediu.

În luna iulie a anului 1983 a fost sistată și acțiunea legii marțiale. Însă, în închisorile poloneze mai rămăneau peste 200 de opozanți, iar aproape 5 mii de persoane se aflau forțat peste hotare. Autoritățile comuniste poloneze nu au reușit să normalizeze situația în economie. În anul 1983 țara se afla în stare de stagnare economică.

Procesele de „Restructurare”, începute în anul 1985 în URSS, au contribuit la activizarea vieții social-politice în Polonia. Lozincile de reînnoire a relațiilor socialiste, lansate de către PMUP în anul 1986, nu s-au bucurat de susținerea populației. În 1988 el și-a recunoscut în mod oficial incapacitatea de a schimba situația în țară spre bine.

În perioada februarie-aprilie 1989 la Varșovia s-a desfășurat ședința la „masa rotundă” a reprezentanților PMUP, bisericii romano-catolice și sindicatului „Solidaritatea”. Un rezultat al ei a devenit adoptarea unui șir de documente ce vizau reformarea economiei țării. În sfera politică au fost stabilite alegeri în noul parlament și introducerea postului de președinte. Aceste măsuri au însemnat, în mod practic, demontarea sistemului totalitar comunist în țară. Prim președinte al țării a fost ales W. Jaruzelski.

În fruntea guvernului „răspunderii naționale” a fost numit consilierul federației „Solidaritatea”, T. Mazowiecki. Noile autorități au început cu adevărat procesul demontării regimului totalitar în Polonia. La finele anului 1989 țara a fost redenumită în Republica Polonă. Din Constituție au fost eliminate articolele

Miting al adepților sindicatului „Solidaritatea”.
Varșovia (Polonia). Anul 1981.

„Restructurare” — denumire generală pentru varietatea de reforme politice și economice desfășurate în URSS în perioada 1985–1991. Părți componente ale acestei politici în sfera politică internă erau deschiderea și democratizarea, în economie – introducerea elementelor economiei de piață, iar în politica externă – normalizarea relațiilor cu țările din Occident.

Periodizarea istoriei statului polonez

Denumirea	Perioada
Prima Rzeczpospolita	Anii 1569–1795
A Doua Rzeczpospolita	Anii 1918–1939
Republica Populară Polonă	Anii 1944–1989
A Treia Rzeczpospolita (Republica Populară Polonă)	Anul 1989 – până în prezent

despre rolul conducător al PMUP, prietenia cu URSS, statul socialist și socialism.

Începând cu luna ianuarie a anului 1990, conform măsurilor de reformare, a fost pus în acțiune un nou program. Ministrul finanțelor, **Leszek Balcerowicz**, un adept al principiilor monetarismului, a aplicat un plan de trecere rapidă de la economia de stat planificată la cea de piață bazată pe proprietate privată. El a primit denumirea de „**terapie de șoc**” („planul lui Balcerowicz”). Acest plan prevedea li-

beralizarea prețurilor, înghețarea salariilor, devalorizarea aurului, privatizarea proprietății statului, liberalizarea comerțului și alte măsuri.

În anul 1990 s-au produs două evenimente importante: PMUP și-a anunțat autodizolvarea, iar W. Jaruzelski și-a sistat înainte de termen atribuțiile de președinte. În decembrie 1990, populația țării l-a ales în calitate de nou șef al statului pe L. Walesa.

2 Ungaria. După sistarea reformelor economice situația în Ungaria s-a înrăutățit. Creșterea datoriilor țării în fața creditorilor occidentali, îmbinată fiind cu economia neeficientă, a generat o nouă situație de criză și scăderea nivelului de viață al populației. Pe parcursul deceniului următor situația din economie s-a înrăutățit și mai mult. Viața politică a Ungariei s-a pomenit în stare de stagnare.

Către mijlocul anilor 80 țara își epuizase resursele pentru dezvoltarea extensivă și necesita o reînnoire calitativă. Ungaria ceda substanțial în fața statelor occidentale după gradul de dezvoltare, iar datoria ei externă către anul 1989 era de 20 miliarde de dolari. Pe fondalul proceselor „restructurării” din URSS și a celor de reînnoire din alte țări ale „lagărului socialist”, în țară s-au activizat mișcările ce criticau regimul existent. De pe la mijlocul anului 1988 în Ungaria au apărut mai multe organizații și mișcări cu orientare politică diferită. Unele dintre ele chemau în mod deschis la demontarea regimului totalitar și revenirea la democrația parlamentară. Astfel, în situația când comuniștii nu se mai opuneau schimbărilor, pluripartitismul a devenit o realitate în societatea ungară.

În luna octombrie a anului 1989 țara a obținut o nouă denumire – **Republica Ungară**. În economia ei au început procesele de revenire la mecanismele de piață. În același an, PSMU și-a schimbat denumirea în **Partidul Socialist Ungar** și a declarat despre ruperea totală de stalinism.

În martie 1990 au avut loc alegeri pluripartite în Adunarea de Stat. În rezultatul lor, PSU a obținut 9 % din voturile alegătorilor. Acest eveniment a încheiat perioada de existență a regimului comunist în Ungaria.

3 Bulgaria. Bază a regimului comunist în Bulgaria din acea perioadă rămânea modelul stalinist al socialismului. În Constituția adoptată la 1971 țara era proclamată stat socialist, iar PCB – forța conducătoare a societății. Toate pârghiile puterii erau concentrate în mâinile liderului partidului, T. Jivkov. Se crea impresia că situația în Bulgaria este stabilă, însă fenomenele de criză se făceau din ce în ce mai simțite. Scăderea nivelului de viață al populației a condiționat și creșterea gradului de nemulțumire față de puterea personală a lui T. Jivkov, care avea criteriile unui regim autoritar.

Din cauza achitării datoriei externe în sumă de 4,4 miliarde de dolari sfera energetică a Bulgariei a fost afectată de criză. Introducerea unui orar fix de livrare a energiei electrice a generat nemulțumirea majorității populației bulgare.

O reflectare a agravării crizei social-politice și transformarea ei în una de sistem a devenit apariția organizațiilor de opoziție, care activau în ilegalitate sau peste hotarele țării. Acestea au fost „Bulgaria liberă și independentă”, „Liga bulgară a drepturilor omului”, „Partidul social-democrat”, „Frontul național bulgar” și altele.

Decisive pentru soarta regimului lui T. Jivkov au devenit procesele de „restructurare”, declanșate în anul 1985 de către M. Gorbaciov în URSS. T. Jivkov a declarat din start că nu acceptă schimbările, ce au loc în URSS, și că acestea nu sunt necesare pentru Bulgaria. Însă, deja în anul 1987 conducătorii PCB au declarat despre necesitatea „restructurării” societății bulgare pe principiile auto-administrării. Temându-se să nu piardă puterea, regimul lui T. Jivkov acționa foarte neconsecvent. Drept rezultat, ritmurile creșterii economice au scăzut, în comparație cu anul precedent 1988, cu peste 12 %. O manifestare a creșterii nemulțumirii din partea societății au devenit demonstrațiile, mitingurile și apariția unui șir de mișcări publice.

Un imbold serios pentru schimbările politice din Bulgaria, la finele anului 1989, au devenit transformările revoluționare din alte țări ale Europei Centrale și de Est. În noiembrie 1989, sub presiunea adeptilor reformelor din cadrul PCB, T. Jivkov a demisionat. Nou lider a devenit comunistul-reformator, **Petar Mladenov**.

În ianuarie 1990 Adunarea Populară a anulat, sub presiunea opiniei publice, articolul din Constituție despre „forța conducătoare a PCB în societate și stat”. În primăvara aceluiași an PCB și-a schimbat denumirea în **Partidul Socialist Bulgar (PSB)**.

În luna august a anului 1990 președinte al Bulgariei a fost ales unul din liderii opozanților, **Jeliu Jeleu**. În noiembrie același an Marea Adunare Populară a aprobat noua denumire a țării – **Republica Bulgaria**.

4 România. În anii 70 N. Ceaușescu își forma în mod activ regimul propriei puteri. Mai toate funcțiile principale în stat erau ocupate de reprezentanții clanului său de familie în număr de peste 40 de persoane. „Cultul personalității” lui N. Ceaușescu a atins proporții nemaivăzute.

De la grădinițele de copii și până la corurile „benevole” de multe mii din piețe – toată populația țării nu înceta să-i laude „pe tatăl și pe mama întregii țări, întregului popor”, după cum erau numiți N. Ceaușescu și soția sa, Elena. În același timp, nivelul de viață al populației scădea în mod catastrofal, chiar și în comparație cu alte țări din „lagărul socialist”.

În a doua jumătate a anilor 70 – la începutul anilor 80, în rezultatul politicii promovate de clanul lui Ceaușescu, țara s-a pomenit într-o criză profundă. Economia se afla în stare de stagnare. Datoria externă față de țările din Occident a atins, către mijlocul anilor 80, 11 miliarde de dolari. Poporul era dus în eroare în modul cel mai cinic, iar de la ecranele televizoarelor și la radio putea se lăuda cu realizările obținute. Din anul 1982 în România au fost introduse norme la produsele alimentare, consumul de gaz, petrol și energie electrică. Pe timp de iarnă temperatura în apartamentul unui cetățean de rând era nu mai mare de 10–12 grade. Regimul „conducătorului tuturor românilor” respira în modul cel mai categoric posibilitatea unor oarecare schimbări.

Către mijlocul anilor 80 criza profundă a afectat toate sferile vieții României. În rândul populației s-a stabilit sentimentul de apatie și neîncredere. După începerea proceselor de reînnoire în alte state ale „lagărului socialist” N. Ceaușescu a declarat că România nu are nevoie de ele. Situația se complica și mai mult din cauza unei opoziții organizate din cauza măsurilor represive ale autorităților. Cu toate acestea, de la finele anului 1987 în diferite zone ale României izbucneau periodic proteste spontane. Protestatarii scandau lozincile „Dați-ne căldură!”, „Hrăniți populația!”, „Jos dictatura!” și „Jos Ceaușescu!”. Toate revoltele erau crunt înăbușite.

În decembrie 1989 autoritățile au sugrumat protestul izbucnit la Timișoara, în Transilvania. Drept rezultat, peste 100 de persoane au murit. Aceste evenimente sângeroase au generat un val de revolte în întreaga țară. Pentru a-i împăraștia pe rebeli, în străzi au fost scoase trupele militare și tancurile. N. Ceaușescu, împreună cu soția, au fugit din București cu un elicopter. Cuplul a fost prins în apropiere de Târgoviște și, după un proces secret de două ore, cei doi au fost executați. În multe orașe din România continuau lupte crâncene de stradă în care au murit mii de oameni.

Pe data de **23 decembrie 1989** nou creatul Front al Salvării Naționale (FSN) a anunțat despre răsturnarea regimului Ceaușescu și dizolvarea PCR. În luna mai a anului 1990 în România au avut loc primele alegeri parlamentare libere. În cadrul scrutinului FSN a obținut 85 % din sufragii. Președinte al țării a fost ales președintele Consiliului FSN, **Ion Iliescu**. Noile autorități au început o serie de reforme economice și politice în condițiile unei confruntări sociale acute.

În anul 1991 parlamentul a adoptat noua Constituție, iar populația țării a aprobat-o în cadrul unui

Proteste împotriva regimului Ceaușescu. Pe portretul dictatorului au fost desenate mustațile lui Hitler. Timișoara (România). Anul 1989.

referendum al întregului popor. Prin noua Lege Fundamentală România era proclamată stat național, unitar, de drept, democratic și social cu forma de guvernare a unei republici prezidențiale.

5 **Cehoslovacia.** Anii 70 au devenit pentru Cehoslovacia perioada de revanșă a forțelor comuniste conservatoare. Cursul politic al regimului lui G. Husak, care a devenit lider al PCC, iar din 1975 și președinte al Cehoslovaciei, a adus țara în impas.

Începând din a doua jumătate a anilor 70 economia cehoslovacă era afectată de criză. Ritmurile creșterii producției industriale și a venitului național scădeau în fiecare an. În anii 80 s-a intensificat și rămânerea tehnică în urmă de țările din Occident. În pofida acestor tendințe negative, statul evita să ia împrumuturi externe și ocupa locul al doilea după nivelul de viață printre statele „lagărului socialist”. Treptat economia Cehoslovaciei a trecut în faza de stagnare.

În viața socială puterea urmărea orice manifestări de liberă exprimare, însă nu putea să oprească răspândirea acestui fenomen. În anul 1976 au apărut edițiile auto-editate de opoziție. La finele **anului 1977** a apărut declarația „**Cartei 77**” – grup de opoziție, care a încercat să se opună fărădelegilor regimului comunist. Documentul a fost semnat de 800 de opozanți, care cereau democratizarea vieții sociale a țării.

„Restructurarea” din URSS a sporit și năzuințele populației cehoslovace spre unele schimbări. Însă, în anul 1986 conducerea PCC a declarat că nu are nici un temei pentru a-și revizui politica promovată. G. Husak pierdea tot mai mult încrederea populației și a colegilor de partid. PCC și-a demonstrat incapacitatea de a promova reforme chiar și atunci când în Polonia și Ungaria vecină au început transformări serioase. La discreditarea definitivă a acestei forțe politice au contribuit scandalurile politice cu rezonanță din 1988.

Acest lucru a creat condiții favorabile pentru activizarea eforturilor opoziției civile. La acțiunile în masă, pe care le organiza, au aderat zeci de mii de participanți. Petiția înaintată puterii cu genericul „Câteva cuvinte” a adunat peste 40 mii de semnături. Situația în țară a atins atunci nivelul critic.

În **toamna anului 1989**, în Cehoslovacia au avut loc evenimente ce au intrat în istorie ca „**Revoluția de catifea**”. Aplicarea forței de către autorități împotriva demonstrației studențești în număr de 15 mii de oameni a generat o profundă indignare în toată țara. Acțiunile de protest ulterioare au dus la căderea regimului comunist în Cehoslovacia.

După cum scria presa vremii, „ceea ce polonezii au făcut în zece ani, ungurii – în zece luni, germanii de est – în zece săptămâni, cehii și slovacii au făcut în zece zile!”.

Expoziția „Noi nu am putut tăcea. Oamenii Cartei 77”. Praga (Cehia). Anul 2017.

? De ce, după părerea voastră, expoziția a avut această denumire?

La finele lunii noiembrie din Constituție a fost eliminat articolul despre rolul conducător al PCC în țară, iar în decembrie G. Husak a părăsit postul de președinte. Nou președinte a devenit dizidentul **Vaclav Havel**, fondator al mișcării „Carta 77”.

Evenimentele din Cehoslovacia au fost numite Revoluție „de catifea” sau „gingașă” din cauză că protestele de multe mii de oameni s-au desfășurat într-un mod foarte organizat, iar regimul comunist a fost lichidat, practic, fără conflicte. Acest lucru se explică, mai întâi de toate, prin tradițiile democratice, aspirația populației țării spre schimbări.

În anul 1990 țara și-a schimbat denumirea în **Republica Federativă Cehă și Slovacă**, a început într-un ritm rapid refacerea statului și democratizarea tuturor sferelor vieții sociale.

6 Iugoslavia. Evenimentele din Croația din anii 1970–1971 au îndemnat puterea să perfecționeze orânduirea statului federativ. Prin noua Constituție de la 1974 a fost modificată structura lui. Președinte pe viață al țării a devenit I. Broz Tito. Însă, lacunele din concepția „socialismului autogestionat” și, în primul rând, ineficiența „autogestionării producției” frâneau din ce în ce mai mult procesele dezvoltării țării.

Moartea lui I. Broz Tito în mai 1980 a devenit un eveniment de cotitură în dezvoltarea Iugoslaviei, care se menținea practic pe autoritatea lui. În anii 80 țara a fost cuprinsă de criză, care a afectat relațiile interetnice, sferele economică și politică.

Cea mai periculoasă pentru țară a fost componenta interetnică a crizei. În anul 1981 ținutul autonom **Kosovo** a fost cuprins de mitinguri și demonstrații organizate de diferite comunități etnice, unde era scandată lozincă „Kosovo este republică!”. La acea vreme sârbii și muntenegrenii constituiau 8 % din numărul total al populației ținutului. Prioritari din punct de vedere numeric erau albanezii și alte etnii, care împărtășeau credința musulmană. Anume evenimentele din Kosovo au fost un început al destrămării federației iugoslave, iar atmosfera ce domina în această provincie a dus la destabilizarea situației în întreaga țară.

Problema Kosovo a favorizat renașterea mișcării naționale sârbe. În anul 1986 conducerea Ligii Comuniștilor din Serbia în frunte cu **Slobodan Milosevic** a înaintat cerința ca drepturile autonomiei să fie limitate. Toate măsurile luate de guvernul unional pentru normalizarea situației în Kosovo au suferit eșec. În fiecare an tot mai mulți sârbi și muntenegreni părăseau provincia.

La finele anului 1988 acțiunile de protest contra politicii Serbiei s-au extins în Voivodina. Toate acestea vorbeau despre incapacitatea de existență a federației. Ca răspuns la protestele autoritățile sârbe au privat Kosovo și Voivodina de drepturile la autonomie. Acest lucru a generat o rezistență aprigă din partea albanezilor kosovari.

În Serbia erau organizate mitinguri cu cerința de a-i pedepsi pe separatiștii kosovari. Conflictul se agrava din ce în ce mai mult. Pe fondalul confruntării interetnice se agrava situația din economie. Guvernul unional a început reformarea economiei Iugoslaviei, apropiind-o de modelul economic al țărilor din Occident. În același timp, el tindea să păstreze statul federativ unic. Deoarece clanurile etno-politice republicane nu erau interesate în așa ceva, reformele băteau pasul pe loc.

În anul 1990 Liga Comuniștilor din Iugoslavia s-a desființat. Acest lucru a devenit un imbold pentru destrămarea federației, deoarece Liga era baza structurii de stat.

Concluzii

- ▶ În anii 1970–1986 fenomenele de criză în țările Europei Centrale și de Est au căpătat un caracter de sistem.
- ▶ Crizele sistematice au devenit o premisă pentru demontarea regimurilor comuniste în țările din zonă.
- ▶ Căile diverse de răsturnare a regimurilor comuniste în țările Europei Centrale și de Est au fost condiționate de caracterul politicii lor și de trăsăturile opoziției anticomuniste.

Întrebări și însărcinări

1. Când a apărut în Polonia sindicatul profesionist independent „Solidaritatea”? 2. Cum a fost denumită Ungaria în anul 1989? 3. Cine a devenit președinte al Bulgariei în august 1990? 4. Care forță politică a câștigat alegerile parlamentare din România în anul 1989? 5. De ce evenimentele din Cehoslovacia din anul 1989 au fost numite „revoluția de catifea”? 6. Conflictul în care ținut autonom a constituit punctul de pornire al destrămării federației iugoslave?

7. Cum a apărut criza de sistem și cum a fost răsturnat regimul comunist în Polonia?. 8. Comparați intensificarea fenomenelor de criză și răsturnarea regimurilor comuniste în Ungaria și Bulgaria. 9. Prin ce s-au deosebit evenimentele din România de la acea vreme de cele ce au avut loc în alte țări ale Europei Centrale și de Est? 10. Caracterizați procesul formării premiselor, desfășurarea și rezultatele „revoluției de catifea” din Cehoslovacia. 11. Determinați și descrieți particularitățile de dezvoltare a Iugoslaviei în acea perioadă.

12. Alcătuiți tabelul „Țările Europei Centrale și de Est în anii 70–80.”

Denumirea țării	Cum s-a format criza de sistem a regimului de guvernământ	Cum a fost răsturnat regimul comunist	Particularitățile demontării regimului comunist

13. Pregătiți pentru lecția de generalizare a cunoștințelor la acest capitol proiectul de instruire cu tema „Rolul liderilor în procesele de transformare din țările Europei Centrale și de Est la hotarul anilor 80–90 (pe exemplul unuia dintre lideri). 14. Cartea opozantului bulgar, filozofului J. Jeleu, „Fascismul” a fost interzisă în Bulgaria comunistă din cauză că în ea au fost depistate unele asemănări între dictatura fascistă și orânduirea socialistă. Este, oare, posibil, după părerea voastră, de a găsi trăsături comune între cele două regimuri politice? Argumentați-vă punctul de vedere. Îndepliniți însărcinarea, activând în grupuri mici.

§ 12. Țările Europei Centrale și de Est în anii 90 – începutul sec. XXI

1. Care au fost trăsăturile și particularitățile comune în procesul demonstării regimurilor comuniste în țările Europei Centrale și de Est? 2. Ce știți despre relațiile Ucrainei moderne cu țările din zonă? 3. Care au fost trăsăturile dezvoltării Ucrainei după anul 1991?

Polonia. Începutul anilor 90 a fost o perioadă complicată în economia Poloniei postcomuniste. Au ajutat-o să avanseze creditorii occidentali, care au anulat 50 % din datoriile externe ale țării, ceea ce echivala cu 33 miliarde de dolari. **Procesele de transformare** în societate au fost favorizate de situația de pe arena internațională: căderea regimurilor comuniste în alte țări ale Europei Centrale și de Est, lichidarea CAER și Pactului de la Varșovia, destrămarea URSS și crearea noilor state independente – Ucraina, Belarus și Rusia. Polonia a ales direcția occidentală de dezvoltare. În anul 1991 ea a devenit membră a Consiliului Europei și a încheiat un acord de colaborare cu UE. Țările occidentale au anulat regimul de vize pentru Polonia.

Pe data de 2 decembrie 1991 Polonia a recunoscut Independența Ucrainei. În anul următor a fost semnat Tratatul polono-ucrainean de bună vecinătate, relații de prietenie și colaborare. Din anul 1993 funcționează Comitetul polono-ucrainean permanent, menit să favorizeze dezvoltarea colaborării interstatuale. La etapa actuală Polonia sprijină activ integrarea europeană a Ucrainei și consideră că acest lucru corespunde intereselor naționale ale statului ucrainean.

În octombrie 1992 a fost adoptată „mica Constituție”, în conformitate cu care Polonia a devenit republică prezidențial-parlamentară. În același an ea, ca și alte țări din zona respectivă, a aderat la programul NATO „Parteneriat pentru pace”.

Parcurgând etapa inițială și cea mai complicată a reformelor de piață Polonia a reușit să iasă din îndelungata criză economică. S-au înviorat treptat agricultura și industria, au început să funcționeze mult mai eficient comerțul privat și sfera de prestare a serviciilor.

În anul 1995, în postul de președinte al Poloniei a fost ales social-democratul **Aleksander Kwasnewski**. Acesta nu a înfăptuit schimbări însemnate în viața politică a țării, însă a continuat cursul de reformare. În anul 1997 parlamentul a adoptat Constituția, care a proclamat Polonia drept „stat democratic de drept ce realizează principiile echității sociale”. De asemenea, a fost instituită forma de conducere parlamentar-prezidențială. La alegerile parlamentare din anul 2000 A. Kwasnewski a fost ales pentru al doilea termen.

Transformare (politică) — proces istoric de schimbări și transformări ce au loc în societate.

El a continuat reformarea țării și realizarea consecventă a traseului de dezvoltare ales. În anul 1999 Polonia a devenit membru al NATO, iar în anul 2004 a aderat la Uniunea Europeană.

În anul 2005 președinte devine fostul primar al Varșoviei, **Lech Kaczynski**, cunoscut ca un luptător înveterat împotriva corupției. După moartea sa tragică în anul 2010 în acest post este ales fostul dizident din perioada RPP, **Bronislaw Komorowski**. Acesta era un adept al valorilor democratice și se evidenția prin atașamentul său față de Ucraina. Pe data de 9 aprilie anul 2015, în timpul vizitei întreprinse la Kiev, luând cuvântul de la tribuna Radei Supreme, B. Komorowski a spus: „Nu va exista o Europă stabilă și sigură dacă parte a ei nu va deveni Ucraina...”. În anul 2015, în postul de președinte al Poloniei este ales **Andrzej Duda**, care a promis să fie „președintele tuturor polonezilor” și a garantat schimbări calitative în politica țării. O măsură cu cea mai mare rezonanță din perioada mandatului său a devenit reformarea Curții Constituționale a Poloniei. Opinia publică din țară și de peste hotare a calificat acest pas al președintelui ca pe o tentativă a autorităților de a-și subordona organul respectiv. În anul 2016 a fost elaborată Legea despre mass-media, prin care a fost sporit controlul statului asupra lor. De asemenea, măsurile luate de președintele A. Duda au fost dur criticate.

Populația Poloniei constituie circa 38 milioane de persoane. Mai mult de 27 de mii de cetățeni polonezi se consideră reprezentanți ai națiunii ucrainene. Organizația publică „Asociația ucrainenilor din Polonia” consideră că cetățenia poloneză o dețin 250–500 mii de persoane de origine ucraineană. Către anul 2018 în instituțiile de învățământ superior din Polonia își făceau studiile 40 mii de persoane din Ucraina. Tot la acea vreme în țară se aflau 1,5–2 milioane de imigranți ucraineni. În Polonia modernă activează numeroase organizații publice ale ucrainenilor, diverse societăți regionale și profesionale: organizația de tineret „Plast”, Uniunea femeilor ucrainene, asociația ucrainenilor-deținuți politici din perioada stalinistă, Societatea Ucraineană a profesorilor, Societatea întreprinzătorilor și altele. Un rol important în viața spirituală a comunității ucrainene îl are biserica greco-catolică. De asemenea, funcționează o rețea largă de școli ucrainene. Numărul colectivelor artistice ucrainene este de 60 de formații. Apar și ediții periodice tipărite în limba ucraineană – „Zagoroda”, „Vatra”, „Besida” și altele.

2

Ungaria. În anul 1990, în țară aveau loc procese serioase de democratizare a vieții sociale: purificarea aparatului de stat, structurilor de forță, armatei, departamentelor și întreprinderilor de adepții regimului comunist. În același an Adunarea Populară l-a ales în calitate de președinte al Ungariei pe **Arpad Goncz**, participant la Revoluția din anul 1956. El s-a aflat în acest post două termene, până în anul 2000. Prioritatea de bază în politica externă a Ungariei din acea perioadă a devenit aderarea la NATO și UE, precum și protecția minorităților naționale ungare din statele vecine. În decembrie anul 1991 Ungaria a recunoscut Independența Ucrainei și a semnat cu ea un acord privind bazele buneii vecinătăți și colaborării.

Ungaria sprijină cursul Ucrainei spre Europa și contribuie la aplicarea standardelor europene în viața social-politică a statului ucrainean.

În cadrul populației Ungariei (9,8 milioane persoane) comunitatea ucraineană numără circa 5 mii de oameni. În temei, aceștia sunt ucrainenii din Transcarpatia, care s-au pomenit în componența ei după anul 1945. Peste 1,6 mii de ucrainenii locuiesc în Budapesta. Mai mult de 30 % dintre ucrainenii din Ungaria au studii superioare. Circa 3,3 mii de persoane se consideră ruteni. Este destul de însemnat numărul imigranților de muncă ucraineni.

În Ungaria funcționează o serie de organizații culturale ale ucrainenilor și rutenilor. Acestea sunt „Societatea pentru cultură ucraineană din Ungaria”, „Societatea de stat a rutenilor ungari”, „Societatea intelectualității ucrainene din Ungaria”, societățile științifice de ucrainistică și rutenistică. Ele desfășoară o activitate informațională și editorială fructuoasă. În Ungaria funcționează școli duminicale cu predare în limba ucraineană, care sunt finanțate de către stat. Pe lângă trei universități funcționează catedre de ucrainologie și rutenistică. În această țară își desfășoară activitatea colective muzicale și coregrafice, precum și un teatru dramatic în limba ucraineană.

În economia țării erau înfăptuite reforme pentru trecerea la relațiile de piață și înfăptuirea privatizării. Drept rezultat, în anul 1992 sectorul privat asigura 25 % din PIB și o treime din volumul producției industriale. Ungaria s-a recomandat ca un partener sigur în lumea occidentală. Datorită acestui lucru țara beneficia de investiții străine considerabile. Treptat se reducea datoria în fața creditorilor occidentali, era menținută stabilitatea socială și creștea nivelul de viață. În anul 1994 sectorul privat al economiei asigura deja 40 la sută din PIB-ul țării.

În anul 1997, în Ungaria a fost organizat un referendum privind aderarea la Blocul NATO. Această propunere a fost sprijinită de 85 % din populația țării. În anul 1999 țara a aderat la organizația respectivă.

În anul 2000 președinte al țării a devenit renumitul scriitor, **Ferenc Madl**. În 2004 Ungaria a intrat în componența Uniunii Europene. În anul următor, în postul de președinte a fost ales savantul **Laszlo Solyom**. Creșterea popularității sale se datorează atașamentului față de normele democrației directe. În anul 2008, din inițiativa lui L. Solyom, în Ungaria s-a desfășurat un referendum referitor la reforma sistemului ocrotirii sănătății, elaborată de guvern. Majoritatea populației s-a pronunțat contra reformei și ea a fost respinsă. L. Solyom a fost autorul concepției de „globalizare ecosocială” și adept al consolidării eforturilor comunității mondiale în domeniul protecției mediului înconjurător. În anul 2007 el a propus crearea, pe lângă ONU, a Organizației Internaționale pentru Protecția Mediului.

Între anii 2010–2012 președinte al Ungariei a fost **Pal Schmitt**, în trecut un sportiv renumit. În primul an de cadență el a întreprins o vizită oficială în Ucraina. În legătură cu acuzațiile de plagiat și anularea tezei sale de doctorat P. Schmitt și-a dat demisia. Nou șef al statului maghiar în anul 2012 a devenit **Janos Ader**, care până la aceasta a fost deputat în Parlamentul European. În anul 2017 el a fost ales pentru al doilea termen. În perioada aflării sale la putere el a

îmbunătățit relațiile dintre Ungaria și țările, cu care în trecut aceste relații erau extrem de încordate. Astfel, luând cuvântul în parlamentul Israelului, în anul 2012, el a condamnat public Holocaustul și le-a cerut scuze evreilor pentru complicitatea poporului maghiar la acea tragedie. Potrivit lui, nimicirea evreimii de către naziști și complicii lor din Europa a fost „o tragedie ce nu are analogii în lume”. În anul 2013 el și-a cerut scuze în parlamentul Serbiei pentru crimele săvârșite pe teritoriul țării de către călăii maghiari în anii celui de-al Doilea Război Mondial.

3 Bulgaria. După prăbușirea regimului comunist Bulgaria a demarat o serie de reforme economice pentru trecerea la relațiile de piață. În vara anului 1991 a început privatizarea micilor întreprinderi, magazinelor, cafenelelor. Pământul revenea treptat în proprietatea țăranilor. Programul de reforme era coordonat cu FMI, care susținea țara prin creditare. Prioritare în politica externă erau considerate relațiile cu țările dezvoltate din Occident.

Pe data de 5 decembrie anul 1991 Bulgaria a recunoscut Independența de stat a Ucrainei.

Constituția adoptată în iulie 1991 a proclamat Bulgaria stat unitar democratic de drept cu forma de guvernare de republică parlamentară.

La alegerile parlamentare din 1991 au învins democrații, iar scrutinul prezidențial din 1992 a fost din nou câștigat de J. Jelev. Noul guvern a lansat o serie de acțiuni pentru „decomunizarea” țării. Însă, președintele J. Jelev s-a pronunțat împotriva, menționând că o astfel de politică va duce la izolarea democrațiilor în societate și va reduce gradul de susținere socială a reformelor.

În anii 1993–1994 economia Bulgariei se afla în stare de criză. Nivelul de viață al majorității populației scădea, în timp ce rata șomajului era în creștere. Reorientarea rapidă spre piețele occidentale, pe care a mizat guvernul, nu s-a produs. Datoria externă a țării a atins suma de 12 miliarde de dolari.

Învinuind guvernul de eșecul reformelor, democrații au reușit să obțină fixarea unor alegeri anticipate. De data aceasta victoria a fost de partea socialiștilor. Însă, nici ei nu au reușit să îmbunătățească situația. Între timp, criza a ajuns la un nivel catastrofal. Inflația era de 300 %. Sub limita sărăciei s-a pomenit 80 % din populația țării. În Bulgaria erau organizate numeroase greve și mitinguri împotriva politicii promovate de guvern.

La alegerile democratice din anul 1996 a învins reprezentantul forțelor democratice, **Petar Stoianov**. Președintele a inițiat desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate, la care întâietatea le-a revenit democrațiilor și aliaților lor. Guvernul format de către democrați a declarat că va înfăptui reforme economice în conformitate cu cerințele FMI, va lupta împotriva corupției și crimei organizate, iar în politica externă va alege drept vector de orientare aderarea la NATO și UE. Datorită măsurilor aplicate în anii 1997–1998 situația în economia Bulgariei s-a normalizat.

Între anii 2002–2012 președinte al Bulgariei a fost **Gheorghi Parvanov**, care a deținut acest post două termene consecutiv. În perioada primului său

mandat Bulgaria a devenit membru al NATO, iar în timpul celui de-al doilea – a aderat la Uniunea Europeană. În anul 2003 Gh. Parvanov a întreprins o vizită oficială în Ucraina și s-a întâlnit cu Președintele L. Kucima.

În perioada anilor 2012–2017 președinte al Bulgariei a fost **Rosen Plevneliev**. Pentru aportul personal ponderabil adus la dezvoltarea relațiilor ucraineano-bulgare el a fost distins cu ordinul ucrainean „Yaroslav cel Înțelept” de gradul I.

În anul 2017 nou șef al statului bulgar a devenit **Rumen Radev**, înaintat pentru acest post de către partidul Socialist Bulgar.

Populația Bulgariei este de 7,1 milioane de persoane, dintre care 1,8 mii sunt ucraineni. În Bulgaria sunt înregistrate în mod oficial următoarele organizații publice ucrainene: fundația „Ucraina-mamă”, „Comunitatea ucrainenilor din Bulgaria”, „Diaspora ucraineană”, societatea „Diaspora ucraineană”, „Siciul balcanic”, societatea „Diaspora Ucrainei”, societatea „Dobrogea-Ucraina”, societatea „Casa Ucraineană”, asociația ucraineano-bulgară „Plovdiv”. În orașul Sofia, pe lângă fundația „Ucraina-mamă”, funcționează o școală duminicală ucraineană. În Bulgaria apare ediția electronică în limba ucraineană „Noutăți bulgaro-ucrainene”. Materialele despre Ucraina sunt prezentate în limba bulgară, iar cele despre Bulgaria – în limba ucraineană.

România. În octombrie 1990 primul guvern postcomunist al României a lansat o serie de reforme economice pentru trecerea la economia de piață în condițiile unei instabilități sociale acute. Liberalizarea prețurilor a generat greve și acțiuni de protest în masă. În pofida acestora, reformarea țării continua. A fost lichidată gestionarea directivă a economiei, monopolul de stat asupra comerțului exterior, legalizată proprietatea privată, iar pământul a început să fie împărțit țăranilor. Aceste reforme urmau să fie aprobate de FMI.

După adoptarea Constituției de la 1991, prim președinte al României, în anul 1992, a devenit I. Iliescu. La începutul lunii ianuarie a anului 1992 România a recunoscut Independența de stat a Ucrainei și a stabilit cu ea relații diplomatice.

Reformarea economiei ducea și în continuare la încordare socială din cauza scăderii permanente a nivelului de viață al populației. La mijlocul anului 1993 țara a fost din nou cuprinsă de greve. Concomitent sporeau și dispozițiile naționaliste, o reflectare a căroră a devenit apariția partidului „România Mare”.

În anul 1993 țara a devenit membru al Consiliului Europei, iar doi ani mai târziu – membru-asociat al Uniunii Europene. Aspirațiile de a adera la această organizație au îndemnat autoritățile române să-și alinieze acțiunile la standardele democratice europene unanim recunoscute.

Între anii 1992–1996 autoritățile române au redus ritmul reformelor de piață din cauza agravării încordării sociale. A început să fie intensificat rolul regulator al statului și să fie activizată protecția socială a păturilor populației încadrate în câmpul muncii.

La alegerile prezidențiale din anul 1996 a învins politicianul de centru-dreapta, **Emil Constantinescu**. Reprezentanții forței sale politice au obținut

victorie și la alegerile parlamentare. Aceste rezultate au demonstrat dezamăgirea populației în posibilitățile foștilor comuniști de a schimba situația în țară. Noile autorități acționau mult mai ferm în ceea ce privește lichidarea ră-mășițelor trecutului. Acțiunile coordonate ale președintelui și guvernului au permis să fie activizate transformările de piață în economie. Mai mult de 60 % din terenurile agricole au trecut în proprietate privată. Erau create întreprinderi cu participarea capitalului occidental. Creștea numărul întreprinzătorilor mici și mijlocii. În rezultatul acestor și altor măsuri sectorul privat asigura 60 % din Produsul Intern Brut al țării.

În domeniul politicii externe, România și-a activizat relațiile cu statele vecine. În conformitate cu cerințele NATO ea a stabilit legături cu Ungaria și Moldova. În anul 1997 a fost încheiat Tratatul ucraineano-român cu privire la relațiile de bună vecinătate și colaborare. Înțelegerile obținute au permis să fie determinate principiile împărțirii platoului continental al Mării Negre și a zonelor economice exclusive între cele două state. În același timp, ambele părți și-au asumat angajamentul să asigure drepturile minorităților ucraineană și română din cele două state vecine. România s-a pronunțat nu o dată în susținerea cursului Ucrainei, orientat la obținerea standardelor europene în viață și în politică.

După câțiva ani de președinție a lui E. Constantinescu, majoritatea populației s-a dezamăgit de politica sa. În România venea foarte mult capital străin. Nivelul de viață al oamenilor a scăzut de aproape două ori, s-au agravat problemele cu caracter ecologic.

În rezultatul alegerilor din decembrie 2000 președinte al României a devenit din nou I. Iliescu. El îi reprezenta pe social-democrați, care au obținut mai multe mandate în parlament decât celelalte forțe politice. Populația a sperat că I. Iliescu îi va întoarce țării stabilitatea socială și apărarea omului de către stat.

Potrivit datelor Academiei de Științe Economice din București, 40 % din populația României de la acea vreme sau 9 milioane de persoane trăiau sub pragul sărăciei. Însă, noile autorități nu au reușit să obțină schimbări esențiale în ceea ce privește ridicarea nivelului de viață al poporului român. În anul 2004, la finalul cadenței lui I. Iliescu, România a intrat în Blocul NATO.

În perioada anilor 2004–2014 postul de președinte al României a fost deținut de Traian Băsescu, un adept al ideii de unire a României cu Moldova și aderării la Uniunea Europeană ca un stat integru. Însă, conducerea de la Chișinău nu a susținut acest demers. În anul 2007 România a devenit membru al UE. Oponenții săi politici au inițiat în-lăturarea lui T. Băsescu din funcția de președinte pe calea unui referendum cu privire la demisia sa și aplicării procedurii de impeachment de către parlament. Însă, aceste încercări au fost nereușite.

Proteste în masă împotriva corupției. București (România). Anul 2018.

La alegerile prezidențiale din anul 2014 a învins președintele Forumului Democrat al Germanilor din România și liderul Partidului național-liberal, **Klaus Johannis**. În postul de președinte, după cum a și promis, el a pornit o luptă activă împotriva corupției și a inițiat reformarea sistemului justiției.

Populația României constituie circa 20 milioane de persoane. Comunitatea ucraineană din această țară numără peste 51 mii de oameni. În calitate de minoritate națională recunoscută oficial, ucrainenii au un mandat în parlamentul României. Din anul 1998 își desfășoară activitatea Uniunea Ucrainenilor din România. Statul român alocă mijloace bănești pentru dezvoltarea învățământului, editării de carte și culturii minorității naționale ucrainene. În orașul Sighet, unde locuiește un număr însemnat de ucraineni, funcționează Liceul ucrainean ce poartă numele lui T. Șevcenko. În trei universități românești este studiată limba și literatura ucraineană. În limba ucraineană sunt editate cărțile scriitorilor ucraineni din România, revistele „Naș golos”, „Ukrainskyi visnyk”, „Vilne slovo” și „Dzvonyk”.

5

Cehia și Slovacia. Începutul anilor 90 pentru Cehoslovacia a devenit o perioadă a transformărilor politice și economice. Toate departamentele de stat, structurile de forță și instituțiile de învățământ au fost purificate de ideologia partinică. Potrivit legii cu privire la lustrare din anul 1991, reprezentanților fostei nomenclaturi de partid le era interzisă ocuparea funcțiilor de stat. Conform legii cu privire la antreprenoriatul privat, în țară continua reformarea economiei pe principii de piață. Au apărut forțe politice noi și renovate. Își reînnoiau componența organele locale ale puterii. Avea loc distribuirea împuternicirilor între centrul federativ și republici.

Decisiv pentru dezvoltarea economiei din anul 1991 a fost programul reformelor de piață al ministrului finanțelor, **Vaclav Klaus**. Programul respectiv prevedea liberalizarea prețurilor, stabilizarea unității bănești și privatizarea proprietății de stat. În perioada realizării lui un milion de cetățeni au devenit coproprietari ai întreprinderilor privatizate. În sfera agrară, pământul și averea erau întoarse cetățenilor de până la război ai RSC sau urmașilor acestora. În perioada transformărilor de piață țara primea ajutor din partea FMI. Grație acestor măsuri situația economică s-a stabilizat într-un timp relativ scurt.

În afară de reformarea economiei, în dezvoltarea Cehoslovaciei federative s-au intensificat tendințele separării de centru. În perioada pregătirii de alegerile parlamentare și prezidențiale din anul 1992 aceste tendințe au ajuns la limita critică. S-au agravat contradicțiile naționale dintre cehi și slovaci. „Părintele reformelor economice”, V. Klaus, care a venit după alegeri în fruntea guvernului federal, a elaborat ordinea așa-numitului „divorț” federal al celor două republici. În același timp, ambele părți se învinuiau reciproc de destrămarea federației.

Cu consimțământul părților, în vara anului 1992 au fost create patru comisii, care au pregătit până în toamna aceluiași an documentele necesare lichidării statului federativ, împărțirii patrimoniului, forțelor armate, transportului.

Pe data de **1 septembrie 1992** Slovacia s-a proclamat stat suveran. La finele lunii noiembrie Adunarea Federală a anunțat despre încetarea existenței

Republicii Socialiste Cehoslovacia și împărțirea ei în două republici separate. Pe data de 16 decembrie a aceleiași an a fost adoptată Constituția Republicii Cehe. Până la sfârșitul anului republicile au semnat tratatul de bună vecinătate, prietenie și colaborare. La **1 ianuarie 1993** pe harta lumii au apărut două state suverane – Republica Cehă și Republica Slovacă.

Prim președinte al Republicii Cehe a devenit V. Havel. Societatea cehă a primit cu precauție destrămarea statului federativ. Majoritatea populației era de părerea că de una singură Cehiei îi va fi mai ușor să se integreze în structurile occidentale. Țara a început imediat o colaborare activă cu NATO. Ea a aderat la programul acestei organizații, „Parteneriat pentru pace”. În economia cehă continuau să sosească tot mai multe investiții din Occident. Mai mult de 70 % din activele întreprinderii cehe „Skoda-auto” au fost cumpărate de concernul german „Volkswagen”. Până la finele anului 1994 sectorul privat al economiei cehe asigură 60 % din PIB-ul țării, iar la începutul anului 2001 – deja 75 %. După întoarcerea pământului în proprietatea țăranilor, în agricultură au început să se dezvolte gospodăriile de fermieri. Concomitent, toți doritorii au păstrat cooperativele de odinioară.

Cehia face parte dintre țările Europei Centrale și de Est, care, datorită unei reglementări reușite din partea statului, au putut să evite hiperinflația, șomajul în masă și destabilizarea socială.

În anul 1996 Cehia a devenit membru al OSCE și al Consiliului European. În 1999 ea a aderat la NATO, iar în 2004 – la Uniunea Europeană.

La 8 decembrie 1991 Cehia a recunoscut Independența Ucrainei. În aprilie 1995 cele două țări au semnat Tratatul de bună vecinătate și colaborare.

În anul 2003 nou președinte al Republicii Cehe a fost ales V. Klaus, cunoscut prin scepticismul său referitor la viitorul politic al UE. El a condamnat în termeni duri intervenția SUA în Irak, însă a sprijinit prezența forțelor militare americane în Cehia pentru întărirea sistemului de apărare antirachetă. V. Klaus a fost ultimul dintre liderii europeni care a semnat Tratatul de la Lisabona din anul 1997 cu privire la reforma instituțională a UE (numai după ce Curtea Constituțională a Cehiei a recunoscut că documentul nu contravine Constituției republicii).

În anul 2013, în postul de președinte al Cehiei este ales **Milos Zeman**. El și-a câștigat popularitate în țară datorită exprimărilor sale dure față de activității politici cehi și mondiali și, în special, prin părerea referitoare la multe probleme cu rezonanță din politica mondială. Astfel, în anul 2014, el a spus despre situația din Crimeea următoarele: „Orice intervenție militară sapă un șanț adânc peste care nu reușește să treacă în timpul vieții o generație întreagă. Noi avem experiența intervenției militare din anul 1968”.

Vaclav Havel

Numărul populației Cehiei este de 10,5 milioane de persoane. Dintre ele, 163,5 mii sunt membri ai comunității ucrainene. Ucrainenii sunt prima, după componența numerică, minoritate națională din Cehia. În această țară funcționează oficial 17 asociații și organizații publice ucrainene. Cele mai numeroase sunt „Inițiativa ucraineană din Cehia” și „Forumul ucrainenilor din Republica Cehă”. De asemenea apar mijloace de informare în masă în limba ucraineană – „Poroghi”, „Ukrainskyi jurnal”, „Ukrainsky novyny” și altele.

Potrivit Constituției de la 1993, Slovacia a fost proclamată republică parlamentară. Primul președinte al ei a devenit **Michal Kovac**. După obținerea independenței, Slovacia a fost recunoscută imediat de circa 120 de state ale lumii. În curând ea a devenit membru al ONU, OSCE, Consiliului European și altor organizații internaționale. În anul 1995 Slovacia a aderat la programul NATO „Parteneriat pentru pace”.

Distribuirea patrimoniului între Slovacia și Cehia a fost făcută în conformitate cu numărul populației acestor țări. Nici o chestiune litigioasă nu a atins caracterul unei probleme nesoluționabile. Baza potențialului economic al Slovaciei îl constituiau întreprinderile din complexul militar-industrial. Desființarea pieței unice cu Cehia a cauzat un declin în economia slovacă și problemele sociale ce au urmat. Pe acest fondal s-au agravat relațiile cu minoritatea națională ungară. Abia în anul 1995 ele au fost aduse la un nivel normal datorită eforturilor depuse de Ungaria și Slovacia.

O creștere neînsemnată a economiei Slovaciei a început în anul 1994. În urma deznaționalizării proprietății de stat, în agricultură apar cooperati-vele și societățile pe acțiuni.

În anul 1999 în postul de președinte al Slovaciei este ales **Rudolf Schuster**. El a demarat un proces de integrare rapidă a țării în structurile occidentale și o largă atragere de investiții străine pentru modernizarea economiei. În anul 2004 Slovacia a fost primită în NATO și UE.

Slovacia are frontieră comună cu Ucraina pe o distanță de circa 100 de kilometri. În anul 1993 cele două țări au semnat tratatul de bună vecinătate, relații de prietenie și colaborare.

Slovacia împărtășește și sprijină aspirațiile Ucrainei de a-și schimba nivelul de viață în conformitate cu standardele europene. În perioada anilor 2004–2014 președinte al acestei țări a fost **Ivan Gasparovic**, iar din 2014 acest post este deținut de **Andrej Kiska**.

Populația Slovaciei numără 5,4 milioane de persoane, dintre care 55 de mii sunt reprezentanți ai comunității ucrainene. Majoritatea acestor persoane populează zona montană a Carpaților sau ținutul Presov. Majoritatea dintre ei se consideră ruteni. În Slovacia își desfășoară activitatea organizații publice ale ucrainenilor. Cea mai numeroasă este „Uniunea rutenilor-ucrainenilor din Republica Slovacă” din care fac parte circa 4 mii de persoane. Comunitatea are ediții periodice proprii ce sunt editate în limba ucraineană. De asemenea, funcționează 11 grădinițe de copii ucrainene, zece școli și două instituții de învățământ superior – la Presov și Banska Bystrica.

6 Iugoslavia. În anul 1990 au început procesele destrămării federației iugoslave. În condițiile demontării regimurilor comuniste în alte țări ale Europei Centrale și de Est, ideile anticomunismului, îmbinate fiind cu lozincile suveranității naționale, își găseau tot mai mulți susținători.

Sub influența evenimentelor din Europa Centrală și de Est, în anul 1990 puterea federală a acceptat desfășurarea alegerilor pentru organele legislative în subiectele federației după sistemul pluripartit. Primele țări care le-au desfășurat au fost Slovenia și Croația. În ambele țări au obținut o victorie convingătoare partidele de orientare națională. La alegerile din Serbia 80 % din mandate i-au revenit **Partidului Socialist din Serbia (fostul PCS)**. Dorind să se asigure de susținerea alegătorilor, liderul lui, S. Milosevic, a declarat că 30 % dintre sârbi locuiesc în afara republicii și că pământurile acestora urmează să fie alipite la Serbia. Aceste declarații au pus fundamentul unor conflicte interetnice în viitor.

În Muntenegru victoria le-a revenit comuniștilor, în Bosnia și Herțegovina au învins forțele musulmane, sârbe și croate de orientare națională, iar în Macedonia alegerile au fost câștigate de adepții salvării naționale și suveranității macedonene. În rezultatul alegerilor, aceste state au început să adopte declarații cu privire la suveranitatea de stat și constituții în care era consfințită supremația normelor republicane asupra celor federale. Drept consecință, în urma desființării spațiului economic comun al federației, baza ei legislativă a încetat să funcționeze.

Încercările guvernului federal de a conveni cu republicile păstrarea statului unitar s-au dovedit a fi inutile din cauza viziunilor diferite asupra viitorului lor.

Slovenia a fost prima dintre subiectele federației care a început să-și creeze propriile forțe armate. Procesele de dezintegrare în federația iugoslavă au fost accelerate de destrămarea URSS în anul 1991 și de proclamarea independenței de către fostele republici sovietice.

Țările UE au acceptat să recunoască independența noilor state, care au apărut pe teritoriul fostei Iugoslavii cu condiția că acestea se angajează să respecte drepturile omului și ale minorităților naționale. La începutul anului 1992 Croația și Slovenia au fost primele state recunoscute de către UE.

În anul 1991 criza federației a obținut un caracter ireversibil. Comandamentul armatei iugoslave a calificat situația drept „început al războiului civil”. El a cerut introducerea stării de urgență și lichidarea formațiunilor înarmate nelegal. Însă, reprezentanții republicilor din conducerea federației apărau doar interesele propriilor popoare. Procesele de dezintegrare au devenit foarte rapid necontrolabile.

Confruntarea interetnică între cetățenii statului federativ unitar de cândva se complica și din cauza divergențelor dintre catolici (croai și sloveni), ortodocși (sârbi, muntenegreni, macedoneni) și musulmani (bosniaci, albanezi).

În procesul destrămării Iugoslaviei au avut loc unele conflicte armate: „Războiul de Zece Zile” al Sloveniei pentru independență din anul 1991, „Războiul Patriei” din anii 1991–1995 al Croației pentru independență și Războiul bosniac din anii 1992–1995. În zonele populate de comunitatea albaneză a avut loc Războiul din Kosovo din anii 1998–1999, conflictul din Sudul Serbiei din anii 2000–2001 și conflictul din Macedonia din anul 2001. În cadrul acestor războaie și conflicte au avut loc purificări etnice și asasinat în rândul populației civile.

Țările din Occident au avut o atitudine precaută față de proclamarea independenței față de federație de către Slovenia și Croația în anul 1991. În-
să, declanșarea **Războiului din Iugoslavia** a schimbat situația. Convingându-se de imposibilitatea de a împăca părțile conflictului la masa tratativilor, statele

occidentale și-au schimbat tactica. UE și ONU au propus un plan din trei etape de soluționare a conflictului – încetarea focului, introducerea forțelor pacificatoare ale ONU și determinarea condițiilor de pace, frontierelor și statutului teritoriilor la masa tratativilor. Realizarea acestor puncte s-a dovedit a fi destul de complicată din cauza nedorinței părților de a merge la conciliere. Războaiele iugoslave au cuprins

Războaiele iugoslave (războiul din Iugoslavia) — o serie de conflicte armate ce s-au desfășurat pe teritoriile fostei federații iugoslave în anii 1991–2001. Esența lor a constat în aspirația țărilor de a obține independență și a se opune forțelor, care încercau să împiedice aceste năzuințe. Războaiele s-au încheiat cu crearea unui șir de state independente.

teritoriul tuturor celor șase republici ale fostei federații și s-au transformat în două lanțuri de evenimente strâns legate între ele – războaiele din timpul destrămării Iugoslaviei și conflictele din zonele populate de minoritatea albaneză.

Misiunile pacificatoare ale ONU în Iugoslavia au depus eforturi însemnate pentru încetarea confruntărilor armate. La aceste misiuni au participat circa 14 mii de militari ucraineni, 21 dintre care și-au pierdut viața.

Cauzele destrămării federației iugoslave

- ▶ Spulberarea ideii iugoslavismului și înlocuirea ei cu tezele naționalismului etnic
- ▶ Destrămarea legăturilor economice tradiționale și a pieței unice a subiectelor federației
- ▶ Prăbușirea concepției „socialismului autogestionat” și a partidului de guvernământ (LCI), care o propaga
- ▶ Slăbirea verticalei puterii în rezultatul crizei sistemului politic și trecerea principalelor funcții ale puterii de la nivelul federal la cel republican
- ▶ Lipsa la organele unionale ale puterii a unor posibilități eficiente pentru combaterea tendințelor de separare de centru
- ▶ Agravarea vechilor contradicții interetnice
- ▶ Ciocnirea dintre concepțiile Iugoslaviei prooccidentale dezintegrate și a celei unitare, orientate spre Rusia: prima concepție a fost susținută de NATO și SUA
- ▶ Lipsa dorinței conducerilor Serbiei și Muntenegrului de a obține un compromis în ceea ce privește realizarea principiului iugoslavismului
- ▶ Neperceperea aspirațiilor celorlalte subiecte ale federației de către conducătorii Serbiei și Muntenegrului

Războaiele iugoslave au fost cele mai sângeroase evenimente din Europa de după cel de-al Doilea Război Mondial. Numărul extrem de mare al crimelor de război au condiționat crearea, sub auspiciile ONU, a Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie de la Haga (Olanda), care a funcționat între anii 1993–2017. Scopul lui a constat în restabilirea echității față de jertfele crimelor de război, condamnarea crimelor împotriva umanității și a genocidului comis în timpul Războaielor Iugoslave din anii 1991–2001. În decursul activității Tribunalului au avut loc 142 de procese judiciare. În special, au fost acuzați de crime de război liderii sârbilor bosniaci, Ratko Mladici și Radovan Caradžici, precum și fostul președinte al Iugoslaviei, Slobodan Miloșevici.

Războiul civil din Iugoslavia s-a încheiat cu crearea noilor state independente – Slovenia, Croația, Macedonia (din anul 2018 – Macedonia de Nord), Bosnia și Herțegovina. În anul 2006 Uniunea Statală a Serbiei și Muntenegrului – ultimele două foste republici iugoslave, care și-au păstrat unitatea, s-a destrămat și s-a soldat cu formarea a două state separate.

Proclamarea Independenței de stat a Ucrainei a fost recunoscută de toate statele iugoslave, care au stabilit cu ea relații diplomatice. Slovenia și Croația au făcut acest lucru în decembrie 1991, Bosnia și Herțegovina – în aprilie 1992, Macedonia – în iulie 1993, Iugoslavia, în componența Serbiei și Muntenegrului – în anul 1994.

Comunitatea ucraineană din statele apărute în locul fostei federații iugoslave constituie circa 40 mii de persoane. Ea dispune de organizații publice, societăți culturale și ediții periodice. Astfel, în Serbia activează 15 organizații publice ucrainene. În locurile unde locuiesc compact ucrainenii funcționează școli primare și medii, gimnaziile cu predare în limba ucraineană. În celelalte state noi, înființate pe teritoriul fostei Iugoslavii, de asemenea există comunități de ucraineni, care-și păstrează tradițiile național-culturale și duc o viață publică activă.

Complicată rămâne a fi situația din Kosovo. Către anul 2007 albanezii-musulmani constituiau 92% din numărul total al populației, iar sârbii – creștinii ortodocși – 5 %. În anul 2008 albanezii au proclamat în acest ținut Republica Kosovo. În prezent ea este un stat parțial recunoscut. În același timp, conform Constituției Serbiei, acest teritoriu intră în componența ținutului autonom Kosovo și Metohia, însă, în mod practic, nu este controlat de autoritățile sârbe. Partea de nord a provinciei Kosovo este populată preponderent de sârbi, care nu se supun autorităților Republicii Kosovo. În această zonă se află un contingent pacificator al ONU cu denumirea KFOR. În afară de aceasta, mai multe așezări sârbe sunt asediate de albanezi, ele, de asemenea, aflându-se sub protecția KFOR. Din când în când aici izbucnesc conflicte interetnice.

Concluzii

- ▶ După demontarea regimurilor comuniste, țările Europei Centrale și de Est și-au trecut economiile pe calea de dezvoltare a principiilor de piață, restabilindu-și tradițiile democratice în viața politică. Statele occidentale le ofereau o susținere financiară și politică multilaterală.

Întrebări și însărcinări

1. Când Polonia a devenit membru al Consiliului Europei? **2.** Care este numărul membrilor comunității ucrainene din Ungaria? **3.** Cine a fost președinte al Bulgariei între anii 2002–2012? **4.** La care organizație a aderat România în anul 1995 în calitate de membru-asociat? **5.** Cine este numit „părintele reformelor economice” în Cehia? **6.** Cât timp au durat Războaiele Iugoslave?

7. Determinați trăsăturile caracteristice în dezvoltarea Poloniei în anii 90 – începutul sec. XXI. **8.** Care erau tendințele principale în dezvoltarea Ungariei din acea perioadă? **9.** Faceți comparație între dezvoltarea României și Bulgariei în perioada respectivă. **10.** Caracterizați procesul de destrămarea Cehoslovaciei și particularitățile de dezvoltare a statelor ce au apărut. **11.** Determinați cauzele, particularitățile și rezultatele războiului din Iugoslavia.

12. Discutați în grupuri mici despre trăsăturile transformărilor ce au avut loc în țările Europei Centrale și de Est după demontarea regimurilor comuniste. **13.** Alcătuiți tabelul „Țările Europei Centrale și de Est în anii 90 – începutul sec. XXI”.

Țara	Particularitățile de dezvoltare

14. Cu ajutorul surselor adăugătoare, pregătiți o comunicare pe una din următoarele teme (sunt împărțite de profesor/profesoară): 1) Rolul statelor Europei Centrale și de Est în actualele relații internaționale; 2) Războaiele iugoslave; 3) Dezvoltarea modernă a țărilor apărute după destrămarea Iugoslaviei; 4) Politica, economia și expansiunea ideologică a Rusiei în zonă; 5) Comunitatea ucraineană din statele apărute după destrămarea federației iugoslave; 6) Diaspora ucraineană în statele Europei Centrale și de Est.

Lecție practică

Influența proceselor politice din URSS asupra dezvoltării țărilor Europei Centrale și de Est în anii 1945–1991

Generalizarea cunoștințelor la capitolul III

Statele Europei Centrale și de Est: procesele transformărilor

Însărcinări-teste pentru pregătirea de evaluarea tematică la capitolul III

Statele Europei Centrale și de Est: procesele transformărilor

CAPITOLUL IV. STATELE ASIEI, AFRICII ȘI AMERICII LATINE: ALEGEREA CĂILOR DE DEZVOLTARE

§ 13. Japonia

1. Ce a condiționat intrarea Japoniei în cel de-al Doilea Război Mondial?
2. Care orașe japoneze au fost supuse bombardamentelor atomice?

Politica de ocupație americană în Japonia. „Linia lui Dodge”. Pe data de 2 septembrie 1945, pe cuirasatul american „Missouri”, reprezentanții Japoniei au semnat actul de capitulare. Trei zile mai târziu pe insulele nipone au debarcat trupele americane.

Administrația de ocupație americană acționa conform principiilor democratizării, demilitarizării și decartelizării Japoniei. În octombrie 1945 ea a emis decrete despre eliberarea deținuților politici și permisul de a crea sindicate și partide politice. Erau proclamate libertățile democratice, ziua de muncă de 8 ore, dreptul la acordurile colective, concediu minimal (o săptămână). Erau lichidate cele mai mari corporații industriale: „Mitsubishi”, „Mitsui”, „Sumitomo”. De asemenea, a avut loc procesul judiciar de la Tokio asupra criminalilor de război.

Aceste măsuri au contribuit la activizarea vieții politice și publice. Astfel au apărut partidele politice de frunte din această țară: **Partidul Socialist din Japonia (PSJ)**, **Partidul Liberal**, **Partidul Democrat** și altele.

În anul 1946 în țară au avut loc primele alegeri parlamentare la care au învins forțele de centru-dreapta.

Parlamentul a adoptat noua **Constituție**, elaborată de consilierii americani, care a intrat în vigoare pe data de 3 mai 1947. Împăratul a renunțat la „originea divină” și rămânea un simbol al statului (pe tronul împărătesc continua să stea Hirohito). În țară au fost proclamate toate drepturile democratice. Japoniei i se interzicea să creeze forțe armate, ea a renunțat la război ca mod de soluționare a conflictelor dintre state. În corespundere cu noua Constituție s-au desfășurat alegeri parlamentare la care a învins PSJ.

În anul 1946, în Japonia a fost demarată reforma agrară. Arendatorii deveneau proprietari ai cotelor luate în arendă, terenurile marilor proprietari absenți treceau în mâinile țăranilor. În alte cazuri pământul era cumpărat și împărțit între țăranime. Datorită reformei agrare a fost creată o piață internă solidă, iar orașele s-au ales cu brațe de muncă.

Împăratul Hirohito în timpul primei sale călătorii prin țară. Februarie 1946.

Împăratul Hirohito a urcat pe tron în anul 1926. În perioada de pregătire către cel de-al Doilea Război Mondial și în timpul lui el a fost, în mare parte, o figură simbolică, sarcina căreia era să încurajeze și să unească națiunea. Planurile concrete de cucerire erau elaborate de către miniștri și militari, iar Hirohito le aproba doar în tăcere. La 15 august 1945 Japonia a auzit pentru prima oară vocea împăratului la radio atunci când el s-a adresat către națiune cu apelul să înceteze rezistența. Conducerea SUA, care au ocupat Japonia, l-au menținut la putere. În schimb, Hirohito a fost nevoit să renunțe la „originea sa divină”. În anul 1946 împăratul a efectuat prima sa călătorie prin țară. În anii următori el a luat parte activă la viața Japoniei. Hirohito exercita o parte însemnată din funcțiile șefului statului: comunica cu poporul, era prezent la diverse competiții sportive și sărbători. Împăratul a jucat un rol însemnat în reînnoirea imaginii pozitive a diplomației japoneze. El efectua vizite peste hotare, unde se întâlnea cu liderii altor state. Hirohito s-a aflat pe tron încă 40 de ani și a murit la 1989. În decursul acestei perioade țara s-a schimbat definitiv, însă spiritul național al japonezilor s-a păstrat.

În anul 1947, în Japonia a fost înfăptuită reforma școlii și învățământului. Școala era separată de biserică, iar biserica – de școală. În școli era interzisă propagarea violenței și războiului. Învățământul a devenit laic, obligatoriu, iar ciclul primar – în genere gratuit. În rezultatul acestei reforme au fost lichidate definitiv rămășițele trecutului, societatea japoneză căpăta trăsăturile unei societăți moderne.

Însă, în primii ani de după război în țară domina o sărăcie și un declin total. Nu ajungeau nici cele mai necesare produse alimentare și lucruri. Japonia își pierduse coloniile – principalii furnizori de materie primă.

Începutul „războiului rece” a schimbat atitudinea SUA față de Japonia. Ea s-a transformat din inamic într-un loc potrivit de luptă împotriva URSS. Pentru a îmbunătăți situația în țară, guvernul japonez s-a apucat de stabilizarea economiei și finanțelor. În acest scop, în anul 1949, în Japonia a fost trimi-

să o comisie în frunte cu **Joseph Dodge**, care avea deja experiență în desfășurarea reformei bănești în Germania. Comisia a elaborat o serie de măsuri dure cu genericul „Linia lui Dodge”. Un timp îndelungat Japonia a existat pe contul asistenței oferite de SUA (în acest răstimp ea a primit ajutor pentru suma de 2 miliarde de dolari). Economia japoneză necesita o nouă bază. Creditele americane au căpătat un caracter comercial și direcționat. Erau reduse prețurile, înghețate salariile, stabilit un curs fix de schimb pentru yenul japonez. De asemenea, a fost modernizat sistemul fiscal al Japoniei: erau reduse impozitele în ramurile cu perspectivă ale industriei și majorat impozitul pe venit. Au fost create condiții pentru atragerea investițiilor străine. Într-un timp foarte scurt, aceste măsuri au contribuit la combaterea inflației și au dat un imbold serios activizării vieții economice. Până la începutul anilor 50 Japonia a atins nivelul de până la război al producției.

J. Dodge. Copertă a revistei „Time”. Anul 1955.

2 Semnarea Tratatului de pace. Pentru un timp îndelungat a rămas nereglementată problema Tratatului de pace. În afară de aceasta, pentru SUA a devenit clar că un Tratat de pace cu Japonia poate fi încheiat cu semnarea concomitentă a acordului privind alianța militară, ceea ce i-ar fi oferit părții americane dreptul de a disloca trupe în Japonia.

În septembrie 1951, la San Francisco, s-a întrunit o conferință de pace cu participarea delegațiilor din 42 de țări, la care a fost încheiat Tratatul de pace cu Japonia. Potrivit condițiilor fixate în document, Japonia recunoștea independența Coreii și renunța la pretențiile asupra insulelor Kurile, Sahalinului de Sud, Taiwanului și altor insule. Reprezentanții URSS, Poloniei, Cehoslovaciei au refuzat să-și pună semnăturile sub acel Tratat, insistând ca la lucrările conferinței să fie invitate delegațiile Chinei comuniste, Mongoliei și altor aliați ai lor. În afară de aceasta, URSS insista ca trupele militare din Japonia să fie scoase, iar bazele militare ale SUA – lichidate.

În anul 1952, între SUA și Japonia a fost semnat un „tratat de securitate”. Conform documentului, SUA obțineau dreptul de a disloca trupe pe insulele japoneze, iar Japonia – posibilitatea de a-și crea forțe de autoapărare pentru întreținerea cărora ea putea să cheltuiască 1 % din venitul său național.

În anul 1960 a fost semnat un nou Tratat de colaborare și garanții de securitate. El prevedea intrarea automată, în caz de necesitate, a Japoniei în război împotriva URSS de partea SUA.

După moartea lui I. Stalin relațiile Japoniei cu URSS s-au îmbunătățit. În iunie 1955, la Londra, au început tratativele sovieto-nipone. Guvernul sovietic a consimțit să-i ofere Japoniei două insule din Arhipelagul Kurile – Habomai și Shikotan cu condiția reglementării definitive a problemelor teritoriale dintre cele două state. În afară de aceasta, URSS cerea retragerea trupelor americane de pe insulele japoneze, cerință refuzată de Japonia. Atunci cele două părți au decis să restabilească relațiile diplomatice și să amâne semnarea Tratatului de pace. În luna octombrie a anului 1956 la Moscova a sosit o delegație japoneză. A fost semnată o declarație comună referitoare la încetarea stării de război între URSS și Japonia, restabilirea relațiilor diplomatice și consulare. Părțile au convenit să soluționeze orice divergențe pe cale pașnică, să se abțină de la orice amenințări cu forța și de la aplicarea ei, precum și să nu se amestece în afacerile interne ale celeilalte țări, să recunoască dreptul reciproc la autoapărare și să renunțe la pretențiile reciproce, care sunt, de fapt, o continuare logică a stării de război. URSS a susținut rugămintea Japoniei de a deveni membru al ONU. În anul 1957 între cele două state a fost semnat un acord comercial. Însă, nici un progres referitor la soluționarea litigiilor teritoriale („Teritoriilor de la nord”) între Japonia și URSS (de la 1991 încoace – Rusia) până în prezent așa și nu a fost obținut.

3 „Miracolul economic” japonez. Etapele dezvoltării economice a Japoniei. De la mijlocul anilor 50 a început perioada de 15 ani de creștere nemaivăzută până atunci a economiei japoneze. În rezultatul acestui proces s-a schimbat atât țara, cât și autoritatea ei în lume. În perioada anilor 1961–1970 ritmurile creșterii economice anuale erau de 11 %.

În anul 1968 Japonia a ocupat locul al doilea, în lumea occidentală, după volumul PIB și a ieșit pe primul loc la producerea oțelului, navelor, aparatelor de radio, televizoarelor, casetofoanelor, tehnicii de copiat și utilajelor foto. În anul 1981 ea s-a situat pe primul loc la producerea autovehiculelor.

După o creștere rapidă țara s-a ciocnit de greutăți economice. Criza economică din anii 70 și consecințele ei au avut o influență esențială asupra Japoniei. Guvernul și mediul de afaceri nipon au lansat un program de relansare economică. S-a decis ca centrul de greutate să fie transferat din metalurgia neagră, construcția navală, fabricarea plasticului și fibrelor artificiale în așa-numitele ramuri științifice (electronică, radiotehnică, mijloace de telecomunicații, mașini electronice de calcul, roboți), care consumă puțină materie primă și energie, în schimb necesită ingineri și muncitori calificați. Realizarea acestui program a cauzat creșterea cheltuielilor de stat și a inflației. Din anul 1982, guvernul Japoniei în frunte cu **Yasuhiro Nakasone** a început să promoveze un curs anti-inflație, să reducă cheltuielile de stat și să contribuie la dezvoltarea relațiilor de piață. Au fost reduse impozitele pentru întreprinzători, a început un amplu proces de privatizare a căilor ferate și telecomunicațiilor. Cursul promovat de Y. Nakasone era asemănător politicii înfăptuite de R. Reagan, M. Thatcher, H. Kohl și alții. Ciocnindu-se, în anii de criză, cu încercarea mai multor țări de a reduce exportul mărfurilor japoneze, mediul de afaceri nipon a recurs la exportul de capital, creând capacități de producție în alte țări. În anii 80 Japonia a devenit unul dintre cei mai mari investitori din lume.

Însă, la finele **anului 1991**, după o creștere economică de cinci decenii, situația din Japonia s-a înrăutățit. În anii 90 ritmurile creșterii economice nu depășeau 1 % pe an. În afară de aceasta, țara s-a pomenit în fața pericolului unei crize financiare, care a constituit o lovitură serioasă nu numai pentru Japonia (a scăzut cu o treime nivelul de capitalizare a economiei nipone – valoarea activelor întreprinderilor japoneze), ci și pentru țările din Orientul Îndepărtat și Asia de Sud-est. Criza asiatică a afectat, de asemenea, America Latină, Rusia, Ucraina și alte state.

În sec. XXI Japonia și-a stabilizat situația economică. A fost modernizat sistemul național de conducere a statului și gestionare a mediului de afaceri. Aceste măsuri, însă, nu i-au asigurat Japoniei un salt în dezvoltarea economică. În afară de aceasta, Japonia a fost nevoită să depășească consecințele ruinătoare ale dezastruoaselor calamități naturale (cutremure de pământ, tsunami).

Pe data de 11 martie anul 2011 lângă țărmul de răsărit al Japoniei s-a produs un cutremur de pământ cu o magnitudine de 9 grade, care a provocat un tsunami ce a adus daune considerabile zonelor de țărm și a cauzat moartea a 15,8 mii de oameni. Alte 2,5 mii de persoane au dispărut fără urmă. La Centrala atomoelectrică „Fukushima-Daiichi”, situată de-a lungul liniei de coastă, s-a produs o avarie. În rezultatul exploziilor de la 12, 14 și 15 martie, în mediul ambiant au nimerit cantități enorme de substanțe radioactive (radio-nuclizi). Aceasta a dus la poluarea acvatoriului oceanic și a teritoriilor din împrejurimi.

4 Dezvoltarea politică a Japoniei. Pe fondalul creșterii economice avea loc și stabilizarea vieții politice a țării. Din anul 1955 la putere s-a aflat neschimbat **Partidul Liberal-democrat (PLD)**, care se baza, în politica internă, pe dezvoltarea democrației liberale și pe economia cu orientare socială, iar în cea externă – pe colaborarea cu SUA. Principalul partid de opoziție era PSJ, care opta pentru neutralitatea țării.

În anii 70, în viața internă a Japoniei au început greutățile. Deoarece PLD se afla neschimbat la putere, problema numirii prim-ministrului era decisă nu în parlament, ci în cadrul partidului de guvernământ. În interiorul lui s-au creat câteva fracțiuni rivale, liderii cărora conveneau între ei componența guvernului. Astfel au apărut condiții favorabile pentru abuzuri și corupție. Cel mai mare scandal a fost cel numit „**afacerea Lockheed**”, care s-a încheiat cu arestarea și condamnarea prim-ministrului **Kakuei Tanaka**. În afară de aceasta, au mai avut loc o serie de scandaluri politice. Ele au dus la scăderea autorității PLD. În anul 1993 contradicțiile din cadrul PLD au dus la scindare în rândurile lui și, la următoarele alegeri parlamentare, el a suferit înfrângere. La putere a venit blocul partidelor din opoziție în frunte cu PSJ. În același timp, în interiorul partidelor de frunte s-au produs scindări cauzate de divergențele în privința traseului de dezvoltare a țării. În anul 1996 PLD și-a întors funcția de prim-ministru al Japoniei pentru încă 10 ani, însă deja nu mai avea autoritatea din trecut. În anul 2009 PLD s-a văzut nevoit să-i cedeze puterea **Partidului Democrat din Japonia (PDJ)** de centru-stânga, care a guvernat țara până în anul 2012. În rezultatul unui scrutin anticipat PLD a venit din nou la putere. În așa fel, în țară s-a format, practic, sistemul bipartit în condițiile căruia pentru putere luptau două partide liberale: PLD și PDJ.

Un eveniment tragic în istoria Japoniei au fost atacurile chimice de la metroul din Tokio, comise de către membrii sectei extremiste religioase „Aum Shinrikyo” în anii 1994 și 1995. În acele acte teroriste au murit 12 și au fost otrăvite circa 5 mii de persoane.

5 Cursul de politică externă. Prin anii 50 diplomația niponă nu manifesta o activitate deosebită. În deceniul următor poziția Japoniei pe arena internațională a devenit foarte sensibilă din cauza orientării unilaterale spre SUA. Astfel, în anul 1971, partea americană, mizând să-și rezolve problemele economice, a limitat fără oarecare avertisment exportul Japoniei către SUA și a devalorizat dolarul. Imediat după aceste măsuri a fost anunțată vizita președintelui american, R. Nixon, în China, de asemenea fără consultări cu Japonia pentru care relațiile cu China erau problema numărul unu. Aceste acțiuni ale administrației americane au impus Japonia să-și proclame cursul său independent de politică externă. În anul 1972 guvernul a luat o serie de măsuri pentru extinderea legăturilor economice externe ale Japoniei. Între Japonia și China au fost restabilite relațiile diplomatice și începută munca

asupra Tratatului de pace. Japonia a insistat pe lângă SUA să-i fie retrocedată suveranitatea asupra insulei Okinawa.

Prin anii 80 prioritățile politicii externe a Japoniei s-au schimbat. Ea a ocupat o poziție mult mai dură în relațiile cu URSS. Problemele extinderii legăturilor economice erau condiționate de soluționarea litigiilor teritoriale. Aceasta, însă, nu a adus rezultatul scontat. Japonia intenționa să devină membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU.

În anii 90 țara promova o politică externă atentă acordând prioritate relațiilor deja tradiționale. La începutul sec. XXI cursul de politică externă a fost din nou orientat spre o mai mare arenă internațională. La finele anului 2003 trupele nipone au fost trimise, pentru prima dată în istoria postbelică, peste hotarele țării. Contingentul format din 500 de militari a luat parte la stabilizarea situației din Irak după răsturnarea regimului lui S. Hussein. De asemenea, Japonia a declarat despre crearea propriului sistem de apărare antirachetă în cazul unei posibile lovituri din partea Coreii de Nord (RPDC), care elaborează în mod activ programe nucleare și de producere a rachetelor.

Japonia este un partener important pentru Ucraina. Investițiile nipone sunt extrem de importante pentru modernizarea producției ucrainene în conformitate cu normele ecologice, pentru crearea instalațiilor de purificare a întreprinderilor comunale. De asemenea, firmele nipone și-au deschis filiale în domeniul producerii pieselor de rezervă pentru automobile. Japonia a declarat în mod clar și deschis despre susținerea Ucrainei în combaterea agresiunii rusești. La rândul ei, Ucraina sprijină eforturile părții nipone în ceea ce privește reglementarea litigiului legat de „Teritoriile de la nord”. Kievul face schimb de cote ecologice cu Tokio.

În anul 1989 tronul împărațesc a fost moștenit de prințul Akihito. De atunci în Japonia a început o nouă numărătoare națională a anilor – heisey („guvernarea pașnică”). Deși împăratul este o figură simbolică în Japonia, în perioada domniei sale s-au produs importante schimbări. El a fost primul demnitar de la curtea împărătească, care s-a căsătorit cu o persoană ce nu provenea din familie de aristocrați (Shoda Michiko). Cuplul a reușit să beneficieze de o libertate relativă de strictele tradiții ale palatului. În pofida faptului că erau mereu ocupați la ceremoniile oficiale, cei doi și-au educat singuri copiii – doi feciori și o fiică. Împăratul s-a ocupat și de munca de cercetări științifice, studiind fauna maritimă. Pe data de 1 ianuarie 2019, la dorința lui Akihito, el a fost succedat la tron de către fiul său mai mare, Naruhito.

Concluzii

- ▶ După înfrângerea suferită în cel de-al Doilea Război Mondial Japonia a renunțat la politica externă expansionistă. Guvernul țării a înfăptuit reforme economice și politice, ce au pus baza prosperării economice și instaurării unei societăți democratice.
- ▶ Japonia modernă este un stat bogat și prosper, unul dintre centrele economiei mondiale.

- Poporul nipon a reușit să îmbine experiența și realizările străine cu valorile sale tradiționale, creând modelul japonez unic de dezvoltare.

Întrebări și însărcinări

1. Când a fost semnat actul de capitulare a Japoniei? **2.** Până în ce an Japonia s-a aflat sub ocupația SUA? **3.** Ce teritorii a pierdut Japonia conform Tratatului semnat la San Francisco? **4.** Când între Japonia și SUA a fost semnat un Tratat unional? **5.** Cu care ani corespunde „miracolul economic japonez”? **6.** Ce partid s-a aflat la putere aproape neschimbat în Japonia din anul 1955 până în 2009?

7. Caracterizați politica de ocupație a SUA în Japonia. Care au fost consecințele și rezultatele ei? **8.** Determinați rolul relațiilor unionale cu SUA în procesul dezvoltării Japoniei. **9.** De ce a fost cauzată criza din anii 90? Care au fost consecințele ei? **10.** Ce criterii stau la baza cursului de politică externă al Japoniei? Corespunde, oare, acest curs potențialului economic al țării?

11. Discutați în grup despre părțile componente ale „miracolului economic japonez”. **12.** Descrieți trăsăturile dezvoltării politice a acestei țări. Prin ce poate fi explicată dominația Partidului Liberal-democrat în viața politică a statului nipon? **13.** Determinați și caracterizați etapele de bază în dezvoltarea economică a Japoniei. Alcătuiți tabelul respectiv.

Etapele (anii)	Caracteristica

14. Organizați o discuție pe marginea întrebării: „De ce problema „Teritoriilor de la nord” nu este soluționată până în prezent?”.

§ 14. China

1. Când China a devenit jertfă a agresiunii nipone în ajunul celui de-al Doilea război Mondial? **2.** Lupta între care forțe politice a dus la un îndelungat război civil în China?

Încheierea Războiului civil. Proclamarea RPC. Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a agravat contradicțiile dintre **Partidul Comunist Chinez (PCC)** și Kuomintang pentru putere. La 10 octombrie 1945 cele două părți au semnat un acord cu privire la pace și renașterea națională. Acest acord, însă, nu era altceva decât un simplu armistițiu în lupta pentru putere.

În curând, acțiunile militare au fost reluate. URSS sprijinea PCC, iar SUA – Kuomintangul. După trei ani de rivalități resturile armatei Kuomintangului au fost evacuate pe insula Taiwan. China continentală și cea insulară au pășit pe căi diferite în dezvoltarea lor economică, socială și ideologică.

În teritoriile aflate sub controlul PCC, era înfăptuită reforma agrară (lichidate posesiunile marilor proprietari, iar pământul era dat în folosință țărănilor), care le-a adus comuniștilor susținere din partea țărănimii. La 30 iunie 1950 aceste măsuri au fost consfințite la nivel de lege. Tot în acea perioadă a început și procesul de colectivizare a gospodăriilor țărănești.

Concomitent erau naționalizate marile întreprinderi industriale, băncile, căile ferate, proprietatea capitalului străin. A fost stabilit un monopol asupra comerțului exterior și controlul asupra importului de mărfuri străine. Economia, însă, se dezvoltă după modelul multilateral. Comuniștii nu confiscău proprietatea celor ce îi susțineau. Începând cu anul 1956, sectorul privat s-a transformat treptat, prin metoda cumpărării, în cel de stat. Pe data de 1 octombrie 1949, Mao Zedong a proclamat, pe Piața Tiananmen, crearea Republicii Populare Chineze (RPC). Au fost stabilite relații diplomatice cu multe țări europene și asiatice. În decembrie 1949 Mao Zedong a vizitat Uniunea Sovietică. La 14 februarie 1950 între RPC și URSS a fost semnat Tratatul de prietenie, alianță și ajutor reciproc. Occidentul nu a recunoscut existența noului stat. Până în anul 1973 locul lui la ONU era ocupat de reprezentanții Kuomintangului.

Pe data de 25 octombrie 1950 trupele RPC au intrat în războiul din Coreea. Regimul prosovietic al lui Kim Ir-sen a fost salvat de la înfrângere sigură cu prețul vieții unui milion de soldați chinezi.

2 **Începutul construcției socialiste. „Marele salt înainte”.** Din anul 1953 guvernul chinez a luat cursul spre industrializare și naționalizarea proprietății private, care s-a încheiat la finele lui 1955. Primul plan cincinal (1953–1957) a fost realizat cu succes. Un ajutor însemnat primea RPC de la Uniunea Sovietică. Au fost construite 250 de întreprinderi și pregătiți 20 mii de specialiști.

În anul 1957 Mao Zedong a expus în cadrul discursului intitulat „Despre soluționarea echitabilă a divergențelor în rândul poporului”, unele propuneri cumpătate referitoare la dezvoltarea Chinei după modelul socialist. Însă, deja în anul 1958, bazându-se pe rezultatele primului cincinal, el a lansat o inițiativă cu privire la accelerarea dezvoltării economice și necesitatea unui „Mare Salt înainte” cu scopul făuririi societății comuniste. În ajunul și după proclamarea politicii „Marelui Salt” a fost declanșată o campanie largă, orientată la lupta contra „eschivării de dreapta” (unii membri ai PCC au fost învinuiți de atașament față de calea de dezvoltare capitalistă, fapt pentru care au fost persecutați). Principalul mod de făurire a „viitorului luminos” urma să devină munca comunistă, adică gratuită, sub lozincă „Trei ani de muncă asiduă – zece mii de ani de fericire”. În locul cooperativelor agricole erau create așa-numitele „comune populare”, care întruneau în rândurile lor până la 20 mii de oameni. În aceste comune era aplicat principiul distribuirii egale. Viața țărănimii

era strict reglementată: țăranii mergeau cu pas cadențat la muncă, împreună luau masa în ospătării.

În domeniul industriei s-a decis să fie accelerat procesul industrializării. În țară s-a constituit o mișcare în masă pentru sporirea producției de fontă și oțel. Toată țara a fost, practic, inundată de acele cuptoare primitive de lut.

Concomitent se făceau schimbări și în politica externă. Încercând să accelereze dezvoltarea Chinei, Mao Zedong dorea să apropie și revoluția mondială. El considera că socialismul are suficiente forțe pentru a ataca capitalismul și, de dragul distrugerii lui, pot fi jertfite viețile a milioane de oameni. Un asemenea curs de politică externă a stârnit polemici între PCC și PCUS, iar în cele din urmă a dus la agravarea relațiilor dintre China și URSS. Ambele părți se învinuiau reciproc de distanțarea de ideile marxism-leninismului.

Între timp, „Marele Salt” a suferit eșec. Producția agricolă și industrială s-a redus. Se simțea un mare deficit de cele mai necesare mărfuri, populația suferea de foame. În anul 1959 Mao Zedong pentru prima dată a auzit critici la adresa sa.

Perioada anilor 1960–1965 a decurs în China sub semnul lichidării consecințelor ruinătoare ale „Marelui Salt”. Mao Zedong considera sistarea lui doar un mic repaos și insista asupra justetei cursului ales. În țară și în rândurile partidului a apărut o adevărată opoziție față de cursul său. Atunci Mao Zedong, de altfel ca și I. Stalin la timpul său în URSS, a lansat lozinca intensificării luptei de clasă pe calea făuririi socialismului. Aceasta a devenit baza pentru desfășurarea „marii revoluții proletare culturale”.

3 „**Revoluția culturală**”. Această revoluție, care a început în anul 1966, era orientată la înlăturarea din partid și din conducerea statului a tuturor celor ce nu împărtășeau politica lui Mao Zedong. Încă un scop al revoluției era de a-i impune Chinei schema de dezvoltare a „comunismului de cazarmă” (era răspândită lozinca „Toată țara trebuie să învețe în armată”).

A fost creat un grup special pe problemele „revoluției culturale”, în componența căruia au intrat Chen Boda (secretarul lui Mao Zedong), Jiang Qing (soția lui Mao Zedong), Zhang Chunqiao (secretar al Comitetului din Shanghai), Kang Sheng (secretar al CC al PCC, el controla organele securității de stat). În țară se forma „cultul personalității” lui Mao Zedong.

În lupta împotriva opoziției, care se bucura de o largă susținere în rândurile partidului și în aparatul de stat, el se baza pe Gărzile Roșii (în chineză – Hong Wei Bing) – detașamente de studenți și tineri mobilizați de dictator. Aceștia purtau o uniformă fixă și o cărticică cu citatele lui Mao Zedong.

Gărzile roșii. Foaie volantă

Orele în școli și în instituțiile de învățământ superior au fost sistate, au început urmărirea și persecuțiile intelectualilor, membrilor de partid și ai comsomolului. În primul rând, Gărzile Roșii au distrus Universitatea din Beijing după care au urmat pogromuri la alte instituții. O atitudine plină de cruzime aveau membrii Gărzilor Roșii față de profesori. Aceștia erau bătuți, iar pe străzi puteau fi văzute mormane de cărți, discuri, lucruri la modă și valori culturale „burgheze”.

Următoarea lovitură a Gărzilor Roșii a fost aplicată împotriva „centrelor burgheze”. Ei propuneau distrugerea totală sau paralizarea parțială a centrelor de partid și a organizațiilor locale ale PCC, comitetelor populare, organizațiilor muncitorești ca apoi să fie create noi organe revoluționare ale puterii. Această misiune a fost pusă în seama Gărzilor Roșii și a **zaofanilor (rebelilor)**, care acționau după aceleași metode barbare. Detașamentele lor au fost create pentru a favoriza desfășurarea „revoluției culturale” în mediul muncitoresc.

La începutul anului 1967 cele două grupări au demarat o campanie pentru acapararea puterii. Acțiunile lor au generat haos și violență în masă. La finele anului 1967, după ce a obținut ceea ce și-a dorit, Mao Zedong, pentru a pune capăt dezordinii, a ridicat împotriva celor două grupări rebele armata. În rezultatul acestor acțiuni, 10 milioane de oameni au fost trimiși la sate pentru a fi reeducați. Însă, victoria obținută nu i se părea deplină lui Mao Zedong. Pe el îl neliniștea influența vechiului său adept, **Lin Biao**, numit succesor al conducătorului. Tentativa de a-l înlătura de la putere mai nu s-a încheiat cu o lovitură de stat, organizată de adepții lui Lin Biao. Însă, lovitură a eșuat, iar complicii au pierit într-un accident aviatic pe teritoriul Mongoliei pe data de 13 septembrie 1971.

Debarasându-se de opoziție în conducerea de stat și de partid, Mao Zedong a decis să ia sub control armata. Pentru a neutraliza influența ei, el a recurs la renovarea organelor de partid și de stat, ceea ce vorbea despre o îndepărtare de ideile inițiale ale „revoluției culturale”. Toate realizările luptei au fost consfințite de Mao Zedong în Constituție. Au fost reabilitați unii activiști de partid reprimați anterior, printre ei fiind și viitorul autor al reformelor chineze, Deng Xiaoping. Se părea că țara revine la viața normală.

Însă, această stare de lucruri nu era pe placul tuturor. Jiang Qing a creat un grup dintre adepții săi (cu timpul el a fost numit „Banda celor patru”), care a încercat să continue politica „revoluției culturale”. Acestui grup i se opuneau activiștii de partid cumpătați în frunte cu Hua Guofeng. După moartea lui Mao Zedong la 9 septembrie 1976 a izbucnit o luptă acută pentru putere, în urma căreia a învins Hua Guofeng.

Astfel s-a încheiat acea perioadă tragică din istoria Chinei, jertfe ale căreia au devenit 100 milioane de persoane.

4 **Politica reformelor în China.** La Plenara CC al PCC din decembrie 1978 a fost luat cursul de reforme exprimat prin „**cele patru direcții de modernizare**”. Acest program prevedea refacerea și trecerea industriei, agriculturii, armatei, științei și tehnicii la o nouă bază de dezvoltare.

Politica reformelor în China

În industrie	În agricultură
<ul style="list-style-type: none"> • La întreprinderile de stat erau introduse decontările economice și stimuli economici pentru munca depusă. • Era încurajată activitatea de muncă individuală. • Erau create întreprinderi private nu prea mari în comerț, în sfera de deservire și în industria ușoară. • A fost introdus principiul dearendă în industrie. • Erau înființate zonele economice libere. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pământul comunelor a fost împărțit în mod egal între familiile țăranilor și transmis lor înarendă. • Era aplicat principiul muncii cu familia. • Din anul 1984 țăranilor li s-a permis să vândă surplusul de producție după îndeplinirea comenzii de stat. • Au fost majorate prețurile la achizițiile de stat. • A fost creată o rețea de mici întreprinderi agricole pentru prelucrarea producției și așa-numitele „meșteșuguri auxiliare”.

Baza ideologică a reformelor au devenit următoarele principii: calea socialistă de dezvoltare, dictatura democratică a poporului, conducerea PCC, marxism-leninismul și ideile lui Mao Zedong. Reformele au început mai întâi în agricultură, iar apoi s-au extins și asupra industriei.

Reformele economice au favorizat o creștere însemnată a producției (circa 8–10 % anual). China a devenit unul dintre cei mai mari exportatori. A crescut nivelul de viață al populației, în special a celei din zonele de mare. După volumul PIB-ului China ceda doar în fața SUA, iar în ceea ce privește decontările pe cap de locuitor ea se afla pe ultimele locuri.

O particularitate a reformelor chineze a fost aceea că ele nu atingeau sfera politică. La putere rămânea Partidul Comunist Chinez. Încercările forțelor democratice de a pune problema unor reforme în domeniul politic s-au încheiat în mod tragic. În anul 1989 studenții-protestatari din Piața Tiananmen din Beijing au fost împrăștiați de soldați, care au folosit în acest scop tancurile. În acele ciocniri sângeroase au murit circa 2 mii de persoane.

Un eveniment important în dezvoltarea Chinei a avut-o transmiterea puterii de către reprezentanții generației în vârstă către conducătorii din tânăra generație. Evenimentul a avut loc în anul 2003. Nou secretar general al PCC a devenit Xi Jinping. În curând el s-a situat în fruntea organelor puterii de stat și a început o luptă aprigă împotriva corupției. În perioada anilor 2013–2018 au fost trași la răspundere 1,5 milioane de funcționari. Campania a decurs sub lozincă „Vânătoarea de muște și tigri”. „Muștele” însemnau funcționarii mărunți, iar „tigrii” – activiștii de partid. Sute de mii de înalți funcționari de partid s-au ales cu termene de închisoare sau au fost executați.

Propagandă a campaniei „Vânătoarea de muște și tigri”.

Campania i-a asigurat lui Xi Jinping o largă susținere în societate și l-a ajutat să-i înlăture pe concurenți. El a reușit să introducă modificări la Constituție, care au ridicat limitarea termenelor de aflare a primelor persoane în posturi de conducere. În mod practic, Xi Jinping s-a transformat într-un nou împărat.

5 Cursul de politică externă al Chinei. Venirea PCC la putere în China a fost imposibilă fără sprijinul din partea URSS. Acest lucru i-a dat pretext lui I. Stalin să privească la PCC ca la o marionetă a sa în „războiul rece”. Participarea soldaților chinezi la războiul din Coreea a atașat și mai strâns China de cursul sovietic de politică externă. În plus, I. Stalin privea „de sus” la liderii chinezi (în cercul său de „prieteni” el îl numea pe Mao Zedong „marxist din margarină” pentru atitudinea sa față de țărănime ca forță motrice a revoluției socialiste). Mai devreme sau mai târziu, o astfel de atitudine urma să se transforme într-un conflict. Și acest lucru s-a întâmplat în perioada aflării la putere în URSS a lui N. Hrușciiov, care considera China „un frate mai mic”. Prima neînțelegere dintre M. Zedong și N. Hrușciiov s-a iscat după raportul prezentat de liderul sovietic la lucrările Congresului al XX-lea al PCUS, unde acesta a criticat „cultul personalității” lui I. Stalin. Cea de-a doua neînțelegere între cei doi lideri a apărut după consfătuirea partidelor comuniste din anul 1960, la care PCUS a fost proclamat avangardă a mișcării comuniste în lume. Acestea și alte neînțelegeri au dus treptat la un conflict armat între cele două state la frontieră din cauza unor divergențe teritoriale. Bomba atomică creată de savanții chinezi în octombrie 1964 și superioritatea însemnată în forță vie i-au insuflat și mai multă încredere conducerii țării.

În anul 1966 între URSS și Mongolia a fost încheiat Tratatul de prietenie și colaborare. Conform acestui tratat în Mongolia au fost introduse trupe militare sovietice. China a răspuns la acest gest prin sporirea numărului de trupe în nordul țării (în anul 1967, în Manciuria au fost concentrați circa 400 mii de soldați chinezi). Momentul crucial s-a produs în 1968 atunci când conducerea chineză s-a arătat îngrijorată de o posibilă repetare a „variantei cehoslovace” împotriva țării sale din partea URSS. China se pregătea intens de război, la frontiera sovieto-chineză aveau loc mereu ciocniri armate. Cele mai periculoase dintre ele s-au produs pe insula Damanschi (13 iunie anul 1969) și în zona orașului Jalanașcol (Kazahstan, 13 august 1969). Ciocnirile de la granița de stat au impus URSS să elaboreze planul unei lovituri preventive asupra obiectivelor nucleare ale Chinei. Însă, conflictul interstatal a fost reglementat pe cale pașnică. Între URSS și China au început runde de tratative, care au durat, cu unele întreruperi, până la mijlocul anilor 80.

La finele anilor 80 China și URSS s-au pomenit din nou în fața pericolului unui război. De data aceasta litigiul a fost generat de conflictul chino-vietnamez din cauza **Cambodgiei (Kampuciei)**. În anul 1979 China a invadat Vietnamul pentru a-i „da o lecție” conducerii vietnameze, care a încercat să

răstoarne guvernul pro-chinez din Cambodgia în frunte cu dictatorul Pol Pot. Drept răspuns, URSS și-a concentrat trupele la frontiera chineză, iar o parte din soldați i-a relocalizat în Vietnam. Soldații chinezi, care au ocupat câteva orașe de graniță, s-au oprit. Conflictul în jurul Cambodgiei a fost soluționat pe cale pașnică.

Conducându-se după logica „războiului rece”, SUA au sprijinit China în confruntarea cu URSS. Pe data de 1 ianuarie 1979 între China și SUA au fost restabilite relațiile diplomatice și instituite legături comerciale.

După o perioadă îndelungată de rivalitate reciprocă și confruntare militară (SUA susțineau și înarmau guvernul lui Chiang Kai-Shek, în anul 1958 ele au amenințat că vor aplica arma nucleară împotriva RPC, promovau politica celor două Chine), la începutul anilor 80 relațiile americano-chineze au intrat pe făgașul unei normalizări rapide. În domeniul militar-politic ele s-au transformat, într-o perioadă relativ scurtă, într-o interacțiune reciprocă. Lăsând la o parte convingerile ideologice, SUA au recurs la colaborare cu scopul de a obține o superioritate suplimentară puternică în confruntarea cu URSS. După aceleași motive se conduceau și autoritățile chineze, calificând URSS ca pe un inamic principal.

În anul 1982 China a renunțat la politica de confruntare cu URSS, iar în anul următor și Uniunea Sovietică a declarat despre intenția de a trece la normalizarea relațiilor cu China. Autoritățile chineze au înaintat o serie de condiții prealabile: retragerea trupelor sovietice din Afganistan și Mongolia; scoaterea soldaților vietnamezi din Cambodgia.

În anul 1989 aceste obstacole au fost înlăturate și a avut loc vizita lui M. Gorbaciov în China. Cele două țări au încheiat un nou tratat de frontieră, însă acesta nu a lichidat toate divergențele existente. Noi tratate au fost încheiate deja de către Rusia în perioada anilor 1990–2000.

Soldați chinezi în timpul intervenției în Vietnam. Anul 1979.

Un rol însemnat în elaborarea cursului de politică externă a Chinei l-a avut teoria „revoluției mondiale” și a „celor Trei Reprezentări” a lui Mao Zedong, răspândirea, în anii 60–70, a partidelor maoiste în diferite țări ale lumii (mai ales în statele slab dezvoltate), care duceau o luptă armată împotriva regimurilor existente în aceste țări.

În prezent, China, în calitate de membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU și al „clubului nuclear”, joacă un rol important în politica mondială, mai ales în zona Asiei și Oceanului Pacific. Realizări însemnate ale politicii externe chineze au devenit decolonizarea teritoriilor Chinei (Hong-Kong în anul 1997; Macao în anul 1999), aderarea țării la Organizația Mondială a Comerțului (OMC).

Una dintre sarcinile principale ale politicii externe a Chinei este să obțină alipirea insulei Taiwan și o dezvoltare economică stabilă pentru țară.

China este al doilea, după UE, partener comercial al Ucrainei. Acest lucru contribuie la dezvoltarea relațiilor ucraineano-chineze largi. China este o sursă de investiții și o piață de desfacere puternică pentru Ucraina. La rândul ei, Ucraina este pentru China o sursă însemnată de tehnologii, mai ales în domeniul militar.

Concluzii

- ▶ Sfârșitul celui de-al Doilea război Mondial nu i-a adus Chinei pacea. În țară a izbucnit cu o forță și mai puternică războiul civil, care s-a încheiat, la începutul anilor 50, cu victoria comuniștilor, însă a dus la separarea Taiwanului, unde și-a menținut puterea Kuomintangul.
- ▶ Obținând victorie în China continentală, comuniștii au început să realizeze unele transformări. Conducerea țării în frunte cu Mao Zedong a recurs la forțarea proceselor de dezvoltare.
- ▶ Experimentele în ceea ce privește făurirea comunismului („Marele Salt Înainte”, „revoluția culturală”) au costat-o pe China un preț foarte mare: sute de mii de morți, ruina aproape definitivă a țării. Începând cu sfârșitul anilor 70, conducerea Chinei a înțeles greșelile și a recurs la reforme economice radicale, care au dat rezultate nemaivăzute.

Întrebări și însărcinări

1. Când a fost proclamată RPC? **2.** Cine a devenit lider al Chinei după victoria comuniștilor în războiul civil? **3.** Pe care insulă s-au stabilit adepții lui Chiang Kai-Shek după înfrângerea suferită în războiul civil? **4.** Când au încercat comuniștii chinezi să înfăptuiască „Marele Salt Înainte”? **5.** Cine a fost inițiatorul „Marii revoluții proletare culturale”? **6.** Modernizarea căror sfere ale vieții erau prevăzute de reformele începute la sfârșitul anilor 70?

7. Discutați în grupuri: ce a contribuit la victoria comuniștilor chinezi în războiul civil? **8.** Care au fost primele măsuri întreprinse de comuniști? **9.** De ce politica „Marelui Salt Înainte” a suferit eșec? **10.** Care a fost scopul „revoluției culturale”? A fost atins, oare, acest scop? **11.** Ce urmări a avut „revoluția culturală”? **12.** Ce a condiționat promovarea politicii de reforme la sfârșitul anilor 70? Ce fel de sarcini și-a propus conducerea chineză? **13.** De ce reformele au fost începute cu domeniul agriculturii?

14. Organizați o discuție pe tema: „Care au fost rezultatele reformelor înfăptuite între anii 1980–2018 în China”. **15.** Alcătuiți tabelul „Politica externă a Chinei”.

Etapele	Trăsăturile principale

16. Care este rolul Chinei în lumea modernă? Putem, oare, vorbi despre China ca despre o supraputere? Argumentați-vă răspunsul.

§ 15. India

1. De ce India era numită „perlă a coroanei britanice”? **2.** Care au fost trăsurile mișcării de eliberare națională din ajunul celui de-al Doilea Război Mondial?

Obținerea independenței de către India. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial a devenit din nou actuală problema lichidării ordinilor coloniale în India. Însă, liderii partidelor politice indiene de frunte vedeau în mod diferit viitorul țării. **Congresul Național Indian (CNI)** se pronunța pentru unitatea Indiei independente. În același timp, **Liga Musulmană** opta nu numai pentru independență, ci și pentru întemeierea unui stat musulman aparte în care musulmanii să se bucure de garanții de dezvoltare mult mai sigure. În această privință ea a găsit susținere din partea metropolei.

În **august 1947** administrația colonială a declarat despre acordarea independenței Indiei, însă în același timp țara era împărțită în două state – **Uniunea Indiană și Pakistan**, care obțineau statutul de dominioane. Statele (provinciile) și principatele fostei Indii britanice urmau să decidă din care stat doresc să facă parte. Majoritatea provinciilor și principatelor au aderat la Uniunea Indiană. La Pakistan s-au alăturat provinciile situate la vest și la est de India.

A început schimbul de populație între cele două state. Strămutarea era însoțită de omururi în masă din ambele părți. În ciocnirile de la acea vreme au pierit circa 100 mii de oameni. Și numai poziția dură a lui Mahatma Gandhi, care a declarat greva foamei până când nu vor înceta omorurile, iar apoi uciderea sa de către unul dintre fanații induși, au oprit pentru ceva timp vărsarea de sânge.

În **toamna anului 1947** a izbucnit un conflict între statele nou create din cauza principatelor **Jammu și Cașmir**, unde la putere se aflau hinduiștii, iar majoritatea populației erau musulmani. În ajutorul musulmanilor, din Pakistan au venit detașamentele războinice ale pakhtunilor, aceștia fiind sprijiniți de armata pakistaneză. Lor li se opuneau subunitățile armatei indiene. Astfel a izbucnit **războiul indiano-pakistanez (1947–1948)**, care a scindat principatul. Conflictul nu a fost relementat nici până în prezent.

Dezvoltarea Indiei în anii 50–80. Primii pași ai existenței sale Republica India i-a început cu reforma agrară. Marii proprietari au fost privați de pământurile pe care aceștia le dădeau în arendă (circa 60 % din suprafața posesiunilor). Aceste pământuri au fost date în folosință arendaților. Statul obținea impozite din noile gospodării pentru pământurile oferite. Din aceste mijloace autoritățile le achitau plata marilor proprietari.

Marcarea primei zile de independență a Indiei. Bombay, 15 august 1947.

Linia de demarcare ce trece prin statele Jammu și Cașmir, ce separă India de Pakistan din anul 1971.

Astfel în țară a apărut o nouă clasă a țăranilor-proprietari funciari.

Jawaharlal Nehru, care a condus primul guvern indian, era foarte influențat de ideile socialiste. El insista asupra extinderii sectorului de stat în industrie și dezvoltării planificate a economiei. Sectorul de stat era creat în acele ramuri, care necesitau depuneri însemnate de capital, lucru pe care nu erau în stare să-l facă proprietarii privați (în siderurgie și metalurgia neferoasă, construcția de mașini, industria de prelucrare a petrolului și cea chimică). În același timp, nu erau create obstacole în calea dezvoltării micului antreprenoriat.

Prin greutate însemnate a fost soluționată și problema națională. Pe teritoriul Indiei locuiesc multe popoare, care diferă după cultura, limba și religia lor. După proclamarea independenței în țară au început să fie create unități administrative. În anul 1956 au apărut 14 state noi și șase teritorii dirijate din centru. Însă, lupta dintre anumite grupe naționale pentru dreptul de a avea propriul stat a continuat și după aceasta.

În afară de aceasta, în India nu s-a ajuns la un numitor comun în privința limbii de stat. S-a propus ca acest rol să-i fie acordat limbii hindi. Împotriva s-au pronunțat unele state aparte, care vedeau în acest gest o discriminare a altor popoare. Împotriva oferirii acestui rol limbii engleze s-au pronunțat forțele național-patriotice. Între timp, s-au agravat contradicțiile între unele caste. În castele superioare se intensifica lupta pentru putere, iar cele mai inferioare cereau mai multe drepturi.

Cursul lui J. Nehru a trezit rezistența forțelor, care apărau piața liberă, proprietatea privată și economia neplanificată, se pronunțau împotriva politicii de neutralitate și pentru o alianță cu Occidentul. J. Nehru avea o atitudine loială față de URSS. Autoritatea șefului guvernului indian a fost afectată în anul 1962 când China a înaintat pretenții față de unele teritorii indiene și le-a cucerit. Forțele de opoziție l-au învinuit pe J. Nehru de incapacitatea de a se opune agresorului din cauza apropierii de idei cu acesta. Concomitent s-a produs o scindare în rândurile CNI. O parte dintre membrii cereau o aplicare mai pronunțată a metodelor socialiste în economie, cealaltă, dimpotrivă, îl critica pe J. Nehru pentru experimentele socialiste. Criza din interiorul partidului s-a târăgănat. În pline discuții pe această temă, în ziua de 27 mai anul 1964 J. Nehru a murit.

Țara a fost afectată de o îndelungată criză economică. Guvernul nu era în stare să întrețină pe contul bugetului de stat un sector de stat atât de impunător după cum l-a planificat J. Nehru. Desfășurarea reformei agrare nu a dus la sporirea productivității muncii în noile gospodării. În schimb, ea creștea pe pământurile rămase în stăpânirea marilor proprietari și a țăranimii înstărite.

Guvernul nu avea dorința să recurgă la o reformă radicală și la lichidarea vieții de gospodărire în comun. Acest lucru ar fi dus la creșterea necontrolată a forței de muncă ieftine la orașe, încordare socială, scăderea nivelului de viață, precum și la agravarea problemelor politice și naționale.

Criza a impus CNI să-și revadă politica. O atenție mai mare era acordată sectorului privat din industrie. În locul planurilor cincinale erau elaborate planuri anuale. În agricultură resursele erau alocate în mod selectiv – celor mai dezvoltate zone agrare și gospodăriilor dezvoltate. Nou prim-ministru al Indiei a devenit **Lal Bahadur Shastri**. Printre problemele acute cu care s-a ciocnit din start noul șef al guvernului se număra problema națională. În fiecare stat locuiau reprezentanți ai diferitor naționalități. Naționalitățile mai numeroase se foloseau de acest avantaj. Minoritățile naționale nu suportau discriminarea. Astfel au început ciocniri pe motive naționale. Autoritățile nu au reușit să soluționeze nici problema limbii de stat unice. Engleza rămânea a doua, după hindi, limbă oficială în republică. În statele, unde nu se vorbea în limba hindi, a treia limbă oficială era proclamată cea locală. Continua confruntarea dintre hinduiști și musulmani, mai ales în statele Jammu și Cașmir. În anii 1961, 1963, 1964 și 1967 aceste confruntări s-au transformat în ciocniri directe însoțite de pogromuri și asasinat.

Cașmirul a cauzat izbucnirea războiului dintre India și Pakistan în anul 1965. SUA și URSS au reușit să calmeze cele două părți. La tratativele de la Tașkent (Uzbekistan), desfășurate la începutul lunii ianuarie a anului 1966, țările au ajuns la un acord comun cu privire la încetarea acțiunilor militare. Astfel, conflictul din Indostan a devenit o parte componentă a „războiului rece”.

După moartea premierului L. B. Shastri s-a intensificat scindarea în rândurile CNI. La alegerile ordinare din anul 1967 fiecare parte componentă a formațiunii respective și-a înaintat candidatul său. Acei ce continuau cursul lui J. Nehru au sprijinit candidatura fiicei fostului premier – **Indira Gandhi**.

La acele alegeri CNI a obținut majoritatea locurilor în parlament, deși cu greutate serioasă. Însă, comparativ cu scrutinul precedent el ceda deja pozițiile. A crescut autoritatea altor partide. India înceta să mai fie o țară cu conducere monopartinică. I. Gandhi promova consecvent cursul început de tatăl său. În vara vanului 1969 ea a naționalizat 14 dintre cele mai mari bănci private, iar către finele aceluiași an a adoptat o lege, conform căreia monopolurile puteau fi create numai cu permisiunea guvernului. De asemenea, I. Gandhi a sporit asigurarea de către stat a industriei. A fost naționalizat și exportul de bumbac.

În domeniul politicii externe I. Gandhi a continuat cursul promovat de J. Nehru: neutralitatea și nealiniera la blocurile politico-militare, susținerea mișcărilor de eliberare națională, consolidarea relațiilor cu URSS.

Indira Gandhi

Grație unei asemenea politici și victoriei obținute în războiul cu Pakistanul CNI a învins la alegerile parlamentare anticipate din anul 1971.

Deși aplicarea principiilor socialiste în economie a contribuit la creșterea popularității CNI în economie, în general acest lucru a agravat situația economică în țară din cauza neeficienței înalte a sectorului de stat. În afară de aceasta, era frânată reforma funciară, în agricultură nu mai erau aplicate tehnologiile avansate. Țara suferea din cauza insuficienței de produse alimentare.

În anul 1974 opoziția a început o campanie antiguvernamentală în masă. Elementele extremiste din cadrul opoziției comiteau atentate împotriva guvernanților. I. Gandhi a încercat să-l convingă pe președintele Fakhruddin Ali Ahmed să introducă în țară starea de urgență începând din data de 26 iunie 1975. Acțiunea Constituției a fost sistată, organizațiile de opoziție – interzise, iar 30 de mii de activiști ai lor – arestați.

În anul 1975 țara a adunat cea mai bogată recoltă de cereale și prețurile la produsele alimentare nu au crescut. A fost reluată împărțirea pământului între țărani. I. Gandhi a decis să se folosească de această situație favorabilă și în anul 1977 a anunțat alegeri parlamentare. Însă, populația a acordat prioritate formațiunii politice nou create **Bharatiya Janata Party (BDP, „partidul poporului”)**, în componența căruia au intrat grupările aflate în opoziție față de Congres.

Întrucât BDP a fost fondată de către forțe cu platforme contradictorii, în 1979 formațiunea s-a desființat, iar în anul următor I. Gandhi a devenit din nou prim-ministru.

În anul 1984 a fost cuprins de criză statul Punjab, unde locuia o comunitate numeroasă de musulmani-sikni. Un timp îndelungat aceștia cereau alipirea statului Punjab la Pakistan. Centrul religios principal al siknilor – Templul de Aur din Amritsar, s-a transformat într-un adevărat arsenal de armament și sediu al mișcării separatiste. I. Gandhi a dat ordin ca Templul să fie luat cu asalt, iar toți rebelii – arestați. Drept răspuns, un grup de extremiști sikni a comis un atentat la viața ei pe data de 31 octombrie 1984. În urma acestui atentat I. Gandhi a murit.

După moartea I. Gandhi, prim-ministru al Indiei a devenit fiul ei, **Rajiv Gandhi**. La acea vreme el se asigurase de simpatia majorității membrilor CNI. Noul guvern s-a pomenit și el în fața pericolului din partea extremismului național și religios. În anul 1987 R. Gandhi a trimis trupe în Sri Lanka, unde organizația extremistă a poporului tamil, **„Tigrii eliberării Tamil Eelamului”**, ducea o luptă aprigă împotriva guvernului central cu scopul scindării țării. Trupele indiene au înăbușit mișcarea separatistă, care-i agita pe tamiții din India împotriva lui R. Gandhi. În anul 1988 statul Punjab a fost din nou cuprins de criză. La fel ca și mamă-sa, R. Gandhi a ordonat asaltarea Templului de Aur, unde se baricadaseră separatiștii sikni.

Tot mai vizibilă devenea neeficiența experimentului socialist al lui R. Gandhi. Însăși premierul, prin modul de viață ce-l ducea, dădea prilej pentru nemulțumire din partea oamenilor.

Etapele dezvoltării economice a Indiei

Perioada	Strategia modernizării
Anii 40–50	Trecerea proprietății fostei puteri coloniale către stat. Formarea sectorului de stat. Dezvoltarea planică a sectorului de stat. Privarea stăpânilor de dreptul de a colecta impozite de la comunitatea sătească. Acordarea arendatorilor a dreptului de cumpărare a pământului.
Anii 60–70	Naționalizarea marilor bănci, sistemului de comerț cu ridicata. Limitarea mărimii posesiunilor funciare. Consolidarea sectorului de stat (20 % din industrie). Desfășurarea revoluției „verzi” – trecerea la auto-deservirea cu producție alimentară.
Anii 80–90	Liberalizarea parțială a comerțului exterior. Antrenarea investițiilor străine în ramurile moderne de producție. Susținerea antreprenoriatului privat.
Începutul sec. XXI.	Privatizarea sectorului de stat. Favorizarea dezvoltării mediului de afaceri privat. Dezvoltarea tehnologiilor informaționale.

Rareori el sta de vorbă cu populația, și-a sporit cu mult componența pazei de corp personale, acorda o atenție foarte mare propriului confort. Pe fondalul greutăților economice, toate acestea iritau poporul indian. Pentru a da un nou imbold economiei R. Gandhi a demarat o serie de reforme pentru liberalizarea vieții economice, care au fost continuate deja de succesorii săi.

3

India în anii 90 – începutul sec. XXI. Rata scăzută a popularității premierului

R. Gandhi s-a făcut simțită îndeosebi în timpul alegerilor din anul 1989. CNI nu a reușit să câștige cel mai mare număr de mandate în parlament. Guvernul a fost creat de către Frontul Național, care a reunit forțe aflate în opoziție față de Congres. Postul de prim-ministru l-a ocupat **Vishwanath Pratap Singh**.

În anul 1990 el a obținut adoptarea unei hotărâri prin care 27 % din locurile de muncă din sectorul de stat trebuiau să fie oferite castelor și triburilor mai inferioare. Hotărârea lui V. P. Singh a generat o criză de guvern, deoarece el a atins una dintre cele mai sfinte tradiții ale Indiei – sistemul castelor. Reprezentanții castelor superioare considerau pentru sine rușinos numai gândul că celor din castele inferioare li se oferă drepturi egale cu ei. Sub presiunea apărătorilor sistemului castelor V. P. Singh s-a văzut nevoit să-și prezinte demisia. Postul de prim-ministru a fost ocupat de socialistul **Chandra Shekhar Singh**.

În anul 1991 a început o nouă campanie preelectorală. Cele mai bune șanse le avea CNI. R. Gandhi intenționa să obțină postul de prim-ministru, însă în mai 1991 el a fost ucis de către tamilyi extremiști. Nou lider al CNI, iar mai târziu și prim-ministru al Indiei a devenit **Narasimha Rao**. Cursul economic al lui N. Rao prevedea privatizarea sectorului de stat al economiei, acționarea unei părți a întreprinderilor din sectorul de stat cu scopul sporirii încasărilor în buget.

Scopul principal al guvernului era de a se îndepărta de metodele administrative de comandă în conducere, care s-au dovedit a fi ineficiente,

Bengaluru – orașul IT-specialiștilor, numit „Silicon Valley” a Indiei. Aspect modern.

precum și dezvoltarea unei economii competitive integrate în lumea exterioară.

CNI intenționa să formeze o națiune indiană unică cu drepturi și posibilități egale pentru toate triburile și popoarele. Lui i se opuneau „patrioții” de extremă dreapta, care mizau pe obținerea unui loc central în societate pentru hinduiști. Partidul de frunte în acest spectru de forțe era BDP. Formațiunea se baza pe susținerea celei mai sărace și mai analfabete pătri ale populației indiene, care număra sute de mii de oameni. Pe fondalul învinuirilor de corupție la adresa CNI și personal a lui N. Rao, la alegerile din anul 1996 BDP a câștigat. Însă, această formațiune așa și nu a reușit să formeze un guvern stabil. Caracterul de coaliție a devenit trăsătura principală a vieții politice din India. La alegerile anti-

cipate din anul 1998 BDP din nou a obținut victorie. Prim-ministru a devenit **Atal Bihari Vajpayee**. În politica internă guvernul său a continuat politica predecesorilor. În anul 1999 a început privatizarea în masă a sectorului privat.

În politica externă India a luat o poziție dură, mai ales în relațiile cu Pakistanul. Cursa înarmărilor cu Pakistanul, care a devenit un stat nuclear și rachetar, a transformat conflictul indiano-pakistanez în unul dintre cele mai periculoase din lume.

În anul 1999 BDP a învins din nou la alegerile anticipate. O nouă criză politică a afectat țara în perioada **anilor 2000–2001**. Ea a fost cauzată de faptele de corupție în cercurile superioare ale puterii. În acest proces au fost atrași unii lideri ai BDP.

În pofida complexului de probleme cu care se confruntă țara, în prezent în India continuă creșterea economică stabilă, iar conflictul indiano-pakistanez a fost trecut pe făgașul negocierilor. Scăderea popularității BDP a fost cauzată de pierderea, în societatea indiană, a atașamentului față de lozincile naționaliste hinduse, mai ales după sângerosul conflict religios din statul Gujarat din anul 2002. La alegerile ordinare din anul 2004, CNI în frunte cu **Sonia Gandhi** a obținut o victorie convingătoare. Însă, ea a refuzat postul de prim-ministru, în fruntea guvernului fiind numit **Manmohan Singh**. După un deceniu de aflare la putere, la alegerile din anul 2014 CNI a cedat locul BDP. Astfel în India a fost creat sistemul tipic bipartit.

Concluzii

- ▶ India a realizat propriul model de modernizare, care s-a dovedit a fi deosebit de eficient. Încă în timpurile imperiului colonial au fost puse bazele sistemului autoadministrării locale, federalismului. Toate acestea i-au oferit posibilitate Indiei, după obținerea independenței, să se afirme ca stat democratic. Un timp îndelungat democrația indiană a avut particularitățile sale: dominarea în viața politică a CNI și a familiei Gandhi.

- ▶ În sfera economică a Indiei s-a reușit evitarea unor experimente de proporții, legate de schimbarea radicală a ordinii tradiționale. India și-a păstrat mersul obișnuit al vieții, însă aceasta nu a oprit dezvoltarea ei în direcția progresului.
- ▶ Dezvoltarea țării are și problemele sale: relațiile cu Pakistanul, care s-au transformat într-o confruntare militară; creșterea vertiginoasă a numărului populației, care generează o serie de probleme social-economice; mișcările extremiste și separatiste.

Întrebări și însărcinări

1. În care două state a fost împărțită India britanică? **2.** Cine a fost primul șef de guvern în India independentă? **3.** Care familie s-a aflat la putere cel mai mult în India? **4.** Care prim-miniștri ai Indiei au murit în rezultatul actelor teroriste? **5.** Ce partid se află acum la putere în India?

6. De ce India britanică a fost împărțită în două state? După ce principiu s-a făcut acest lucru? De ce împărțirea teritoriului Indiei britanice a dus la vărsare de sânge? **7.** Determinați și caracterizați etapele dezvoltării economice a Indiei. **8.** Ce prevedea cursul lui J. Nehru? Ce consecințe a avut realizarea lui pentru dezvoltarea țării? **9.** Prin ce poate fi explicată aflarea îndelungată la putere în India a familiei Gandhi și a CNI? **10.** Cum s-a dezvoltat conflictul indiano-pakistanez? Pe ce bază este posibilă concilierea între cei doi vecini?

11. Organizați o discuție pe marginea problemei: „Numărul populației Indiei este mai mic decât cel al Chinei cu circa 250 milioane de persoane? De ce creșterea numărului populației frânează dezvoltarea economiei indiene, iar a celei chineze – nu?”.

12. Determinați și caracterizați problemele principale ale Indiei la etapa actuală.

§ 16. Conflictul din Orientul Apropiat și tentativele de reglementare

1. Când a apărut conflictul arabo-izraelian? **2.** Teritoriul cărei țări a fost Palestina în ajunul celui de-al Doilea Război Mondial?

Lumea arabă. Cea mai mare parte a zonei Orientului Apropiat o constituie țările arabe. Lumea arabă cuprinde circa 20 de state, ce sunt situate pe teritoriul Africii de Nord, Peninsulei Arabice și Orientului Apropiat. Aceste țări sunt unite prin caracterul comun al componenței etnice, limbă, cultură, tradiții. În anul 1945 a fost înființată **Liga statelor Arabe (LSA)**. Bogăția principală a țărilor arabe o constituie petrolul (90 % din rezervele mondiale). Majoritatea dintre ele sunt membre ale **Organizației țărilor exportatoare de petrol (OPEC)**, menită să apere interesele exportatorilor de petrol.

Țările arabe diferă după nivelul de dezvoltare și orânduirea de stat. Kuwaitul, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite, Qatarul au cel mai mare venit în lume pe cap de locuitor. Acestea dispun de tehnologii avansate, studiile gratuite, sistemul dezvoltat al asigurării sociale se îmbină cu tradițiile islamice puternice, forma monarhică de guvernământ (monarhia teocratică absolută), rămășițele patriarhale. Tradițiile democratice lipsesc. În alte țări arabe (Algeria, Liban, Egipt, Siria) funcționează orânduirea republicană. În perioada postbelică ele au încercat să făurească „socialismul arab”, în schimb s-au ales cu regimuri autoritare.

În afară de țările arabe, un rol important în această zonă îl joacă Turcia și Iranul. Acest rol a crescut în mod deosebit la începutul sec. XXI.

Problema principală pentru această zonă în anii postbelici a devenit conflictul arabo-izraelian.

2 Crearea Statului Israel. Primul război arabo-izraelian. În anii celui de-al Doilea Război Mondial de mâinile naziștilor au murit 6 milioane de evrei. Tragedia evreimii europene a îndemnat la activizarea mișcării sioniste, care s-a dezvoltat sub lozinca „Numai în propriul stat poporul evreu se poate simți în siguranță”.

Pe data de **29 noiembrie 1947** Adunarea Generală a ONU a adoptat cu unanimitate de voturi rezoluția cu privire la împărțirea Palestinei în Statele Evreu și Palestinian. Poporul evreiesc a salutat această decizie, în timp ce lumea arabă a respins-o categoric.

La **14 mai 1948** a fost proclamat **Statul Israel**. Însă, în decursul a 24 de ore armatele Egiptului, Iordaniei, Siriei, Libanului și Irakului au declanșat acțiuni militare împotriva tânărului stat. Astfel a izbucnit războiul sângeros, care a durat din **mai 1948** până la **20 iulie 1949** (poporul izraelian îl numește „Războiul pentru independență”). Obținând armament din URSS, Cehoslovacia și ajutor financiar din partea SUA, datorită bărbăției soldaților și ofițerilor (mulți dintre ei au fost luptători activi împotriva nazismului în Europa), precum și a întregului popor, Israelul a învins. În rezultatul acestui război, teritoriul care era menit Palestinei a fost împărțit în felul următor: Galileea și întregul deșert Negev au trecut la Israel; Iudeea, Samaria și o parte din Ierusalim – la Iordania; Fâșia Gaza – la Egipt. Adică statul palestinian nu a fost creat. Acel război a pus fundamentul unui conflict, care nu a fost soluționat nici până azi.

Politicianul izraelian, D. Ben Gurion, anunță crearea Statului Israel. Tel-Aviv. 14 mai anul 1948.

La finele anilor 40 – începutul anilor 50 conflictul arabo-izraelian a devenit parte componentă a „războiului rece”.

URSS sprijinea deschis țările arabe în conflictul cu Israelul, iar SUA și statele occidentale – Israelul. Părțile intenționau să-și demonstreze cu ajutorul forței dreptul asupra pământurilor Palestinei. Nu o singură dată au izbucnit războaie sângeroase între populația evreiască și cea palestiniană: Războiul de pe Peninsula Sinai din anul 1956, ce a coincis în timp cu agresiunea Marii Britanii și Franței, care încercau să-și restabilească controlul asupra canalului Suez; Războiul de Șase Zile de la 1967, în rezultatul căruia Israelul a distrus forțele statelor arabe și a creat așa-numita „zonă de securitate” din pământurile cotochite de la statele vecine; Războiul de Uzură din anii 1967–1970; Războiul de Iom Kipur sau Războiul de Șapte Zile (anul 1973) când statele arabe au încercat să-și ia revanșa pentru înfrângerea din 1967, însă au suferit o înfrângere ordinară; acțiunile militare ale Israelului în Liban împotriva formațiunilor armate ale Organizației pentru Eliberarea Palestinei și Siriei din anii 1982–1983.

Încheierea „războiului rece” nu a pus capăt conflictului, care continuă până în prezent.

3 Problema palestiniană. Primul război arabo-israelian a devenit pricina problemei refugiaților palestinieni, care s-au așezat cu traiul în diferite țări arabe. Situația s-a agravat și din cauza agresiunii Israelului, mării Britanii și Franței împotriva Egiptului în anul 1956 (criza canalului Suez). Toate acestea au constituit o lovitură serioasă asupra conștiinței naționale a poporului palestinian. Atunci au dispărut organizațiile palestinene independente, Salvarea putea fi numai unirea tuturor statelor arabe de dragul eliberării Palestinei.

În anul 1958 a fost creată Uniunea politică dintre Egipt și Siria – Republica Arabă Unită, însă în 1961 ea s-a destrămat.

La finele anilor 50, în Kuwait a apărut **Mișcarea Națională pentru Eliberarea Palestinei (Fatah)**, condusă de **Yasser Arafat**. Organizația a lansat un nou program de luptă pentru palestinieni: 1) „nu unitatea arabă este calea ce duce spre Palestina, ci Palestina este calea ce duce spre unitatea arabă”; 2) neamestecul în treburile interne ale statelor arabe. Această ideologie asigură pentru Fatah susținerea multor state monarhice de pe Peninsula Arabică. Victoria luptei de eliberare națională din Algeria (anul 1962) a contribuit la răspândirea ideologiei Fatah (Algeria a dat exemplu de eliberare a unei țări arabe cu forțele proprii și cu susținerea statelor arabe).

Unele țări arabe nu erau interesate în independența mișcării palestinene. Pentru a institui un control asupra ei, în anul 1964 a fost creată **Organizația pentru Eliberarea Palestinei**. Într-un timp relativ scurt Fatah s-a transformat într-o forță militaro-politică influentă.

Yasser Arafat

Ea deținea controlul asupra Organizației de Eliberare a Palestinei. În februarie 1969 Y. Arafat a fost ales președinte al Comitetului executiv al Organizației pentru Eliberarea Palestinei. Un an mai târziu el devine comandant suprem al forțelor armate ale revoluției palestinene.

Cadrul limitat al teritoriilor, unde aveau loc acțiunile militare, relieful din partea locului, nu ofereau posibilitatea de a crea zone eliberate în Palestina, care să devină o bună bază pentru luptă. Toate acțiunile armate (în teamei, acte teroriste) erau organizate de pe teritoriile altor state, ceea ce a generat două mari probleme. Israelul efectua atacuri asupra acestor state, ceea ce trezea nemulțumirea guvernelor și populației lor față de acțiunile palestinienilor; Mișcarea palestiniană de rezistență devenea dependentă de statele arabe. Prima problemă a dus la un conflict armat între Israel și Iordania în anul 1966 și la conflictul palestiniano-iordanian de la 1970. Astfel, palestinienii s-au văzut nevoiți să părăsească această țară și să se strămute în Liban.

Cu scopul de a influența asupra opiniei publice mondiale și de a obține o rezonanță internațională a acțiunilor sale militare, combatanții Fatah au comis un act terorist planificat foarte minuțios. În luna septembrie a anului 1970 palestinienii au capturat trei avioane civile – britanic, elvețian și american (pe cel israelian nu au reușit să-l captureze, deoarece, spre deosebire de alte avioane, cele israeliene erau păzite) și au impus echipajele lor să aterizeze în Iordania. În schimbul ostacilor, teroriștii au cerut să fie eliberați combatanții palestinieni arestați în țările din Europa. Teroriștii și ostacii au fost scoși afară, iar avioanele – aruncate în aer. În anul 1972, grupul de palestinieni „Septembrie cel negru” au comis un alt act de terorism și mai crunt. În timpul Olimpiadei de la Munchen (Germania) combatanții au pătruns în încăperea unde erau cazați sportivii israelieni și i-au împușcat. Atunci au murit 11 persoane.

Palestinienii au ruinat echilibrul de forțe în societatea libaneză (populația este divizată în patru confesii religioase: ortodocși – 37,4 %, șiiți – 30,2 %, sunniți – 21,5 %, druzi – 10,9 %), ceea ce a servit drept pretext pentru un război civil și intervenția israeliană din **anii 1978 și 1982–1983**.

Sunniți — reprezentanți ai curentului majoritar al Islamului. Sunniții interpretează Coranul cuvânt în cuvânt, pun accentul pe tratarea Sunna – linia de conduită a profetului Mahomed. Ei consideră că calif poate fi numai un om cu reputație bună și cu profunde cunoștințe în teologie, înțelept și fizic sănătos. Ei recunosc legitimitatea guvernării primilor patru califi – Abu Bakr, Omar, Osman și Ali. Califii erau aleși în funcție.

Șiiți — continuatori ai unor curente islamice. Șiiții îl recunosc drept unic urmaș legitim al profetului Mohammad numai pe califul Ali și pe succesorii acestuia. Spre deosebire de sunniți, șiiții consideră că puterea trebuie să le aparțină imamilor, adică urmașilor direcți ai lui Ali și fiicei lui Mohammad – Fatimah și nu unor persoane alese – califilor. Majoritatea șiiților locuiesc în Iran, Irak, Yemen, Siria și în alte țări.

După lupte sângeroase în sudul Libanului și la Beirut, în anul 1982 combatanții și sediul Organizației pentru Eliberarea Palestinei au fost nevoiți să treacă în Tunisia. Însă și aici, în octombrie 1985, aviația israeliană a încercat să distrugă centrul de conducere al organizației prin bombardare.

A doua problemă a dus la transformarea Organizației pentru Eliberarea Palestinei într-o varietate de grupări – de la cei de extremă stânga până la cei de orientare dreapta. Toate aceste grupări pretindeau la rolul de lider în Organizația respectivă.

Războiul din octombrie 1973 a schimbat viziunile lui Y. Arafat. El se pronunța deja pentru crearea Statului Palestinian nu în locul Israelului, ci în vecinătatea lui, pentru înlocuirea luptei armate cu modalități pașnice de soluționare a problemei. Această schimbare de poziții a salvat Organizația pentru Eliberarea Palestinei de izolare și dispariție. În anul 1974 ea a fost recunoscută drept unic reprezentant legitim al poporului palestinian. În perioada anilor 70–80 Y. Arafat a îndeplinit o vastă activitate diplomatică sub lozincă „Nici o zi fără mișcare”, încercând să păstreze cu toți relații prietenești.

Pe data de **9 decembrie 1987** pe malul stâng al râului Iordan și în Fâșia Gaza a izbucnit o insurecție populară – **prima „Intifadă”**, care a avut loc fără folosirea armelor, fapt pentru care a fost denumită „războiul pietrelor”. La **15 noiembrie 1988** Consiliul Național al Palestinei (parlamentul din exil) a adoptat hotărârea cu privire la proclamarea Independenței Palestinei. Toate părțile implicate în conflict au înțeles că lucrurile nu mai pot continua în așa mod. Eforturile SUA și URSS au contribuit la derularea procesului de reglementare pașnică a divergențelor din Orientul Apropiat.

4 **Procesul de pace din Orientul Apropiat.** Prima încercare de reglementare a conflictului arabo-israelian pe cale pașnică a fost întreprinsă în anul 1951 de către regele Iordaniei. Însă, după asasinarea acestuia și până la finele anilor 70 toate problemele erau soluționate pe cale militară.

În **septembrie 1978**, la întâlnirea președinților Egiptului și Israelului, care s-a desfășurat la reședința din Camp David a președintelui SUA, G. Carter, a fost elaborat un acord de pace istoric cu privire la începerea tratatelor de pace între cele două țări.

Pe **26 martie 1979** șefii de stat ai Israelului și Egiptului au semnat Tratatul de pace. Președintelui Egiptului, A. Sadat, și premierului israelian, M. Begin, li s-a decernat Premiul Nobel pentru pace și înlăturarea dușmăniei dintre state. Încercarea de a semna un tratat similar cu Libanul (1983) s-a dovedit a fi nereușită. În vara anului 1994 Israelul a semnat un tratat asemănător cu Iordania.

Destrămarea URSS, schimbările în corelația de forțe, slăbirea influenței radicalilor arabi (după înfrângerea suferită de Irak în lupta cu forțele multinaționale), interesul economic din partea țărilor arabe,

M. Begin, G. Carter și A. Sadat în timpul semnării Tratatului de pace. Washington (SUA). Anul 1979.

precum și conștientizarea de către Israel a imposibilității de a întreține în continuare teritoriile cotoprite, care, pe lângă toate, nici nu garantau securitatea lui (tirurile cu rachete balistice iraniene lansate asupra Israelului, „Intifada” palestiniană), au îndemnat părțile rivale să accepte participarea la lucrările **Conferinței de pace de la Madrid din anul 1991**. La această conferință au fost trasate direcțiile principale pentru obținerea păcii în zona respectivă.

Israelul a acceptat tratative directe cu Organizația pentru Eliberarea Palestinei. În anul 1993, în rezultatul unor negocieri secrete desfășurate la Oslo (Norvegia), între Israel și Organizația pentru Eliberarea Palestinei a fost semnată o Declarație referitoare la principiile relațiilor reciproce. Acordul prevedea acordarea Palestinei a autonomiei pe malul de vest al râului Iordan și în Fâșia Gaza pentru o perioadă de cinci ani.

Transpunerea în practică a principiilor Declarației a început în anul 1994 după introducerea autonomiei în orașul Ierihon și în Fâșia Gaza. Poporului palestinian i-au fost transmise atribuții în domeniile învățământului, culturii, ocrotirii sănătății, protecției sociale a populației, impunerii fiscale și turismului. În toamna anului 1995 a fost semnat un acord ce determina viitorul așezărilor israeliene, frontierele și structura autonomiei palestinieni. Capitală a autonomiei a fost ales orașul Ramallah.

Însă, procesul de constituire a autonomiei palestinieni a decurs greu și contradictoriu.

Pe data de 29 ianuarie 2002 studenta palestiniană, Shinaz Amuri (Wafa Idris), s-a aruncat în aer la Ierusalim. În rezultatul acestui act terorist o persoană a murit, iar alte 150 au fost rănite. S. Hussein a dispus ca în cinstea ei să fie înălțat un monument la Bagdad. Exemplul ei a căpătat o largă răspândire printre teroriști. „Șahizii”, după cum au început să fie numite „bombele vii”, au devenit mai apoi un fenomen foarte răspândit.

Între **anii 2000–2004** a avut loc cea de-a **doua „Intifadă”**, care a fost însoțită de o serie de acte teroriste. Între timp, a început realizarea planului de reglementare pașnică a conflictului israeliano-palestinian.

În cele două urmări, în anul 2005, Israelul a decis să-și scoată trupele militare de pe teritoriul autonomiei palestinieni și să înalțe un zid la frontieră.

Retragerea trupelor israeliene din Palestina a dus la izbucnirea unui război civil în **anii 2006–2007** între adepții Fatah (cei cumpătați) și ai HAMAS (radicali). Această confruntare a dus la o scindare a Palestinei. HAMAS a luat sub control Fâșia Gaza, iar Fatah – malul de vest al râului Iordan.

La venirea la putere a grupării HAMAS în Fâșia Gaza Israelul a răspuns printr-o

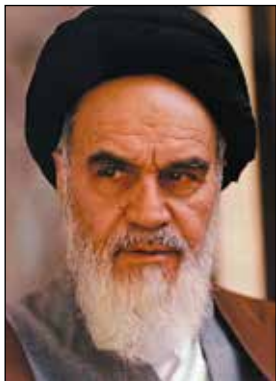
Ciocniri la frontiera dintre Israel și Fâșia Gaza. Anul 2018.

blocadă de transport a teritoriului. Fâșia Gaza s-a pomenit în fața pericolului unei catastrofe umanitare. Drept răspuns, gruparea a început să aplice lovituri cu rachete asupra teritoriului izraelian. Armata Israelului a aplicat și ea lovituri de răspuns asupra Fâșiei Gaza pentru a distruge instalațiile de lansare a rachetelor (operațiunea „Iarna fierbinte” din anii 2007–2008). În cele din urmă, ambele părți au încheiat un armistițiu. Pe data de 27 decembrie el a fost încălcat. Armata israeliană distrugea sistematic obiectivele infrastructurii militare a grupării HAMAS în Fâșia Gaza (operațiunea „Plumb topit”, decembrie 2008 – ianuarie 2009). Operațiunea a fost sistată sub presiunea comunității internaționale. HAMAS și-a păstrat o parte din potențial, între cele două părți s-a instaurat o pace deosebit de fragilă. În anul 2012, după noi tiruri, Israelul a efectuat operațiunea „Stâlpul de nori”, iar în 2014 – cea intitulată „Stâncă solidă”. Noi focare ale violenței au izbucnit în primăvara anului 2018, atunci când palestinienii au încercat să ruineze zidul dintre Israel și Fâșia Gaza, și în primăvara lui 2019 după tirul cu rachete lansat asupra orașului Tel-Aviv. Situația rămâne complicată și contradictorie.

5 **Revoluțiile „albă” și islamică din Iran.** După restabilirea suveranității sale în anul 1946, Iranul s-a aflat o perioadă îndelungată într-o stare de instabilitate politică. În anul 1953, în rezultatul unei lovituri de stat, la putere a venit șahul **Mohammad Reza Pahlavi**, care a stabilizat situația în țară. În 1962 el a proclamat începutul „**revoluției albe**” – înfăptuirea unor reforme orientate la modernizarea țării și dezrădăcinarea rămășițelor feudale. Programul de reforme era modificat și concretizat. În anii „**revoluției albe**”, în Iran a fost desfășurată reforma agrară (erau limitate posesiunile marilor proprietari și cele ale comunităților religioase musulmane), industrializarea, reforma învățământului și ocrotirii sănătății. În anul 1963 femeilor le-a fost acordat dreptul electoral. A fost limitat institutul tradițional al poligamiei. Erau răspândite pe larg stilul de viață și moda occidentală.

Reformele au avut o influență însemnată asupra dezvoltării Iranului. Reforma agrară a încălcat structura tradițională a relațiilor sociale la sate. Sute de mii de persoane au trecut cu traiul la oraș. Lichidarea întreprinderilor de produse-marfă a dus la reducerea volumului producției agricole. Iranul a devenit un importator de produse alimentare. Sporirea volumului producției industriale ceda în fața ritmurilor creșterii numărului populației de la orașe, ceea ce genera șomaj în masă. Nemulțumirea oamenilor creștea și din cauza luxului demonstrativ al palatului șahului și îmbogățirii miniștrilor pe contul veniturilor obținute de pe urma exportului de petrol. În politica externă șahul se orienta înspre SUA și alte state din Occident. Iranul a fost membru al blocului politico-militar „Pactul de la Bagdad” (în august 1959 a fost redenumit în Organizația Tratatului Central, CENTO).

Politica șahului a generat proteste în masă ale populației. În condițiile lipsei unei opoziții legitime, un exponent al acestor dispoziții a devenit clerul musulman, care beneficia în Iran de o stare privilegiată.

Ayatollahul Khomeini

În afară de slujitorii cultelor și persoanele care studiau în instituțiile de învățământ superior duhovnicești (circa 260 mii de oameni), în categoria respectivă intrau descendenții direcți ai lui Mohammad în număr de peste un milion de persoane.

Lider al opoziției religioase a devenit **Ayatollahul Khomeini (Ruhollah Musavi Khomeini)**. El a elaborat teoria **revoluției islamice** și creării statului islamic. Khomeini diviza societatea în trei categorii: cei oropsiți de soartă, cei evlavioși și slujitorii satanei. Din ultima categorie, în viziunea lui, făceau parte șahul, anturajul său, intelectualitatea, imperialiștii, comuniștii. Drept scop final Khomeini își propunea crearea Statului Islamic Mondial. În concepția lui Khomeini, Islamul era nu numai un mod de perfecționare a omului, ci și o unealtă pentru transformarea socială a societății. Khomeini avea o atitudine negativă atât față

de civilizația occidentală, cât și față de ideile socialismului: „Nu Occidentul, nu Estul, ci Islamul”. În anul 1963 el este arestat, iar ulterior expulzat din țară.

Confruntarea dintre șah și reprezentanții clerului căpăta un caracter tot mai agresiv. Represiunile șahului ridicau popularitatea opoziției religioase. În afară de ea, împotriva șahului se pronunțau **Partidul popular din Iran**, organizațiile radicale de stânga ale **fedainilor și mujahedinilor**, **Frontul Național**, **Uniunea Democratică a popoarelor Iranului**.

Criza regimului șahului se intensifica pe an ce trecea. În asemenea condiții șahul aplica metode diferite pentru a se menține la putere. Interdicția aplicată de guvern la organizarea marșurilor tradiționale ale credincioșilor în zilele de doliu a generat o nemulțumire explozivă stihinică din partea populației. Popularitatea șahului a fost subminată definitiv în urma evenimentelor din **8 septembrie 1978** când soldații au tras asupra demonstranților adunați în Piața Jale din Teheran. Pe data de 26 noiembrie 1978 opoziția a declarat doliu național. Demonstrațiile de la orașe erau însoțite de ciocniri cu soldații și poliția. Fedainii și mujahedinii atacau instituțiile poliției și pe cetățenii străini, care părăseau în masă țara. Încercarea șahului de a merge la compromis cu opoziția prin numirea în post de prim-ministru a unuia dintre liderii ei, **Shapour Bakhtiar**, nu s-a încununat de succes. Evenimentele revoluționare nu încetau. Pe data de **16 ianuarie 1979** șahul a părăsit Iranul. S. Bakhtiar pierdea controlul asupra situației din țară. Pretutindeni erau înființate comitete revoluționare islamice.

În februarie 1979 Khomeini a revenit în Iran. Tot atunci a fost creat **Comitetul provizoriu al revoluției islamice** în frunte cu **Mehdi Bazargan**. Clerul a încercat să mențină revoluția pe un fâgaș pașnic, însă nu a reușit să facă acest lucru. După luptele provocate în zona bazei forțelor militare aeriene din Teheran dintre detașamentele rebelilor și garda șahului, în capitală a izbucnit o insurecție adevărată. Monarhia iraniană a fost răsturnată. Până la 12 februarie 1979 ciocnirile au încetat.

Noua conducere iraniană a anunțat despre ieșirea țării din CENTO, abolirea tuturor contractelor civile și militare cu țările din Occident; a anulat acordul cu Consorțiul petrolier internațional; a lichidat bazele militare americane (50 mii de muncitori) și a rupt legăturile diplomatice cu Israelul. Erau închise firmele și băncile străine. În luna **martie 1979** Iranul a fost

proclamat **Republică islamică**. Tot atunci a fost adoptată noua Constituție. Ca răspuns la acordarea de azil politic șahului, în Iran a început o vastă campanie anti-americană, care a culminat cu capturarea a 52 de ostatici – cetățeni ai SUA.

SUA au rupt relațiile diplomatice cu Iranul, au înghețat mijloacele bănești iraniene în băncile americane și au întocmit operațiunea „Gheara vulturului” pentru eliberarea ostaticilor. Însă, din cauza ciocnirii avionului și elicopterului ce transportau trupele de desant operațiunea a eșuat. Moartea șahului în luna iulie a anului 1980 a atenuat încordarea și în 1981 ostaticii s-au întors în patrie.

La scurt timp după victoria revoluției din Iran s-au întetit divergențele dintre participanții ei. În decursul mai multor ani, cu ajutorul represiviilor, Khomeini a lichidat opoziția și s-a situat în fruntea puterii religioase și laice. De asemenea, el a întreprins încercarea de a „exporta” revoluția islamică. Însă, războiul cu Irakul (1980–1988) și sancțiunile internaționale impuse pentru încercarea de a elabora arma nucleară au slăbit puterile Iranului și nu i-au dat posibilitatea să „aprindă flacăra revoluției” în alte țări.

În schimb, valul **fundamentalismului islamic**, care a luat ființă la acea vreme, nu și-a pierdut din intensitate nici până azi. Răsturnarea regimului lui S. Hussein în Irak, „Primăvara arabă”, i-au oferit conducerii iraniene o nouă șansă de a-și întări pozițiile în lumea islamică. Astfel, Iranul influențează, practic, asupra politicii Irakului, Omanului, Siriei, Libanului și Yemenului. Contingentele sale militare, voluntarii, formațiunile šiite înarmate iau parte activă la conflictele interne din Irak, Siria și Yemen. Un aliat situativ al Iranului a devenit Rusia. Pe de altă parte, Iranului i se opun Arabia Saudită și aliații ei susținuți de SUA.

Fundamentalism islamic — curent politico-religios în țările musulmane, legat de revenirea la originile islamului. În ultimul timp acest curent capătă o orientare din ce în ce mai negativă, sub auspiciile lui în prezent activează un număr însemnat de organizații diferite, bande de mercenari, criminali teroriști.

6 „**Primăvara arabă**”. **Războaiele civile din Libia, Siria, Yemen.** În anul 2011 țările arabe au fost cuprinse de un val de proteste și demonstrații, care au intrat în istorie ca „**Primăvara arabă**”. Este vorba de revoluțiile din Tunisia și Egipt, războiul civil din Libia, războaiele din Siria și Yemen, unde, de asemenea, au început războaie civile, protestele în masă din Algeria, Bahrein, Iordania, Maroc, Oman și din alte țări.

Drept pretext pentru declanșarea „**Primăverii arabe**” au servit evenimentele din **Tunisia**, unde, la 17 decembrie 2010, un vânzător de fructe, care a

Proteste în Piața Tahrir.
Cairo (Egipt). Anul 2010. Pe asfalt
poate fi văzută inscripția „Noi sun-
tem oamenii Facebook-ului”.

fost amendat de poliția locală a comis un act de autoincendiere. În țară au început demonstrații împotriva regimului existent, pe care puterea nu le putea înăbuși. La 14 ianuarie 2011, sub presiunea demonstrațiilor, președintele Tunisiei, Zine El Abidine Ben Ali, a fugit în Arabia Saudită. Aceste evenimente au servit drept exemplu pentru populația altor țări arabe.

După Tunisia a venit rândul altor țări vecine: Libiei, Egiptului, Mali, iar apoi a Yemenului și Siriei. Revolte sub lozinci democratice aveau loc în Maroc, Algeria, Iordania, Kuwait și Bahrein. Expresia „Poporul dorește răsturnarea regimului” a devenit lozincă principală a protestelor.

În cei 33 de aflare la putere a lui **Hosni Mubarak**, Egiptul a fost „înghițit”, practic, de corupție. După falsificarea alegerilor ordinare poporul a ieșit la proteste. Centre ale mitingurilor pașnice au devenit pia-

ța Tahrir, numită de protestatari „Maidan al Libertății” și moscheea Rabia al-Adawiyya. Încercările forțelor de ordine de a-i împrăștia pe demonstrații nu au adus rezultatul dorit. Și la data de 11 februarie 2011 H. Mubarak și-a dat demisia. Nou președinte a fost ales **Mohamed Morsi** (legat de organizația „Frații musulmani”), însă acesta s-a menținut la putere ceva mai mult de un an. În **ieulie 2013** dictatura militară a lui **Abdel Fattah el-Sisi** nu a putut ajunge la putere. M. Morsi, care, de asemenea, se baza pe lozincile „democrației islamice” nu a putut găsi limbă comună nici cu Occidentul, nici cu vecinii. La toate acestea s-au adăugat problemele economice interne („Pe timpul lui Mubarak era mai bine!” striga lumea din stradă). Din luna iunie a anului 2014 fostul militar, A. Fattah el-Sisi, a devenit președinte al Egiptului.

Cu totul altfel evoluau evenimentele în **Libia**, unde la putere se afla **Muammar Gaddafi**. Demonstrațiile din februarie 2011 au fost legate de istoria asasinării, în luna iunie a anului 1996, a peste o mie de deținuți după insurtecția din închisoarea Abu-Salim. În februarie 2006 forțele de securitate au ucis 12 demonstrații pașnici în orașul Benghazi, iar arestarea, la începutul anului 2011, a avocatului și apărătorului drepturilor omului, F. Terbill, care reprezenta interesele familiilor jertfelor masacrului de la 1996, a stârnit noi valuri de proteste. Tulburările se extindeau și, cu câți mai mulți oameni ieșeau în stradă, cu atât mai crunte erau represuniile din partea autorităților. Deosebit de active au fost forțele de opoziție în sudul țării, iar orașul Benghazi s-a transformat foarte rapid într-un stat major al opoziției. M. Gaddafi le-a ordonat militarilor să înăbușe demonstrațiile, fapt condamnat de comunitatea internațională. În cele din urmă, protestele s-au transformat în acțiuni militare între detașamentele de opoziție și trupele militare loiale lui M. Gaddafi. De partea opoziției s-au situat și actorii internaționali (Franța, Italia, SUA și

alte țări). M. Gaddafi pierdea puterea și a fost, în cele din urmă, împușcat în încercarea de a părăsi țara.

Detronarea regimului nu i-a adus Libiei pace. Țara era împărțită între grupări rivale și organizații teroriste. Cea mai mare parte din teritoriu se afla sub controlul guvernului unității naționale. Partea de sud-vest era ocupată de tuaregii din statul independent Azawad, iar unele orașe aparate se află până în prezent sub controlul „milițiilor” auto-gestionate (așa-numitele „miliții arabe”).

În Siria primele proteste au început în februarie 2011, însă ele au fost rapid localizate și înăbușite de regim. Situația s-a schimbat pe data de 18 martie odată cu izbucnirea protestelor din orașul Dara.

În timpul reprimării lor au murit protestatari pașnici. Împotriva regimului a început o adevărată revoltă populară, centrul căreia a devenit orașul Homs.

O trăsătură caracteristică a protestelor din Siria a fost aceea că ele nu aveau lideri general naționali cu autoritate. Adversarii regimului s-au dovedit a fi separați atât după principiul etnic, cât și după criteriile religioase și simpatiile politice. Regimul de guvernământ al lui **Bashar al-Assad** controla numai teritoriile din jurul Damascului și zonele de lângă mare. O parte însemnată a țării s-a pomenit sub autoritatea organizației teroriste, **Statul Islamic din Irak și Levant**.

Arderea portretului lui M. Gaddafi în timpul protestelor din 2011. Libia. Anul 2011.

Circulă părerea că prin răzbunările crunte pe protestatari regimul lui B. Assad a provocat opoziția la un război civil. Evenimentele au căpătat un caracter și mai acut după eliberarea din închisoare a liderilor și combatanților diferitor grupări islamiste și teroriste. Aceștia au preluat imediat pozițiile-cheie în mișcarea de opoziție față de regim. Prin acest pas B. Assad a căutat să evite amestecul Occidentului în afacerile interne ale țării de partea opoziției după cum s-a întâmplat în Libia, afirmând că el luptă împotriva islamiştilor și teroriştilor.

În anul 2015, în războiul din Siria s-a produs un moment crucial. În acțiunile militare de partea lui B. Assad a intervenit Rusia sub pretext că luptă împotriva ISIS, însă loviturile principale erau date forțelor aflate în opoziție față de regim. Folosindu-se de distrugerea ISIS, armata siriană a luat treptat sub control cea mai mare parte a teritoriului țării și a cauzat înfrângere principalelor forțe ale opoziției. În prezent, o parte însemnată a nordului Siriei se află sub controlul armatei turcești, care a creat așa-numita „centură de securitate”; partea de nord-est a țării este controlată de kurzi, care și-au întemeiat, practic, propriul stat; forțele aflate în opoziție față de regim sunt concentrate în provincia Itlib. Însă, deocamdată situația este departe de a fi soluționată.

În vâltoarea unui război civil după „Primăvara arabă” s-a pomenit și **Yemenul**. Problemele-cheie ale țării au constat în lipsa unei unități interne și în regimul corupt al președintelui **Ali Abdullah Saleh**. Țara a fost afectată nu o dată de

Protestatari în timpul demonstrației.
Orașul Sana'a (Yemen). Anul 2012.

atentate,, revolte, acte teroriste. Guvernul nu a controlat nicicând întregul teritoriu. Aceasta a creat condiții favorabile pentru extinderea activității diferitor organizații teroriste internaționale. Însă, cea mai acută problema s-a dovedit a fi dorința părții šiite a populației (aceasta constituia 1/3 din numărul total), care era susținută de Irak, de a-și extinde drepturile. În anii 2004, 2009 šiitii s-au ridicat la răscoală. După numele liderului acestei mișcări, Hussein al-Houthi, ei au fost numiți husiți. „Primăvara arabă” le-a oferit husiților posibilitatea de a-și extinde influența și a începe lupta pentru crearea propriului stat. Între timp A. A. Saleh a fost nevoit să-și dea demisia sub presiunea demonstrațiilor populare.

Puterea în țară a trecut în mâinile lui **Abd Rabbuh Mansur Hadi**, înaintat de fostul președinte. Cu timpul, fiind susținut de Arabia Saudită, acesta a declanșat o luptă împotriva husiților. Însăși A. A. Saleh și adepții săi, în pofida rivalității care a durat decenii la rând, s-au situat de partea šiitilor și s-au încadrat alături de ei în lupta împotriva guvernului, deoarece erau nemulțumiți de starea în care s-au pomenit după schimbarea puterii.

În **anul 2014** husiții au cucerit capitala yemenită – orașul Sana'a, iar la începutul lui 2015 au început asaltul Adenului, unde a emigrat guvernul central al lui A. R. M. Hadi. Văzându-se în fața unui pericol real, președintele Yemenului i-a solicitat sprijin militar Arabiei Saudite. A fost creată o coaliție internațională, care a declanșat acțiuni militare împotriva husiților ce continuă până în prezent.

În rezultatul evenimentelor din timpul „Primăverii arabe”, în unele țări au venit nu democrații în sensul direct al acestui cuvânt, ci islamistii cumpătați. În **Maroc** și **lordania** guvernul a fost nevoit să înfăptuiască reforme liberale. În țările **monarhice din Golful Persic** autoritățile au recurs la unele compromisuri neînsemnate (au fost extinse drepturile femeilor).

„Primăvara arabă” a avut consecințe de lungă durată. Ea a schimbat cardinal distribuția de forțe în regiune, a pus comunitatea internațională în fața necesității de a combate noile pericole (existența Statului Islamic, fluxul în masă de refugiați către Europa, ruinarea principiilor sistemului de relații internaționale). De urmările „Primăverii arabe” a încercat să se folosească Rusia, care-și dorea un loc mai ponderabil în sistemul de relații internaționale și revizuirea consecințelor înfrângerii URSS în „războiul rece”.

7 Statul Islamic din Irak și Levant (ISIS) și distrugerea lui. Apariția ISIS este strâns legată de procesele ce au avut loc în Irak și Siria la începutul sec. XXI. În anul 2003 SUA au desfășurat o operațiune militară în Irak, care s-a soldat cu răsturnarea regimului lui S. Hussein (pe data de 30 decembrie 2006, după un scurt proces, el a fost asasinat prin spânzurare). Deși regimul lui S. Hussein a fost răsturnat în decurs de câteva zile, trupele militare americane

și aliații SUA s-au ciocnit de o puternică mișcare de răsculați. Este vorba de un număr mare de organizații teroriste și islamiste. Punerea lor la punct a necesitat eforturi militare însemnate. În cele din urmă, inamicul principal al SUA au devenit teroriștii, conduși de rețeaua „Al-Qaida”.

În procesul luptei contra forțelor teroriste SUA au încercat să reformeze aparatul de stat al Irakului și să refacă economia țării.

Până în anul 2010 Irakul s-a ales cu organe de securitate foarte puternice, un buget de stat colosal, iar relațiile din interiorul țării între diferite comunități etnice și religioase erau deosebit de pozitive. În cele din urmă, președintele SUA, Barack Obama, a anunțat despre retragerea trupelor americane și restabilirea deplină a suveranității Irakului.

În Irak și-au găsit moartea 4 mii 487 de militari și 2097 de funcționari civili, circa 400 de militari ai aliaților (din 21 de state ale lumii). În decembrie anul 2011 SUA și-au retras trupele militare din Irak.

Însă, guvernul irakian în frunte cu premierul **Nouri al-Maliki** s-a dovedit a fi incompetent. El îi priva de putere pe oponenții politici, iar în fruntea armatei îi numea pe prietenii săi apropiați. De asemenea, premierul dădea ordine să fie aplicată forța față de protestatarii pașnici. Un fenomen tot mai des întâlnit în locurile de detenție erau torturile și omorurile. Și principalul: a fost restabilită împărțirea Irakului după criteriile religioase, majoritatea șiiită a obținut privilegii însemnate asupra minorității sunnite.

Evenimentele „Primăverii arabe” au generat un nou val de violență și terorism. În acea perioadă lider al rețelei „Al-Qaida” în Irak a devenit **Abu Bakr al-Bagdadi**. Sub conducerea lui, în rândurile organizației erau antrenați foști ofițeri ai armatei lui S. Hussein și sunniții nemulțumiți. Folosindu-se de evenimentele din Siria, el a format și acolo un nucleu al organizației sale. În ianuarie 2012 a fost înființată secția siriană a rețelei „Al-Qaida” – „Jabhat al-Nusra”.

În anii 2012–2013 combatanții lui A. B. al-Bagdadi au comis o serie de atacuri reușite asupra închisorilor irakiene. La organizație au aderat circa o mie de combatanți profesioniști, care au reușit să evadeze din închisori.

Între timp, secția siriană a organizației a obținut o asistență financiară și militară serioasă din Kuwait, Arabia Saudită, Qatar. În anul 2013 organizația a proclamat orașul Rakka din Siria drept capitală a sa.

În Irak A. B. al-Bagdadi a anunțat, în aprilie 2013, despre crearea ISIS. La 10 iunie 2014 ISIS a început să acționeze. Drept rezultat, până în anul 2015 a fost luată sub control o suprafață de teritoriu pe care locuiau peste 10 milioane de persoane. Cel mai mare succes al operațiunii a fost capturarea, de către 800 de rebeli, a orașului Mosul (al doilea oraș ca mărime din Irak), în care era dislocată armata irakiană de 30 de mii de oameni.

Bombardarea Bagdadului în ajunul intervenției trupelor SUA. Anul 2003.

Atunci combatanții au capturat un imens arsenal de armament modern. În următoarele două zile combatanții ISIS au cucerit cele mai importante provincii sunnite din nord-vestul și centrul Irakului și s-au apropiat de Bagdad.

Pe data de **29 iunie 2014** ISIS a anunțat despre întemeierea califatului, adică a statului islamist teocrat.

După ce acapara noi teritorii, ISIS schimba, mai întâi de toate, sistemul judiciar. Ea lichida justiția existentă și o înlocuia cu cea șarifită. A fost formată o ierarhie clară în sistemul conducerii statului, create studiouri de cinema, agenții informaționale, aplicat sistemul de impozitare.

Un element al fanatismului religios al combatanților ISIS era distrugerea monumentelor culturii, ce nu țineau de Islam. Astfel a fost aruncat în aer ansamblul de edificii din orașul Palmira. Erau organizate execuții demonstrative ale cetățenilor străini. În acea perioadă înflorea comerțul cu sclavi. Venitul principal al ISIS era contrabanda cu petrol (circa 40 milioane de dolari lunar). Crearea ISIS și succesele acestui stat au devenit o adevărată sfidare pentru sistemul mondial de securitate.

În august 2014 Statul Islamic a invadat Kurdistanul irakian și s-a apropiat foarte rapid de capitala lui – orașul Arbil. Combatanții au declanșat un adevărat genocid împotriva minorității cunoscute ca yazidiți (etnici kurzi). Aceasta a atras în război forțele armate ale kurzilor. În timpul confruntărilor cu „cei ce merg la moarte” ISIS a suferit o serie de înfrângeri.

Aceste evenimente au impus SUA să intre în război: campania de lovituri aeriene, organizată de președintele B. Obama împotriva forțelor ISIS, a început ca o intervenție limitată pentru apărarea efectivului american din Arbil și încetarea măcelului împotriva yazidiților.

Între timp, armata irakiană a fost întărită cu detașamentele ale șiiților, care erau conduse de voluntari din Iran. Cu sprijinul aviației americane, în **aprilie 2015**, forțele irakiene au cucerit orașul Tikrit. În același timp,

kurzii din Siria au trecut și ei la ofensivă, au forțat trupele ISIS să se retragă și, în cele din urmă, s-au apropiat de Rakka. Drept răspuns, ISIS și-a intensificat activitatea teroristă în lume. S-a anunțat în mod oficial despre crearea filialelor în Libia, Egipt (Peninsula Sinai), Arabia Saudită, Yemen, Algeria, Afganistan, Pakistan, Nigeria și Caucazul de Nord. Cu toate acestea, Statul Islamic a reușit să ia sub controlul său unele teritorii neînsemnate de pe Peninsula Sinai, din Afganistan și Libia.

În **toamna anului 2015** ISIS a comis o serie de acte teroriste în Europa și în Orientul Apropiat. Cel mai amplu dintre ele a avut loc în Paris (Franța) pe data de 13 noiembrie 2015. În

Actul terorist de la Paris. Anul 2015.

urma actelor comise de teroriști-kamikadze atunci au murit peste 130 și au fost rănite mai mult de 380 de persoane. Ulterior, acte teroriste au fost comise în Nisa (Franța, anul 2016), Barcelona (Spania, anul 2017).

Actele de terorism au sporit doar acțiunile coaliției internaționale, orientate la distrugerea ISIS. Lupta-cheie s-a dat pentru orașul Mosul din Irak (octombrie 2016 – iulie 2017). Forțele organizației teroriste au fost distruse. În octombrie 2017 trupele ISIS au părăsit orașul Rakka.

De asemenea, ISIS a suferit înfrângeri în Libia și Nigeria. În luna martie 2019 a fost eliberat ultimul oraș aflat sub controlul teroriștilor. Însă, unele dețășamente aparte ale ISIS continuă să activeze pe teritoriile Siriei și Irakului.

Concluzii

- ▶ După cel de-al Doilea Război Mondial a fost încheiat procesul decolonizării Orientului arab.
- ▶ Calea independentă de dezvoltare a țărilor din zonă s-a dovedit a fi de loc ușoară. Experimentele economice și politice de făurire a socialismului „arab”, războaiele sângeroase, instabilitatea politică, terorismul, au transformat zona respectivă în unul dintre cele mai dureroase puncte ale planetei. În același timp, unele state din această regiune, bazându-se pe veniturile considerabile de pe urma exportului de petrol, au reușit să atingă nivelul de viață caracteristic pentru țările dezvoltate ale lumii. Însă, relațiile în sfera politică, cultura, morala acestor țări nu se dezvoltau.
- ▶ Începutul sec. XXI nu a adus pacea multdorită în regiune. În rezultatul „Primăverii arabe” au fost răsturnate regimurile autoritare, ce păreau inviolabile. În unele țări acest proces a dus la războaie civile și intensificarea activității teroriste.
- ▶ O încercare serioasă pentru ordinea mondială a fost apariția organizației teroriste ISIS. Însă, grație eforturilor depuse de comunitatea internațională Statul Islamic a fost distrus. Cu toate acestea, problemele zonei respective nu au fost soluționate nici până acum. Rămâne nereglementat conflictul arabo-izraelian, continuă confruntarea dintre Iran și Arabia Saudită.

Întrebări și însărcinări

1. Când a fost creat Statul Israel? 2. În rezultatul cărui război Israelul și-a creat o „zonă de securitate” în jurul său? 3. Care război a fost numit „Războiul din Ziua ispășirii”? 4. Cu ce scop armata israeliană a invadat Libanul în anul 1982? 5. Ce este „Intifada”? 6. Când Israelul i-a acordat Palestinei autonomie? 7. Ce evenimente din Iran au fost denumite „Revoluția albă”? 8. Cine s-a situat în fruntea revoluției islamice în Iran? 9. Evenimentele din care țară au constituit începutul „Primăverii arabe”? 10. În care țări „Primăvara arabă” a dus la războaie civile? 11. Pe teritoriul căror țări a fost creat Statul Islamic?
12. În ce consta esența conflictului din Orientul Apropiat? 13. De ce în timpul împărțirii Palestinei conform rezoluției ONU nu a fost creat statul palestinian? 14. De ce conflictul din Orientul Apropiat a devenit parte componentă a „războiului rece”? 15. Cum a apărut și s-a

dezvoltat problema palestiniană? **16.** Caracterizați procesul de pace din Orientul Apropiat. **17.** Determinați scopul, cauzele și forțele motrice ale revoluției islamice din Iran. **18.** De ce evenimentele revoluționare din Iran au obținut un colorit religios? **19.** De ce „Primăvara arabă” a cuprins majoritatea țărilor arabe? **20.** Care au fost cauzele apariției Statului Islamic?

21. Alcătuiți lista războaielor arabo-israeliene. **22. Organizați o discuție** pe marginea chestiunii problematice: „De ce conflictul din Orientul Apropiat nu este soluționat până în prezent”? **23.** Determinați etapele principale ale conflictului din Orientul Apropiat și ale procesului de pace. Alcătuiți schema corespunzătoare. **24.** Alcătuiți tabelul comparativ „Revoluțiile „albă” și islamică”.

Întrebări pentru comparație	Revoluția „albă”	Revoluția islamică

25. Alcătuiți tabelul „Primăvara arabă”.

Țara	Cadrele cronologice	Consecințele

26. Ayatollahul Khomeini a apreciat în felul următor evenimentele din Iran din anii 1978–1979: „Marea noastră revoluție islamică este, mai întâi, o revoluție morală și spirituală decât politică și socială”. Sunteți de acord cu o astfel de apreciere dată revoluției islamice din Iran? Argumentați-vă părerea. **27.** Cum au influențat evenimentele „Primăverii arabe” asupra relațiilor internaționale? **28. Discutați în grupuri** dacă este posibilă renașterea Statului Islamic.

§ 17. Țările Africii

1. Care țări aveau posesiuni coloniale în Africa? **2.** Ce state din Africa aveau statutul de țări independente către anul 1945?

1 **Decolonizarea Africii.** Sub noțiunea de **decolonizare** se subînțelege procesul de acordare a independenței, suveranității depline dominioanelor, teritoriilor supuse, coloniilor. Acest proces s-a desfășurat în Africa atât prin metode pașnice, cât și pe cale armată.

Premise și cauze ale procesului de decolonizare a Africii au fost: distrugerea Germaniei, Italiei și Japoniei în cel de-al Doilea Război Mondial; slăbirea controlului din partea metropolelor asupra coloniilor (în special, al Franței și Olandei); creșterea influenței și potențialului coloniilor (mai ales a dominioanelor britanice); activizarea mișcărilor de eliberare națională, ce au căpătat în majoritatea țărilor un caracter militar; „războiul rece”, care le-a oferit liderilor mișcărilor naționale posibilitatea de a manevra între marile state, căutând susținere în lupta împotriva statelor coloniale. Un factor

important în această privință a fost atitudinea negativă față de colonialism în țările-metropole și în lume în general.

În procesul decolonizării pot fi evidențiate câteva etape.

În **prima etapă** (1943–1956) procesul decolonizării a cuprins Asia și Africa de Sud. Țările europene au renunțat la mandatele de guvernare a Palestinei și Iordaniei (Marea Britanie), Libanului și Siriei (Franța). A fost decisă soarta coloniilor italiene și japoneze și a teritoriilor aflate sub mandat. Marea Britanie i-a acordat independența Indiei (anul 1947), împărțind-o prealabil în două state – India și Pakistan, insulei Ceylon (Sri Lanka) și Birmaniei. Și-au proclamat independența Indonezia (17 august 1945), Vietnamul (2 septembrie 1945), care a cucerit-o după o îndelungată luptă armată. În anul 1953 Franța a recunoscut independența Cambodgiei și Laosului. În 1946 SUA le-au acordat independență Filipinelor. După eșecul agresiunii împotriva Egiptului, în anul 1956 Marea Britanie a recunoscut suveranitatea deplină a Sudanului, iar Franța – independența Tunisiei și Marocului.

În **prima etapă** colonizatorii au încercat să păstreze sub suzeranitatea lor o parte însemnată din posesiuni. Independența a fost obținută doar de statele, ce nu puteau fi ținute în stare colonială. Însă, după anul 1956 – Marea Britanie, iar după 1958 – Franța au mers pe calea renunțării la posesiunile lor coloniale.

În etapa a doua (sfârșitul anilor 50 – anii 60) procesul decolonizării a cuprins mai mult Africa. În anul 1957 Marea Britanie i-a oferit independență Ghanei, Malaysiei, iar în 1958 – Guineei. Crucial a devenit **anul 1960**, care a fost denumit „**anul Africii**”. În acel an, pe harta lumii au apărut 17 state independente noi: Gabon, Dahomey, Volta Superioară, Coasta de Fildeș, Ciad, Republica Centrafricană, Congo, Congoul Belgian, Camerun, Mauritania, Mali, Nigeria, Madagascar, Senegal, Somalia, Togo, Niger. În anii următori a început procesul decolonizării posesiunilor britanice din estul Africii. În anul 1961 a obținut independență Tanganyika, în 1962 – Uganda, în 1963 – Kenya, în 1964 – Zanzibarul, Zambia, Malawi, în 1965 – Gambia. Astfel, până la mijlocul anilor 60, majoritatea țărilor Africii, situate la sud de Sahara, s-au eliberat de jugul colonial.

În timpul celei de-a **treia etape** (anii 70) a căzut ultimul și cel mai vechi Imperiu colonial – Imperiul portughez. După o luptă armată îndelungată, prima a obținut independența Guineea-Bissau (anul 1973). După răsturnarea dictaturii militare în Portugalia, în rezultatul „**revoluției garoafelor**” (aprilie 1974), independența a fost obținută și de alte colonii portugheze – Insulele Capului Verde, Angola, Mozambic, Sao Tome și Principe.

Monumentul libertății și independenței Zambiei. Lusaka.

Cu aceasta procesul decolonizării nu s-a încheiat. În timpul celei de-a patra etape (anii 80–90) au obținut independența ultimele teritorii ale imperiilor coloniale. Astfel, în anul 1980 a fost reglementată definitiv problema Rhodesiei de Sud (Zimbabwe). În anul 1982 Marea Britanie i-a acordat independență Belizei, iar în 1990, sub presiunea comunității internaționale, Republica Sud-Africană i-a oferit independență Namibiei. În anul 1997 China și-a restabilit suveranitatea asupra Hong Kong-ului, iar în 1999 – asupra Macao.

Astfel, către începutul sec. XXI imperiile coloniale au rămas de domeniul trecutului. Însă, obținând independența politică, tinerele state nu au devenit independente și din punct de vedere economic. Principala lor problemă înapoierea de statele dezvoltate, căreia multe dintre ele nu-i pot face față nici până acum. Acolo domină conflictele armate, epidemiile, foamea, datoriile financiare, problemele etnice și teritoriale.

În Africa rămâne un singur teritoriu cu statut nedeterminat. Se are în vedere fosta colonie spaniolă, Sahara Occidentală. La acest teritoriu pretinde Marocul. Împotriva ocupației se pronunță grupul armat, Frontul POLISARIO, care duce o luptă crâncenă de partizani.

2

Țările Africii de Sud. Cea mai dezvoltată țară din Africa de Sud și în genere de pe întregul continent este **Republica Africa de Sud (RAS)**. Ea a fost întemeiată în anul 1961. Bază a politicii de stat a acestei țări a devenit **apartheidul**. Minoritatea albă din RAS avea dreptul la putere în țară, iar ceilalți oameni erau considerați de rasa a doua. Decolonizarea Africii a schimbat din rădăcină situația RAS. Creatorii apartheidului au înțeles că noile state independente nu vor suporta regimul rasist din sudul Africii și vor mobiliza opinia publică mondială la luptă împotriva lui. Pentru a menține acest regim autoritățile au întreprins următoarele acțiuni:

- ▶ crearea economiei autonome și industriei militare, ceea ce, în condițiile izolării internaționale, a condiționat ineficiența unor ramuri ale economiei și creșterea artificială a prețurilor;
- ▶ spulberarea încercărilor de a crea la nord de RAS o „centură de securitate” din astfel de țări ca Angola, Mozambic, precum și din coloniile portugheze;
- ▶ elaborarea propriei arme nucleare.

Regimul din această țară a atins criteriile unei orânduiri polițienești. Guvernului i s-a permis să-i expulzeze pe oamenii de culoare din orice zonă a țării. Au fost interzise căsătoriile între persoanele albe și oamenii de culoare. De asemenea, era interzisă activitatea organizațiilor antirasiste, inclusiv a **Congresului Național African (CNA)**, liderul căruia a fost condamnat din anul 1963 la înțemnițare pe viață. Guvernul încerca

Apartheid — politică oficială de discriminare rasială, segregare și subjugare, promovată în perioada anilor 1948–1991 de către cercurile de guvernământ din RAS față de populația de culoare și persoanele strămutate din Asia.

să separe populația albă de cea de culoare. În acest scop, în RAS erau create **bantustane** – teritorii speciale rezervate populației de culoare cu propriile sale organe de autoadministrare. Către anul 1981, în bantustane, care ocupau 13 % din teritoriul țării, locuiau 75 % din populație.

Însă, toate aceste măsuri n-au adus rezultatele dorite: nu s-a reușit crearea „centurii de securitate”, populația de culoare nu manifesta supunere și folosea toate metodele posibile de luptă. În comunitatea albilor s-a conturat o scindare: majoritatea se pronunțau pentru reforme politice și crearea unui stat democratic multirasial. Un prim pas în această direcție a devenit adoptarea Constituției de la 1989. În anul 1989 la putere în RAS a venit **Frederik de Klerk**. El a înfăptuit unele reforme ce au dus la căderea regimului rasist. În anul 1993, în RAS au avut loc pentru prima dată alegeri libere. Președinte al țării a devenit liderul CNA, **Nelson Mandela**. Venirea la putere a liderilor populației autohtone nu a favorizat dezvoltarea economică a statului. În țară a crescut criminalitatea și violența. Comunitatea albilor, care și-a păstrat toate pârghiile de influență în viața economică, nu dorea să cedeze pozițiile. În schimb, majoritatea oamenilor de culoare, preluând controlul asupra instituțiilor puterii, se străduiau să-i constrângă pe albi prin acte legislative și măsuri administrative, chiar și cu prețul unui declin în ramuri întregi ale economiei. În anul 2018 a fost adoptată o lege despre confiscarea terenurilor arabile de la fermierii albi.

Pe data de 15 ianuarie 1975, liderii principalelor grupări, care luptau împotriva colonizatorilor din **Angola** (Mișcarea Populară de Eliberare a Angolei (MPEA), Uniunea Națională pentru Independența Totală a Angolei (UNITA), Frontul Național de Eliberare a Angolei (FNEA)), au semnat un acord cu privire la crearea unui guvern de tranziție și organizarea de alegeri generale. Pe data de 31 ianuarie anul 1975 un asemenea guvern a fost creat. Însă, nefiind satisfăcută de distribuirea puterii, UNITA a provocat un război civil. UNITA și FNEA și-au unit eforturile în lupta pentru putere. Cele două grupări s-au adresat RAS. În luna octombrie 1975 trupele unite ale celor două grupări și ale RAS au început ofensiva asupra capitalei Angolei – orașul Luanda. În aceste condiții complicate liderii MPEA au solicitat ajutorul Cubei. În noaptea de **4 spre 5 noiembrie 1975** F. Castro a luat decizia de a trimite trupe în Angola, acestea reușind să oprească ofensiva și să-l distrugă pe agresor. Pe data de **11 noiembrie 1975** liderii MPEA, **Agostinho Neto**, a proclamat independența Angolei. Țara a ales modelul socialist de dezvoltare. URSS i-a oferit asistență economică și, mai ales, militară, însă ea s-a dovedit fi puțin eficientă. Războiul continua și raidurile periodice ale soldaților RAS au împins Angola la marginea unei catastrofe. În anul 1988 au fost semnate „Principiile de reglementare pașnică a situației din Africa de Sud-vest”, în conformitate cu

N. Mandela – primul președinte de culoare al RAS. Anii 90.

Locuitorii Zimbabwe sărbătoresc demisia lui R. Mugabe.
19 noiembrie 2017.

care RAS i-a acordat independență Namibiei, iar Cuba și-a retras trupele militare din Angola.

Însă, acordul nu a adus pace pe pământul Angolei. Războiul civil între adepții MPEA și UNITA a continuat până în anul 2002. După moartea liderului UNITA, J. Savimbi, care tindea doar să obțină puterea absolută, țara a trecut, în cele din urmă, la viața pașnică. Datorită bogățiilor naturale însemnate Angola a ocupat destul de rapid un loc de frunte printre țările Africii.

Decolonizarea a cauzat o situație complicată în Rhodesia de Sud. Acolo trăia o comunitate mare de albi, în temei fermieri. În anul 1965 ea a proclamat independența Rhodesiei și a încercat să întemeieze un stat după modelul RAS. Adică, minoritatea albilor și-a proclamat dreptul său exclusiv la putere – regimul apartheidului (discriminării rasiale). Nici Marea Britanie, căreia i-a aparținut cândva Rhodesia, nici

ONU, nu au recunoscut acea independență, iar majoritatea oamenilor de culoare au declanșat o luptă armată împotriva comunității albilor. În anul 1979 părțile s-au așezat la masa tratatelor. A fost elaborată o nouă Constituție, care a recunoscut egalitatea raselor. În baza ei au fost desfășurate alegeri și proclamată independența noului stat – Zimbabwe. Însă, autoritățile în frunte cu Roberto Mugabe, care a instituit o dictatură brutală, au dus această țară cândva prosperă la sărăcie și declin. În anul 2017 R. Mugabe și-a dat demisia.

3 **Țările Africii situate la sud de Sahara.** Dezvoltarea țărilor din această zonă s-a dovedit a fi cea mai complicată. La momentul obținerii de către majoritatea dintre ele a independenței, partea principală a populației era ocupată în ramurile tradiționale ale economiei, iar în societate dominau relațiile de gintă și trib. Încercările de a ruina aceste elemente s-au soldat cu urmări negative serioase. În lupta pentru independența deplină liderii lor au încercat să diminueze rolul exportului de produse agricole și materie primă, ceea ce a distrus economia acestor state și le-a privat de unica lor sursă de venit. Unicul lucru în care țările din zonă au avut succes a fost crearea regimurilor de tiranie – atât prooccidentale, cât și prosovietice. Nici una dintre ele nu a putut evita această soartă.

Ritmurile însemnate de creștere a numărului populației reduceau la zero toate eforturile de a depăși rămânerea în urmă de alte țări. Volumul de produse alimentare fabricate nu făcea față numărului mare al populației, ceea ce ducea de multe ori la foamete, care lua milioane de vieți omenești. În afară de foamete, țările Africii erau lovite destul de des de epidemii și boli. Aceste probleme, din păcate, persistă și azi.

Instabilitatea în țările din zonă sporea și din cauza frontierelor africane artificiale. Pentru a evita incidentele la graniță, Țările Africii au convenit să mențină principiul respectului pentru frontierele existente, care a fost consfințit în Statutul Organizației Unității Africane (OUA), creată în mai 1963. Acest lucru, însă, nu a ajutat la evitarea conflictelor interne și interstatale.

În rezultatul împărțirii coloniale a Africii, 44 % din frontiere trec prin meridiane și paralele, 30 % – prin linii rotunjite, iar încă 26 % – prin hotarele așezărilor grupelor etnice. 13 state nu au ieșire la mare, iar aceasta înseamnă că ele nu au căi sigure de comunicare cu lumea exterioară. Din cauza unor asemenea frontiere artificiale, în Africa nu s-au constituit state naționale și monoetnice (în afară de Somalia, însă și ea este împărțită între clanuri). O astfel de situație generează adesea conflicte interetnice. Unul dintre cele mai sângeroase a avut loc în **Rwanda**, unde poporul tutsi a fost supus genocidului. Numai în decurs de 100 de zile jertfe ale lui au devenit 800 de persoane.

Divergențe au apărut și pe baze religioase între comunitățile creștină și musulmană. În **Etiopia**, după îndelungatul război civil și foametea strașnică din anii 1983–1985, special organizată de autorități cu scopul înăbușirii mișcării de răsculați, pe o parte din teritoriu a fost proclamat statul independent **Eritreea**. Un acord de pace între cele două state a fost semnat abia în **anul 2018**.

Deseori conflictele ieșeau în afara frontierelor de stat și se transformau în ciocniri interstatale. Astfel, în anul 1977 **Somalia** i-a înaintat cerințe teritoriale Etiopiei, pretinzând la zonele populate de triburi, care, după criteriile lor etnice, erau apropiate somalezilor. Războiul a durat aproape un an. În ajunul războiului, URSS a sprijinit atât regimul lui **Mengistu Haile Mariam** din Etiopia, care a venit la putere în urma loviturii de stat din februarie 1974, cât și pe cel al lui **Siyaad Barre** din Somalia. În timpul războiului URSS s-a situat deschis de partea Etiopiei și i-a acordat ajutor. Somalia a nimerit în sfera de influență a SUA, însă a suferit înfrângere și regimul lui S. Barre a fost răsturnat. Pacea multdorită așa și nu s-a instaurat în această țară. Acolo a izbucnit un război civil. Somalia a fost divizată, practic, în mai multe grupări inamice. Țara a fost cuprinsă de epidemii și foamete. Nici intervenția ONU și a marilor state ale lumii nu a dus la stabilizarea situației.

În anii 80 **Libia** s-a amestecat deschis în conflictul etnic și religios din **Ciad**. Ea pretindea la o parte din teritoriul acestei țări. Pentru a nu admite extinderea influenței Libiei, Franța și-a trimis trupele în Ciad. Forțele militare libiene au suferit înfrângere, iar Curtea Internațională a calificat pretențiile teritoriale ale Libiei ca fiind neîntemeiate.

Un conflict asemănător a avut loc în **Sudan**. În provincia **Darfur** și în sudul acestei țări populația a fost supusă unui genocid.

Cranii umane de la Centrul Memorial al genocidului din Rwanda.

Tribalism — separatism tribal sau etnic în societate. În practică el înseamnă că toate legăturile social-economice depind de relațiile tribale sau etnice. Partidele politice sunt create tot după criteriul etnic, iar afacerile sunt organizate doar cu reprezentanții tribului vizat.

În cele din urmă, țara a fost divizată complet. În anul 2011 a fost proclamată republica **Sudanul de Sud**.

Componența etnică foarte diversă în condițiile păstrării relațiilor trib-gintă a cauzat apariția a încă unei trăsături specifice pentru viața politică a țărilor Africii – **tribalismului**.

4 Regimurile militare dictatoriale din statele Africii. O trăsătură caracteristică a dezvoltării continentului african au devenit regimurile militare dictatoriale și dominația militarilor în viața social-politică. Cauzele interne ale acestui fenomen au fost:

- ▶ procesele neîncheiate de formare a societății;
- ▶ perioada relativ scurtă de dezvoltare independentă a țărilor Africii;
- ▶ legătura reciprocă complicată între diverse tipuri de relații economice;
- ▶ diferențierea socială și de clasă slabă a societății;
- ▶ rămășițele relațiilor trib-gintă;
- ▶ spectrul larg al viziunilor politice ale societății;
- ▶ dependența politică și economică de țările dezvoltate;
- ▶ existența unor astfel de fenomene sociale negative ca foametea, sărăcia, epidemiile, analfabetismul, cultura politică slabă.

Situația externă era legată de confruntarea dintre URSS și SUA în perioada „războiului rece”, iar în prezent – de încercările țărilor de frunte din lume de a se asigura de loialitatea regimurilor, care să le ofere un acces prioritar la bogățiile naturale.

Regimurile militare dictatoriale din Africa se caracterizează prin instabilitate politică și economică, violență, o serie de lovituri de stat, contradicții interetnice, războaie, cursa înarmărilor (în Africa sunt cheltuite pentru înarmare 5 % din PIB, în Asia de Sud – 3,6 %, în America Latină – 1,6 %), creșterea rolului politic al armatei în societate, metode dictatoriale de conducere, corupție.

Regimurile dictatoriale împiedicau desfășurarea unor transformări democratice în societate și frâneau progresul social în țările Africii.

Regimurile militare dictatoriale din Africa din anii 60–80 pot fi împărțite în regimuri autoritare de dreapta și de stânga.

Regimurile autoritare de dreapta s-au afirmat în Zair, Republica Centrafricană (RCA), Sierra Leone, Ciad, Liberia, Rwanda, iar cele autoritare de stânga – în Etiopia, Libia, Mali, Angola, Mozambic. Au existat și regimuri ce și schimbau orientarea în dependență de situația de pe arena internațională (Nigeria, Somalia, Sudan, Uganda, Congo). Dictatorul **Jean-Bedel Bokassa** a venit la putere în RCA, în anul 1966, în rezultatul unei lovituri de stat și a condus țara timp de 13 ani. El s-a numit mareșal și președinte pe viață. Ulterior

a proclamat această republică Imperiu, iar pe sine – împărat. În anii de guvernare el îi înlătura din funcții pe toți concurenții săi potențiali (îi expulza din țară, îi aresta sau îi supunea torturilor).

În **Uganda**, dictatorul **Idi Amin** era cunoscut prin nimicirea în masă a oamenilor. În decursul celor opt ani de guvernare, numai în anii 70 în țară au fost ucise 800 mii de persoane. În cele din urmă, puterea sa a fost răsturnată în rezultatul agresiunii din partea statelor străine.

Congoul belgian a obținut independența în anul 1960. Liderul luptei de eliberare națională, **Patrice Lumumba**, a fost ucis. La începutul anilor 60, după un îndelungat război civil în care au fost atrase statele vecine, țările de frunte ale lumii și ONU, în țară a venit la putere **Joseph-Desire Mobutu**. El a condus această țară timp de 30 de ani (și tot el e redenumit-o în Zair). Conform Constituției elaborate de el, în țară există doar un singur partid politic, în care este înscrisă în mod automat toată populația. În perioada de guvernare a lui Mobutu, Zairul s-a transformat dintr-o țară bogată în una dintre cele mai sărace: datoria externă a atins suma de 8 miliarde de dolari americani. Cu toate acestea, însăși J. D. Mobutu păstra în băncile elvețiene 5 miliarde de dolari. La finele anilor 90 situația în țară s-a agravat, împotriva regimului lui Mobutu s-a ridicat o amplă mișcare de răsculați. În anul 1998 regimul său a fost răsturnat, iar dictatorul a dat bir cu fugiții (în curând a murit din cauza unei boli). La putere au venit forțele de opoziție în frunte cu **Laurent Kabila**. Țării i-a fost întoarsă denumirea de odinioară – **Republica Democrată Congo (RDC)**. Au fost demarate o serie de reforme, însă ele s-au transformat într-o nouă redistribuire a proprietății în folosul forțelor aflate la putere. În țară a izbucnit din nou un război civil, care s-a transformat într-un război general african pentru controlul asupra bogățiilor naturale ale RDC. La această confruntare au participat trupe militare din zece țări. Situația din această țară rămâne instabilă. Conflictul, care durează din anul 1998 și în care au fost atrase toate statele vecine, a luat viața a peste 2,5 milioane de persoane. El este numit **Primul Război African (anii 1998–2002)**. O nouă izbucnire a violențelor este împiedicată de trupele ONU.

În **Etiopia**, în rezultatul loviturii de stat de la 1974, la putere a venit „dictatorul roșu”, **Mengistu Haile Mariam**. În țară a fost lichidată monarhia și proclamată Republica Democrată Etiopia. Regimul lui M. H. Mariam nu avea susținere din partea societății. El a reușit să se mențină la putere datorită consolidării societății în fața agresiunii somaleze și a asistenței oferite de URSS și Cuba. Victoria obținută în războiul cu Somalia (anii 1977–1978) nu a salvat regimul. Ideea socialismului a generat o mișcare armată în masă

Încoronarea lui J.-B. Bokassa de la 1976 a fost o copie a întronizării lui Napoleon Bonaparte cu 200 de ani în urmă.

Partizan din timpul războiului din Biafra, Nigeria. Aprilie 1968.

împotriva guvernului, mai ales în provinciile Tigre și Eritreea. Regimul nu a reușit să reprime această mișcare nici cu forța, nici cu foametea (de foame au murit 400 mii de persoane). După înfrângerea suferită de armată în confruntarea cu rebelii, dictatorul a pierdut susținerea în rândul populației și a conducătorilor militari. În luna mai a anului 1991 el a fugit din țară.

Una dintre cele mai dezvoltate țări din Africa este **Nigeria**, care încearcă să joace un rol de frunte pe țărmul de vest al Africii. Principala sursă de venit a țării sunt zăcămintele de petrol. În ea locuiesc popoare diferite după convingerile religioase: în partea de nord trăiesc preponderent musulmanii, iar la sud majoritatea populației sunt creștini. În anul 1960 fosta colonie britanică a obținut independența. Cea mai dezvoltată și bogată în petrol zonă a Nigeriei, populată în mare parte de poporul igbo, și-a proclamat independența și a întemeiat Republica Biafra. Însă, autoritățile centrale nu s-au împăcat cu această pierdere și i-au declarat război (anii 1967–1970). Mișcarea secesionistă a fost crunt reprimată. În acel război au murit circa un milion de persoane. Pentru a evita manifestări ordina-

re ale separatismului, Nigeria s-a transformat într-o republică federativă. Cea mai mare perioadă de timp din anii independenței țara a fost condusă de un regim militar. Încercarea generalului **Ibrahim Babangida** de a le transmite puterea civililor în anul 1993 nu s-a încununat de succes. Țara se află într-o permanentă stare de conflict intern între triburi și adepții diferitor religii.

La finele anilor 80 regimurile militare dictatoriale au fost afectate de o criză acută, legată de destrămarea sistemului socialist și încheierea „războiului rece”. Dictatorii au pierdut susținerea politică și economică din partea URSS și SUA.

Fondul Monetar Internațional și Banca Internațională de Reconstrucție și Dezvoltare au elaborat un plan de relansare economică a Africii. Se propunea înfăptuirea reformelor de piață în schimbul unui credit cu facilități și reducerea cheltuielilor de stat. Însă, acest plan nu a funcționat, datoria externă a țărilor africane depășea veniturile lor. Între timp, războaiele civile și conflictele interne nu conțin. La începutul sec. XXI centrul al încordării au devenit țările din Africa de Vest: Sierra Leone, Liberia, Capul Verde, Burkina Faso.

Problemele apărute în fața țărilor Africii sunt diverse și greu de soluționat. Acest lucru este posibil numai cu participarea comunității internaționale și în formele convenabile popoarelor din Africa.

Africa rămâne una dintre zonele cele mai instabile și mai slab dezvoltate ale lumii. Problemele acestei regiuni s-au transformat din interne în globale.

Concluzii

- ▶ În a doua jumătate a sec. XX țările Africii, situate la sud de Sahara, au devenit un centru al celor mai grave probleme și divergențe din lumea contemporană.
- ▶ După eliberarea de dependența colonială, țările de pe continent s-au transformat într-o arenă între supraputeri, un poligon pentru desfășurarea experimentelor social-politice. Toate modelele de dezvoltare (orientarea socialistă, industrializarea, integrarea în economia mondială și altele), pe care au încercat să le aplice țările africane, s-au dovedit a fi puțin eficiente.
- ▶ În prezent, problemele continentului african capătă tot mai mult un caracter global. Țările Africii nu sunt în stare să le soluționeze de sine stătător.

Întrebări și însărcinări

1. Care state din Africa erau independente la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial? **2.** Care an a devenit „anul Africii”? **3.** Ce țară din Africa este cel mai dezvoltată din punct de vedere economic? **4.** Ce este apartheidul? **5.** Numiți cei mai cunoscuți dictatori din țările Africii. **6.** Când a obținut independență Namibia?

7. Cum s-a desfășurat procesul decolonizării Africii? **8.** Ce fel de probleme au apărut în fața tinerelor state africane? **9.** Caracterizați dezvoltarea RAS la etapa actuală. **10.** În decursul anilor 70–90, în Angola a avut loc războiul civil. Care au fost cauzele și consecințele lui? **11.** Descrieți trăsăturile vieții politice a țărilor din Africa. **12.** Ce este tribalismul și cum a influențat el asupra vieții țărilor africane?

13. Numiți cauzele conflictelor îndelungate dintre țările Africii. **14.** Pregătiți planul detaliat al unei relatări despre unul din conflictele ce au avut loc în țările Africii.

15. Organizați o discuție pe marginea întrebării: „De ce problemele interne ale țărilor Africii au devenit probleme globale ale omenirii”.

§ 18. Țările Americii Latine

1. Ce trăsături ale dezvoltării economice și politice erau caracteristice țărilor Americii Latine în prima jumătate a sec. XX? **2.** Ce evenimente au devenit decisive pentru zona respectivă în prima jumătate a sec. XXI?

Tendențele principale de dezvoltare a țărilor Americii Latine după cel de-al Doilea Război Mondial.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, în țările Americii Latine s-au produs transformări serioase. Acest lucru poate fi explicat prin aceea că țările din zonă au obținut independența cu mult mai devreme. Ele nu au fost nevoite să treacă prin așa-numitul „șoc al civilizației” pe calea spre modernizare după cum s-a întâmplat aceasta în țările Africii și Asiei. Ele erau parte componentă a civilizației occidentale, de origine europeană.

Existența marilor posesiuni funciare – latifundiilor, era cauza principală a înapoierii zonei latino-americane de celelalte regiuni ale lumii. Aceasta a dus la privarea de pământ a țăranilor, scăderea nivelului de viață, șomaj, un nivel redus al productivității muncii și, evident, la încordare socială. O asemenea societate nu putea să fie democratică, ea se baza pe violență.

În ajunul celui de-al Doilea Război Mondial a început declinul latifundiilor, iar după încheierea războiului acest proces s-a intensificat. Lupta îndelungată a țăranimii impunea guvernele să recurgă la înfăptuirea reformelor agrare. Toate aceste reforme, indiferent de amploarea lor, afectau pozițiile latifundiarilor. Explozia demografică a condiționat o urbanizare în masă și transferarea centrului vieții politice din localitățile sătești la orașe.

După cel de-al Doilea Război Mondial situația din economia țărilor Americii Latine era deosebit de favorabilă pentru înfăptuirea reformelor: acestea aveau importante acumulări în valută, a crescut și cota lor în comerțul mondial. Acești factori au fost folosiți de guvernele țărilor din zonă pentru desfășurarea **industrii de înlocuire a exportului**. Reformele decurgeau sub lozinci naționaliste cumpătate, care se bucurau de o anumită susținere din partea populației. Acest lucru a dus la instaurarea unor regimuri populare, însă autoritare. Drept exemplu poate fi președinția lui **Juan Domingo Peron** în Argentina (anii 1946–1955, 1973–1974; în perioada anilor 1949–1955 el a fost, practic, dictator). Peron a înfăptuit o naționalizare parțială, a achitat datoriile Argentinei și a obținut autoasigurarea Argentinei cu principalele produse industriale. În perioada guvernării lui J. D. Peron, în Argentina a fost creat primul, în America Latină, avion reactiv. Însă, sub presiunea SUA producerea lui în serie a fost sistată.

În anul 1950, în Brazilia a revenit la putere **Jetulio Vargas**, care și-a renăscut politica din anii 30, însă deja fără încercarea de a copia modelul statelor fasciste (naziste). În anul 1956 el a fost înlocuit de **Juscelino Kubitschek**, care a continuat aplicarea **industrii de înlocuire a exportului**. La începutul anilor 60 Brazilia se asigura, în proporție de 50 %, cu produse industriale.

În Mexic, linia începută de președintele **Lazaro Cardenas** a fost continuată și după cel de-al Doilea Război Mondial. Industrializarea se făcea pe contul dezvoltării sectorului de stat. De asemenea, continua reforma agrară.

În anii 40–60 SUA erau îngrijorate de o singură problemă: cum să împiedice pătrunderea URSS în America Latină. Pentru aceasta Washingtonul punea accentul pe sporirea potențialului militar și pe colaborarea politico-militară cu țările din America Latină. În acea perioadă de timp a fost încheiat Tratatul de Securitate Colectivă

Linie de producție la o întreprindere militar-industrială. Argentina. Anul 1950.

(1948), creată **Organizația Statelor Africane (OSA, anul 1948)**. Conducerea americană a reînarmat trupele locale și a creat o nouă elită militară, care a trecut pregătirile în SUA. În afară de aceasta, pe SUA nu le prea interesau problemele din viața internă a țărilor respective dacă acolo nu exista un pericol direct de venire la putere a comuniștilor. Partea americană era satisfăcută de regimurile din aceste țări, care depindeau în totalitate de SUA (spre exemplu, regimurile lui B. Batista din Cuba sau A. Somoza din Nicaragua).

În anii 50–60 a început o nouă etapă în dezvoltarea țărilor Americii Latine. Resursele pentru desfășurarea industrializării de înlocuire a exportului erau epuizate, bugetul de stat abia-abia reușea să întrețină sectorul de stat al economiei.

Marile deficite bugetare de stat au fost generate de realizarea proiectelor de proporții. În anul 1957, în Brazilia au început lucrările de construcție a noii capitale, mai departe de orașul Rio de Janeiro suprapopulat. Noua capitală a fost numită Brazilia și era un oraș ultramodern, construit după proiectul arhitectului cu renume mondial, **Oscar Nameyer**. Acest oraș urma să simbolizeze viitorul țării. Mexicul a obținut dreptul de a găzdui, în capitala țării – orașul Mexico, Jocurile Olimpice din anul 1968, ceea ce a impus conducerea statului să reconstruiască total orașul cu o populație de multe milioane. Proiectele grandioase au dus la un salt brusc al inflației și la creșterea încordării sociale. Unitatea bănească națională a Braziliei – cruzeiro, s-a devalorizat, în perioada anilor 1961–1964, de cinci ori.

În America Latină dezvoltarea avea loc pe două direcții. Țările, unde pe fondalul nemulțumirii în masă la putere veneau forțele de stânga, se situau pe calea făuririi socialismului.

Astfel, în anul 1959, războiul de partizani din **Cuba** s-a încheiat cu răsturnarea regimului proamerican. Liderul rebelilor, **Fidel Castro**, s-a situat în fruntea noului guvern. El își vedea sarcina în obținerea independenței Cubei și desfășurarea reformelor sociale. Însă, bunele sale intenții au întâmpinat rezistență din partea SUA, care aveau în Cuba un patrimoniu însemnat. F. Castro a dispus naționalizarea acelei proprietăți și stabilirea unor legături strânse cu URSS. Acest lucru a generat o mișcare de rezistență, susținută de guvern și de comunitatea cubaneză din SUA. În anul 1961 SUA au organizat intervenția militară a detașamentelor gusanos asupra Cubei, însă ea a eșuat. Acest lucru a accelerat procesul de instaurare a modelului de dezvoltare sovietic în Cuba.

N. Hrușciov era încântat de ideea de a găsi un aliat la o distanță de numai 90 de mii de mile de SUA și, de dragul menținerii regimului lui F. Castro, a mers, fără să șovăie, la riscul unui război nuclear (Crisa Rachetelor Cubaneze de la 1962). Apropierea de URSS i-a oferit lui F. Castro un model de stat, după părerea lui, ideal. Partizanii au devenit

Fidel Castro

comuniști, pe insulă a început făurirea socialismului. În anii 60, în țară au fost, în mod practic, anulați banii și introdusă metoda schimbului direct de produse alimentare. F. Castro era de părerea că America Latină este pregătită deja de revoluția socialistă și a încercat (ce-i drept, fără nici un rezultat) să aprindă flacăra revoluționară pe continent. În timpul unei astfel de încercări, în Bolivia, a murit, adeptul lui F. Castro, **Ernesto Che Guevara**.

În anii 70 Cuba este nevoită să renunțe la experimentele comuniste. Ea s-a transformat într-o țară socialistă totalitară obișnuită. S-a păstrat dependența tradițională a economiei cubaneze de exportul de zahăr, însă deja nu către SUA, ci de către URSS și țările Europei Centrale și de Est. URSS a devenit principalul creditor al Cubei. La finele anului 80, când în URSS au început greutățile economice și asistența oferită Cubei a fost redusă, țara s-a pomenit în stare de criză permanentă. Destrămarea URSS a lăsat Cuba fără o susținere din afară. Conducerea țării a făcut încercări de a salva situația: economia funcționa în regim de urgență, erau reduse programele sociale, create condiții pentru dezvoltarea turismului și se făceau primii pași în direcția modernizării economiei. Un colac de salvare pentru regimul lui F. Castro în Cuba a devenit colaborarea cu narcomafia și regimul lui Hugo Chavez din Venezuela, care asigurau regimul cubanez cu toate resursele necesare. Prin anii 90 a avut loc o emigrare nelegală în masă a oamenilor către SUA. Însă, partea americană nu a putut să primească un număr atât de mare de refugiați și o parte dintre ei au fost trimiși înapoi către Cuba.

După moartea lui F. Castro, fratele său, **Raul Castro**, a slăbit întrucâtva regimul și a mers la o conciliere parțială cu SUA. Cu toate acestea, Cuba rămâne un aliat al Rusiei.

Încercarea de a făuri socialismul în Chile a fost întreprinsă în anii 1970–1973 de către guvernul președintelui **Salvador Allende**, format din comuniști și socialiști de stânga. Făurirea socialismului era înfăptuită în cadrul legitimității constituționale. Transformările radicale, ce prevedeau și naționalizarea industri-

eii cuprului – ramură de frunte a economiei, au generat un adevărat haos și nemulțumire în masă în țară, însoțite și de provocări din partea SUA. Folosindu-se de situație, generalul **Augusto Pinochet**, a înfăptuit, cu consimțământul SUA, o lovitură de stat și a instaurat în țară regimul dictatorial. Șeful statului, S. Allende, a murit în timpul asaltului palatului prezidențial. În pofida caracterului său represiv, regimul lui A. Pinochet s-a dovedit a fi deosebit de benefic pentru ulterioara dezvoltare a Chile, mai ales în plan economic. După revenirea la sistemul democratic de guvernare, Chile a devenit unul dintre cele mai dezvoltate state din zonă.

În **Nicaragua**, în rezultatul unei îndelungate lupte de partizani, în anul 1979, la putere a venit

Lovitura militară de stat în Chile.
Anul 1973.

Frontul Eliberării Naționale, ce purta numele lui Sandino. Sandiniștii au răsturnat regimul lui A. Somoza, care s-a aflat la putere în această țară mai mult de 30 de ani. Evenimentele din Nicaragua se desfășurau după modelul cubanez și cu aceleași rezultate. Împotriva experimentului socialist al sandiniștilor s-a ridicat o insurecție din foștii adepți ai lui Somoza și din reprezentanți ai mișcărilor democratice. La rebeliune participau, de asemenea, detașamente de autoapărare ale triburilor amerindiene din zonele mai îndepărtate ale țării. Această mișcare de partizani a fost organizată și înarmată, în mare parte, de către SUA. Partea americană își concentrase forțele sale militare la frontiera cu Nicaragua și amenința cu agresiune, iar în interiorul țării se forma în mod activ opoziția legală. Pomenindu-se în fața dilemei – să meargă până la sfârșit pe calea făuririi socialismului și spre victoria în războiul civil sau să accepte pacea, sandiniștii au ales ultima variantă. La alegerile libere din anul 1990 ei, după cum se și aștepta, au suferit înfrângere, însă și-au păstrat statutul de forță politică cu influență. Președinte al Nicaragua a fost aleasă **Viola Chamorro**. În scurt timp sandiniștii în frunte cu liderul lor, **Daniel Ortega**, au revenit la putere și au devenit aliați ai Rusiei.

Daniel Ortega la mitingul din 19 iulie 1979. Nicaragua.

Pentru unele țări din America Latină noua strategie începea cu constatarea imposibilității și chiar a caracterului dăunător al unei independențe depline. Ea se rezuma la accelerarea procesului de integrare a țărilor din America Latină în economia mondială. În scopul realizării acestei strategii se propunea să fie lichidate toate obstacolele în calea dezvoltării comerțului și să fie deschis accesul pentru capitalul străin. Aceasta era, de fapt, o îndepărtare totală de politica din anii 30–50, care se asemăna din exterior cu revenirea la vechile orânduirii când în țările din America Latină erau stăpâne companiile străine. O asemenea cale de dezvoltare nu se bucura de susținere, deoarece era promovată de regimurile dictatoriale (așa-numitele „junte militare”). Asemenea regimuri s-au instaurat în Argentina (1962), Guatemala, Honduras, Ecuador (1963), Bolivia, Brazilia (1964), Chile (1973). Juntele militare duceau o luptă necruțătoare cu forțele de stânga, limitau libertățile politice. În rezultatul acestor lupte deseori mureau oameni nevinovați. Stabilitatea internă relativă obținută într-un asemenea mod și crearea unor condiții favorabile pentru capitalul străin contribuiau la sosirea investițiilor de peste hotare și la accelerarea proceselor de dezvoltare a acestor țări. Astfel își întărea pozițiile și capitalul autohton. La începutul anilor 80, Brazilia a depășit, după volumul PIB, Italia și s-a apropiat de nivelul Marii Britanii. Un rezultat opus al acestui curs a devenit creșterea datoriei externe și a nivelului inflației. Astfel se forma treptat criza social-politică a regimurilor militare.

Un factor ponderabil în dezvoltarea țărilor din America Latină a fost și rămâne mișcarea de partizani în masă. Ea avea caracter diferit: antiamericană, împotriva dictaturilor militare, în favoarea înfăptuirii reformelor sociale, procomunistă, anticomunistă, de eliberare națională, extremistă și de altă natură.

Rebeliunile antiguvernamentale armate în țările Americii Latine aveau loc din cauza agravării problemelor social-economice și politice interne.

Încordarea socială din anii 50–60, victoria lui F. Castro în Cuba, au impus SUA să-și revadă politica față de această zonă. În anul 1961 președintele SUA, J. Kennedy, a proclamat un nou curs în relațiile cu țările din America Latină – „Alianță pentru progres”. Pentru a evita varianta cubaneză, SUA propuneau asistență pentru dezvoltare, concentrându-și atenția pe reformele sociale. Concomitent, SUA s-au apucat de organizarea unor forțe speciale înarmate anti-rebeli în America Latină. Dorind să redea relațiilor sale cu America Latină un caracter de parteneriat SUA reveneau deseori la politica tradițională a intervenției. Astfel, în anul 1961 SUA i-au ajutat pe rebelii cubanezi gusanos să debarce în Cuba. Un timp îndelungat serviciile speciale americane au încercat să-l înlăture de la putere pe F. Castro. În anul 1965 trupele americane au sosit în Republica Dominicană, iar în 1973 au pus la cale lovitura de stat în Chile, în rezultatul căreia a fost răsturnat regimul lui S. Allende. Această politică a SUA a dat naștere unor dispoziții antiamericane largi în țările din America Latină, care și-au atins apogeul în anii 70.

Situația s-a schimbat cardinal în timpul președinției în SUA a lui J. Carter, care a pus la baza cursului de politică externă a administrației sale teza despre inadmisibilitatea încălcării drepturilor omului. După îndelungi negocieri, J. Carter a semnat un acord cu Panama prin care îi transmitea un canal aflat sub jurisdicția Statelor Unite. Acest pas a înlăturat una din principalele surse de nemulțumire față de politica SUA în America Latină. Datorită unei astfel de politici promovate de SUA, regimurile dictatoriale au pierdut din gradul de susținere, iar înlăturarea lor rămânea doar o chestiune de timp. Primul a căzut regimul dictatorial al lui A. Samoza din Nicaragua.

În anii 80, în țările din America Latină s-au afirmat regimurile democratice: 1980 – în Peru, 1982 – în Bolivia, 1983 – în Argentina, 1985 – în Brazilia, Guatemala, Honduras și Uruguay, 1989 – în Salvador și Paraguay, 1990 – în Chile, iar până în anul 1992 – în restul țărilor, în afară de Cuba. În anul 1994, pe baionetele soldaților americani a fost adusă democrația occidentală în Haiti. La ultima sesiune a Adunării Generale a Organizației Statelor Americane a fost aprobată teza cu privire la aplicarea sancțiunilor în cazul unor încercări repetate de reînnoire a regimurilor autoritare.

Canalul panamez. Aspect modern.

Venirea la putere a guvernelor alese în mod democratic a aprofundat cursul orientat spre activizarea participării țărilor la procesele de distribuire internațională a muncii. Se puna accentul pe dezvoltarea structurilor de piață în economie, soluționarea problemei finanțelor de stat pe contul privatizării sectorului de stat. Țările din America Latină tindeau să-și orienteze economia în direcția socială și să lichideze datoriile externe.

Țările latinoamericane au reușit să-și găsească locul în comerțul mondial. Ele exportă mărfuri cu un înalt grad de prelucrare și componente tehnologice. Brazilia, Argentina, Mexicul au depășit deja cadrul viziunii tradiționale despre țările în curs de dezvoltare și s-au apropiat de grupul țărilor industrial dezvoltate.

La începutul sec. XXI în America Latină s-a format un grup de state ce promovau o politică antiamericană deschisă. Centrul lui este Venezuela. La acest bloc pot fi alăturate Bolivia, Nicaragua, Cuba. Aceste țări colaborează activ cu Rusia.

Baza politicii Venezuelei în zonă au fost rezervele însemnate de petrol, ce-i ofereau posibilitatea de a cheltui bani pentru realizarea unui șir de programe populiste. Însă, reducerea prețurilor la petrol a dus la criza regimului: proteste în masă, inflație, insuficiența de produse alimentare, incapacitatea sistemului energetic, emigrarea în masă a populației către alte țări.

2

Procesele de integrare în regiune. Trecutul istoric comun, asemănarea proceselor economice, apropierea lingvistică și culturală au devenit un fundament serios pentru desfășurarea, după cel de-al Doilea Război Mondial, a proceselor de integrare în America Latină. Primul pas pe această cale a devenit colaborarea politică a statelor din Emisfera de Vest. În **septembrie 1947**, 20 de țări au semnat la Rio de Janeiro (Brazilia) Tratatul Interamerican de Asistență Reciprocă. În **anul 1948**, la lucrările celei de-a IX-a Conferințe Interamericane de la Bogota (Columbia), a fost adoptată Declarația cu privire la păstrarea și apărarea democrației în America, care avea o orientare anti-comunistă. Organizația Statelor americane sancționa intervenția în treburile interne ale țărilor amenințate de pericolul comunismului.

Aspirația guvernelor din țările Americii Latine de a se rupe din cercul înapoierii economice și a păși pe calea unei dezvoltări economice stabile a dat un imbold serios proceselor de integrare economică, care se dezvoltă la nivel subregional și regional.

La soluționarea sarcinilor referitoare la integrarea economică a fost orientată activitatea asociațiilor regionale apărute prin anii 50. În anul 1959 a fost creată **Banca Inter-americană de Dezvoltare**. În anul următor, Argentina, Brazilia, Uruguayul, Chile, Paraguayul și Peru au întemeiat **Asociația Latino-americană a Comerțului Liber (ALACL)**. Cu timpul, ALACL întrunea deja 22 de state din zonă, inclusiv Cuba. În anul 1980 ALACL a fost reorganizată în **Asociația**

Latino-americană de Integrare (ALAI). În procesele de integrare economică și încheierii acordurilor cu privire la piața comună, în anul 1975 a apărut **Sistemul Economic Latino-american (SELA).** De asemenea activează și unele asociații subregionale – **Piața Comună Central Americană, Comunitatea Caraibelor.** Venezuela, Columbia, Ecuadorul, Peru, Bolivia au creat **Grupul Andin.** În afară de aceasta, funcționează asociații special create pentru soluționarea unor probleme concrete. În anul 1983, Mexicul, Venezuela, Columbia, Panama s-au reunit în **Grupul de la Contadora** pentru a depăși conflictele în America Centrală. Funcționează, de asemenea, un pact menit să soluționeze problemele de natură ecologică. Pentru a rezolva problemele datoriei, în anul 1984 a fost creat **Grupul Cartaginez.**

În pofida numărului mare de organizații, integrarea reală a țărilor din America Latină rămâne deocamdată un vis. Dictaturile militare, revoluțiile, loviturile de stat, mișcările de partizani, conflictele interstatale, ambițiile unor liderii frânează acest proces.

La începutul anilor 90 s-au creat condiții favorabile pentru o mai bună dezvoltare a proceselor de integrare. În toate țările, în afară de Cuba, la putere au venit președinți și guverne alese în mod democratic. Au început ample reforme economice. În anul 1992, SUA, Canada, Mexicul au semnat **Acordul Nord-american de Liber Schimb.** În anul 1995, la Miami (SUA) s-a desfășurat consfătuirea liderilor țărilor din Emisfera de Vest, în cadrul căreia președintele american, B. Clinton, a propus să fie creată piața comună de la Alaska până la Țara de Foc, de avantajele căreia s-ar folosi 850 milioane de persoane. Însă, procesele de integrare din zonă au mers pe o altă cale. În anul 2018 Acordul Nord-american de Liber Schimb a fost înlocuit cu un document nou – **Acordul dintre Statele Unite ale Americii, Mexic și Canada,** menit să le „ofere muncitorilor, fermierilor, întreprinderilor standarde înalte și să contribuie la crearea unor piețe mult mai libere, unui comerț mult mai echitabil și la o creștere economică durabilă în zona respectivă”.

Reuniunea președinților țărilor din America Latină. Ecuador. 26 iulie anul 2002.

Drapelele țărilor-membre MERCOSUR

În anul 1991 Argentina, Brazilia, Paraguayul și Uruguayul au creat **Piața Comună a țărilor din sudul Americii Latine (MERCOSUR)**. Acordul prevedea o alianță vamală și coordonarea dezvoltării economice. Aceasta a devenit cea mai eficientă asociație economică din America de Sud, care include cele mai puternice economii din zonă: braziliană și argentiniană.

Eficiența MERCOSUR a fost demonstrată în timpul crizei economice din Argentina și Brazilia de la finele anilor 90. Alianța a salvat de la declin economiile Uruguayului și Paraguayului. Economia ultimului demonstrează ritmuri însemnate în dezvoltare (până la 10 % anual) și se apropie de partenerii mai dezvoltați. Bolivia și Ecuadorul au hotărât să repete succesele Uruguayului și să adere la această alianță. În cele din urmă, pe data de 1 iulie 2004 a avut loc unificarea țărilor MERCOSUR și a celor din Grupul Andin. Drept rezultat, în America Latină a apărut o piață comună cu populație în număr de 350 mii de persoane. Liderii statelor participante la noua alianță discutau în mod activ ideea introducerii unei valute latinoamericane unice pentru a se opune proceselor dolarizării (Ecuadorul a trecut la decontări în dolarul american. De același pericol este amenințată și Argentina).

Concluzii

- ▶ În a doua jumătate a sec. XXI țările Americii Latine au avansat cu mult pe calea transformării din furnizori pentru piața mondială într-o zonă cu infrastructură și industrie dezvoltate. Cele mai mari state din această regiune – Brazilia, Argentina, Mexic, s-au apropiat de primele zeci țări din lume după volumul producției industriale.
- ▶ Schimbări esențiale au avut loc și în viața politică, au rămas de domeniul trecutului tradiționalele dictaturi autoritare. Treptat se afirmă tradițiile parlamentarismului și democrației. Noile autorități își făuresc politica pe principiile căutării compromisurilor, acordurilor, concilierii între diferite forțe politice.
- ▶ S-a schimbat cu mult rolul țărilor din America Latină pe arena internațională. Cursul lor de politică externă a ieșit din umbra politicii SUA. Cu toate acestea, se păstrează un număr mare de probleme serioase ce influențează asupra dezvoltării țărilor din zonă: datoriile externe, nivelul de viață scăzut a unei părți însemnate a populației, contrastul social, mișcarea de răsculați, corupția, narcobusiness-ul, terorismul și altele.

Întrebări și însărcinări

1. Trupele militare ale căror țări din America Latină au luat parte nemijlocit la acțiunile armate din timpul celui de-al Doilea Război Mondial? 2. Care țări din America Latină sunt cele mai dezvoltate din punct de vedere economic? 3. Când în Chile a guvernat dictatura lui A. Pinochet? 4. Până în care an au fost lichidate regimurile dictatoriale în America Latină? 5. Numiți câteva alianțe regionale ale țărilor din America Latină.

6. Ce factori au generat crearea mișcărilor de partizani în țările Americii Latine? **7.** De ce încercările de a făuri o orânduire socialistă în țările din America Latină au suferit eșec? În ce constă fenomenul Cubei? **8.** Ce a condiționat dezvoltarea proceselor de integrare în America Latină?

9. Numiți organizațiile regionale și asociațiile suprastatale ale țărilor din America Latină.
10. Alcătuiți tabelul: „Căile de modernizare a țărilor din America Latină”.

Etapa	Țara	Particularitățile modernizării

11. Organizați o discuție pe marginea întrebării: „Ce rol joacă țările din America Latină în lumea contemporană?”.

Lecție practică

**Modelele de dezvoltare inovațională ale noilor state
asiatice independente**

Generalizarea cunoștințelor la capitolul IV

**Statele Asiei, Africii și Americii Latine:
alegerea căilor de dezvoltare**

Însărcinări-teste pentru pregătirea

de evaluarea tematică la capitolul IV

**Statele Asiei, Africii și Americii Latine: alegerea căilor de
dezvoltare**

CAPITOLUL V. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

§ 19. Relațiile internaționale în anii 50–80

1. Când a început „războiul rece”? 2. Cine, după părerea voastră, a fost inițiatorul lui?

1 Formarea conflictelor regionale. Primul focar al „războiului rece” din cea de-a doua jumătate a anilor 40 – începutul anilor 50 a cauzat unele conflicte regionale prin care s-a instalat linia de confruntare dintre cele două supraputeri. O parte dintre aceste conflicte nu au fost soluționate nici până în prezent. Unul dintre cele mai periculoase conflicte a fost cel din Coreea (1950–1953). Deși s-a reușit oprirea lui, părțile se află și până acum în stare de război. Perspectivele păcii au apărut abia în anul 2018 după întâlnirea președintelui SUA, D. Trump, și liderul RPDC, Kim Jong-un. De asemenea, în cadrul întâlnirii dintre președinții Coreii de Sud și de Nord s-a ajuns la înțelegeri în vederea pregătirii pentru semnarea a Tratatelor de pace.

După cel de-al Doilea Război Mondial s-a agravat conflictul din Orientul Apropiat, care continuă până azi. Multe țări din lume și-ar dori distrugerea Israelului.

În anii 40 a izbucnit un conflict pe peninsula Indostan. După o serie de războaie sângeroase dintre India și Pakistan, în ultimul timp s-au conturat unele tendințe pentru conciliere și pace.

Tot în anii 40, Marea Britanie, Franța și Olanda au început unele războaie coloniale, care au continuat, cu unele întreruperi, până la începutul anilor 60 până când marile state coloniale nu s-au împăcat definitiv cu pierderea teritoriilor coloniale. Cele mai sângeroase și îndelungate războaie din anii 40–50 au fost duse de Franța în Indochina și Algeria, de Olanda – în Indonezia și de Marea Britanie – în Malaysia.

2 Atenuarea încordării internaționale. La începutul anilor 50 s-au produs schimbări în conducerea SUA și URSS, ceea ce a influențat asupra cursului de politică externă al acestor țări.

În anul 1953 URSS a renunțat la pretențiile față de Turcia în vederea strâmtorilor de la Marea Neagră. Au fost normalizate relațiile cu Iugoslavia în care s-a produs o ruptură în anul 1948 din cauza conflictului dintre I. Broz Tito și I. Stalin. S-a ajuns la un acord referitor la încetarea războiului din Coreea. În anul 1954, la Geneva,

Conferința de la Geneva din anul 1954.

a fost semnată înțelegerea cu privire la încetarea războiului în Indochina. Semnarea acestui document a spulberat intențiile Franței de a-și recăpăta posesiunile coloniale în Asia de Sud-est.

Cel de-al XX-lea Congres al PCUS a deschis o nouă pagină în istoria URSS. În țară a început un adevărat „dezgheț”, inclusiv în politica externă. În perioada anilor 1955–1960 URSS a lansat o serie de inițiative pașnice cu privire la sistarea cursei înarmărilor și reducerea potențialului militar al țărilor lumii. URSS și-a redus în ordine unilaterală forțele armate (cu aproximativ 3,98 milioane de persoane) și bugetul militar. Au fost lichidate bazele militare de la Port-Arthur (China) și Porkkala-Udd (Finlanda).

Schimbări esențiale s-au produs și în relațiile dintre URSS și țările din Occident. În anul 1955 reprezentanții URSS, SUA, Marii Britanii și Franței au semnat Tratatul de Stat al Austriei. Austria a fost proclamată independentă și neutră, iar de pe teritoriul ei au fost retrase trupele de ocupație. În anul 1955 URSS a anunțat despre încetarea stării de război cu Germania, iar în 1956 – cu Japonia, între aceste țări fiind stabilite relații diplomatice și legături economice normale.

În anul 1959 a avut loc prima vizită a liderului sovietic, N. Hrușciov, în SUA.

S-a reușit deblocarea activității ONU – în componența ei au fost primite 16 state noi.

S-au produs schimbări și în relațiile dintre țările socialiste. URSS a recunoscut neutralitatea Iugoslaviei; China s-a transformat într-un partener aproape egal pentru URSS. Relațiile URSS cu țările est-europene beneficiau și ele deja de statutul unor relații cu drepturi egale.

3 Mișcarea de Nealinie. În aprilie 1955, la Bandung (Indonezia), 29 de state, care au obținut independența, au convocat o conferință la care au fost aprobate principiile de colaborare și coexistență pașnică între statele cu orânduri diferite. Conferința a demonstrat fermitatea popoarelor Asiei și Africii să pună capăt odată și pentru totdeauna colonialismului, a condamnat blocurile militare și a înaintat unele cerințe în vederea interzicerii armei nucleare.

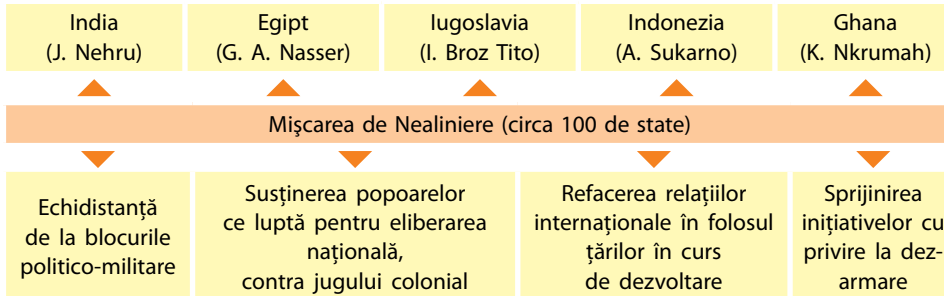
Țările-participante la lucrările conferinței au elaborat următoarele principii de bază ale politicii lor:

- ▶ o politică independentă de supraputeri;
- ▶ susținerea mișcărilor de eliberare națională;
- ▶ statutul în afara blocurilor;
- ▶ interdicția de a folosi teritoriul țării pentru amplasarea bazelor militare străine.

Mai târziu, despre susținerea acestor principii au declarat și alte țări ce au obținut independență.

Deschiderea lucrărilor Conferinței Mișcării de Nealinie. Belgrad (Iugoslavia). 1 septembrie 1961.

Din inițiativa prim-ministrului Indiei, J. Nehru, președintelui Iugoslaviei, I. Broz Tito, președintelui Egiptului, G. A. Nasser, și altor lideri, în **septembrie 1961**, la Belgrad, a avut loc o conferință cu participarea a 25 de șefi de guvern, ce a pus începutul **Mișcării de Nealinieri**. Participanții la această Mișcare, majoritatea dintre care considerau că SUA și URSS poartă o responsabilitate egală pentru încordarea internațională și cursa înarmărilor, au anunțat despre nealinieria la blocurile politico-militare, au susținut lupta popoarelor împotriva colonialismului, pentru independență, lichidarea inegalității economice în lume și coexistența pașnică.

Mișcarea de Nealinieri a devenit un factor important de sine stătător al politicii mondiale. Începând cu anul 1973 Conferințele Mișcării de Nealinieri erau organizate cu regularitate odată la trei ani. După destrămarea URSS Mișcarea și-a pierdut din sensul existenței.

4 Caracterul instabil al atenuării agravării în relațiile internaționale în anii 50. Reluarea confruntării.

Schimbările în relațiile internaționale nu au distrus logica „războiului rece” și a gândirii politico-militare. Astfel, au fost zădărnice înțelegerile dintre URSS, Germania și Japonia cu privire la încheierea unor Tratatate de pace. În anul 1955 RFG a fost inclusă în Blocul NATO, ceea ce a generat o reacție corespunzătoare din partea URSS. Pe data de **14 mai 1955** URSS și aliații ei au semnat **Pactul de la Varșovia** și în acest mod au legalizat crearea unei organizații politico-militare în estul Europei.

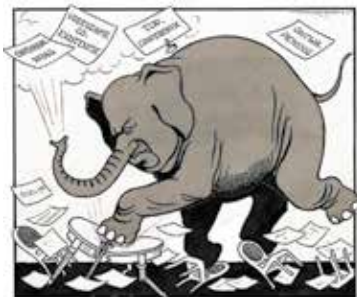
În Europa Occidentală, în anii 50 avea loc instaurarea ideii unității europene. A fost întemeiată Comunitatea Economică Europeană (CEE), ceea ce a spulberat visul URSS despre venirea la putere a forțelor prosovietice în aceste state.

SUA și aliații lor s-au deprins cu stilul dur al diplomației sovietice, cu deosebirile dintre faptele și promisiunile ei, de aceea nu au primit în mod serios propunerile URSS cu privire la o dezarmare semnificativă, intrarea URSS în NATO și altele.

O piatră de încercare în procesul semnării acordurilor a devenit problema controlului. URSS

Întemeierea CEE. Roma (Italia). Anul 1957.

Politica externă a lui N. Hrușcirov văzută de un caricaturist din Occident.

- 7 Care acțiuni ale lui N. Hrușcirov l-au inspirat pe pictor să creeze această caricatură?

respingea în modul cel mai categoric accesul observatorilor străini la obiectivele sale militare. Cursa înarmărilor nu înceta, ci, din contra, se intensifica. Au apărut rachetele balistice intercontinentale și bombardierele, submarinele atomice și altele.

Tot în acei ani a avut loc procesul reevaluării, de către conducerea sovietică, a problemei referitoare la interacțiunea cu mișcările de eliberare națională în țările coloniale și dependente.

În perioada guvernării lui I. Stalin se acorda prioritate variantei chineze de eliberare națională atunci când în fruntea ei s-au situat comuniștii. Însă, această variantă nu a putut fi realizată nicăieri decât doar în China, în Coreea de Nord și în Vietnamul de Nord. În majoritatea țărilor, care au obținut independență, comuniștii nu au venit la putere. În noii lideri I. Stalin nu avea încredere.

N. Hrușcirov a propus ca mișcările de eliberare națională să fie privite ca un aliat al socialismului în lupta acestuia contra imperialismului. Astfel au fost înlăturate barierele ideologice pentru dezvoltarea colaborării politico-militare și economice cu țările care și-au dobândit independența. Astfel, în anul 1956 URSS l-a sprijinit în Egipt pe naționalistul G. A. Nasser în lupta sa contra agresiunii Israelului, Franței și Marii Britanii.

Între timp, Occidentul a trecut de la politica de „stăvilire” a comunismului la „respingerea” lui. În anul 1953, serviciile speciale ale SUA și Marii Britanii au comis o lovitură de stat în Iran, iar în 1954 – în Guatemala cu scopul de a înlătura de la putere forțele prosovietice.

În cele din urmă, ameliorarea relațiilor s-a transformat în crize internaționale acute: anul 1956 – în Orientul Apropiat și în Ungaria, 1957 – în Siria, 1958 – în Liban și Taiwan, 1961 – a Doua criză berlineză, 1962 – Criza rachetelor Cubaneze și altele.

Cea dintâi pricină a reluării confruntării este legată de un factor subiectiv – calitățile personale ale liderului sovietic, N. Hrușcirov, ca politician. El era un om foarte emotiv și reacționa dureros atunci când partea adversă nu sprijinea și nu accepta cu înțelegere eforturile sale orientate la ameliorarea situației pe arena internațională. Stilul hrușcirovist al diplomației irita Occidentul, mai ales în cazurile când propunerile înaintate de partea sovietică erau înlocuite imediat cu altele. Occidentul califica asemenea acțiuni din partea URSS nu altfel decât propagandă. Un rol negativ în relațiile cu Occidentul l-a jucat declarația lui N. Hrușcirov despre aceea că el „va înmormânta capitalismul”.

Cea de-a doua pricină a fost apariția rachetelor la URSS, ceea ce amenința securitatea SUA, deoarece liderii sovietici au obținut astfel posibilitatea de a exercita presiune prin forță.

Cea de-a treia pricină a reluării confruntării a fost dezvoltarea economică deosebit de reușită a URSS în anii 50. Liderii sovietici considerau că acesta este un temei pentru a face declarații despre aceea că în curând nivelul producției URSS îl va depăși pe cel american și astfel capitalismul va dispărea ca atare.

A patra pricină: în anul 1960 PCUS a fost proclamat avangardă a comunismului mondial. Astfel, el și-a rezervat dreptul de a determina „justețea” sau „injustețea” cursului promovat de guvernele comuniste, ceea ce a dus imediat la confruntare cu Iugoslavia și China.

Cea de-a cincea pricină a devenit destrămarea activă, în anii 50–60, a sistemelor coloniale sub loviturile cauzate de mișcările de eliberare națională, susținute de Uniunea Sovietică. Astfel, Moscova a semnat cu 20 de state tinere acorduri de colaborare și creditare. Susținerea de către URSS a mișcărilor de eliberare națională a fost calificată de către Occident ca o tentativă de a extinde sistemul sovietic de uniuni în întreaga lume și, în așa fel, a rupe Occidentul de sursele de materie primă. În asemenea condiții Blocul NATO a început să exercite presiune asupra URSS. În anul 1956 a fost adoptată „Doctrina dependenței reciproce”, iar în decembrie 1957 – hotărârea despre amplasarea armelor nucleare în Europa. SUA și aliații lor au decis să se opună prin puterea armelor schimbărilor ce aveau loc în țările, care încă nu se aflau sub influența sovietică. De asemenea, erau întreprinse încercări de a înlătura guvernele orientate la colaborarea cu URSS. În anul 1960 arenă a confruntărilor au devenit Republica Democrată Congo și Vietnamul de sud.

5

A Doua criză berlineză și Criza Rachetelor Cubaneze. Relațiile dintre SUA și

URSS s-au agravat în mod accentuat din cauza problemei Berlinului de Vest. Aceasta era o enclavă deschisă a capitalismului în cadrul RDG socialiste. Situația irita guvernele RDG și URSS. Din anul 1958 N. Hrușciov cerea modificarea statutului acestui oraș, amenințând cu luarea unor măsuri unilaterale. În luna mai a anului 1960, la Paris, a fost convocată conferința reprezentanților de nivel înalt ai SUA, URSS, Marii Britanii și Franței. În preajma evenimentului respectiv forțele apărării antiaeriene sovietice au doborât de asupra Uralului un avion american de cercetare tip U-2. N. Hrușciov a cerut la conferință într-o formă ultimativă încetarea unor asemenea zboruri de asupra URSS. Președintele SUA, D. Eisenhower, a respins această cerință. Lucrările conferinței au fost zădărnice, iar vizita lui D. Eisenhower în URSS nu a avut loc. La întâlnirea din anul 1961, la Viena, cu noul președinte american, J. Kennedy, N. Hrușciov a cerut tot într-o formă ultimativă să fie schimbat statutul Berlinului. Persista din nou pericolul bloca-dei orașului. În acest scop, conducerea americană a pregătit chiar planul unei lovituri nucleare limitate

Fetiță din Berlinul de Vest încearcă să deschidă ușa unei case, care a devenit parte a Zidului Berlinului. Anul 1961.

Caricatură în legătură cu Criza rachetelor cubaneze. Anul 1962.

asupra trupelor sovietice dislocate în RDG. Astfel a izbucnit cea de-a Doua criză berlineză.

La 19 august anul 1961 de-a lungul întregii frontiere a Berlinului de Vest a fost înălțat un gard, iar mai apoi un zid, ce a devenit simbol al „războiului rece”. Deoarece blocada nu a fost organizată, SUA s-au limitat doar la o demonstrație neînsemnată de forțe. Conducerea URSS a văzut în acest lucru un succes incontestabil pentru sine și a recurs destul de ușor la următorul pas ce amenința cu un război nuclear.

În anul 1959 URSS a recunoscut guvernul lui F. Castro, venit la putere în Cuba după răsturnarea dictaturii generalului F. Batista. În anii 1960–1961 legăturile comercial-economice dintre URSS și Cuba s-au dezvoltat în mod activ. Pătrunderea URSS pe continentul american și orientarea prosovietică a regimului lui F. Castro a trezit îngrijorarea guvernului SUA, care a organizat o intervenție militară în Cuba. Invadatorii au fost distruși în golful Playa Giron. URSS i-a oferit Cubei ajutor sub formă de armament. Temându-se de o posibilă agresiune directă a SUA în Cuba, ultima a convenit cu URSS asupra amplasării rachetelor balistice cu ogive nucleare pe insulă, ce urmau să fie o garanție a păcii în zonă. Acest lucru a generat o criză în relațiile americano-sovietice, intrată în istorie cu denumirea „Criza rachetelor cubaneze” sau „Criza din Marea Caraibilor”. Aceste neînțelegeri au devenit punctul culminant al „războiului rece”.

SUA i-au impus Cubei o blocadă maritimă pentru a preveni livrarea de armament sovietic pe această insulă în continuare. La 23 octombrie 1962 guvernul sovietic a calificat acțiunile SUA ca fiind agresive și a declarat că va aplica o lovitură adecvată în cazul declanșării unui război. Conducerea URSS spera că SUA vor ceda. Autoritățile americane nu erau interesate într-un război cu URSS. Conflictul ajunsese prea departe și pentru a-l soluționa J. Kennedy și N. Hrușciiov au trebuit să dea dovadă de înțelepciune și previzibilitate.

În zilele de 26–28 octombrie 1962 cei doi lideri au ajuns la unele înțelegeri, conform cărora URSS și-a retras rachetele și bombardierele IL-28 de pe teritoriul Cubei, iar SUA au ridicat blocada maritimă și au acordat garanții de neamestec în afacerile interne ale Cubei.

Criza Rachetelor Cubaneze a impus cele două supraputeri să ia măsuri pentru a face mult mai controlabilă și mai dirijată și, respectiv, mai nepericuloasă cursa înarmărilor cu rachete și arme nucleare. URSS a început să promoveze o politică mai cumpătată în ceea ce privește susținerea mișcărilor revoluționare în țările „lumii a treia” și nu a mai amenințat cu aplicarea armei nucleare. În anul 1963, între SUA, Marea Britanie și URSS a fost semnat un Tratat despre interzicerea experimentelor cu arma nucleară în atmosferă, în cosmos și sub apă. În cadrul acelor negocieri a fost ratată posibilitatea de a conveni asupra interzicerii

experimentelor nucleare sub pământ. Părțile nu au ajuns la un numitor comun nici în ceea ce privește controlul. URSS califica controlul ca pe o formă de spionaj.

În anul 1967 a fost semnat un tratat despre interzicerea amplasării armelor nucleare în spațiul cosmic.

Aceste tratate au pus capăt relațiilor internaționale în care prevalau metodele politico-militare de soluționare a conflictelor între marile puteri. Însă, un progres în relații așa și nu a fost obținut. Confruntarea dintre țări nu a încetat, ci a căpătat forma unor conflicte regionale, ce au blocat pentru mult timp procesul de pace.

6

Destinderea agravării internaționale din anii 70, realizările ei. Procesul de la Helsinki. Principalele premise ale destinderii au fost:

- ▶ în primul rând, la finele anilor 70 între SUA și URSS a fost stabilită o paritate militar-strategică;
- ▶ în al doilea rând, în rezultatul crizelor acute și conflictelor regionale periculoase conducerile celor două mari puteri s-au convins de consecințele dăunătoare ale unui război.

Destinderea din anii 70 a pus bazele accelerării proceselor de reducere a arsenalelor de arme de exterminare în masă. Ea a demonstrat posibilitatea de a ajunge la un compromis în toate chestiunile problematice ce țin de securitatea internațională. Un nou tip de relații s-a format în perioada anilor 1963–1973. O trăsătură caracteristică a devenit metoda reglementării conflictelor pe cale pașnică.

În iulie 1968 a fost deschis pentru semnare **Tratatul de neproliferare a armei nucleare**, care a intrat în vigoare în anul 1970. Până în prezent el a fost semnat de peste 160 de țări. În anul 1995 valabilitatea Tratatului a fost prelungită înainte de termen.

Însă, există state (Israelul, India, Pakistanul și altele), care au refuzat să semneze Tratatul din anumite pricini.

Destindere — perioadă în relațiile internaționale (anii 70) pentru care au fost caracteristice slăbirea confruntării dintre SUA și URSS și normalizarea relațiilor dintre cele două mari puteri, cedări și compromisuri reciproce. În această perioadă au fost luate măsuri pentru reducerea cursei înarmărilor și dezvoltarea colaborării în diverse sfere.

Potrivit condițiilor Tratatului, statele care dispun de arme nucleare se obligă să nu transmită nimănui dispozitivele explozive nucleare sau controlul asupra lor, precum și să nu ajute statele nenucleare la cumpărarea sau elaborarea armelor de exterminare în masă. Statele nenucleare își asumau angajamentul să nu primească, să nu controleze (direct sau indirect), să nu elaboreze, să nu ceară și să nu primească ajutor pentru producerea dispozitivelor nucleare. Țările-semnatore ale Tratatului au dreptul să-și dezvolte aplicarea energiei atomice în sfera pașnică, dar sub controlul Organizației internaționale MAGATE.

Destinderea în relațiile dintre state a cauzat transformări simțitoare în Europa. Începutul lor a fost pus de venirea la putere în Germania, în anul 1969, a unui guvern de coaliție format din social-democrați și democrați liberi în frunte

Semnarea acordului dintre RFG și URSS. August 1970.

cu **Villy Brandt**. Precedentele guverne ale RFG reieșeau, în politica externă, din aceea că frontierele europene nu au fost trasate definitiv și nu recunoșteau RDG ca stat suveran. Această politică corespundea cu schema de confruntare a „războiului rece”. Pe măsura consolidării pozițiilor economice a RFG, „războiul rece” frâna procesul de extindere a influenței politice a RFG și o priva de posibilitatea de a manevra în zona de est. W. Brandt a propus o nouă politică „estică”, parte componentă a căreia urma să fie recunoașterea realităților ce s-au creat în Europa și normalizarea pe această bază a relațiilor cu URSS și cu țările Europei Centrale și de Est.

În august 1970, între URSS și RFG a fost semnat un acord ce se baza pe renunțarea de către partea germană la intenția de a revizui frontierele europene.

Pe **3 septembrie 1971** URSS, SUA, Marea Britanie și Franța au ajuns la un acord în privința Berlinului de Vest, conform căruia orașul beneficia de un statut deosebit și nu aparținea RFG.

De asemenea, au fost încheiate acorduri între RDG și RFG, Polonia și RFG, Cehoslovacia și RFG. Toate părțile renunțau la pretențiile teritoriale reciproce.

Un eveniment-cheie al procesului destinderii a fost Consfătuirea pentru Securitate și Cooperare în Europa (din anul 1995 – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)), care s-a desfășurat în capitala Finlandei, Helsinki, în decursul anilor 1973–1975.

Pe data de **1 august 1975** conducătorii a 33 de state europene, precum și ai SUA și Canadei, au semnat **Actul Final de la Helsinki**. Nucleul acestui document este Declarația de principii după care urmează să se conducă în relațiile lor reciproce conducătorii statelor-semnatore. Declarația a inclus următoarele principii: respectul față de suveranitatea statului; neaplicarea și neamenințarea cu forța; inviolabilitatea frontierelor; integritatea teritorială a statelor; reglementarea pe cale pașnică a divergențelor; neamestecul în afacerile interne; respectul pentru drepturile omului și libertățile fundamentale; egalitatea și dreptul popoarelor de a-și crea propria soartă; colaborarea dintre state; îndeplinirea neabătută a angajamentelor în conformitate cu dreptul internațional.

Consfătuirea de la Helsinki a devenit un eveniment crucial al procesului destinderii. Nici chiar revenirea la confruntare de la începutul anilor 80 nu a putut contesta însemnătatea procesului de la Helsinki.

7 Rezultatele destinderii în relațiile sovieto-americane. Concomitent cu aprofundarea fenomenelor destinderii în Europa a avut loc și normalizarea relațiilor sovieto-americane. În relațiile cu URSS administrația lui R. Nixon a înlocuit doctrina „reacționării flexibile” pe una mai apropiată de noile realități – așa-numita „politică de îngrădire”. A urmat semnarea unui șir de acorduri sovieto-americane despre contracararea pericolului războiului, reducerea cursei înarmărilor, normalizarea relațiilor dintre cele două state.

În mai 1972 a avut loc vizita președintelui SUA, R. Nixon, în URSS, în cadrul căreia au fost adoptate **Bazele relațiilor reciproce dintre Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Statele Unite ale Americii**, precum și **Tratatul despre reducerea sistemelor de apărare antirachetă**. Pentru prima dată cele două mari puteri au semnat un Tratat cu privire la măsurile în domeniul reducerii armamentelor strategice de ofensivă. În timpul vizitei întreprinse de L. Brejnev în SUA, în luna iunie a anului 1973, conducătorii celor două state au semnat un acord privind prevenirea unui război nuclear.

În conformitate cu acordurile încheiate, au fost stabilite restricții dure în ceea ce privește experimentarea armei nucleare. Ratificarea Tratatului și a acordurilor a fost zădărnicită la finele anilor 70 din cauza unei noi agravări în relațiile internaționale.

8

Destinderea și conflictele regionale. Procesul destinderii s-a extins și asupra altor zone ale lumii. În anul 1971 populația Bengalului de Est, care aparținea Pakistanului, fiind susținută de India, după o perioadă îndelungată de luptă a obținut independența. Pe harta politică a Asiei a apărut un nou stat – **Republica Populară Bangladesh**. India, la rândul ei, s-a transformat într-un suprastat regional.

În anul 1972 Pakistanul a declarat despre ieșirea sa din componența pactului de la Bagdad, iar în 1979 blocul CENTO și-a încetat existența.

În anul 1973 a fost încheiat Acordul de la Paris privind Vietnamul, care a oprit intervenția directă a SUA în această țară.

În același timp, pe fondalul destinderii au început să apară noi conflicte regionale. Ruperea relațiilor dintre China și URSS la finele anilor 60 a dus la normalizarea, prin anii 70, a relațiilor dintre RPC și SUA. În anul 1971 Beijingul a fost vizitat în secret de către consilierul președintelui american pentru securitatea națională, H. Kissinger, care a pus la punct detaliile privind vizita președintelui SUA în China. În același an SUA și-au retras veto-ul impus Chinei în Consiliul de Securitate al ONU. Aceasta i-a permis RPC să ocupe locul ce-i revenea Chinei la ONU, care până la acel moment a fost ocupat de reprezentanții Kuomintangului. Această formațiune, amintim, a suferit înfrângere în războiul civil și și-a găsit adăpost pe insula Taiwan sub protectoratul SUA. Vizita lui R. Nixon a fost o adevărată senzație în politica mondială. În anul 1979, între cele două țări au fost restabilite relațiile diplomatice la nivel de ambasadori.

Normalizarea relațiilor dintre RPC și SUA i-a permis Chinei să continue confruntarea cu URSS. Arena acestei confruntări a devenit Asia de Sud-est. Vietnamul, după unificarea sa de la 1975, a ocupat o poziție prosovietică. În acea perioadă, în Cambodgia vecină la putere au venit forțele pro-chineze – „khmerii roșii”. Acest lucru a cauzat o agravare a relațiilor dintre Vietnam și Cambodgia, care s-a transformat ulterior într-un conflict armat. În **ianuarie 1979** trupele vietnameze au răsturnat puterea „khmerilor roșii”. Drept răspuns,

Soldați egipteni trec Canalul Suez.
Anul 1973.

China a invadat Vietnamul, însă a suferit înfrângere (trupele sovietice, care erau concentrate la acel moment în Mongolia, au fost redislocate în Vietnam).

În anul 1973 a avut loc Războiul de Șapte Zile arabo-israelian sau „războiul din octombrie”. Inițiativa a confruntărilor au fost țările arabe. Arena luptelor principale a devenit Canalul Suez. Trecând foarte reușit canalul, armata egipteană a înfrânt trupele israeliene ca apoi să nimerească în încercuire. La rândul său, armata israeliană a forțat canalul și înainta spre Cairo. În acel moment Egiptul și Israelul au încheiat un armistițiu și cele două părți au revenit la situația de până la război. Confruntarea a convins

conducerea egipteană de imposibilitatea reglementării conflictului din Orientul Apropiat pe cale militară. Încercarea de a convoca o conferință internațională pentru reglementarea situației din Orientul Apropiat sub egida SUA și URSS a eșuat. Atunci Egiptul a recurs, în anul 1979, la încheierea unei păci separate cu Israelul la **Camp David** (SUA). Aceasta a devenit o lovitură serioasă pentru pozițiile URSS în Orientul Apropiat.

Criza economică din anii 70 și încheierea procesului decolonizării s-au răsfrânt asupra relațiilor internaționale. Concentrându-se asupra problemelor interne, țările occidentale au slăbit controlul asupra zonei lor de influență. De acest moment s-a folosit imediat Uniunea Sovietică, scopul căreia era să pătrundă în zone noi. Astfel pot fi calificate venirea la putere a guvernului lui S. Allende în Chile (1971), lovitură de stat din Etiopia (1974), instalarea la putere a forțelor sovietice în Angola și Mozambic după „revoluția garoafelor” din Portugalia (1975–1976), unificarea Vietnamului într-un singur stat (1975), instaurarea regimurilor prosovietice în Laos și Cambodgia, lovitură de stat din luna aprilie din Afganistan (1978), afirmarea regimului sandinist al lui D. Ortega în Nicaragua (1979). Schimbarea corelației de forțe pe arena internațională a generat acțiuni corespunzătoare din partea SUA, ceea ce a dus din nou la agravarea „războiului rece”. SUA au organizat lovitură de stat în Chile (1973), au recurs la apropierea de China, impunând astfel URSS să mențină forțe însemnate în Orientul Depărtat. În Africa, SUA și aliații lor au mizat pe Republica Africa de Sud, pe regimul lui S. Barre din Somalia și pe mișcările separatiste din Etiopia. În acest fel partea americană slăbea pozițiile URSS, care era nevoită să apere forțele prosovietice din acele țări.

9 **Eșecul destinderii. Ultimele focare ale „războiului rece”.** Destinderea nu a devenit o politică de lungă durată. Nu a fost depășită logica „războiului rece” și suspiciunea între marile puteri. Eșecul destinderii a fost cauzat de înapoierea economică a URSS și de tendințele conservatoare în politica internă și cea externă. Un anumit rol l-a jucat criza economică din anii 70,

calificată de conducerea sovietică ca o criză a capitalismului în general de care ar trebui să se folosească pentru afirmarea socialismului în întreaga lume. În confruntarea dintre URSS și Occident sosi faza decisivă.

Până la sfârșitul anilor 70 s-a conturat o agravare bruscă a încordării în relațiile internaționale. Era clar deja că nu face să pui mari speranțe pe Acordurile de la Helsinki. URSS nu se prea grăbea să-și onoreze angajamentele în sfera umanitară. Occidentul, la rândul său, nu avea de gând să renunțe la intenția de a i se opune prin forță blocului comunist.

Drept răspuns la amplasarea rachetelor sovietice cu rază medie de acțiune în Europa de Est, Blocul NATO a încuviințat un program pe termen lung de sporire a cheltuielilor militare cu 3 % anual pentru o perioadă de 20 de ani și amplasarea, în Marea Britanie, Belgia, RFG, Italia, a 574 de rachete de croazieră și rachete „Pershing II”.

În **decembrie 1979** URSS a întreprins o intervenție în **Afganistan**. Susținerea unui regim nepopular în această țară de către URSS a generat un avânt al sentimentelor patriotice și o rezistență în masă a populației. Iranul și Pakistanul și-au pus la dispoziție teritoriile pentru crearea bazelor mișcării de răsculați. SUA, țările arabe și China i-au oferit o asistență militară semnificativă. Comunitatea mondială a condamnat acțiunile URSS. SUA nu au ratificat Tratatul START-2 și au impus interdicție la vânzarea de cereale către URSS. Chiar și unele țări ale „lagărului socialist” nu au sprijinit acțiunile conducerii sovietice. Multe state au boicotat Jocurile Olimpice de la Moscova din anul 1980. Destinderea a suferit un eșec total.

La finele anilor 70 relațiile dintre SUA și Iran s-au agravat brusc. În februarie 1979, în Iran a avut loc revoluția, în rezultatul căreia a fost răsturnată monarhia și puterea a trecut în mâinile clerului fundamentalist în frunte cu ayatollahul Khomeini. Revoluția din Iran a deschis o nouă pagină în relațiile internaționale. Ea a dat un nou imbold extinderii ideilor fundamentalismului islamic, a aprofundat confruntarea dintre civilizațiile creștină și islamică. Tot mai frecvente deveneau cazurile terorismului internațional.

Evenimentele din Iran au constituit o lovitură serioasă asupra prestigiului SUA. Acest lucru a dus la căderea administrației președintelui J. Carter. Evaluarea evenimentelor a convins definitiv lumea în necesitatea promovării unei politici externe mult mai dure. La alegerile prezidențiale din 1980 a învins republicanul R. Reagan, care a propus să se renunțe la destindere și să fie înfăptuită reînarmarea trupelor militare americane.

Noua administrație americană a adoptat strategia „realității”, conform căreia se prevedea să fie dezvoltate armamentele cu perspectivă cu folosirea maximă a realizărilor

Femeie cu copil în brațe pe ruinele unui sat sub lovitură bombei sovietice. Foaie volantă propagandistică. Afganistan. Anii 80.

Logotipul
programului SDI

tehnico-științifice în care țara avea prioritate. Strategia era menită să asigure nu numai superioritatea militară, ci și slăbirea economică a URSS. În cadrul acestei strategii a fost elaborată politica „confruntării directe”, care prevedea folosirea fermă a capacităților militare pentru atingerea scopurilor politice. O particularitate importantă a ei consta în capacitatea SUA de a declanșa războaie de proporții și intensitate diferită.

La 23 martie 1983 R. Reagan a făcut o declarație cu privire la elaborarea în SUA a **programului SDI (Inițiativa Strategică de Apărare)**, numit ulterior „Războiul stelelor”. Programul prevedea crearea unui sistem global de apărare antirachetă cu elemente de arme cosmice. Aceasta însemna că cursa înarmărilor este transferată și în spațiul cosmic, iar toate înțelegerile anterioare despre reducerea armelor strategice își pierd, în mod practic, sensul.

Reacția URSS la acest program a fost extrem de negativă. Elaborarea unui anti-SDI necesita resurse considerabile, cheltuieli materiale pe care economia sovietică nu le-ar fi suportat. Practic, programul SDI a fost un șiretlic (programul nu oferea garanții sigure de apărare a teritoriului SUA și aliaților lor) și, în același timp, o provocare din partea SUA pentru a sorti economia sovietică la destrămare.

În anii 80 arenă a confruntărilor dintre cele două blocuri politico-militare a devenit din nou Europa. Pactul de la Varșovia și Blocul NATO amplasau în mod activ pe continent arme nucleare de primă lovitură, sporeau arsenalele de arme nenucleare. Păstrând o paritate relativă, URSS și aliații ei aveau o superioritate în tehnică blindată de trei ori mai mare, în artilerie – de șase ori, în mijloace de apărare antiaeriană – de cinci ori. Blocul NATO avea superioritate în mijloace antitanc, elicoptere de luptă, flotă. O contrapondere pentru superioritatea URSS în armamente ofensive, în opinia oficialilor NATO, urma să devină noua strategie de apărare, la baza căreia a fost pusă ideea unei lovituri globale asupra celui de-al doilea eșalon al inamicului cu folosirea sistemelor nenucleare de înaltă precizie.

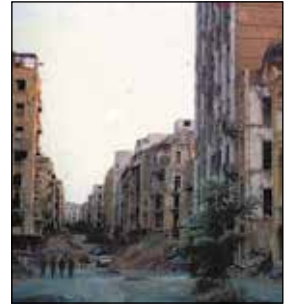
Pe lângă agravarea situației în Europa continuau să se intensifice divergențele în țările „lumii a treia”. Linia de confruntare dintre SUA și URSS trecea prin Afghanistan, America Centrală și sudul Africii.

Venirea la putere a sandiniștilor în Nicaragua în anul 1979, care au obținut un ajutor însemnat de la URSS și Cuba, succesele luptei de partizani în Salvador și Guatemala, trezeau îngrijorarea Statelor Unite. Partea americană a organizat și înarmat mișcarea anti-sandinistă în Nicaragua, a reînarmat trupele militare din Salvador și Guatemala. În anul 1983 SUA au demarat o agresiune contra Grenadei pentru a nu admite construcția pe această insulă a unei baze pentru bombardierele strategice ale URSS.

Republica Africa de Sud, ajutată fiind în secret de către SUA și alte țări, întreprindea intervenții periodice în statele din „apropierea

frontului” – Angola, Mozambic, sprijinind grupările antiguvernamentale din aceste țări.

La începutul anilor 80 s-a agravat din nou **conflictul arabo-israelian**. De data aceasta, arenă a confruntărilor a devenit Libanul, unde avea loc un război civil între populația creștină și cea musulmană. Conducerea israeliană intenționa, pe calea unei operațiuni militare de scurtă durată cu ajutorul creștinilor libanezi, să distrugă bazele palestinienilor din sudul Libanului, de unde aceștia întreprindeau atacuri asupra Israelului. Însă, acea operațiune rapidă nu a avut succesul scontat. Trupele israeliene, care au reușit să distrugă sistemul siriian de apărare antiaeriană în Liban și aviația, s-au încins în lupte cu sirienii în Valea Bekaa, pe străzile Beirutului și în ciocniri cu partizanii în sudul țării. Nici retragerea detașamentelor palestinienilor din Liban nu i-a adus Israelului liniștea: în locul lor au venit formațiunile organizației pro-iraniene „Hezbollah” și partizanii libanezi.

Beirutul ruinat. Liban.
Anul 1982.

Dislocarea în Liban a forțelor pacificatoare ale SUA, Marii Britanii și Franței au complicat și mai mult situația din această țară. SUA au fost atrase în luptele cu sirienii și libanezii. Încercările Libanului de a încheia pace de tipul celei de la Camp David au eșuat. Trupele israeliene au fost retrase din țară. În afară de zona de 20 de kilometri, ele au fost scoase și din sudul Libanului. Soldații americani, francezi și britanici au fost și ei nevoiți să părăsească țară. Evenimentele din Liban au demonstrat, pentru a câta oară: conflictul din Orientul Apropiat poate fi soluționat numai prin mijloace pașnice.

În perioada anilor 1980–1988 a continuat războiul iranio-irakian. În pofida cauzelor lui, acest război a devenit o parte componentă a confruntării globale dintre SUA și URSS.

La 22 septembrie 1980 Irakul a început agresiunea împotriva Iranului. Scopul său era să cucerească zonele de sud ale acestei țări bogate în petrol, care erau populate, în tmei, de arabi. La început succesul militar a fost de partea agresorului. În vara anului 1982, în rezultatul unui contraatac, trupele iraniene și-au recucerit toate teritoriile cotate. Războiul a obținut un caracter de poziție. În anul 1983 URSS a decis să reînarmeze Irakul. La rândul lor, SUA livrau armament către Iran cu ajutorul intermediarilor. Din această cauză în SUA a izbucnit un scandal politic cunoscut sub denumirea de „Irangate”. Începând cu anul 1985, cele două părți aflate în confruntare intenționau să-și cauzeze reciproc daune economice. Irakul bombarda terminalele petroliere și orașele iraniene. Iranul, la rândul său, lansa în mod sistematic tiruri asupra orașelor de graniță și mina apele din Golful Persic. Aceste acțiuni au dus la creșterea prezenței militare a marilor state în această zonă și la o încordare nemaivăzută. Abia în vara anului 1988, cu medierea ONU, a fost semnat un acord cu privire la încetarea războiului.

Agravarea situației pe arena internațională în prima jumătate a anilor 80 a fost nu mai puțin simțită decât în perioada anilor 50–80. Confruntarea era însoțită, ca și mai înainte, de propagandă. Uniunea Sovietică făcea apel la

pace și, în același timp, își trimitea trupele militare în Afganistan. Președintele SUA a numit URSS „Imperiul răului” și a chemat la organizarea unei „cruciade” împotriva comunismului. În același timp, se înregistra o sporire a potențialului nuclear al celor două țări. Cea mai mare cantitate de arme nucleare era concentrată în Europa: 20 mii de unități, 25 mii de avioane, 120 mii de tancuri și 11 milioane de soldați. În cazul unui conflict de mari proporții, chiar și fără aplicarea armei nucleare, Europa, cu cele 200 de reactoare atomice ale sale, cu o industrie chimică și de prelucrare a petrolului foarte dezvoltată, s-ar fi transformat în ruine. Pe data de 1 septembrie 1983 forțele de apărare antiaeriană sovietice au doborât un avion sud-coreean de asupra Insulelor Sahalin. În acea catastrofă aviatică și-au găsit sfârșitul 296 de pasageri.

Concluzii

- ▶ În a doua jumătate a anilor 50 a început o nouă fază a confruntării dintre SUA și URSS. Geografia confruntării s-a extins în întreaga lume, chiar și în cosmos.
- ▶ După Criza Rachetelor Cubaneze a început o mișcare în direcția unor acțiuni orientate la reducerea riscului unui război nuclear. Pentru țările participante la „războiul rece” a sosit o perioadă de destindere. Factori-cheie în acest proces au devenit înțelegerile dintre URSS și SUA cu privire la reducerea armelor nucleare și a sistemelor de apărare antiaeriană.
- ▶ O realizare însemnată a destinderii a devenit amenajarea frontierelor în Europa, recunoașterea diplomatică reciprocă a RFG și RDG, primirea lor în componența ONU, hotărârea de compromis în privința Berlinului de Vest. Apogeul destinderii în Europa a devenit Actul Final de la Helsinki, semnat în anul 1975.
- ▶ Destinderea nu a pus capăt confruntării dintre SUA și URSS pentru influența lor pe alte continente. Încercarea URSS din anii 70 de a-și întări influența în țările Asiei și Africii a fost calificată de către SUA ca una ce vine în contradicție cu spiritul destinderii. Un pretext pentru zădărnicierea destinderii a devenit invazia URSS în Afganistan și amplasarea rachetelor nucleare sovietice în estul Europei. Astfel a început faza finală a „războiului rece”.

Întrebări și însărcinări

1. Explicați semnificația noțiunii de „război rece”. Indicați cadrele lui cronologice.
2. Ce conflicte regionale au devenit parte componentă a „războiului rece”?
3. Numiți anii celei de-a Doua Crize berlineze.
4. Care țară din perioada „războiului rece” a apropiat cel mai mult lumea de izbucnirea unui război nuclear?
5. Când a apărut Mișcarea de Nealinieri?
6. În ce an între SUA și URSS a fost obținută paritatea în domeniul înarmărilor?
7. Ce tratate sovieto-americane au fost semnate în perioada destinderii?
8. Ce înseamnă procesul de la Helsinki? Când a fost semnat Actul Final de la Helsinki? Ce teze principale conținea el?
9. Numiți cele mai ample conflicte regionale din perioada destinderii.
10. Se extindea, oare, politica destinderii asupra conflictelor regionale?

11. Ce a condiționat agravarea relațiilor dintre URSS și SUA la începutul anilor 60? **12.** De ce anume Berlinul și Cuba au devenit locurile celei mai acute confruntări în perioada „războiului rece”? **13.** Ce a cauzat apariția Mișcării de Nealinieri? De ce anume Iugoslavia, India, Egiptul au devenit inițiatori ai înființării Mișcării de Aliniere? Cum a influențat apariția Mișcării de Nealinieri asupra desfășurării „războiului rece”? **14.** Cum s-a schimbat doctrina țărilor din Occident în relațiile cu URSS în anii „războiului rece”? **15. Discutați în grup:** a fost, oare, perioada destinderii un fenomen legitim în procesul dezvoltării relațiilor internaționale? **16.** Care a fost cea mai mare realizare din perioada destinderii? **17.** De ce invazia trupelor sovietice în Afganistan și amplasarea rachetelor nucleare în estul Europei au constituit începutul unei noi faze a „războiului rece”?

18. Discutați în grup: ce a făcut-o pe URSS să semneze Actul Final de la Helsinki? **19.** Indicați etapele de bază ale „războiului rece” și clarificați conținutul lor. Prezentați răspunsul sub formă de tabel. **20.** Determinați pricinile, evenimentele principale, rezultatele și consecințele crizelor berlineze din anii 1948–1949 și 1961. Prezentați răspunsul sub forma unei scheme structurate logic. **21.** Alcătuiți tabelul cronologic al conflictelor regionale din perioada destinderii.

22. Scrieți un eseu pe tema: „Demontarea rezultatelor perioadei destinderii: cauzele și consecințele”. **23. Organizați o discuție** pe marginea întrebării: „De ce în anii 60–70 zona de influență sovietică s-a extins”?

§ 20. Sfârșitul „războiului rece”. Relațiile internaționale la finele sec. XX – începutul sec. XXI

1. Ce evenimente au dus la eșuarea destinderii? **2.** Ce a contribuit la agravarea relațiilor dintre Blocul NATO și Pactul de la Varșovia la finele anilor 70 – începutul anilor 80?

Premisele și cauzele sfârșitului „războiului rece”: Cercurile politice din Est și Occident au ajuns pe căi diferite la noua viziune asupra problemelor Europei și lumii în genere. Cercetările savanților, eforturile jurnaliștilor, scriitorilor, oamenilor de artă au format în conștiința opiniei publice mondiale o atitudine de-a dreptul negativă față de soluționarea pe cale violentă a problemelor internaționale.

În pofida agravării contradicțiilor dintre Blocul NATO și Pactul de la Varșovia, procesul general european început la Helsinki continua. La Belgrad (1977–1978), Madrid (1980–1983), Stockholm (1984–1987), Viena (1986–1989) au avut loc întâlniri ale reprezentanților statelor-participante la CSCE, la care au fost examinate probleme reale referitoare la încetarea confruntării globale. Cu cât mai problematică devenea situația internă în URSS, cu atât mai constructivă devenea poziția acestui stat la tratative. Disponibilitatea pentru astfel de cedări a devenit clară după venirea la putere a lui M. Gorbaciov. El a anunțat politica „Perestroikăi”, precum și necesitatea afirmării „noii gândiri” în relațiile internaționale.

La Conferința de la Stockholm pe problemele încrederii și securității în Europa, URSS a lansat o inițiativă referitoare la reducerea activității maritime-militare în nordul Europei și în Marea Mediterană. Guvernul sovietic a propus să fie scoase din Marea Mediterană atât navele sale, cât și cele americane, care purtau armă nucleară, iar cu timpul – flotele SUA și URSS. Aceasta nu mai era o manieră pur propagandistică. Liderii sovietici înțelegeau că o politică externă serioasă este imposibilă fără cedări reciproce.

Noul lider sovietic a început o amplă activitate de politică externă. La 7 aprilie 1985 URSS a oprit amplasarea rachetelor cu rază medie de acțiune SS-20 în Europa de Est, iar de la 6 august același an a introdus, în ordine unilaterală, un moratoriu asupra experimentelor nucleare, care a fost în vigoare un an și jumătate. În ianuarie 1986 M. Gorbaciov a lansat un program de distrugere a armelor nucleare până la finele secolului.

În luna mai a anului 1987 Pactul de la Varșovia a declarat că membrii acestui bloc nu vor începe în nici un fel de condiții acțiuni militare împotriva unui stat sau a unui grup de state dacă singure nu vor deveni ținta unei agresiuni militare; că nu vor aplica niciodată primele arma nucleară; că URSS și aliații ei nu au pretenții teritoriale față de nici un stat și nu consideră nici o țară inamic al lor.

Tratatul sovieto-american la nivel înalt de la Geneva (1985), Reykjavik (1986), Washington (1987) și Moscova (1988) au adus transformări serioase în domeniul reducerii reale a armamentelor nucleare. În decembrie 1987 a fost semnat, iar în iunie 1988 a intrat în vigoare Tratatul dintre URSS și SUA cu privire la distrugerea rachetelor cu rază medie și mică de acțiune. El prevedea nimicirea a circa 4 % din arsenalul de arme nucleare.

În documentul final, adoptat pe data de 15 ianuarie 1989 la consfătuirea general europeană de la Viena, a fost abordată în mod activ problema drepturilor omului. Tuturor statelor li se recomanda să-și „perfecționeze legislația, regulile administrative și politica în sfera drepturilor civile, politice, economice, sociale, culturale și de altă natură ale omului, libertăților fundamentale și aplicării lor în practică”.

După dărâmarea, în noiembrie 1989, a Zidului Berlinului și întâlnirea dintre M. Gorbaciov și G. Bush pe insula Malta, „războiul rece” dintre URSS și SUA a luat sfârșit.

„Noua gândire” s-a extins și asupra conflictelor regionale. În Afganistan, Nicaragua, Cambodgia, Angola a fost luat cursul spre concilierea națională, căutarea unor căi optime de soluționare a conflictelor la masa tratatelor.

Muzeul „războiului rece”. Lorton (SUA). A fost înființat în anul 1996 de către fiul pilotului american, Francis Gary Powers, avionul căruia a fost doborât în anul 1960 de asupra URSS.

Politica concilierii naționale a fost generată, în mare măsură, de incapacitatea URSS de a sprijini în continuare regimurile prosovietice falite. În anul 1988 Vietnamul și-a retras trupele din Cambodgia, iar Cuba – din Angola. După înțelegerile obținute la Geneva între URSS și SUA referitor la Afganistan, la data de 15 martie 1989 Uniunea Sovietică a încheiat retragerea trupelor sale din această țară. O consecință importantă a „noii gândiri” și încheierii „războiului rece” a devenit unificarea Germaniei și retragerea trupelor militare sovietice din țările est-europene.

2 Problema unificării Germaniei în sistemul relațiilor internaționale. Problema unificării Germaniei era strâns legată de securitatea colectivă, deoarece apariția în centrul Europei a unui nou stat puternic putea să ducă la încălcarea echilibrului de forțe pe continent. În plus, trecutul nu prea îndepărtat al Germaniei trezea îngrijorarea statelor vecine.

Timp de 45 de ani în centrul Europei s-a menținut o zonă de confruntare periculoasă, unde două alianțe politico-militare se opuneau reciproc. În toți acești ani, în conștiința poporului german a trăit dorința de a înlătura această stare de lucruri și a uni cele două state în unul singur. Schimbările ce s-au produs în URSS și RDG au contribuit din plin la realizarea acestor aspirații.

În februarie 1990, între statele ce au învins în cel de-al Doilea Război Mondial – URSS, SUA, Marea Britanie și Franța, și cele două state germane s-a ajuns la înțelegerea cu privire la crearea unui mecanism de negocieri în formatul „2+4”. În rezultatul unor îndelungi negocieri, care au durat șapte luni, a fost elaborat un document ce conținea decizii pe marginea întregului complex al aspectelor externe ale unității germane. Pe **12 septembrie 1990**, la Moscova, Miniștrii de Externe a șase state au semnat **Tratatul de reglementare definitivă a problemei Germaniei**. Prin acest document se stabilea că frontierele externe ale Germaniei unificate sunt frontierele RFG și RDG și era confirmat caracterul definitiv al acestor granițe ca parte componentă esențială a ordinii mondiale în Europa. Părțile au stabilit că Germania unificată nu are nici un fel de pretenții teritoriale față de alte state și nu va înainta astfel de pretenții în viitor. Constituția Germaniei unificate trebuia să conțină teze care să contrazică aceste principii.

Guvernele RFG și RDG și-au reafirmat declarațiile despre aceea că de pe pământul german va veni numai pace, precum și renunțarea sa la producerea, posedarea și răspândirea armelor nucleare, biologice și chimice.

Forțele armate ale Germaniei urmau să fie reduse în decurs de trei-patru ani până la 370 mii de persoane. Trupele sovietice urmau să fie scoase din Germania până la 31 august 1994. În

Drapelele naționale ale Germaniei unificate lângă clădirea Reichstagului din Berlin. 3 octombrie 1990.

decursul acestei perioade, pe teritoriul fostei RDG și Berlinului trebuiau să fie prezente numai formațiunile germane de apărare teritorială, ce nu erau incluse în structurile NATO. Prin Tratat era interzisă dislocarea, în Germania de Est, a trupelor străine și amplasarea armelor nucleare sau a ogivelor acestora după retragerea de acolo a soldaților sovietici. Tot până la 31 august 1994 în Berlin trebuiau să rămână soldați ai SUA, Marii Britanii și Franței. URSS a fost de acord cu intrarea Germaniei unite în componența NATO.

După unificarea Germaniei au dispărut automat drepturile și angajamentele celor patru state față de Berlin și Germania în genere. Guvernele URSS, SUA, Marii Britanii și Franței au declarat despre încheierea valabilității acordurilor și hotărârilor cvadrilaterale din perioada războiului și cea postbelică referitoare la Germania, precum și despre dizolvarea organelor corespunzătoare. Germania unificată a obținut suveranitatea de stat în afacerile sale interne și externe.

Tratatul a tras o linie definitivă sub rezultatele celui de-al Doilea Război Mondial și perioada postbelică de 45 de ani. Pe 3 octombrie 1990 RDG a intrat în componența RFG. Pe harta politică a Europei a apărut un stat puternic cu o populație de 87 milioane de persoane, care, datorită potențialului său, face parte din grupul celor mai dezvoltate state ale lumii, este o locomotivă a Uniunii Europene și tinde să devină membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU.

3 **Începutul dezarmării racheto-nucleare. Transformarea NATO.** O etapă importantă în calea dezarmării racheto-nucleare a devenit vizita președintelui URSS, M. Gorbaciov în SUA în lunile mai-iunie anul 1990. În rezultatul negocierilor cu președintele american, G. Bush, au fost definite tezele principale ale **Tratatului cu privire la reducerea și limitarea armamentelor strategice de ofensivă**, a fost semnat un acord despre lichidarea a 80 % din armele chimice și despre renunțarea la producerea lor, s-a ajuns la înțelegeri în privința efectuării controlului în locurile capacităților exploziilor nucleare. Astfel, au fost înlăturate obstacolele din calea ratificării a două Tratatate sovieto-americane importante, semnate încă în anii 1974–1976 – despre reducerea experimentelor nucleare subterane și despre exploziile nucleare subterane în scopuri pașnice. De asemenea, a fost încheiat un acord important ce completa și extindea valabilitatea documentului semnat la 1973 despre colaborarea tehnico-militară în domeniul utilizării pașnice a energiei atomice.

După destrămarea URSS, participanți ai acestui Tratat au devenit Rusia, Ucraina, Kazahstanul și Belarusul, care au semnat, pe data de 23 mai 1992, la Lisabona, un acord despre aceea că pe teritoriul a trei state din această listă nu trebuie să existe arme nucleare. În baza acestor înțelegeri, președintele Rusiei, B. Elțin, și omologul său american, G. Bush, au semnat, în luna iunie 1992, la Washington, proiectul Tratatului START-1, conform căruia SUA și statele din fosta URSS își reduc armamentele strategice de ofensivă cu 50 % în decursul următorilor șapte ani. În anul 1994 Tratatul a fost ratificat de către toate părțile.

Pe data de **3 ianuarie 1992**, la Moscova, B. Elțin și G. Bush au semnat **Tratatul START-2** despre reducerea de două ori a armamentelor strategice de ofensivă ce vor rămânea după îndeplinirea Tratatului START-1. Participanți ai acestui Tratat au fost doar Rusia și SUA, deoarece se prevedea că, după îndeplinirea înțelegerilor din cadrul Tratatului START-1, Ucraina, Kazahstanul și Belarusul vor deveni state nenucleare.

De asemenea, în **anul 1993** a fost semnat încă un document important – **Convenția cu privire la interzicerea și lichidarea armei chimice** (în SUA rezervele ei la acel moment erau de 30 mii tone, iar în Rusia – de 40 mii tone).

Sfârșitul „războiului rece”, transformările politice interne din URSS au dus la revoluții în țările Europei Centrale și de Est și încetarea existenței Pactului de la Varșovia de la 1 iulie 1991.

Luând în calcul noile realități ale vieții politice, la 5–6 iulie 1990, reprezentanții țărilor-membre ale NATO au adoptat declarația de la Londra, care a introdus schimbări radicale în doctrina militară a Alianței. Organizația și-a asumat angajamente de neagresiune asupra altor state, iar armamentele nucleare au fost proclamate „arme pentru situații extremale”.

S-a schimbat și rolul NATO. Fostii aliați ai URSS din Pactul de la Varșovia, iar cu timpul și unele state ce s-au format în rezultatul destrămării URSS, au declarat despre dorința de a adera la NATO. Acțiunile lor erau dictate de năzuința de a-și asigura stabilitatea și securitatea în noile condiții. Aderarea țărilor Europei Centrale și de Est la NATO a devenit una din principalele probleme în relațiile dintre Rusia și SUA, dintre Rusia și NATO.

În cadrul întâlnirii țărilor-membre ale NATO de la Bruxelles (Belgia) din **ianuarie 1994** a fost adoptat programul „**Parteneriat pentru pace**”. Scopul lui a constat în asigurarea stabilității în Europa și dezvoltarea colaborării cu țările Europei Centrale și de Est. La acest program a luat parte activă și Ucraina.

Semnarea acordului la Tratatul cu privire la reducerea armamentelor strategice de ofensivă de către Secretarul de Stat al SUA, J. Baker, Lisabona (Portugalia). 23 mai 1992.

În timpul când avea loc dezarmarea nucleară, India și Pakistanul au devenit state nucleare. Acest lucru a schimbat cardinal esența conflictului dintre cele două țări și a creat un precedent pentru alte state, care doreau să posede arme nucleare.

4

Criza din Golful Persic. Procesul de pace din Orientul Apropiat. O încercare serioasă pentru relațiile internaționale a devenit criza din Golful Persic de la începutul anilor 90, generată de agresiunea Irakului împotriva Kuwaitului.

Războiul iranian-irakian din ani 1980–1988 a generat o creștere a datoriei externe a Irakului (80 miliarde de dolari). Războiul a stimulat militarizarea țării și a sporit ambițiile politice ale președintelui Irakului, S. Hussein, pretențiile lui la calitatea de lider al lumii arabe.

Pe 2 august 1990 armata irakiană a invadat Kuwaitul fără a fi provocată vreoa agresivitate. Emirul și guvernul Kuwaitului au fugit în Arabia Saudită. Armata puțin numeroasă a reușit să opună o rezistență slabă. Kuwaitul a fost ocupat și proclamat provincie a Irakului.

Acțiunile Irakului au fost condamnate cu fermitate de Consiliul de Securitate al ONU, care a cerut retragerea imediată a trupelor militare irakiene din Kuwait și i-a impus agresorului sancțiuni economice largi. Toate activitățile Irakului și Kuwaitului din băncile străine au fost înghețate, a fost blocat exportul petrolului irakian.

Multe state și-au expedit în Arabia Saudită contingente militare și armament pentru a apăra țara de o posibilă agresivitate din partea Irakului (operațiunea „Scutul din deșert”). Cea mai mare parte din puternica grupare militară, concentrată pe teritoriul Arabiei Saudite, au constituit-o forțele armate ale SUA în număr de 500 mii de persoane. Navele militare ale SUA și ale altor țări patrulau în apele Golfului Persic, ale Mărilor Roșie și Mediterană.

Situația se complica din cauza problemei palestinienilor nereglementate încă și a lipsei unității în lumea arabă față de acțiunile agresive ale Irakului. Făcând referință la acțiunile represive ale autorităților israeliene împotriva arabilor din Ierusalim, condamnate de Consiliul de Securitate al ONU, S. Hussein pretindea la rolul de apărător al popoarelor arabe de agresivitatea israeliană și lega problema Kuwaitului de soluționarea diferendului palestinian.

Calificând acțiunile Irakului ca pe o sfidare aruncată comunității internaționale, Consiliul de Securitate a stabilit și o dată finală pentru retragerea trupelor irakiene din Kuwait – 15 ianuarie 1991. În caz de refuz, împotriva Irakului urma să fie sancționată aplicarea forței militare.

Măsurile luate de URSS, Marea Britanie, Franța și alte țări pentru reglementarea pe cale pașnică a crizei s-au dovedit a fi nereușite. Pe data de 17 ianuarie 1991 forțele multinaționale din cadrul coaliției anti-irakiene în frunte cu SUA au aplicat lovituri aeriene și cu rachete masive asupra obiectivelor militare ale Irakului și Kuwaitului. Aceste lovituri au continuat aproape până la sfârșitul lunii februarie până când, în rezultatul unei operațiuni de 100

de ore, desfășurată de forțele terestre ale coaliției anti-irakiene, trupele militare ale Irakului nu au fost distruse. Kuwaitul a fost eliberat. Operațiunea forțelor multinaționale cu denumirea „Furtună în deșert” s-a încheiat în mod reușit. Însă, regimul lui S. Hussein a rămas la putere. El a reușit chiar să înăbușe insurecția șiiților din sudul țării și pe cea a kurzilor – în partea de nord.

Înfrânarea eficientă a agresorului a devenit posibilă numai cu condiția încetării confruntării dintre SUA și URSS. După încheierea acțiunilor militare, Irakul a fost obligat, în decurs de

Avioanele de vânătoare americane pe fondalul zăcămintelor de petrol arzând. Anul 1991.

90 de zile să se debaraseze de armamentul strategic de ofensivă și de armele de exterminare în masă.

În nordul și sudul țării au fost create zone de securitate, unde a fost interzis accesul avioanelor irakiene și amplasarea subunităților de luptă ale armatei Irakului. Garanți ai îndeplinirii acordului erau trupele militare ale SUA și Marii Britanii. Împotriva Irakului au fost introduse sancțiuni ce au generat greutăți alimentare în țară. Între anii 1996–1999 ONU a realizat în Irak programul „Petrol contra hrană”.

Criza din Golful Persic a dat un imbold pentru reglementarea conflictului din Orientul Apropiat. Însă, rezultatele lui s-au dovedit a fi foarte limitate. Orientul Apropiat continua să rămână o sursă de încordare internațională și a explodat cu o nouă putere în anul 2011.

5 Conflictul din Balcani și căile de soluționare a lui. În cea de-a doua jumătate a anilor 90 atenția principală a comunității internaționale era concentrată asupra soluționării conflictului din Balcani. Destrămarea Iugoslaviei era însoțită de războaie sângeroase cu purificări etnice.

Pentru soluționarea conflictului a fost nevoie de eforturi atât din partea organizațiilor internaționale (ONU, OSCE, NATO), cât și a unor state aparte. În cele din urmă, după intervenția NATO, sancționată de ONU, trupele croato-bosniace au recucerit de la sârbi 50 % din teritoriul Bosniei și Herțegovinei. La **15 decembrie 1995** a fost încheiat un acord de pace care a pus capăt războiului în Bosnia și Herțegovina. În afară de aceasta, în luna august a anului 1995 Croația a desfășurat o operațiune de succes pentru lichidarea republicii Sârbe Krajina, iar în decurs de doi ani trupele sârbe au fost scoase din Slavonia.

Înăbușind conflictul din Bosnia și Herțegovina, comunitatea internațională s-a pomenit față-n față cu pericolul **problemei Kosovo**, care a căpătat un caracter armat. Minoritatea albaneză, ce locuia pe teritoriul Serbiei, în apropiere de provincia Kosovo, a luat arma în mâini cu scopul de a obține alipirea acestui ținut la Albania. Având o experiență de luptă anti-partizani, armata sârbă reprima cu cea mai deosebită cruzime mișcarea de partizani a poporului albanez. Pentru a stinge noul focar de instabilitate din Balcani, în situație au intervenit ONU, NATO, OSCE și alte organizații. Ele au impus părțile beligerante să încheie un acord (1998). Însă îndeplinirea condițiilor expuse în document întâmpina rezistența adversarilor – atât dintr-o parte, cât și din cealaltă. Deseori această rezistență se manifesta prin acte crunte de violență. Pentru a pune capăt vărsării de sânge, în februarie 1999 părțile au fost impuse să se așeze la masa tratativelor fiind amenințate cu aplicarea forței de către NATO. Însă, în rezultatul întâlnirii nu

Coloană a armatei sârbe părăsește provincia Kosovo. Anul 1999.

s-a ajuns la nici un fel de înțelegeri. Vina pentru eșuarea tratativilor a fost pusă în seama Serbiei. Pentru a o face să cedeze, NATO a început un război împotriva ei. Aviația Alianței a bombardat Serbia timp de 78 de zile. În cele din urmă, comandamentul sârb și-a retras trupele militare din Kosovo, iar în ținut au fost dislocate forțele NATO și, nesancționat, cele ale Rusiei. Cu toate acestea, conflictul în jurul provinciei Kosovo nu a fost soluționat până la capăt.

În anul 2001 a izbucnit un război în Macedonia, unde minoritatea albaneză susținută din afară a început un război împotriva guvernului central. Datorită eforturilor ONU, NATO, UE, OSCE conflictul a fost aplanat.

6 **Relațiile internaționale la începutul sec. XXI. Terorismul internațional.** Începutul sec. XXI nu a adus pacea pe pământ. Dintre toate problemele, care au rămas drept moștenire din secolul precedent, cele mai periculoase au devenit terorismul internațional și intenția Rusiei de a ruina sistemul de relații internaționale ce s-a constituit după încheierea „războiului rece”. Fenomenul terorismului internațional îi este cunoscut omenirii încă din timpuri străvechi, însă anume acum, când se încheie formarea civilizației mondiale globale, terorismul internațional a obținut o nouă calitate și un alt loc în politica mondială.

În timpul actului terorist de la 11 septembrie 2001 din New York și Washington teroriștii-kamikadze au capturat câteva avioane de pasageri, pe care le-au direcționat înspre zgârie-norii Centrului comercial mondial și înspre sediul Pentagonului. Aceste evenimente au îndemnat comunitatea internațională să se unească în lupta împotriva terorismului. În acest scop a fost creată o coaliție antiteroristă internațională în frunte cu SUA, care a declanșat o luptă de mari proporții împotriva rețelei organizațiilor teroriste.

Administrația SUA a pus responsabilitatea pentru actele de terorism de la New York și Washington în seama rețelei „al-Qaida” în frunte cu Osama bin Laden. Începând cu luna septembrie a anului 2001 serviciile speciale din 70 de țări au arestat 1,5 mii de membri ai acestei organizații. În toamna anului 2001 SUA și aliații lor din coaliția antiteroristă au început un război împotriva regimului talibanilor din Afganistan, care a refuzat să-l predea pe liderul „al-Qaida”. Până la sfârșitul lunii februarie 2002, în cadrul operațiunii „Libertate durabilă”, regimul talibanilor a fost răsturnat, însă liderii organizațiilor teroriste au reușit să scape de moarte sau de arest. Lupta împotriva rețelei teroriste continuă până în prezent. Forțele coaliției sub suzeranitatea NATO au fost atrase în războiul civil din Afganistan.

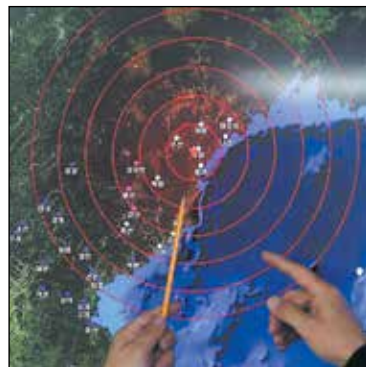
În afară de lupta nemijlocită împotriva terorismului, SUA duc o luptă activă contra regimurilor suspectate de susținerea lui. La 30 ianuarie 2002 președintele SUA, G. Bush-junior, a declarat despre existența unei „axe a răului” – Coreea de Nord – Iran – Irak. Prin aceasta, fostul lider american a dorit să sublinieze că regimurile din aceste țări, care posedă arme de exterminare în masă, constituie un pericol pentru lumea întreagă. În toamna anului 2002 situația în privința Irakului s-a agravat. SUA și Marea Britanie afirmă că Irakul, în pofida rezoluției ONU de la 1991, așa și nu a fost dezarmat (în total, până în anul

2003 au fost adoptate 12 rezoluții): el dispune de armă chimică, bacteriologică și de purtători ai lor. De asemenea, S. Hussein a fost învinuit de legături cu organizațiile teroriste internaționale și de crime împotriva propriului popor.

Pentru a-și verifica suspiciunile ONU a trimis în Irak o comisie specială, care, lucrând acolo trei luni de zile, așa și nu a găsit nici un fel de arme de exterminare în masă. SUA și Marea Britanie și-au dislocat trupe în zonă și au format o coaliție anti-irakiană. Cele două țări au încercat să obțină adoptarea la ONU a unei rezoluții, care să le ofere posibilitatea de a începe război împotriva regimului de la Bagdad cu scopul dezarmării și răsturnării lui. Intenția lor, însă, nu a fost sprijinită de comunitatea internațională. Împotriva poziției SUA s-au pronunțat Franța, Germania, China, Rusia și alte state de frunte din lume. Franța și Rusia au amenințat cu aplicarea de veto. Înțelegând că nu vor reuși să obțină legitimitate pentru acțiunile sale, SUA și Marea Britanie au decis să acționeze de sine stătător, contrar sistemului de relații internaționale ce s-a constituit după încheierea „războiului rece”. La 18 martie 2003 G. Bush-junior i-a înaintat un ultimatum lui S. Hussein ca acela să renunțe la putere și să părăsească țara. La 20 martie trupele SUA și Marii Britanie au început acțiuni militare. După 21 de zile de război soldații americani au luat sub control Bagdadul, iar militarii britanici – orașul Basra. S. Hussein a pierdut controlul asupra țării și a dispărut. Pe 14 octombrie 2003 orice rezistență organizată era înăbușită. La începutul lunii mai s-a anunțat despre încheierea acțiunilor militare. Însă, războiul nu s-a sfârșit, în țară a fost declanșată o aprigă luptă de partizani împotriva trupelor americane până în momentul retragerii acestora din Irak în anul 2011. Aceasta a constituit doar o nouă fază a conflictului din Orientul Apropiat, ce continuă până în prezent.

De agravarea situației în jurul Irakului a decis să se folosească Coreea de Nord, care a declarat despre ieșirea din Tratatul de neproliferare a armei nucleare și a reluat lucrările de construcție a unui reactor atomic. De asemenea, au fost efectuate o serie de lansări experimentale de rachete balistice. Conducerea nord-coreeană a făcut o declarație despre aceea că posedă armă nucleară. În cele din urmă, după întâlnirea președintelui nord-coreean, Kim Jong-un, cu omologul său american, Donald Trump, s-a ajuns la o înțelegere referitoare la dezarmarea nucleară a RPDC. Deocamdată, însă, nu se observă nici un fel de schimbări în această direcție.

Nu mai puțin complicată este situația din jurul Iranului. Conducerea țării intenționează în modul cel mai serios să elaboreze arma nucleară, sprijină diverse grupări islamiste radicale din mai multe țări, ducând un „război verbal” cu Israelul. Mai mult timp autoritățile de la Bagdad s-au folosit foarte reușit de

Locul posibilei experimentări a bombeii cu hidrogen în Coreea de Nord (potrivit datelor serviciului seismologic al Coreii de Sud).

contradicțiile dintre membrii Consiliului de Securitate al ONU și de implicarea SUA în Irak și Afganistan, evitând sancțiunile internaționale. Însă, în anul 2010 Consiliul de Securitate al ONU a coordonat, în fine, o poziție unică și i-a impus Iranului sancțiuni internaționale. Astfel, Iranul s-a văzut nevoit să facă unele cedări. În anul 2016 sancțiunile au fost parțial ridicate. Însă, doi ani mai târziu, din cauza acțiunilor agresive ale Iranului în Orientul Apropiat (Yemen, Siria și alte țări), SUA i-au impus din nou sancțiuni Teheranului.

În pofida unei confruntări uneori deschise, la începutul sec. XXI a continuat procesul de dezarmare nucleară a SUA și Rusiei. În anul 2002 a fost semnat un nou Tratat START-3. Spre deosebire de Tratatul anterior (START-1 și START-2), în care erau clar fixate procedurile de nimicire și formele concrete de control asupra îndeplinirii acordurilor semnate, START-3 se caracterizează printr-o anumită neclaritate. Potrivit acestui Tratat, SUA și Rusia s-au angajat să reducă și să limiteze, până la finele anului 2012, armele lor nucleare cu un număr sumar de 1700–2200 de unități pentru fiecare țară. SUA și Rusia puteau să iasă din acest Tratat, „înștiințând în scris cealaltă parte cu trei luni înainte”. Tratatul nu prevedea nici procedura distrugerii ogivelor nucleare, nici o confirmare obligatorie a îndeplinirii prevederilor. În condițiile lipsei unui control reciproc îndeplinirea Tratatului depindea de voința celor două părți. În anul 2009 ambele părți au făcut unele concretizări la acest document. De asemenea, SUA au renunțat la amplasarea elementelor sistemului antirachetă în Cehia și Polonia. În afară de aceasta, la summit-ul NATO de la Lisabona din anul 2010 s-a declarat în mod deschis că Rusia nu este un inamic al NATO. Moscova a convenit să-i ajute Alianței la desfășurarea operațiunilor sale în Afganistan.

Conducerea Rusiei în frunte cu V. Putin a decis să se folosească de situație și să restabilească rolul și sfera de influență a URSS în lume. Drept răspuns, NATO își reînnoiește foarte rapid potențialul militar. Au apărut baze militare americane pe teritoriile Poloniei și României. Navele și avioanele NATO patrulază cu regularitate în acvatoriul Mărilor Neagră și Baltică. În Statele Baltice au fost dislocate subunități ale trupelor NATO. Noi membri ai Alianței au devenit Albania și Muntenegrul. Ucraina și Georgia au primit un semnal pozitiv în ceea ce privește viitoarea aderare la NATO. Pe data de 21 februarie anul 2019 intențiile Ucrainei de a adera la UE și NATO au fost consfințite în Constituție.

Agresiunea armată a Rusiei împotriva Ucrainei, ocuparea Crimeii și a unor raioane aparte ale regiunilor Donețk și Lugansk, sprijinirea regimurilor lui B. Assad în Siria și a lui N. Maduro în Venezuela, intervenția în afacerile interne ale Libiei, Sudanului și altor țări din Africa au schimbat cardinal atitudinea SUA și a altor state ale NATO față de Rusia. Moscovei i-au fost impuse sancțiuni.

Apogeul confruntării dintre Rusia și SUA a devenit, în anul 2019, renunțarea părții americane la respectarea prevederilor Tratatului cu privire la lichidarea rachetelor cu rază medie și mică de acțiune după încălcarea de către Rusia a condițiilor documentului. A început, practic, un nou „război rece”, a fost deschis un nou „front fierbinte”, care a trecut prin Ucraina.

O nouă tendință în sec. XXI este dezvoltarea economică și militară vertiginoasă a Chinei, care s-a transformat într-un nou „centru de forță”. În decursul ultimilor zece ani economia țării crește în ritmuri rapizi. China și-a activizat legăturile economice nu numai cu țările asiatice, ci și cu SUA și UE. „Pătrunderea liniștită” a mărfurilor chineze în Rusia, SUA, țările Europei trezește îngrijorarea cercurilor de conducere din aceste țări. Atragerea SUA în lupta globală împotriva terorismului a deschis „fereastra posibilităților” pentru China prin reducerea presiunii americane asupra economiei acestei țări. După mărimea cheltuielilor militare China ocupă locul al treilea după SUA și Rusia. Avântul economic, piața imensă și numărul mare al populației țării, locul de membru permanent în Consiliul de Securitate al ONU și arma nucleară pe care o posedă au transformat China într-un important actor independent al vieții internaționale. Evident că SUA nu au lăsat această situație în afara atenției. În anul 2018 partea americană i-a impus Chinei restricții vamale, ceea ce a generat un război între două cele mai puternice economii ale lumii.

Concluzii

- ▶ Ultimul deceniu al sec. XX a devenit perioada încheierii „războiului rece” și constituirii unui nou sistem de relații internaționale. Însă, la finele sec. XX – începutul sec. XXI lumea s-a ciocnit de un nou pericol – terorismul internațional.
- ▶ O nouă problemă a lumii contemporane a devenit intenția Rusiei de a revizui rezultatele înfrângerii URSS în „războiul rece” și regulile încetățenite ale relațiilor internaționale.
- ▶ Continua reducerea potențialelor nucleare ale SUA și Rusiei. În schimb, au apărut noi state nucleare – India și Pakistanul, iar Iranul și Coreea de Nord au declarat despre ambițiile lor nucleare.
- ▶ Crește imaginea unor țări în relațiile internaționale (China, India, Brazilia), potențialul economic al cărora nu mai corespunde statutului și influenței lor pe arena internațională.

Întrebări și însărcinări

1. Liderul cărui stat a devenit inițiatorul „noii gândiri” în relațiile internaționale?
2. Când a avut loc destrămarea URSS și Iugoslaviei? Ce conflicte armate au izbucnit pe teritoriile lor?
3. Ce eveniment a condiționat apariția coaliției anti-irakiene în frunte cu SUA?
4. Când a fost semnat Tratatul de pace cu Germania și a avut loc unificarea RFG și RDG?
5. Care Tratat a pus începutul dezarmării racheto-nucleare?
6. Ce acord a constituit începutul procesului real al reglementării situației din Balcani?
7. Dați exemple de manifestare a terorismului internațional.
8. Care eveniment a devenit imbold pentru declanșarea unei lupte globale împotriva terorismului?
9. Care zone au fost centre ale agravării internaționale în anii 90?
10. Ce probleme din relațiile internaționale au trebuit să fie soluționate în anii 90?
11. Numiți țările care au creat în anii 90 rachetele și arma nucleară.
12. Care zonă a Europei a fost centru al confruntării armate în anii 90?
13. Ce tragedie s-a produs pe 11 septembrie 2001?
14. Când în Irak a fost răsturnat regimul lui S. Hussein?
15. Acțiunile agresive ale cărei țări au contribuit la creșterea încordării internaționale în cel de-al doilea deceniu al sec. XXI?

16. Determinați premisele și cauzele încheierii „războiului rece”. **17.** Ce înseamnă „noua gândire”? În ce a constat caracterul ei inovator? **18.** Cum a fost reglementată în relațiile internaționale problema unificării Germaniei? **19.** Cum s-a schimbat distribuția de forțe în relațiile internaționale după încheierea „războiului rece”? **20.** De ce NATO nu și-a încetat existența după încheierea „războiului rece”? **21.** În ce a constat esența crizei din Golful Persic din anii 1990–1991? **22.** Cum a influențat încheierea „războiului rece” asupra conflictelor regionale din acea perioadă? **23.** Care țări au fost calificate de SUA drept „axă a răului”? Explicați de ce. **24.** De ce Balcanii au devenit din nou la finele sec. XX un „butoi cu pulbere” al Europei? Cum a fost reglementată problema Balcanilor? **25.** Ce înseamnă terorism internațional? Care sunt cauzele apariției lui?

26. Discutați în grup: care este scopul principal al politicii externe a SUA la etapa actuală? **27.** Alcătuiți lista conflictelor regionale din anii 90 – începutul sec. XXI. **28.** Completați tabelul „Principalele evenimente din relațiile internaționale de la finele anilor 90 – începutul sec. XXI”.

Data	Evenimentul	Rezultatul, consecințele

29. Cine a devenit învingător în „războiul rece”? Determinați consecințele lui. **30.** Discutați în grup: de ce depinde succesul luptei cu terorismul internațional? **31.** Sunt, oare, capabile SUA să îndeplinească la etapa actuală rolul de suprapotă? **32.** Discutați în grup: putem, oare, constata că între Rusia și Occident a început un nou „război rece”?

Lecție practică

Războaiele din Vietnam și Afganistan și influența lor asupra relațiilor internaționale

Lecție practică

Lecție practică Agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei și influența ei asupra relațiilor internaționale

Generalizarea cunoștințelor la capitolul V Relațiile internaționale

Însărcinări-teste pentru pregătirea de evaluarea tematică la capitolul V Relațiile internaționale

CAPITOLUL VI. VIAȚA COTIDIANĂ ȘI CULTURA

§ 21. Societatea post-industrială (informațională). Dezvoltarea științei și tehnicii

1. Care au fost realizările principale ale culturii în prima jumătate a sec. XX?
2. Ce pierderi a suportat cultura în anii celui de-al Doilea Război Mondial?

Societatea post-industrială (informațională) și influența ei asupra dezvoltării culturii. Globalizarea. Astăzi pe toți îi interesează răspunsul la întrebările: dar ce viitor ne așteaptă pe noi? Pe ce cale se va dezvolta civilizația în sec. XXI? Întotdeauna este greu să prognozezi viitorul, de aceea comunitatea de cercetători oferă răspunsuri diferite la aceste întrebări. Mulți adepți și-a câștigat teoria **civilizației post-industriale**. Potrivit acestei teorii, era civilizației industriale s-a încheiat și omenirea (sau cea mai mare parte a ei) a intrat în faza următoare de dezvoltare – civilizația post-industrială.

Un rol important în societatea post-industrială îl joacă progresul științei și tehnicii, realizările căruia aduc schimbări calitative în toate sferile de producție. Această societate este orientată mai mult la satisfacerea cerințelor omului, activează la maximum deprinderile de creație ale omului, de la care se cer cunoștințe argumentate, capacitatea de a lua de sine stătător decizii și de a reacționa rapid la schimbările de situații. În aceste condiții dispar treptat marile uzine și fabrici, caracteristice pentru civilizația industrială, care aduc mari daune mediului ambiant. În locul lor capătă o largă răspândire întreprinderile nu prea mari, tehnologiile fără deșeuri, folosirea materiei prime sintetice în locul celei naturale, a noilor surse de energie, respectarea strictă a normelor ecologice. Datorită acestor momente va deveni posibilă soluționarea multor probleme ecologice, care sunt și ele o consecință a industrializării.

Există temeuri să vorbim despre începutul dezurbanizării – reducerea numărului populației de la orașe. În epoca industrială orașele aveau rolul de centre administrative, industriale și culturale. În ultimul timp, în țările dezvoltate se observă o creștere a numărului persoanelor ce nu doresc să vină cu traiul în megalopolisuri, ci preferă să locuiască în afara lor. Datorită calculatoarelor și mijloacelor electronice de telecomunicație omul nu se simte aici rupt de lumea exterioară. De aceea, în afara orașului omul poate nu numai să se odihnească, ci și să muncească.

Evident că epoca post-industrială poate să cauzeze multe schimbări în sfera social-politică. Mulți cercetători sunt înclinați să creadă că statul va reduce intervenția nemijlocită în economie și în viața socială în general și se va concentra, mai întâi de toate, pe protecția drepturilor omului, reglementarea conflictelor de tip social, prevenirea infracțiunilor și susținerea legalității. Și puterea

Tot mai mulți oameni preferă să trăiască la țară, dar să lucreze în megalopolis

de stat va fi mult mai democratică și mai aproape de necesitățile omului. Se va extinde descentralizarea, vor crește împuternicirile organelor regionale și municipale.

Schimbări esențiale urmează să aibă loc în sfera spirituală. La finele sec. XX s-a înregistrat o criză a sistemelor de valori existente. Drept rezultat, a început să crească interesul față de religie, care a fost de-a lungul mileniilor pentru om o sursă a puterii și a vegheat cum se cuvine tradițiile spirituale. În același timp, devine tot mai evidentă dezamăgirea în cultura de masă și creșterea popularității culturii înalte (elitare). Pe fondalul acestor fenomene apar unele prognoze referitoare la viitoarea reînnoire spirituală a omenirii.

O tendință importantă, ce va determina, probabil, dezvoltarea omenirii în viitor, este **globalizarea** – extinderea acțiunii anumiților factori în afara unor teritorii statale aparte prin toată lumea. Mulți cercetători văd în globalizare un început al formării civilizației planetare unice. Evenimentele, care au loc într-o țară sau alta, influențează destul de des și asupra destinului vecinilor, iar uneori – și al lumii în ansamblu.

Globalizarea are atât efect negativ (războaiele mondiale, crizele economice de proporții, pericolul folosirii armei de exterminare în masă), cât și rezultate pozitive (formarea sistemului de distribuire internațională a muncii și pieței mondiale, creșterea autorității organizațiilor internaționale, schimbul de realizări culturale și cunoștințe științifice, extinderea formelor optime economice, sociale și politice ale vieții, limitarea sferei de producție militară).

Consecințele negative ale globalizării au cauzat apariția, în **anul 1994**, a **mișcării anti-globaliste**. Pentru prima dată o parte a omenirii s-a ridicat nu împotriva unor hotărâri politice sau economice concrete ale puterii, ci contra direcției de dezvoltare a civilizației. Anti-globaliștii se pronunță împotriva dezvoltării globalizării, pentru limitarea influenței corporațiilor transnaționale, împotriva ideologiei capitalismului și a unor organizații internaționale cu influență. Critica lor principală este îndreptată împotriva unor astfel de structuri internaționale ca Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, Organizația Mondială a Comerțului. De asemenea, anti-globaliștii se pronunță împotriva transpunerii în viață a unor acorduri internaționale aparte, ce se bazează pe ideologia neo-liberalismului (NAFTA, acordul Shengen). Sunt supuse atacurilor alianțele de afaceri internaționale, companiile și chiar guvernele unor țări.

Mișcarea anti-globaliștilor este foarte neordinară. Ea reunește un șir de organizații publice și pe unii activiști, care se preocupă de asigurarea drepturilor muncitorilor năimiți, protecția mediului ambiant și a monumentelor culturale. La mișcarea anti-globaliștilor aderă feministe, pacifiștii, luptătorii cu sărăcia, anarhiștii, reprezentanții diferitor curente religioase, precum și unele organizații politice cu orientare de stânga.

În pofida diversității însemnate a acestor organizații și oamenilor care le reprezintă, ei au găsit principii comune pe care le-au formulat în lozinci de felul: „Oamenii și planeta, nu veniturile”, „Planeta Pământ nu se vinde”.

Pentru transpunerea în practică a ideilor sale, anti-globaliștii organizează ample acțiuni de protest în perioada desfășurării diferitor forumuri sau ședințe a organizațiilor transnaționale. De cele mai multe ori asemenea proteste sunt prost organizate, tinerele dispus emoțional organizează pogromuri la oficiile unor organizații sau în magazine.

Interesant este faptul că, în lupta contra globalizării, anti-globaliștii folosesc pe larg rețeaua INTERNET, care este una din forțele motrice în procesul globalizării.

Revolte anti-globaliste

Una dintre primele mișcări anti-globaliste – mișcarea zapatistă, a apărut în Mexic în anul 1994. Țăranii-amerindieni din statul Chiapas s-au ridicat împotriva companiilor străine, care au atentat la pământurile lor, dar și a proceselor de integrare a Canadei, SUA, Mexicului în cadrul acordului NAFTA. Datorită liderului zapatistilor, sub-comandantului Marcos, care avea legături cu organizațiile europene de stânga, mișcarea a devenit cunoscută în toată lumea. Zapatistii s-au asigurat de sprijinul opiniei publice mondiale. Mișcarea nu avea scopul de a acapara puterea sau unele valori materiale. Ea nu a stabilit legături cu partidele politice. Zapatistii au încercat să atragă atenția opiniei publice asupra problemei lor cu ajutorul unei insurecții armate.

Mișcarea anti-globalistă „Ocupă orașul Vall Street” a început pe 17 septembrie 2011 și a cuprins 82 de țări. Protestatarii au scandat împotriva abuzurilor comise de marile structuri financiare.

Tendențele enumerate au un caracter generalizator și, în opinia celor ce le-au trasat, sunt de scurtă durată. De aceea, în viitor poate avea loc formarea altor baze ale civilizației. Cum va fi civilizația sec. XXI? Răspunsul la această întrebare îl va da însăși omul prin activitatea sa.

2

Dezvoltarea științei și tehnicii în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI. După cel de-al Doilea Război Mondial dezvoltarea științei și tehnologiilor a căpătat ritmuri atât de rapide încât s-a transformat într-o adevărată revoluție tehnico-științifică. În perioada anilor 20–30, pentru dublarea volumului cunoștințelor științifice a fost nevoie de 24 de ani, în anii 1945–1964 – de 14 ani, iar la sfârșitul sec. XXI – de cinci-șapte ani.

Cea mai mare descoperire a omenirii în sec. XX a fost capacitatea de a stăpâni energia nucleară. Din păcate, această descoperire a fost aplicată, în primul rând, în sfera militară. Crearea armei atomice, iar mai apoi și a celei cu hidrogen

O revoluție în transportul auto a devenit răspândirea rapidă, la începutul sec. XXI, a automobilelor electrice.

termonucleare, a pus lumea în fața pericolului nimicirii totale. Abia în anul 1956, în Marea Britanie a fost construit un reactor nuclear, recunoscut ca fiind convenabil pentru folosire în scopuri comerciale. Până la sfârșitul secolului energia nucleară asigură doar 8 % din volumul energiei mondiale. După accidentul de la CAE Cernobâl (26 aprilie 1986) lumea a început să manifeste o atitudine foarte atentă față de energetica atomică, iar unele țări în genere au renunțat la utilizarea ei (țările scandinave). Programele nucleare ale unor țări trezesc îngrijorarea întregii lumi (Coreea de Nord, Iranul și altele). O nouă lovitură pentru energetica nucleară a fost ac-

cidentul de la centrala atomică Fukushima din Japonia (martie 2011).

Anii postbelici s-au evidențiat prin dezvoltarea transportului: feroviar, automobilistic, aerian. Direcțiile principale în dezvoltarea transportului au fost creșterea greutateii încărcăturilor, vitezei și distanței de transportare.

Către finele sec. XX în lume erau peste 500 milioane de automobile (o treime dintre ele – în SUA). Producerea lor anuală atingea cifra de 30 de milioane. O adevărată revoluție în transportul auto a devenit răspândirea, la începutul sec. XXI, a automobilelor electrice și a celor ce funcționează pe bază de hidrogen. Au fost create primele mostre funcționabile ale mașinilor zburătoare și ale celor fără pilot.

Transformări serioase au avut loc și în transportul feroviar. S-a extins rețeaua căilor ferate, a devenit mai rapidă deplasarea trenurilor (pe magistralele de mare viteză ele se deplasau cu circa 400 kilometri la oră), a sporit capacitatea de încărcătură. De la locomotivele cu aburi s-a trecut la cele electrice și cele pe bază de motorină (locomotivele diesel).

O adevărată inovație în ramura transporturilor a avut loc în anul 2016 când în SUA a fost experimentat primul tren de mare viteză „Hyperloop”, creat după proiectul inventatorului Elon Musk.

Pe parcursul sec. XX a sporit în permanență capacitatea de încărcătură a navelor. În anii 70 au apărut super-tancurile cu o capacitate de încărcătură de peste 500 mii tone. Timp de 50 de ani viteza navelor a crescut de două ori. De asemenea, omenirea a produs nave militare, submarine cu instalații energetice nucleare, ceea ce le permite navelor să funcționeze fără a fi alimentate timp de câțiva ani. Prima navă de acest tip a devenit spărgătorul de gheață „Lenin”, construit în URSS.

S-a dezvoltat considerabil și transportul aerian. În anul 1949, în Marea Britanie a fost inventat primul prototip de avion reactiv de transportare a pasagerilor „Comet”. O largă răspândire au căpătat aeronavele sovietice „TU-104” (producerea lor a început în anul 1955) și cele americane „Boeng-707” (au început să fie produse în 1958). În anii 70 a început construcția avioanelor supersonice.

În URSS acestea au fost avioanele „TU-144” (1975), în SUA și Marea Britanie – „Concor” (1976), însă ele nu au fost răspândite. Cu o mare mai perspectivă s-a dovedit a fi direcția de dezvoltare a aviației de transport, inițiată de corporația „Boeing”. În anul 1970 a fost elaborat cel mai mare în lume avion reactiv de pasageri, „Boeing-747”, care transportă într-o singură cursă mai mult de 500 de pasageri.

Cele mai bune rezultate în domeniul transporturilor aeriene le-au înregistrat SUA și URSS (cu timpul Ucraina, Rusia). La biroul de construcții „Antonov” din Kiev au fost create cele mai mari avioane de transport, care zboară cu succes pe toate continentele: „AN-125 Ruslan” (la o singură cursă poate să transporte peste 120 tone de încărcături) și „AN-225 Mriya” (peste 250 tone).

Dezvoltarea postbelică a tehnicii rachetare a fost dictată, mai întâi de toate, de necesitatea creării unor purtători eficienți ai armei nucleare. Tehnica rachetară a cunoscut cea mai intensă dezvoltare în URSS (ulterior în Ucraina și Rusia) și SUA. Succese însemnate în acest sens au obținut Franța, China, Japonia și alte țări. Programele rachetare ale SUA și URSS își au începuturile, în mare parte, de la programul rachetar al Germaniei naziste și crearea rachetei balistice de tipul Fau-2. Dezvoltarea tehnicii rachetare a făcut posibilă împlinirea unui vis mai vechi al omenirii – zborul în cosmos. Mai întâi și-a demonstrat realizarea în acest domeniu URSS, lansând în anul 1957 primul satelit artificial al Pământului (SUA au făcut acest lucru în anul 1958), iar pe 12 aprilie 1961 luri Gagarin a efectuat primul zbor pilotat. Tot în URSS a avut loc primul zbor în cosmos a femeii-cosmonaut, **Valentina Tereșkova**.

În schimb, în iulie 1969, SUA au organizat pentru prima dată un zbor pilotat pe Lună (în total, pe suprafața lunii s-au aflat 12 astronauți, primul dintre ei fiind **Neil Armstrong**). Tot Statele Unite au folosit pentru prima dată „navele spațiale” – un fel de rachete-avioane (programul „Shuttle”). Din păcate, două dintre aceste nave au suferit accidente. Este vorba de dezastrul navelor „Challenger” de la 1986 și „Atlantis” din 2003. La rândul său, URSS a început prima să producă stații orbitale internaționale („Mir”), care ofereau posibilitatea de a efectua experimente cosmice și de a organiza expediții de lungă durată. Cosmonauții sovietici au înregistrat recordul la durata aflării în cosmos (mai mult de un an).

În afară de zborurile pilotate, o dezvoltare însemnată a obținut lansarea sateliților: de spionaj, de telecomunicații, de navigație, de cercetări meteorologice. În prezent, în jurul orbitei Pământului se rotesc mii de sateliți.

Stație cosmică internațională.
Martie 2011.

În prezent continuă construcția stației cosmice internaționale „Alfa” și este în curs de pregătire zborul pilotat internațional pe Marte. La sfârșitul sec. XX a început să se dezvolte și turismul cosmic. La programul de zboruri pilotate în cosmos a aderat China, care-și dezvoltă în mod activ propriul program cosmic. Pe această cale a pășit și India.

Dezvoltarea aviației, cosmonauticii și a altor feluri de tehnică a contribuit la căutarea și crearea altor materiale de construcție. De la finele anilor 30, datorită chimiei, fizicii chimice, cristalografiei, a devenit posibilă obținerea materialelor de mare putere și capacitate. După cel de-al Doilea Război Mondial a devenit foarte răspândită producerea fibrelor artificiale. Astfel, numai în perioada anilor 1951–1966 sortimentul industriei chimice a crescut de zece ori, iar la etapa actuală – de sute de ori. Cea mai mare realizare a devenit crearea materialelor compozite, ceea ce permite înlocuirea metalelor. În acest răstimp nu a stat pe loc nici metalurgia, care a însușit producerea oțelului aliat (cu folosirea wolframului și molibdenului), a aliajelor de titan și altele.

Chimia, biologia și biochimia nu au ocolit cu atenția nici ramura agriculturii. Din a doua jumătate a sec. XX au început să fie folosite activ îngrășămintele minerale, ceea ce a sporit fertilitatea solurilor. De asemenea, o largă răspândire a obținut folosirea diverselor feluri de erbicide și pesticide, ce acționează selectiv asupra plantelor și buruienelor. Datorită inventării noilor soiuri, îngrășămintelor și pesticidelor, în perioada anilor 30–90 recoltele au crescut de 2–3 ori.

Realizări însemnate în cea de-a doua jumătate a sec. XX au fost obținute și în domeniul geneticii. Rolul de lider în acest sens le-a revenit SUA (în URSS genetica a fost declarată pseudoștiință, iar cercetările savantului M. Vavilov au fost sistate). În anul 1953 savanții de la Universitatea din Cambridge, J. Watson și F. Crick, au descoperit structura moleculelor ADN, care conține programul dezvoltării organismului. În anul 1972, la Universitatea din California au fost cercetate posibilitățile schimbării structurii ADN, ceea ce a deschis calea spre crearea organismelor artificiale. Primul brevet de invenție în această ramură, pentru crearea metodei ingineriei genetice a microorganismelor, care a permis

Maimuțele cu coadă lungă macac, Zhong Zhong și Hua Hua, clonate în Shanghai (China). Anul 2017.

accelerarea proceselor de prelucrare a țiteiului, i-a fost acordat în anul 1980 savantului american, A. Chakraborty. În anul 1988 Universitatea din Harvard a primit brevetul pentru creșterea, cu ajutorul manipulărilor genetice, a șoarecilor vii. Astfel a început creșterea noilor specii de animale și plante – celor modificate genetic. În special, erau create plante rezistente la dăunători și cele cu proprietăți deosebite. În multe țări, însă, folosirea lor este interzisă, în acest sens există chiar și interdicții la nivel legislativ. Și aceasta din cauză că nu există cercetări cu rezultate pozitive, care să demonstreze că produsele modificate genetic nu vor influența în viitor asupra genotipului omului.

La hotarul sec. XXI au fost descoperite posibilitățile clonării – creșterea artificială a copiei biologice dintr-o singură celulă a organismului donatorului. O adevărată senzație a fost oaia pe numele Dolly, clonată și crescută de savanții scoțieni. Nu o singură dată s-au auzit declarații despre clonarea omului. Însă, în majoritatea țărilor acest lucru este interzis prin lege.

Dezvoltarea chimiei, biologiei, geneticii a constituit un imbold serios pentru dezvoltarea medicinei. Astfel au fost create preparate medicamentoase principial noi. Omenirea s-a debarasat de multe boli, s-a deprins să transplanteze organele și să le înlocuiască cu cele artificiale. Au fost elaborate noi metode de diagnosticare. Toate acestea, însă, nu au salvat omenirea de alte boli periculoase (SIDA, pneumonia atipică și altele).

O influență considerabilă asupra civilizației actuale au avut-o realizările în domeniul electronicii. Imediat după cel de-al Doilea Război Mondial au fost create primele mașini electronice de calcul. La început ele erau foarte mari și îndeplineau doar cele mai simple operații. Primul calculator numeric digital de uz general ENIAC, creat în SUA în anul 1946, cântărea 30 de tone, ocupa o suprafață de 150 de m² și avea în el 18 mii de lămpi electronice. Cea de-a doua generație de calculatoare, create pe baza tranzistoarelor semiconductoră, erau mai mici ca mărime, funcționau mai rapid și aveau un volum de memorie mult mai mare. Cea de-a treia generație de calculatoare a fost legată de apariția circuitelor integrate, plăcilor, pe care erau montate la început câteva zeci, iar apoi milioane de semiconductori, ceea ce a dat posibilitate de a mări viteza lucrului până la 100 milioane de operații pe secundă.

Cea de-a patra generație de calculatoare a fost creată datorită descoperirii, în anul 1971, a microprocesorului montat pe o plăcuță de siliciu cu mărimea de mai puțin de 1 cm². Acest lucru le-a permis inventatorilor să creeze calculatorul personal. El a accelerat considerabil progresul tehnic și a dus la schimbări cardinale în viața cotidiană.

A cincea și cea mai modernă generație de calculatoare are capacitatea de a primi și prelucra nu numai informație numerică, ci și grafică, de a dialoga cu omul în baza asigurării de program introduse. Extinderea calculatoarelor personale a contribuit la crearea rețelelor computerizate de informare, cea mai cunoscută dintre ele fiind Internetul. Acest lucru permite transmiterea și primirea imediată a informațiilor, stabilirea legăturii cu orice colț al planetei, unde există calculator.

A șasea generație de calculatoare va avea deja, în calitate de purtător material al memoriei, nu plăcuța de siliciu, ci molecule ale unei substanțe biologice sau polimere (biocipuri), ceea ce va permite crearea intelctului artificial.

Dezvoltarea tehnicii computerizate a favorizat instalarea liniilor tehnologice automatizate în procesele de producție. Până la sfârșitul sec. XX în lume erau 300 mii de roboți.

Astfel arăta primul disc dur. Capacitatea lui era de numai 5 MB.

Sophia – robot umanoid dezvoltat de către compania „Hanson Robotics” din Hong Kong.

Ei au perfecționat cu mult procesul tehnologic, înlocuindu-l pe om la efectuarea multor operații. La începutul sec. XXI progresul în această ramură a devenit și mai evident.

Un progres simțitor s-a înregistrat și în alte ramuri ale științei (matematică, astronomie, geodezie, economie, științele sociale și altele), care au lărgit cunoștințele omului despre societate și lumea înconjurătoare.

Grație realizării științei și tehnicii s-au produs importante schimbări și în viața oamenilor. Însă, trebuie de menționat că aceste schimbări influențează în mod diferit în diverse colțuri ale lumii.

La începutul sec. XXI progresul tehnic s-a activizat. Aproape în fiecare zi se comunică despre invenții tehnice noi, despre noi utilaje și tehnologii, menite să contribuie la îmbunătățirea vieții omului. Cel mai mare progres se înregistrează în domeniile mijloacelor de telecomunicații (telefoanele mobile, smartphone) și transmițerii informațiilor (Internet). Însă, oamenii de știință își concentrează atenția la crearea unor baze principale noi pentru elaborarea tehnicii: biotehnologiile, tehnologiile performante.

Schimbările ce au avut loc în viața oamenilor în sec. XX.

Sfera în care au avut loc schimbările	Conținutul principal
Industria	Trecerea la fabricarea în masă a producției, noilor tehnologii, automatizarea și robotizarea producției, creșterea volumului cu mai mult de 30 de ori.
Agricultura	Mecanizarea proceselor de lucrare a pământului, îmbunătățirea funci-ară, chimizarea, introducerea biotehnologiilor și ingineriei genetice.
Știința	Rapiditatea creării noilor cunoștințe a sporit de zece ori; dezvoltarea științei și producției.
Medicina	Dublarea duratei medii a vieții oamenilor, creșterea populației de 3,5 ori, apariția unor noi boli nelecuitoare, modificarea celor vechi, rezistența lor în fața medicamentelor tradiționale.
Mijloacele de telecomunicație	Dezvoltarea transportului, însușirea spațiului aerian, Crearea unor rețele globale de transmitere a informațiilor (radio, televiziune, Internet).
Sfera tehnico-militară	Elaborarea armei de exterminare în masă (chimică, nucleară, biologică).
Viața populației	Urbanizarea. Cota populației de la orașe a crescut de la 10 la 50 %. Marea majoritate a populației este încadrată în industrie și în sfera de prestare a serviciilor. Uzul oamenilor a fost completat cu mijloace tehnice noi.

Concluzii

- ▶ În anii 70 țările industriale au intrat într-o etapă de dezvoltare, care le-a dus la formarea unui nou tip de societate, caracterizată de cele mai multe ori ca societate informațională. Comunitatea de cercetători evidențiază în unanimitate o singură trăsătură caracteristică a acestei societăți: informația devine marfă, are loc formarea industriei de fabricare a cunoștințelor și informației.
- ▶ Trecerea de la societatea industrială la cea post-industrială a fost însoțită de un progres însemnat în domeniile științei și tehnicii.
- ▶ Progresul în dezvoltarea omenirii a inclus pe ordinea de zi o serie de probleme, ce se referă atât la civilizația umană în general, cât și la fiecare om în parte.

Întrebări și însărcinări

1. Ce înseamnă societate post-industrială? **2.** Ce este globalizarea? Ce a cauzat apariția acestui fenomen? **3.** Când a apărut mișcarea anti-globalistă? **4.** Când a început Revoluția tehnico-științifică? **5.** În care țară a fost construit primul reactor nuclear pentru folosire în scopuri comerciale? Ce tragedii s-au produs la centralele atomoelectrice? **6.** Cum se numea primul avion reactiv de pasageri? **7.** Cine a deschis era cosmică a omenirii?

8. De ce societatea post-industrială s-a format numai în câteva țări ale lumii? **9.** Numiți efectele negative și rezultatele pozitive ale globalizării. **10.** Ce fel de lozinci scandează anti-globaliștii? Pe care momente negative ale globalizării ei pun accentul? **11.** Ce realizări ale omenirii din a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI le considerați cele mai importante? Argumentați-vă răspunsul. **12.** Poate fi numit, oare, sec. XX perioadă a progresului și a dominației rațiunii.

13. Alcătuiți tabelul „Dezvoltarea științei și tehnicii în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI”.

Ramura	Realizările
Fizica, noile materiale pentru construcție	
Transportul	
Cosmonautica	
Chimia, biologia, genetica, medicina	
Electronica și tehnica robotizată	

14. Organizați o discuție pe marginea întrebării: „De ce progresul omenirii este însoțit de agravarea problemelor globale? Cum sunt legate între ele problemele dezvoltării și cele ecologice?”. **15. Discutați în grup:** ce este anti-globalismul – frica în fața noului sau protest împotriva noului?

§ 22. Tendințele principale de dezvoltare a literaturii și artei în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI

1. Când s-a format curentul modernist în artă? 2. De ce a fost legată apariția realismului socialist?

Condițiile de dezvoltare a culturii. În anii celui de-al Doilea Război Mondial un număr însemnat de oameni ai culturii – E. Hemingway, A. De Saint-Exupery, L. Aragon și alții, au luptat cu arma în mâini împotriva dictaturii naziste. Creațiile din domeniul literaturii, muzicii, artei, cinematograful au jucat un rol însemnat în întărirea spiritului moral al popoarelor, apropiind victoria asupra nazismului. Perceperea rolului și consecințelor războiului, cruzimii lui, comportarea oamenilor în condiții extremale au devenit teme importante ale artei mondiale.

În condițiile „războiului rece”, partea ideologică a creației prelua asupra celei artistice. Agravarea periodică a contradicțiilor social-economice, mișcările sociale în masă au condiționat apariția diferitor forme de contracultură („Tinerii furioși”, rockerii). Ei se opuneau parcă lipsei de spirit în cultura maselor și culturii clasice din trecut. Apropierea unei catastrofe ecologice, cursa înarmărilor, crizele internaționale acute au cauzat creșterea dispozițiilor de neîncredere și sentimentelor de apocalipsă.

Destrămarea sistemului colonial a contribuit la creșterea rolului în curs de dezvoltare în cultura mondială. De o recunoaștere mondială s-au bucurat cinematografia indiană, ritmurile și melodiile africane și cele latinoamericane.

O consecință a revoluției tehnico-științifice a devenit dezvoltarea accelerată a mijloacelor de comunicare în masă, ceea ce a creat o bază materială pentru o înflorire nemaiîntâlnită a culturii populare și apariția muzicii-rock.

Sfârșitul „războiului rece” și învierea vieții internaționale au avut un efect pozitiv asupra vieții spirituale a societății. Lumea a ajuns în cele din urmă la înțelegerea priorității valorilor general umane. S-au deschis bune perspective pentru colaborarea culturală.

Revoluțiile democratice din țările cu regimuri totalitare și autoritare au dat un imbold serios dezvoltării culturii. Au început să se dezvolte diferite școli și direcții.

În același timp, în cultura modernă se observă unele tendințe alarmante. Fără susținere din partea statului culturile naționale nu fac față concurenței din partea culturii populare.

Artele vizuale. După război artele vizuale s-au dezvoltat pe două direcții. Adepții **realismului** continuau să considere că sarcina artei constă în a crea chipuri, pe care omul să le poată cunoaște și înțelege ușor. Ei au început să caute noi mijloace de influență asupra lumii interioare a omului.

În același timp, a apărut un interes comun pentru direcția numită **abstracționism (modernism)** – în artele vizuale). Dacă în realism în centrul atenției se află omul și obiectele și natura celor înconjoară, apoi în abstracționism artistul a încercat să-și exprime sentimentele și părerile prin intermediul chipurilor pe care nu le vom întâlni în lumea reală. Adică, artiștii s-au abstracționat (s-au înstrăinat, s-au îndepărtat) de lumea reală a lucrurilor și trăiau într-o lume a lor. Aceasta putea să fie o lume a petelor colorate, a figurilor geometrice sau a liniilor întrețesute. Pentru a-și realiza ideile abstracționiștii folosesc instalațiile, **performance**.

Divizarea artei în realism și abstracționism este convențională. În realitate există multe direcții și genuri diferite în care sunt folosite diverse modalități de exprimare. Astfel, avântul mișcării democratice de după război a contribuit la apariția unei aripi noi a realismului critic – **neorealismului**. Întemeietorii lui au fost regizorii de film italieni, **Roberto Rossellini**, **Giuseppe de Santis**, **Luchino Visconti**, **Michelangelo Antonioni**. Neorealismul și-a propus să arate „viața grimată”, demonstrând în fața auditoriului de spectatori panorama adevărată a vieții de la sate, oamenii furioși de atâta sărăcie, lupta pentru echitatea socială. Artiștii nu ascundeau simpatia față de unii eroi, se străduiau să arate idealurile bunătății și omeniei. O particularitate a metodei lor consta în transmiterea directă a amănuntelor, antrenarea actorilor neprofesioniști, folosirea limbii populare și a dialectelor locale. Aceste momente apropiu filmul artistic de cel documentar.

Principiile neorealismului au avut o influență esențială asupra cinematografiei mondiale. Ele au fost aplicate foarte creativ în peliculele lui **Stanley Kramer** (SUA), **Akira Kurosawa** (Japonia), **Andrzej Wajda** (Polonia), **Aleksei Gherman** (URSS), Neorealismul a pătruns adânc în artele vizuale (R. Guttuso, A. Fujeron, E. White) și în literatură (E. De Filippo, A. Miller, J. Aldridge).

Sub influența formării societății post-industriale, în țările de frunte ale lumii s-au produs schimbări și în modernism (avangardă). Astfel avea loc formarea **postmodernismului**.

În artă și literatură el s-a manifestat ca **artă conceptuală, conceptualism**. În conceptualism, esența operei este mai importantă decât exprimarea

Abstracționism — direcție în artă; renunțarea la chipul real, exprimarea lumii interioare a artistului.

Performanță (de la englezul *performance* – realizare) — formă în arta modernă în care creația reflectă acțiunea unui artist sau a unui grup într-un anumit loc și într-un anumit timp. Ei îi poate fi atribuită orice situație, care conține patru elemente de bază: timpul, locul, corpul artistului și relațiile dintre el și spectator. În aceasta și constă deosebirea principală dintre performance și formele tradiționale ale artei (tabloul, sculptura), unde creația constată obiectul expus. Uneori sub noțiunea de performanță se subînțeleg asemenea forme tradiționale ale activității artistice ca teatrul, dansul, muzica, reprezentațiile de circ. În arta modernă ea este trecută la categoria formelor de artă avangardiste sau conceptuale.

Postmodernism — direcție în artă; îmbinarea diferitor stiluri ale trecutului și prezentului, Vestului și Estului, elementelor folclorului, pop art-ului.

Renato Guttuso. Boogie-Woogie la Roma.
1953.

Joseph Kosuth. Unul și trei scaune.
1965

ei fizică, iar scopul artei este de a transmite ideea. Obiectele conceptuale pot exista sub formă de fraze, texte, scheme, grafici, desene tehnice, fotografii, audio și video-materiale. Parte componentă a ei poate fi orice fenomen, obiect, proces, deoarece arta conceptuală este nu altceva decât un gest artistic pur. Unul dintre întemeietorii acestei concepții a fost pictorul american, **Joseph Kosuth**. O mostră clasică a conceptualismului este compoziția sa „Unul și trei scaune”

Conceptualism (de la latinescul *conceptus* – opinie, închipuire) — direcție în artă; negarea informației vizuale când arta este privită ca o comunicare (forma de bază – performance).

(1965), care include un scaun, fotografia lui și descrierea obiectului din dicționar. Artă conceptuală nu apelează la perceperea emoțională, ci la înțelegerea intelectuală a celor văzute.

(1965), care include un scaun, fotografia lui și descrierea obiectului din dicționar. Artă conceptuală nu apelează la perceperea emoțională, ci la înțelegerea intelectuală a celor văzute.

3 Dezvoltarea literaturii. Etape ale percepției artistice a vieții de pe front au devenit romanele postbelice ale autorilor germani, **Anna Seghers**, **Willi Bredel**, **Erich Maria Remarque**, **Bruno Apitz**. Soarta celor întunecați de propaganda nazistă, morala generației schilodite din punct de vedere fizic – acestea erau temele principale ale creațiilor scriitorului **Heinrich Boll** și sculptorului **Fritz Cremer**. Ultimul a creat multe compoziții sculpturale, ce redau sentimentele și voința puternică a deținuților din lagărele de concentrare.

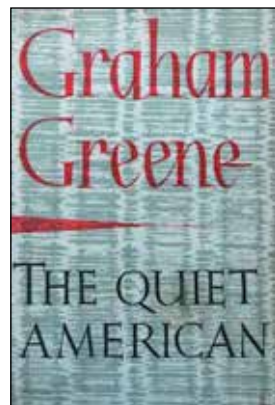
Evenimentele furtunoase din sec. XX le-au oferit scriitorilor un bun pretext pentru a stabili unele paralele istorice. Rolului violenței în istorie, personalităților renumite și poporului, destinului intelectualității de creație în perioadele cruciale le-au fost consacrate operele lui **Lion Feuchtwanger**, „Vulpile în vie”, „Înțelepciunea nebunului”, „Goya”. Romanul latinoamerican este prezentat într-un mod deosebit prin operele lui **Jorge Amado** (Brazilia), **Mariano Azuela** (Mexic), **Gabriel Garcia Marquez** (Columbia). Reevaluând din punctul de vedere al creației realizările literaturii mondiale, ei povesteau despre soarta tragică a

populației autohtone, instaurarea monopolurilor, abuzurile comise de regimurile dictatoriale, lupta țăranilor pentru pământ. Proza latinoamericană se deosebește prin caracterul epic al relatării. În centrul atenției se află de cele mai multe ori nu o persoană aparte, ci un întreg colectiv – satul, orașul, poporul. Un personaj de sine stătător este de multe ori natura.

În anii 50, în literatură apar „tinerii furioși” – scriitorii englezi **Kingsley Amis**, **John Wayne**, **John Osborne**. Creațiile lor se deosebeau prin orientarea anti-nazistă, grija pentru soarta tineretului, disprețul față de falsitate. Aceștia apărau libertatea persoanei și dreptul ei la auto-exprimare. Bitnicii „furioși” englezi și americani au devenit predecesorii de idei ai mișcării rock.

Realismul a devenit o modalitate importantă pentru oglindirea problemelor stringente ale contemporaneității. Astfel, în creația scriitorului și pictorului american, **Rockwell Kent**, în romanul lui **J. Aldridge**, „Vânătorul”, este arătată legătura neîntreruptă a omului cu natura, moartea căreia duce la degenerarea omului și a societății ca atare.

Adevărul crud despre războiul din Indochina și Algeria constituie subiectul romanelor semnate de **Andre Stil**, al peliculei lui **Oliver Stone**, „Plutonul”. Activitatea criminală a serviciilor speciale este reflectată în romanele lui **Graham Greene** „Americanul liniștit”, „Omul nostru din Havana”, în peliculele cinematografice ale lui **Damiano Damiani** și **Sydney Polack**.

Coperta primei ediții engleze a romanului lui G. Greene, „Americanul liniștit”.

4 Realismul. Cea mai largă răspândire realismul a avut-o în URSS, unde oamenii de artă se conduceau după metoda de creație a **realismului socialist**, considerat parte componentă a ideologiei oficiale.

Revoluțiile din anii 40 din țările Europei Centrale și de Est și din unele țări asiatice, dezvoltarea mișcărilor comuniste și muncitorești au contribuit la răspândirea realismului socialist. Trăsăturile lui principale sunt: existența unui erou nou – a revoluționarului proletar, comunistului; propagarea idealurilor comuniste; reflectarea și aprecierea situațiilor din viață din punctul de vedere al marxism-leninismului; diversitatea formelor și elementelor artistice. Unii cercetători neagă existența realismului socialist, afirmând că aceasta este o formă a realismului critic.

În arta țărilor, care se considerau socialiste, prevalau temele celui de-al Doilea Război Mondial, luptei de clasă, revoluției, patosului transformărilor. Începând cu anii 60, în arta oficială și în cultura populară s-au intensificat elementele de paradă, entuziasmul euforic pentru realitate.

În anii 50–60 s-a intensificat campania împotriva abstracționismului, lupta cu disidența, iar în realitate – împotriva tuturor curentelor avangardiste. Această campanie a dus la ignorarea creației artiștilor care nu se încadrau în limitele realismului socialist. O importanță decisivă avea apartenența

de partid. De aceea, avangardiștii-comuniști, P. Picasso, R. Guttuso, P. Eluard și alții au rămas în afara unei critici serioase.

După evenimentele din Ungaria (1956) și Cehoslovacia (1968) s-a intensificat prigonirea disidenței politice și artistice, s-a extins sfera temelor interzise pentru artă, ceea ce a dus la o emigrare în masă a oamenilor de artă către „raiul socialist”. Aceasta a fost soarta poetului prozaic, **Boris Pasternak**. În anul 1958, pentru romanul „Doctor Jivago”, lui i s-a conferit Premiul Nobel. În URSS el a fost supus prigoanei morale și impus să renunțe la Premiu, fiind învinuit de trădare. În anul 1970, unui alt scriitor sovietic, **Aleksandr Soljenițin**, de asemenea i s-a conferit Premiul Nobel. A. Soljenițin a fost expulzat din țară și privat de cetățenia sovietică (1974). Nu a avut posibilitate să-și vadă operele tipărite în URSS nici poetul Iosif Brodski. El a fost chiar condamnat pentru „parazitism”. În anul 1972 I. Brodski a plecat peste hotare, iar în 1987 a primit Premiul Nobel pentru creațiile sale poetice.

În contrapondere pentru arta oficială a început să se dezvolte arta nelegală **underground**, care urmărea libertatea de creație, independentă de structurile statului și ale partidului. Elemente ale acestui tip de artă au fost samizdatul, grupele rock clandestine, asociațiile artistice neformale. Intelectualitatea de creație a devenit una dintre cele mai influente forțe ale revoluțiilor democratice din anii 1989–1991.

Arta realismului socialist are și multe realizări. În URSS, regizorul de cinema, **Serghei Gherasimov**, scriitorul **Andrei Platonov**, pictorul **Dementii Șmarinov** au realizat o serie de creații talentate. De o largă popularitate s-a bucurat creația scriitorului francez, **L. Aragon**. Romanul său, „Săptămâna patimilor” (1958), îl redă foarte veridic din punct de vedere istoric și psihologic pe un tânăr pictor în perioada celor „o sută de zile” ale lui Napoleon, acea săptămână de cugetări și șovăieli complicate, decizii principiale în privința esenței vieții sale ca ofițer, cetățean, om și artist. În literatura URSS de o mare popularitate s-au bucurat operele lui **Mihail Șolohov**, **Oles Gonciar**, **Cinghiz Aitmatov** și altora.

Și-a continuat căutărilor pictorul spaniol, **Salvador Dali**, creațiile căruia oglindesc cele mai imprevizibile manifestări ale rațiunii umane. Majoritatea chipurilor sale amintesc de himerele cu trăsături omenești. Oamenii reali pe tablourile lui sunt redați într-un mediu fantastic. Operele sale îl fac pe om să cugete asupra problemelor filozofice ale omenirii.

Poetul chilian, **Pablo Neruda**, a devenit cunoscut datorită plachetei de versuri, „În inimă, Spania”, scoasă de sub tipar în timpul mandatului său diplomatic în Spania, care a coincis cu perioada războiului civil. Opera sa fundamentală a devenit poemul epic, „Cânt general”, dedicat destinului Americii Latine din cele mai vechi timpuri până la mijlocul sec. XX.

O urmă însemnată în artă au lăsat pictorii-comuniști, **Renato Guttuso** și **Andre Fougeron**, care au aplicat în pictură principiile neorealismului. Cunoscută în lumea întreagă au devenit desenele lui **Herluf Bidstrup** și **Jean Effel**, care

lucrau în genul benzilor desenate și redau tablourilor un colorit umanist și politic.

Căutarea unor forme noi în realism au dus la extinderea, în anii 60, a **hiperrealismului**. În creațiile de acest gen subiectul nu are nici un sens. Folosind măiestria tehnică, pictorii încearcă să redea documentar culoarea și forma obiectului, imitând fotografia.

Hiperrealism — curent în artă, care are ca scop imitarea naturii, ducând naturalismul la extremă.

5 Arta teatrală. În a doua jumătate a sec. XX, o trăsătură generală a artei teatrale a devenit interesul pentru problematica socială și politică.

O etapă importantă în dezvoltarea artei teatrale a devenit **teatrul epic al lui Bertolt Brecht**. În creația sa el îi impunea pe admiratori să analizeze ceea ce se întâmplă pe scenă. Aceștia nu atrăgeau atenția la deznodământ, ci la evenimentele incluse în subiect. Pentru aceasta era folosit efectul „înstrăinării”: adevărurile unanim recunoscute erau privite din alt unghi de vedere ne-tradițional, actorii se adresau auditoriului, erau interpretate cântece, care nu erau legate de subiect, recitate versuri și proză, aveau loc dialoguri, schimba-tă decorația cu cortina ridicată și folosite măștile. Piesele lui B. Brecht erau pe înțelesul oamenilor din întreaga lume. Ansamblul din Berlin, condus de el, a devenit unul dintre cele mai renumite colective teatrale.

În Marea Britanie, literatura „tinerilor furioși” a intrat în teatru prin creația lui **J. Osborn, Shyla Dileni, Brendan Behan** și altora. Teatrul de acest fel se evidențiază prin dezacordul cu ipocrizia socială, morala dublă și individualismul extrem.

În Europa Occidentală, direcția critică era propagată de așa-numitul **teatru al absurdului** (dramaturgul irlandez, **Samuel Beckett**, dramaturgul francez, **Eugene Ionesco**). Ideea principală a operelor lor era nebunia lumii înconjurătoare, care poate da naștere doar haosului, fricii, faptelor nesănătoase și ne-logice comise de oameni.

În anii postbelici s-a dezvoltat drama documentară, care și-a concentrat atenția pe evenimentele din istoria germană din perioada apariției nazismului. Teatrul american era entuziasmat de analiza faptelor omenеști (**Tennessee Williams, Arthur Miller**). A făcut să se audă despre sine teatrul pentru tineret – englez și francez. Un fenomen remarcabil au devenit dramele intelectuale ale scriitorilor elvețieni, **Max Frisch, Friedrich Durrenmatt**.

În pofida presiunii ideologice la care era supusă, arta teatrală se dezvolta și în URSS. „Teatrul de pe Taganka” a devenit unul din centrele disidenței spirituale.

În sec. XXI arta teatrală continuă să se dezvolte prin noi forme și mijloace.

6 Cultura populară. Dezvoltarea mijloacelor culturii populare – presei, radioului, televiziunii, cinematografului, înregistrărilor audio și video, editării de carte, venitul adus de ele, capacitatea de a influența asupra opiniei și preferințelor societății, au stimulat o înflorire nemaivăzută a acestui tip de

Omul Păianjen – super-eroul benzilor desenate.

cultură. Scopul ei principal era să obțină un profit cât mai mare, iar calitățile ei de bază erau accesibilitatea și posibilitățile maxime pentru distracție. Cultura populară a dat naștere unor genuri specifice – showul, thrillerul, filmul de acțiune, șlagărul, banda desenată. Trăsătura lor comună era propagarea individualismului, forței fizice și violenței, uneori – orientarea ideologică și șovinistă. O calitate a culturii populare este „cultul vedetei” – crearea artificială a popularității scriitorilor, pictorilor, cântăreților, actorilor, sportivilor, precum și „angajarea”, prin diferite metode, a oamenilor talentați cu scopul exploatarii lor comerciale și ideologice.

În țările socialiste, unde cultura populară era monopolizată de către stat, caracterul ei comercial a fost înlocuit cu organizarea propagării cursului politic oficial, formarea cultului conducătorilor. Distracțiile se manifestau prin organizarea diferitelor show-uri politice, romanțizarea luptei de clasă și a revoluțiilor, faptelor organelor de cercetare și de apărare a ordinii.

Un element al culturii populare în artele vizuale a devenit mișcarea artistică **pop art** (arta populară), care a înlocuit abstracționismul ce nu era pe înțelesul majorității oamenilor. Creațiile pop art-ului se bazează pe îmbinarea fotografiilor, panopticele, reproducerilor din borcane pentru conservare, pieselor de la mașini. Reprezentanții pop art-ului încearcă să-i compenseze oricărui spectator lipsa de spirit și popularizarea unui gust neobișnuit prin creațiile lor. Modelul teatral și televizat al pop art-ului – **happening** se bazează pe situațiile extreme bine gândite și realizate de către regizor. Nimerind în asemenea situații, spectatorii devin participanți activi ai lor.

Tot atunci a apărut literatura populară, menită pentru gusturile mai modeste. Ea era creată sub cea mai accesibilă formă, reda fenomenele complicate în cel mai simplificat, uneori primitiv, mod. Literatura populară este chemată să-l distreze pe cititor. Temele ei principale sunt aventurile, descrierea momentelor de groază, criminalitatea. Unii eroi ai literaturii populare, cum ar fi, bunăoară, agentul 007 James Bond, au devenit personaje cu renume mondial. Eroul tipic al acestei literaturi este un superman, un tânăr care se avântă în lupte cu forțele răului, mizând pe bărbăție și pe puterea sa fizică.

În formele sale, cultura populară există ca mijloc de distracție. Orientându-se la necesitățile și gusturile specifice, ea dă naștere de cele mai

multe ori unor adevărate talente și capodopere. Supraprofitul realizat de ea este folosit deseori pentru dezvoltarea altor genuri ale culturii.

Pop art — transformarea oricărui obiect din viața cotidiană într-un obiect de artă, încercarea de a găsi esența interioară a lucrurilor.

7 Existențialismul. După cel de-al Doilea Război Mondial s-a extins filozofia existențialismului (existenței) și arta absurdului. Ideologi ai lor au fost scriitorii și filozofii francezi, **Jean-Paul Sartre** și **Albert Camus**. În opinia lor, existența nu poate fi înțeleasă, ci doar simțită. De aceea, ei și-au expus baza filozofiei lor nu în lucrări științifice, ci în creații artistice. În centrul atenției lor se afla personalitatea, relațiile ei cu lumea, societatea, cu Dumnezeu. În opinia filozofilor, istoria sec. XX atestă că „Dumnezeu a murit” și că existența nu mai are sens. Viața omului constă în goana intuitivă după miraj – politică, morală, libertate, închipuirea despre care se schimbă în dependență de împrejurări. Orice valori umane sunt o absurditate. Singura putere, capabilă să i se opună, este arta – acel avânt de neînchipuit al creației.

Filozofia pesimistă a existențialismului, care s-a răspândit în literatură, dramaturgie, film, a dat naștere „antiteatrului” (E. Ionesco – teatrul paradoxurilor) și „antiromanului” (A. Robbe-Grillet, N. Sarraute, F. Sagan). Creațiile se deosebesc prin lipsa de subiect, caracterul neclar al personajelor, spontaneitatea comportării lor, care nu poate fi explicată, precum și prin dialogurile neînțelese. Viața personajelor este o farsă tragică, iar idealurile, de regulă, lipsesc.

8 Muzica. La fel ca în artele vizuale, în muzică există două direcții principale: clasică și modernistă (postmodernistă). În URSS și în țările socialiste prevala direcția clasică. Acesta era, pe de o parte, un lucru pozitiv, deoarece se formau gusturile muzicale și era răspândită muzica clasică. Pe de altă parte, acest fenomen cauza proteste și nihilism, mai ales din partea tineretului.

În anii postbelici a apărut o întreagă pleiadă de compozitori, cântăreți și interpreți renumiți. Dintre aceștia îi vom evidenția pe compozitorii sovietici, **Sergei Prokofiev**, **Rodion Șcedrin**, **Artur Șnitke**, pe cei americani, **Leonard Bernstein**, **Gian Carlo Menotti**.

Piscurile artei au fost atinse de către pianistii **David Horowitz**, **Van Cliburn** (SUA), **Sviatoslav Richter** (Rusia), violoniștii **Pavel Cohan**, **David Oistrach** și fiul acestuia, **Igor** (Rusia), **Yehudi Menuhin** (SUA), cântăreții **Luciano Pavarotti** (Italia), **Mario Lanza** (SUA), **Placido Domingo**, **Montserrat Caballe** (Spania), **Evghe-
nia Myroșnycenko**, **Anatolii Solovianenko** (Ucraina) și mulți alții.

9 Mișcarea rock. Un fenomen al vieții culturale din anii 60 a fost mișcarea rock, ce s-a format în Marea Britanie și SUA, iar ulterior s-a răspândit în întreaga lume. Ieșind tot din rândurile culturii populare, creatorii rock-ului, **Elvis Presley**, formațiile „**Beatles**” și „**Rolling Stones**” și alți interpreți au rupt legăturile cu această cultură, exprimând un protest hotărât al tineretului împotriva incomodității sociale, războaielor, militarismului, discriminării rasiale. Textele cântecelor erau cât se poate de sincere, chipurile lor – democratic accentuate, iar comportarea lor sfida normele moralei.

Formația „Beatles”.

Talentul muzical al interpreților, sunetul tare, melodiile ritmice trezeau entuziasmul, se transformau într-o putere capabilă să unească tineretul.

Rock-ul era strâns legat de mișcările renumite de la acea vreme. Festivalul de muzică rock din anul 1968 a condamnat războiul din Vietnam. De atunci au devenit populare festivalurile „Rock-ul împotriva...” (rasismului, militarismului, narcomaniei). Rock-muzicanții organizau acțiuni ecologice și de binefacere.

Caracterul neordinar al mișcării rock i-au permis show-business-ului să dezbădăcineze revolta din partea multor grupuri și să le folosească în scopuri comerciale, readucând astfel rock-ul în mediul culturii populare.

Creația formației „Beatles” conținea, în forma ei inițială, direcții de idei și un stil aparte ale rock-ului, care s-au transformat ulterior în curente separate. Cântecurile acestei formații au devenit imnuri neoficiale ale tineretului. În multe țări ale lumii este sărbătorită ziua de naștere și comemorată moartea tragică a liderului acestei formații, John Lennon.

Rock-ul se integra de minune nu numai cu masele, ci și cu cultura clasică. Un eveniment de marcă în viața muzicală a fost apariția operei rock a lui **Andrew Webber** și **Tim Rice**, „**Jesus Christ Superstar**”, care îmbina realizările rock-ului cu opera tradițională.

Asigurându-și un renume mondial, rock-ul a rămas pentru mult timp anglofon. Abia prin anii 70 au apărut trupe, membrii cărora cântau în limba lor maternă. Creația lor a pus începutul mișcărilor rock naționale.

În URSS muzica rock s-a răspândit prin anii 60. Ideologia oficială a calificat-o ca pe un element al culturii burgheze. De aceea, muzica rock exista într-un mod semiclandestin, iar uneori și în secret. Treptat muzica rock și-a croit drumul spre auditoriul larg. Lideri ai rock-ului sovietic au devenit formațiile „**Maşyna vremeni**”, „**Acvarium**”, „**DDT**”, „**Kino**” și altele.

Cu timpul, rock-ul a devenit nu numai muzică, ci și un stil de viață și gândire al tineretului. El se caracterizează prin deschidere, libertate interioară și exterioară, pacifism, intoleranță față de totalitarism, atitudinea negativă față de valorile unei societăți „săturate”. În pofida componentei comerciale, rock-ul nu și-a pierdut din caracterul său de protest inițial.

10 **Arhitectura.** În arhitectură se îmbină permanent două elemente – pur artistic și pragmatic. Clădirile sunt menite să împodobească orașele și satele, să satisfacă necesitățile materiale ale oamenilor. În afară de aceasta, arhitectura poate fi folosită pentru atingerea anumitor scopuri ideologice. Astfel, după victoria asupra Germaniei conducerea sovietică a eternizat acest

eveniment în arhitectură. La finele anilor 40 – în anii 50, la Moscova au fost construite mai multe case triumfale înalte – un fel de zgârie-nori. Cea mai renumită dintre ele este clădirea Universității din Moscova. După exemplul Moscovei, asemenea case au fost construite și în alte țări socialiste.

În același timp, arhitecții europeni au mers pe calea dezvoltării așa-numitei „arhitecturi noi”. Pentru ea sunt caracteristice raționalitatea, claritatea formelor și liniilor, aplicarea noilor forme în construcție și unor astfel de materiale ca betonul, metalul, sticla. Neajunsuri ale „noii arhitecturi” erau universalitatea, uniformitatea și asemănarea clădirilor.

Împotriva acestei tendințe s-au pronunțat școlile naționale de arhitectură.

Încercările de a îmbina cele mai bune realizări mondiale că particularitățile naționale s-au manifestat în cel mai strălucit mod în creația renumitului arhitect brazilian, **Oscar Niemeyer**.

Arhitecții francezi au realizat mai multe proiecte îndrăznețe, prin care au îmbinat complexele din vremurile mai vechi cu posibilitățile arhitecturale moderne.

Tehnologiile actuale oferă posibilitatea de a transpune în practică cele mai minunate fantezii. În edificii se întrepătrund liniile drepte și curbe, formele excepționale de construcție.

În prima etapă de dezvoltare a „noii arhitecturi” toate detaliile se subordonau formei exterioare, de cele mai multe ori omul „se topea” în încăperile gigantice. Treptat acest neajuns a fost eliminat. Astfel a apărut necesitatea de a face arhitectura dependentă de factorul uman. Însă, unii arhitecți au primit acest lucru ca pe o chemare de a se îndepărta de formele tradiționale. Au început să fie construite clădiri, aspectul cărora nu corespundea cerințelor spațiului locativ.

În prezent arhitecții sunt în continuă căutare de noi dintre cele mai perfecte forme, care să fie într-o adevărată armonie cu natura.

Căsuța din pădure – model de așa-numită „arhitectură organică”. Arhitect: Robert Harvey Oshatz. Portland (SUA). Anul 2004

Concluzii

- ▶ A doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI au devenit perioada dezvoltării artei. Ea continuă să existe sub două forme principale: realistă și avangardistă. La rândul lor, cele două forme se împart într-un număr mare de curente și direcții, ce-i oferă fiecărui om posibilitatea de a-și satisface preferințele sale estetice.
- ▶ Încercările regimurilor totalitare de a-și subordona arta pentru necesitățile și interesele lor întâmpinau o rezistență spirituală din partea societății.

Întrebări și însărcinări

1. Realismul, modernismul, abstracționismul, pop art-ul sunt curente... **2.** În arta din URSS era dominant realismul sau modernismul? **3.** Numiți trei țări asiatice în care este dezvoltată arta cinematografică. **4.** Cine a fost întemeietorul muzicii rock? **5.** În care țară a apărut teatrul absurdului? **6.** Numiți curente din arta realistă din cea de-a doua jumătate a sec. XX.

7. Ce fel de noi tendințe în dezvoltarea arhitecturii au apărut în a doua jumătate a sec. XX? Ce a condiționat apariția lor? **8.** Determinați principalele consecințe sociale ale Revoluției tehnico-științifice. **9.** Care genuri literare se bucură de cea mai mare popularitate în țările din Occident? **10.** Până în anii 70 rock-ul era preponderent anglofon, însă au început să apară formații, care cântau în limba maternă. Ce a condiționat apariția lor? **11.** Ce tendințe noi au apărut în dezvoltarea arhitecturii în a doua jumătate a sec. XX? Ce a condiționat apariția lor? Care element prevalează în arhitectura modernă – artistic sau pragmatic?

12. Determinați principalele direcții ale schimbărilor în cultura sec. XX – începutul sec. XXI. **13.** Ce condiții sau factori au influențat asupra dezvoltării culturii la finele sec. XX – începutul sec. XXI. Alcătuiți tabelul corespunzător.

Condițiile, factorii	Influența

14. Discutați în grup: ce deosebiri esențiale există între cultura populară din statele democratice și cele totalitare?

15. Sunteți de acord cu faptul că cultura populară nu ar trebui s-o domine pe cea tradițională? Argumentați-vă părerea.

Lecție practică

**Societățile modernă (industrială)
și postmodernă (post-industrială, informațională):
continuitatea și schimbările**

Generalizarea cunoștințelor la capitolul VI Viața cotidiană și cultura

Însărcinări-teste pentru pregătirea de evaluarea tematică la capitolul VI Viața cotidiană și cultura

GENERALIZAREA CURSULUI

1 **Tendențele principale de dezvoltare a lumii în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI.** Perioada de la sfârșitul sec. XX – începutul sec. XXI, pe care ați studiat-o în clasa a XI-a, este foarte bogată în evenimente, fenomene și procese neordinare după caracterul lor. Începutul acestei perioade a fost pus de evenimentele ce au urmat după cea mai mare și mai sângeroasă conflagrație din istoria omenirii – al Doilea Război Mondial. Urmările acelei confruntări se fac simțite și în zilele noastre – atât în relațiile internaționale, cât și în ceea ce privește dezvoltarea demografică.

După încheierea războiului, cea mai mare influență asupra dezvoltării lumii a avut-o „războiul rece” dintre cele două supraputeri – SUA și URSS, care luptau între ele pentru hegemonia mondială. Aceasta a fost o confruntare între două modele contradictorii de dezvoltare – democratic și totalitar. Modelul democratic, bazat pe principiile economiei de piață, proprietatea privată și prioritatea drepturilor omului, s-a dovedit a fi mai durabil. URSS și țările din „lagărul socialist” au suferit înfrângere. Însă, toate speranțele în dezvoltarea pașnică și fără crize a lumii s-au dovedit a fi zadarnice. Vechile și noile probleme: terorismul internațional, înarmarea nucleară, sărăcia, problemele ecologice își mai așteaptă soluționarea. În afară de aceasta, Rusia, care se consideră succesoare de drept a URSS, dorește să-și ia revanșa și depune eforturi considerabile pentru a distruge toate regulile existenței interstatale, fixate atât în acordurile bilaterale, cât și în înțelegerile multilaterale.

La fel ca în perioada precedentă, în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI tendințele principale de dezvoltare a lumii sunt determinate de către statele de frunte din lume – SUA și țările Europei Occidentale. Prin anii 60 lor li s-a alăturat Japonia, cu timpul – „noile țări industriale”, iar la începutul sec. XXI – China. În aceste țări are loc instaurarea societății post-industriale.

Etapele de dezvoltare a țărilor din Occident în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI

Etapa	Cadrelle cronologice	Caracteristica, conținutul
I	A doua jumătate a anilor 40 – începutul anilor 50	Refacerea postbelică a țărilor Europei. Întărirea pozițiilor economice ale SUA
II	Anii 50–60	Instituirea modelului de „stat al bunăstării”. „Miracolele economice”
III	Anii 70	Crizele economice, criza modelului „statului bunăstării”
IV	Anii 80 – începutul anilor 90	„Revoluția conservatoare”. Dezvoltarea accelerată a „noii economii”. Accelerarea proceselor de integrare. Instaurarea economiei globale
V	Sfârșitul sec. XX – începutul sec. XXI	Un nou model de dezvoltare a „statului bunăstării”. Globalizarea. Criza „noii economii”

2 Globalizarea. Problemele globale ale omenirii. La sfârșitul sec. XX politicienii, economiștii, opinia publică au început să vorbească despre fenomenul globalizării. Globalizarea este un termen prin care este determinată aprofundarea tot mai mare a interdependenței oamenilor și țărilor din întreaga lume. Acest proces s-a activizat, mai ales, la finele sec. XX – începutul sec. XXI. Acest lucru a fost condiționat de încetarea „războiului rece”, lichidarea barierelor comerciale, unificarea piețelor financiare mondiale, derularea proceselor de integrare. Globalizarea are un caracter atotcuprinzător: ea a cauzat schimbări în economie, politică, cultură și mediu. În raportul ONU cu privire la dezvoltarea omului pentru anul 1999 se arată: „Legătura reciprocă dintre oamenii din întreaga lume a devenit ca niciodată profundă, strânsă și puternică. Ea creează multe lucruri noi și duce la dezvoltarea unor fenomene atât favorabile, cât și dăunătoare”. Globalizarea are laturile ei pozitive și negative. Succesele înregistrate de civilizația mondială în sec. XX, care s-au manifestat prin creșterea nivelului de viață al oamenilor în diferite zone ale lumii, reducerea gradului de încordare a problemelor sociale în țările dezvoltate, realizările Revoluției tehnico-științifice, vorbeau la prima vedere despre posibilitatea unei dezvoltări nelimitate și continue a omenirii. În același timp, la sfârșitul sec. XX s-au agravat un întreg complex de probleme, nesoluționarea cărora creează un pericol serios pentru existența omenirii.

Problemele globale, ce ating interesele vitale ale tuturor popoarelor lumii, s-au făcut simțite prin anii 50. Problemele globale au o bază comună și un caracter general uman.

Soluționarea problemelor globale cu eforturile unui singur stat este imposibilă. Aici este nevoie de colaborare la nivel mondial și de o interacțiune strânsă și constructivă între toate statele. Problemele globale necesită și răspunsuri globale. Pentru rezolvarea lor este necesară unirea eforturilor atât ale guvernelor din țările lumii, cât și ale opiniei publice (mișcarea pentru pace, mișcările ecologice și altele).

3 Ucraina în procesele mondiale. Pe fondalul transformărilor de nivel global, sarcina principală a Ucrainei este să nu se pomenească la periferia dezvoltării mondiale. Spre regret, în prezent țara noastră nu are acel potențial economic ce i-ar permite să concureze cu cele mai dezvoltate state ale lumii. Cu toate acestea, potențialul de care dispune îi permite Ucrainei să ocupe un loc de frunte în economia mondială. La etapa actuală Ucraina intră în topul primelor cinci state, care fabrică producție agricolă. Datorită studiilor profunde în fizică, matematică, tehnică, ucrainenii ocupă un loc de frunte în IT-industria mondială. Este imens și potențialul de tranzit al statului ucrainean (el dispune de o rețea dezvoltată de porturi maritime, gazoducte, magistrale feroviare și rutiere).

Ucraina dispune de resurse naturale necesare și de forțe de muncă calificate pentru dezvoltarea tuturor ramurilor industriei: atât a celor tradiționale (de extragere, metalurgică, constructoare de mașini), cât și a celor moderne (electrotehnică, chimică și altele). Antrenarea investițiilor va favoriza accelerarea acestui proces.

Statul nostru este membru al multor organizații internaționale cu influență cum sunt ONU, OSCE, Consiliul Europei și altele. De asemenea, Ucraina colaborează activ cu NATO și UE.

Diplomația și mediul de afaceri ucrainean au stabilit strânse contacte cu majoritatea țărilor lumii. Renunțând benevol la cel de-al treilea, ca mări-me, potențial nuclear din lume, din momentul proclamării Independenței sale Ucraina depune eforturi însemnate pentru menținerea păcii în zonă și în lu-me. Pacificatorii ucraineni iau parte la activitatea misiunilor ONU pentru in-staurarea și menținerea păcii în „punctele fierbinți” ale planetei.

Este ponderabil aportul adus de cetățenii ucraineni și la dezvoltarea culturii mondiale. Oamenii de artă ucraineni sunt cunoscuți în întreaga lume.

Însă, procesele pozitive sunt frânate de mai mulți factori: războiul hibrid și agresiunea armată din partea Rusiei, corupția din eşaloanele supreme ale puterii, sărăcirea unei părți însemnate a populației. Majoritatea problemelor in-terne pot fi soluționate pe calea modernizării, democratizării țării și aprofundă-rii integrării în Uniunea Europeană. Problemele de politică externă pot fi rez-olvate prin întărirea Forțelor Armate și apropierii de blocul politico-militar al NATO. Important este faptul că ucrainenii sunt conștienți de necesitatea anu-me a acestei căi de dezvoltare, care a fost consfințită în Constituția Ucrainei (Legea despre modificările la Constituția Ucrainei cu privire la cursul de ade-rare la UE și NATO, ce au intrat în vigoare pe data de 21 februarie 2019).

Concluzii

- ▶ După cel de-al Doilea Război Mondial țările lumii au intrat într-o no-ua etapă a dezvoltării lor. După refacerea economiei a început proces-ul de constituire și dezvoltare a „statului bunăstării”, care, după ce a trecut prin criza din anii 70 și prin „revoluția conservatoare” din anii 80, s-a întărit și a continuat să se dezvolte.
- ▶ Tendința principală de dezvoltare a lumii a devenit globalizarea.
- ▶ După obținerea Independenței Ucraina tinde să ocupe un loc de frun-te printre țările lumii. Însă, ea întâmpină anumite dificultăți pe această cale.

Întrebări și însărcinări

1. Numiți cadrele cronologice ale perioadei Istoriei universale, pe care ați studiat-o anul acesta. **2.** Care evenimente au constituit conținutul celei de-a doua perioade a Istoriei contemporane? **3.** Care societate este numită post-industrială? **4.** Ce este globalizarea? **5.** Care sunt micile globale ce stau în fața omeniirii?

6. De ce pe Ucraina o amenință pericolul de a se pomeni la periferia dezvoltării mon-diale? **7.** Determinați tendințele principale ale dezvoltării lumii în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI. **8.** Cum influențează agresiunea armată a Rusiei asupra dez-voltării Ucrainei și lumii în general?

9. Pregătiți o comunicare (prezentare) pe tema: „Bilanțul, lecțiile, prețul pentru omeni-ri și consecințele Primului și al Doilea Război Mondial”. **10. Discutați în grup:** ce di-mensiuni există pentru valorile omenești în lumea actuală?

11. Organizați o „masă rotundă” pe tema: „Rolul Ucrainei Independente în procesele politice, economice și culturale mondiale”. **12.** Efectuați o mini-cercetare cu genericul „Schimbările în conștiința colectivă a populației Ucrainei în condițiile Independenței”.

Evenimente principale

24 octombrie 1945 – data oficială a creării ONU

Noiembrie 1945 – proclamarea Republicii Populare Federative Iugoslavia

Anii 1945–1951 – ocuparea Japoniei de către trupele americane; refacerea postbelică a țărilor Europei

Anul 1947 – adoptarea planului „Marshall” (anii 1948–1952 – realizarea lui)

Martie 1947 – proclamarea „doctrinei Truman”

15 august 1947 – împărțirea fostei colonii din India în două dominioane britanice: Uniunea Indiană și Pakistan

Decembrie 1947 – proclamarea republicii în România

Anii 1947–1948 – primul război indo-pakistanez

Aprilie 1948 – proclamarea Organizației Statelor Americane (OSA)

14 mai 1948 – proclamarea Statului Israel

Anii 1948–1949 – Prima Criză Berlineză. Blocada Berlinului de Vest

Anii 1948–1949, 1956, 1967, 1973, 1982–1983 – războaiele arabo-israeliene

Anul 1948 – instaurarea regimurilor comuniste în statele Europei Centrale și de Est

Ianuarie 1949 – crearea CAER

Aprilie 1949 – crearea Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO)

7 septembrie 1949 – proclamarea RFG

1 octombrie 1949 – proclamarea RPC

7 octombrie 1949 – proclamarea RDG

Anii 1950–1954 – mac-chartismul în SUA

Anii 1953–1964 – aflarea la putere a lui N. Hrușciov în URSS

Anul 1955 – crearea Organizației Pactului de la Varșovia

Iunie 1956 – revoltele muncitorești din Poznan (Polonia)

Octombrie-noiembrie 1956 – Revoluția din Ungaria

Anul 1957 – crearea Comunității Economice Europene (CEE)

Anii 1958–1959 – Politica „Marelui Salt” în China

Ianuarie 1959 – victoria revoluției cubaneze, venirea la putere a lui F. Castro

Anul 1960 – „anul Africii”

Septembrie 1961 – înființarea Mișcării de Nealinieri

Anul 1961 – a Doua Criză Berlineză. Înălțarea Zidului Berlinului

Anul 1962 – acordarea independenței Algeriei de către Franța

Anul 1962 – începutul „Revoluției albe” în Iran

Octombrie 1962 – Criza Rachetelor Cubaneze

Anii 1966–1978 – „Revoluția culturală” în China

Mai 1968 – „Maiul cel roșu” în Franța

Anul 1968 – „Primăvara de la Praga”. Tentativele de refacere a socialismului în Cehoslovacia („socialismul cu chip uman”)

Anul 1969 – agravarea problemei Ulsterului

Anii 70 – perioada destinderii în relațiile internaționale

Anii 1972–1974 – „afacerea Watergate” în SUA

Anii 1973–1975 – Consfătuirea pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE)

Anii 1974–1975 – destrămarea Imperiului colonial portughez

1 septembrie 1975 – semnarea Actului Final de la Helsinki

Anii 1975–1979 – regimul „khmerilor roșii” în Cambodgia

Decembrie 1978 – începutul realizării politicii de reforme în China

Anii 1978–1979 – Revoluția islamică în Iran (30 martie 1979 – proclamarea republicii Islamice Iran)

26 martie 1979 – semnarea Tratatului de pace de la Camp David (SUA) dintre Egipt și Israel

Iulie 1979 – victoria sandiniștilor în războiul de partizani din Nicaragua

Anii 1979–1990 – guvernarea doamnei M. Thatcher (thatcherismul)

Anul 1980 – crearea sindicatului „Solidaritatea” în Polonia

Începutul anilor 80 – instalarea rachetelor sovietice cu rază medie și mică de acțiune în Europa Centrală și de Est

Anul 1981 – insurecțiile etnice în Kosovo, începutul crizei federației iugoslave

Anii 1981–1989 – președinția lui R. Reagan (reaganomics)

17 aprilie 1982 – adoptarea de către parlamentul Canadei a actului cu privire la Constituție, obținerea independenței depline de către Canada

Anii 1982–1998 – aflarea lui H. Kohl în postul de cancelar al RFG

Anii 1985–1991 – „perestroika” și destrămarea URSS

Anul 1986 – cel mai amplu proces judiciar contra mafiei în Italia

Anii 1987–1993 – prima „Intifadă” a poporului palestinian împotriva Israelului

Anul 1989 – căderea regimului Apartheidului în RAS

Anul 1989 – proclamarea Republicii Ungare

Decembrie 1989 – răsturnarea regimului lui N. Ceaușescu în România

Noiembrie 1989 – „Revoluția de catifea” din Cehoslovacia

2 august 1990 – agresiunea Irakului împotriva Kuwaitului

3 octombrie 1990 – unificarea Germaniei

Începutul anilor 90 – instaurarea regimurilor democratice în țările Americii Latine

Ianuarie 1991 – operațiunea forțelor multinaționale „Furtună în deșert” împotriva Irakului pentru eliberarea Kuwaitului

26 decembrie 1991 – încetarea din punct de vedere juridic a existenței URSS

Anii 1991–2001 – războaiele iugoslave

Anul 1992 – începutul operațiunii „Cu mâinile curate” în Italia

Anul 1992 – crearea Uniunii Europene (UE)

Anul 1992 – semnarea Acordului Nord-american de Comerț Liber (NAFTA) între SUA, Canada și Mexic

1 ianuarie 1993 – întemeierea a două state suverane: Republica Cehă și Republica Slovacă

Anul 1994 – începutul mișcării anti-globaliste

Decembrie 1994 – aderarea Ucrainei la Tratatul de neproliferare a armei nucleare

Anul 1997 – restabilirea suveranității Chinei asupra Hong Kong-ului

Anul 1999 – restabilirea suveranității Chinei asupra Macao

Anul 2002 – începutul funcționării valutei europene unice – euro

Anii 2002–2004 – a doua „Intifadă” a poporului palestinian împotriva Israelului

11 septembrie 2001 – actul terorist din SUA

August 2008 – agresiunea armată a Rusiei împotriva Georgiei

Anii 2010–2011 – „Primăvara arabă”

20 februarie 2014 – declanșarea agresiunii armate a Rusiei împotriva Ucrainei

Anul 2015 – începutul intervenției armate directe a Rusiei în războiul civil din Siria

Anul 2015 – criza migrației în Europa

Anul 2016 – referendumul din Marea Britanie despre ieșirea țării din UE (brexit)

Anii 2018–2019 – revolta „vestelor galbene” în Franța și Belgia

21 februarie 2019 – au intrat în vigoare modificările la Constituție cu privire la aderarea Ucrainei la UE și NATO

Dicționar de terminologie bilingvă

A

Anti-globalism – Антиглобалізм

C

Conceptia „socialismului autogestionat” –
Концепція «самоврядного соціалізму»

Confruntare – Конфронтація

Corporație transnațională (CTN) –
Транснаціональна корпорація (ТНК)

D

Democrație populară – Народна демократія

Destindere – Розрядка

E

Economie de piață cu orientare socială –
Соціальне ринкове господарство

Etno-naționalism – Етнонаціоналізм

H

Hippy – Хіпі

Istoria contemporană – Історія Новітнього часу

L

„Lagărul socialist” – «Соціалістичний табір»

Lumea bipolară (cu două poluri) –
Біполярний (двополюсний) світ

M

„Miracol economic” – «Економічне диво»

Monetarism – Монетаризм

N

Neo-conservatism – Неоконсерватизм

Neo-liberalism – Неолібералізм

O

Organizația Națiunilor Unite (ONU) –
Організація Об'єднаних Націй (ООН)

P

„Perestroika” (restructurare) – «Перебудова»

„Primăvara de la Praga din anul 1968” – «Празька весна» 1968 р.

Perioadă istorică – Історичний період

R

„Război rece” – «Холодна війна»

Războaiele iugoslave sau Războiul din Iugoslavia –

Югославські війни, або війна в Югославії

Revoluție tehnico-științifică (RTȘ) –

Науково-технічна революція (НТР)

S

„Socialism cu chip uman” –

«Соціалізм із людським обличчям»

„Statul bunăstării” – «Держава добробуту»

Sistemul de relații internaționale „Yalta-Potsdam” –

Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин

Societate postindustrială (informațională) –

Постіндустріальне (інформаційне) суспільство

T

Transformare (politică) – Трансформація (політична)

Tribalism – Трайбалізм

CUPRINS

Prefață	3
§1. Introducere	5
CAPITOLUL I. AMENAJAREA LUMII POSTBELICE	
§2. Crearea unui nou sistem de relații internaționale	9
§3. Formarea lumii bipolare.....	14
CAPITOLUL II. STATELE AMERICII DE NORD ȘI EUROPEI OCCIDENTALE: FORMAREA SOCIETĂȚII POST-INDUSTRIALE	
§4. Tendințele de dezvoltare economică și socială a statelor Americii de Nord și Europei Occidentale	20
§5. Tendințele dezvoltării politice a statelor Americii de Nord și Europei Occidentale	29
§6. SUA și Canada	37
§7. Marea Britanie și Franța.....	49
§8. RFG și Italia.....	61
Lecție practică. Procesele democratizării în țările Europei Occidentale și Americii în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI: cauzele, specificul, consecințele.....	74
Generalizarea cunoștințelor la capitolul I. Amenajarea lumii postbelice și la capitolul II. Statele Americii de Nord și Europei Occidentale: formarea lumii bipolare.....	74
Însărcinări-teste pentru pregătirea de evaluarea tematică la capitolul I. Amenajarea lumii postbelice și la capitolul II. Statele din Americii de Nord și Europei Occidentale: formarea lumii bipolare.....	74
CAPITOLUL III. STATELE EUROPEI CENTRALE ȘI DE EST. PROCESELE TRANSFORMĂRILOR	
§9. Particularitățile de dezvoltare a țărilor Europei Centrale și de Est în a doua jumătate a anilor '40 – prima jumătate a anilor '50	75
§10. Țările Europei Centrale și de Est în a doua jumătate a anilor '50 – anii '60.....	85
§11. Țările Europei Centrale și de Est în anii '70–80.....	95

§ 12.	Țările Europei Centrale și de Est în anii '90 – începutul sec. XXI	104
	Lecție practică. Influența proceselor politice din URSS asupra dezvoltării țărilor Europei Centrale și de Est în anii 1945–1991	116
	Generalizarea cunoștințelor la capitolul III. Statele Europei Centrale și de Est: procesele transformărilor	116
	Însărcinări-teste pentru pregătirea de evaluarea tematică la capitolul III. Statele Europei Centrale și de Est: procesele transformărilor	116

CAPITOLUL IV. STATELE ASIEI, AFRICII ȘI AMERICII LATINE: ALEGEREA CĂILOR DE DEZVOLTARE

§ 13.	Japonia	117
§ 14.	China	123
§ 15.	India	131
§ 16.	Conflictul din Orientul Apropiat și tentativele de reglementare	137
§ 17.	Țările Africii	152
§ 18.	Țările Americii Latine	161
	Lecție practică. Modelele de dezvoltare inovațională ale noilor state asiatice independente	170
	Generalizarea cunoștințelor la capitolul IV. Statele Asiei, Africii și Americii Latine: alegerea căilor de dezvoltare	170
	Însărcinări-teste pentru pregătirea de evaluarea tematică la capitolul IV. Statele Asiei, Africii și Americii Latine: alegerea căilor de dezvoltare	170

CAPITOLUL V. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

§ 19.	Relațiile internaționale în anii '50–80	171
§ 20.	Sfârșitul „războiului rece”. Relațiile internaționale la finele sec. XX – începutul sec. XXI	185
	Lecție practică. Războaiele din Vietnam și Afganistan și influența lor asupra relațiilor internaționale	196
	Lecție practică. Agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei și influența ei asupra relațiilor internaționale	196
	Generalizarea cunoștințelor la capitolul V. Relațiile internaționale	196
	Însărcinări-teste pentru pregătirea de evaluarea tematică la capitolul V. Relațiile internaționale	196

CAPITOLUL VI. VIAȚA COTIDIANĂ ȘI CULTURA

§ 21. Societatea postindustrială (informațională). Dezvoltarea științei și tehnicii	197
§ 22. Tendințele principale de dezvoltare a literaturii și artei în a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI	206
Lecție practică. Societățile modernă (industrială) și postmodernă (postindustrială, informațională): continuitatea și schimbările	216
Generalizarea cunoștințelor la capitolul VI. Viața cotidiană și cultura	216
Însărcinări-teste pentru pregătirea de evaluarea tematică la capitolul VI. Viața cotidiană și cultura.....	216
GENERALIZAREA CURSULUI	217
Evenimente principale	220
Dicționar de terminologie bilingvă.....	222

Навчальне видання

ГІСЕМ Олександр Володимирович
МАРТИНЮК Олександр Олександрович

**ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ
(рівень стандарту)**

**Підручник для 11 класу
з навчанням румунською/молдовською мовами
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за державні кошти. Продаж заборонено

*Переклад з української
Перекладач Д. Вербицький*

Румунською/молдовською мовами

Редактор *В. Шапка*
Коректор *О. Чорней*
Технічний редактор *С. Максимець*
Верстка *В. Моцкіна*

В оформленні підручника використані джерела,
викладені у вільному доступі в мережі Інтернет.

Формат 70x90/16. Ум. друк. арк. 16,67. Обл.-вид. арк. 21,70. Наклад 1140 прим. Зам. № 1436.

Видавець і виготовлювач видавничий дім „Букрек“, вул. Радищева, 10, м. Чернівці, 58000.

www.bukrek.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.

Відомості про користування підручником

№ з/п	Прізвище та ім'я учня / учениці	Навчальний рік	Стан підручника	
			на початку року	у кінці року
1				
2				
3				
4				
5				